August Strindberg.

SAMLADE SKRIFTER

AV

AUGUST STRINDBERG

FYRTIOSJÄTTE DELEN

EN BLÅ BOK

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

EN BLÅ BOK

AVDELNING I

AVLÄMNAD TILL

VEDERBÖRANDE

OCH UTGÖRANDE KOMMENTAR TILL

»SVARTA FANOR»

AV

AUGUST STRINDBERG

»Den som viker ifrån det onda
han måste vars mans rov vara.»
Esaias 59 : 15.

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1918

TILL

EMANUEL SWEDENBORG

LÄRAREN OCH LEDAREN

ÄGNAS DENNA BOK

AV

LÄRJUNGEN

EN KRANS PÅ GRAVEN

VID

HEMKOMSTEN

EFTER HUNDRAÅRIG VILA

I

FRÄMMANDE JORD

RESURGAT!

TRETTONDE AXIOMET.

Euclides' tolfte axiom lyder som bekant: Om en rät linje råkar tvenne andra räta linjer så att vinklarne som stå innantill på samma sida om henne bliva tillsammantagna mindre än tvenne räta, så skola dessa två linjer, om de oändligen utdragas, råka varandra på den sidan, där dessa vinklar stå, vilka tillsammantagna äro mindre än tvenne räta.

Om detta är en självklar sats, som varken kan eller behöver bevisas, hur mycket klarare är icke då axiomet om Guds existens?

Den som söker bevisa ett axiom råkar in i orimligheter, därför skola vi aldrig söka bevisa Guds existens.

Och den som icke kan fatta det självklara i ett axiom, den tillhör de mänskobarn som ha svårt att fatta, och de vanlottade skall man beklaga men icke straffa.

Vill man nu ge en definition av Gud, så säger man först att han är allsmäktig; därav följer som korollar, att han kan upphäva de lagar han stiftar; men enär vi icke känna alla hans lagar, veta vi icke, när han tillämpar en för oss okänd lag eller upp-

häver en för oss känd. Det vi kalla underverk kan således komma till stånd efter stränga lagar, dem vi icke känna, och vi må därför inför ovanliga och oförklarliga händelser se till, att vi icke göra felslut, som ådraga oss löje och förakt av medmänniskor som ha lätt att fatta.

BÖNORNAS BONDFÖRSTÅND.

Mjölnaren vänder sin kvarn, och skepparn skotar sina segel efter vindens styrka och riktning. De se icke vinden, men de tro på dess tillvaro genom att iakttaga dess verkningar. Det är klokt folk, som begagnar sitt förstånd. Förståndet (ratio) eller bondförståndet är en utmärkt gåva att fatta det sinnliga, även om det är osynligt; förnuftet (intellektet) är en finare gåva, varmed man kan fatta det osinnliga. Men när rationalisterna vilja begripa de högsta tingen med sitt bondförstånd, då se de ljuset mörkt, det goda ont, det eviga timligt, med ett ord, de se galet, ty de se naturligt. Lika oumbärligt som bondförståndet är, när man går på torget, handlar med kaffe och socker eller skriver reverser, lika nödvändigt är förnuftet, när man vill nalkas det övernaturliga.

Voltaire och Heine räknas bland de största rationalister, emedan de dömde i andliga ting med bondförståndet.

Deras filosofemer äro därför intressanta men värdelösa, och det intressantaste vid dessa män är att de upptäckte sina misstag, slogo vantarne i bordet och slutligen begagnade sitt förnuft. Men då kunde bönorna icke följa med.

Bönorna äro ett klassiskt namn på filistéerna, vilka dyrkade Dagon eller Fiskguden och Beelsebul eller Dyngherren.

HÄRFÅGELN PÅ SIARÖ

ELLER

ETT OVANLIGT FALL.

Johannes befann sig en gång på vandring och kom till en skog. I ett gammalt träd fann han ett fågelbo med sju ägg, vilka liknade tornsvalans; men denna fågel lägger bara tre ägg, alltså var det icke dennes bo. Enär Johannes var en stor äggkännare, såg han snart att det var härfågelns ägg, och han sade sig: härfågeln måste finnas här i närheten, fastän böckerna säger att han icke finns här i orten. Om en stund hörde han mycket riktigt härfågelns ryktbara opp, opp, opp, och då visste han att den fanns där. Han gömde sig bakom en sten, och snart fick han se den spräckliga fågeln med dess gula kam.

När han efter tre dagar kom hem, berättade han för sin lärare att han sett härfågeln på Siarö. Läraren trodde det icke, utan fordrade bevis. — Bevis? Menar du två vittnen? — Ja. — Väl, jag har två gånger två vittnen och som samstämma: mina två öron hörde honom, och mina två ögon sågo honom. — Må vara, men jag såg honom icke, svarade läraren.

Johannes fick namnet storljugaren, därför att han icke kunde bevisa det han sett härfågeln där och där. Men det var lika fullt ett faktum att härfågeln funnits där, ehuruväl det var ett ovanligt fall där i orten.

DÅLIG MATSMÄLTNING.

När man adderat flera långa tal, är det ens skyldighet betvivla riktigheten av räkningen. För att pröva brukar man addera om, men nerifrån uppåt. Detta är ett sunt tvivel. Det finns ett osunt tvivel, som består i att förneka allt vad man icke själv sett eller hört. Att sålunda behandla sina medmänniskor som lögnare är ohumant och minskar betänkligt ens vetande.

Men det finns ett sjukligt tvivel, som erinrar om dålig mage; allting slukas, men ingenting behålles, allting tas emot, men ingenting assimileras. Därav följer avmagring, marasmus senilis, lungsot och förtidig död.

Johannes Damascenus hade flera perioder av sunt tvivel, då han genom systematisk förnekelse prövade trossanningarne. När han genom moträkning, minsta kvadratroten och satisfierandet av värdena blivit säker, så trodde han. Och då kunde varken människofruktan, egenvinning, löje eller hot förmå honom förneka sin dyrförvärvade tro. Det gjorde han bara rätt i.

KRANSÅGARENS VISA.

När Damascenus vandrade i Kvalhem kom han till en sågkvarn, där ett överfallshjul gick tomning. Men ute på å-laggen sutto två män och sågade med en kransåg på ett stålrail; sågningen beledsagades med en tvåstämmig sång på prosa liknande ett kroggräl.

— Vad är det ni sjunger om? frågade Damascenus.

— Om tro och vetande, svarade den ena.

Och så började de sjunga:

— Vad jag vet det tror jag, alltså subsumeras vetandet under tron, och tron står över.

— Vad vet du för slag? Det du sett med ditt öga.

— Mitt öga ser ingenting av sig själv, ty om du tar ut det och lägger det här, så ser det ingenting. Alltså är det mitt inre öga som ser.

— Får jag se på ditt inre öga då.

— Det syns inte; men med det, som inte syns, ser du. Alltså måste du tro på det osynliga, nu vet du det.

— Ja ja ja ja, men men men men... har du sett Gud?

— Ja med mitt inre öga, därför tror jag på honom, men du behöver inte ha sett honom för att jag ska tro på honom.

— Men vetandet är det högsta.

— Ja väl, men tron är det aldra högsta.

— Vet du vad du tror?

— Ja, och trots det att du inte vet det.

— Bevisa det.

— Med två samstämmande vittnen? Jag skall få ihop två miljoner vittnen bara här i landet; det måtte väl vara full bevisning, för dig.

— Men men men men...

Och så vidare.

AL MANSSÜR I GYMNASTIKSALEN.

Damascenus kom in i en stor gymnastiksal och såg den först tom; men snart märkte han att utmed väggarne stodo mänskor med ryggarne utåt, så att man bara såg peruker och röda öron. — Varför stå de och titta i väggen, och varför äro de så röda om öronen? frågade han sin lärare. — De skämmas, svarade läraren; i livet ansågos de som de största kvickhuven, men nu ha de upptäckt sin dumhet. — Vad är dum? — Dum är för det första den, som bär sig opraktiskt åt. Dessa gymnastiserade hela sitt liv, men begagnade aldrig de krafter, som de förvärvat. Dum är vidare den, som har svårt att fatta enkla saker, självklara saker eller axiom, till exempel om Guds existens. Dum är också den, som icke kan begripa en logisk bevisföring, eller är oemottaglig för bindande skäl, icke kan draga en riktig slutledning.

Höjden av dumhet är att icke kunna mottaga en faktisk upplysning. När apostlarne upplyste Tomas om att Kristus Guds son var uppstånden från de döda, så mäktade han icke mottaga den nyheten, emedan den gick över hans horisont. En sådan människa brukar ni kalla tjockskallig, eller hur? — Damascenus svarade icke, utan blev röd om öronen, ty han såg borta vid språngstocken en man som han tyckte sig känna igen på hans breda nacke och små öron.

— Vad ser du på? frågade läraren. — Vem är den mannen därborta? — Han var eller han hette Al Manssür, den Segerrike, emedan han förlorade alla bataljer utom en: den över sig själv; av grekerna kallades han Krysorroas, det är guldströmmen, men romarne sade Johannes från Damaskus.

NÄKTERGALEN I VINGÅRDEN.

Johannes gick med läraren i vingården just då rankorna blommade och spredo sin ljuva, fina doft liknande resedans. — Känner du vällukten? frågade läraren. — O ja, det är vinets! — Kan du se den? — Nej den är osynlig. — Då kan du både tro på och njuta av det osynliga. Du är på vägen, alltså.

En näktergal satt i ett granatträd och sjöng. — Kan du se hans toner? frågade läraren. — Visserligen icke. — Men du njuter av dem; på samma sätt njuter jag av den Osynlige Guden genom hans sätt att uppenbara sig, i skönhet, godhet, rättvisa. Tror du icke Gud kan uppenbara sig så, liksom näktergalen i osynliga men förnimbara toner? — För visso. — Då tror du på uppenbarelser också? — Jag måste väl. — Du tror att Gud är en ande? — Ja väl! — Då tror du på andar? — Där felade du: jag tror på en ande. — Ha icke mänskorna andar eller själar i kropparna? — Måtte väl det. — Alltså tror du på andar, det vill säga på andars tillvaro? — Du har rätt, jag tror på andar. — Glöm icke det nästa gång du blir tillfrågad; och var icke rädd, när Dyngherren kommer och hotar dig med förlust av brödet, äran, modren och barnet?

EUCLIDES' SJUNDE I TOLFTE.

Johannes frågade: — Kan du bevisa Treenighetens existens och möjlighet? — Läraren svarade: Kan du matematik? — Mycket litet! — Då blir det svårt för dig att mottaga mitt bevis. Men om du vill

skall jag bevisa dig att: »Vart och ett prisma som har en triangularbas, kan delas i tre pyramider, som äro lika stora sins emellan och hava triangularbaser *.»
— Möda dig icke, ty jag kan ej följa din bevisning.
— Väl, då skall jag förenkla problemet. Du vill betvivla, hör jag, att tre kan vara ett? — Nåväl tre tredjedelar äro ju lika med ett, icke sant? — Jo visserligen! — Nåå? — Du har rätt! — Nej, det har jag icke, och nu skall du se hur lätt narrad du var. Om du nämligen tar tredjedelarne av olika storheter, så blir de icke ett. Nu skall du se vidare hur svag matematiken är som bevisningsmedel. Hur mycket är 50 mått och 50 mått? — Det är 100 mått. — Icke alltid dock, ty 50 mått vatten och 50 mått svavelsyra ger mig 97 mått i stället för 100. Alltså kan 50 och 50 bli 97. Kanske vi behöver en högre matematik för att bevisa Treenigheten? Kanske den är så enkel att vi bevisa den med att tre tredjedelar av ett och samma äro lika med ett, det ena och samma; eller kanske det är ett axiom, som icke kan bevisas.
— Nej, självklart är det icke. — Icke för mig, skall du säga. Men tror du att ett prisma med triangularbas kan delas i tre pyramider, som äro lika stora sins emellan? — Det tror jag, emedan Euclides har bevisat det. — Det kallar man auktoritetstro! Ser du! Ser du! Men — på ett annat plan; i ett rätt äktenskap äro man och kvinna ett; och när barnet kommer till, äro de tre ett. Det finner vi klart! Icke sant?

* Euclides XII: 7.

KORNKNARRENS UNDERVERK.

Läraren gick en sommarafton med Johannes mellan klövergärden och hörde något ljud som liknade crex, crex. — Vad är detta? frågade läraren. — Det är kornknarren förstås. — Har du sett kornknarren? — Nehej. — Känner du någon som har sett honom? — Nehej. — Hur vet du att det är han, då? — De säger så! — Ser du! Emellertid, om jag nu kastar en sten, flyger han opp då? — Nej, ty han kan icke flyga eller flyger mycket dåligt. — Han flyttar emellertid till Italien om hösten; hur bär han sig åt då? — Det vet jag inte. — Vad säger zoologerna? — Ingenting. — Tror de att han flyger över Öresund, går genom Tyskland, vandrar över Alperna eller genom Sankt Gotthards tunnel? — De säger ingenting. — Nåväl; Brehm räknar ett par lärkor på varje tunnland åker och äng; om vi räkna ett par kornknarrar på varje hektar, så äger vårt land fem millioner kornknarrar på våren, och efter han lägger 7 till 12 ägg om sommaren så finnes 35 millioner kornknarrar i vårt land om hösten. Skulle man inte se dessa när de flyga eller vandra över Öresund? — Kan icke förklara det. — En dålig flygare kan icke flyga över Öresund; är det möjligt han går kring Bottniska viken? — Nej, då har han floder att passera och tåget skulle synas som lemlarnes. För övrigt har England 70 millioner kornknarrar varje höst och de kunna icke gå omkring. — Det sker ju ett underverk då? — Vad är underverk? — Det man icke kan förklara, men icke har rättighet att förneka. — Då är kornknarrens flyttning ett underverk och måtte ske efter okända naturlagar, eller vara övernaturligt.

KOROLLARIER.

Läraren talade: »Biet är en liten fågel, men giver en övermåttan söt frukt.» Kornknarren är icke stor fågel men gav oss en upplysning om, att de vardagligaste naturföreteelser ännu icke kunna förklaras med kända naturlagar och således måste tills vidare anses övernaturliga och för övrigt antagas på god tro. Du har aldrig sett kornknarren i åker eller på ängen, men tror att han finns. Komme nu en jägare som skjutit fågeln, då vore du än mer övertygad om dess befintlighet, fastän jägaren vore en ljugare. Men därmed är icke kornknarrens höstflyttning förklarad: att millioner oflygga fåglar kunna flyga över stora vatten och vandra över Alpgletscher. Då detta icke kan förklaras på naturligt sätt, så är det övernaturligt, och vi ha därmed erkänt att vi ibland måste tro på det övernaturliga, eller på underverk.

Korollarierna av detta bevisade teorem kan du draga själv, om du äger ofördärvad slutledningsförmåga.

Koroll. 1 — — — — —
» 2 — — — — —
» 3 — — — — —

SKENBILDER SOM BLI VERKLIGA.

Läraren frågade: Kan man se en skenbild? — Vad är skenbild? — Det finns ju i optiken reella eller verkliga bilder, som kunna uppfångas på en skärm, och virtuella bilder eller skenbara, som icke kunna

uppfångas på en skärm. Den plana spegelns bild kan icke uppfångas på en skärm och är därför virtuell eller en skenbild. Kan du se din bild i en plan spegel? — Ja väl! — Då kan du se en skenbild eller en overklig bild. Ögat är alltså ett gott instrument, som kan göra det overkliga som det vore verkligt. Man skulle alltså kunna frestas tro på spöken. — Vad är spöken? — Det är väl skenbilder eller overkliga bilder, som ögat under vissa tillstånd kan uppfatta. Stora, trovärdiga män som Luther, Swedenborg, Goethe ha sett spöken. — Goethe? — Jaa, i elfte boken av »Aus meinem Leben» berättar han hur han såg sig själv komma på en landsväg: »ich sah nemlich nicht mit den Augen des Leibes, sondern des Geistes», tillägger han. Anser du Goethe trovärdig? — Javäl! — Nu ser man ju icke sådant alla dagar, lika litet som man ser härfågeln på Siarö alla år; men därför har man icke rätt att betvivla det. — Hur uppstår bilden i planspegeln? — Det vet jag inte; boken drar några linjer och säger a + b + c, men det är ingen förklaring, jo för bönorna, som man trattar i vad som hälst.

CREX, CREX!

Lärjungen frågade: Vad är slump? — Det skall vara något tillfälligt, osystematiskt, ologiskt i en händelses uppträdande, men ordet missbrukas så ofta av dem, som se men icke uppfatta. Om du således efter en dålig handling förföljes av systematisk otur, så är detta ju ingen slump, för det första emedan oturn var systematisk, och slumpen var osystematisk; för det andra därför att den dåliga handlingen logiskt följdes

av sitt straff, och slumpen var ju ologisk. Det är således något annat. — Ja, det måste vara så; men hur går det till när jag misslyckas i alla företag, endast råkar fiender på gatorna, blir bedragen i alla butiker, får den sämsta maten på torget, endast läser elakheter i tidningen, undanhålles goda brev som dock äro befordrade på posten, kommer för sent till tågen, finner sista droskan upptagas mitt för min näsa, får hotellets enda självmordsrum, icke råkar den jag rest att söka och pängarna liksom vridas ur min hand, att jag blir sittande fast i en främmande stad, där alla mina bekanta äro bortresta? När jag slutligen är utan mat och tänker gå i floden, hittar jag ett markstycke på gatan. Det kan icke vara slump, vad är det då? — Det är något annat, men hur det går till, kan vi inte veta, då vi vet så litet om de vardagligaste företeelser. — Ah prat! — Crex, crex! — Det är kornknarren? — Ja, det är det.

LOKALBATTERI OCH JORDLEDNING.

Lärjungen ställde sig okunnig och frågade: Vad är religion? — Om du icke vet det av erfarenhet eller intuition, så kan jag icke upplysa dig, ty då är det dig en galenskap, men vet du det förut, så kan du mottaga mina definitioner, som äro legio. Religion är anknytning med strömkällan eller huvudstationen; men för att få samtal måste man ha jordledning. — Vad är det? — Det är avledning till jorden av det överflödigt jordiska. Men när man kommer längre fram i tekniken, lär man sig tala utan tråd; men då fordras starka strömmar, rena material och klar luft. Lokal-

batteriet kallas tro och är icke blott ett försanthållande utan en mottagningsapparat och en strömväckare. Utan att tro på ett företags möjlighet går du ju icke till verket och får följaktligen icke energin. Med tro och god vilja blir allting möjligt. — Men tron är ju en gåva? — Ja väl, men om du av högfärd eller trilska vägrar mottaga, så blir ingen gåva av. Är det klart?

OTILLBÖRLIGA FRÅGOR UTAN SVAR.

Lärjungen frågade: Om Gud är en, varför finns det flera religioner? — Efter som Gud är ett axiom, skall du säga: Då Gud är en, varför finnas flera religioner? Svar: Det vet jag inte; och strängt taget, det rör mig inte. I huvudsak stämma dock alla överens, att det finns en Gud och att själen är odödlig. — Om själen är odödlig, hur kan det finnas människor som känna sina själar vara dödliga och tala om sitt enda liv? — De kunna känna galet, såsom den vilken tror sig ha en orm i magen; de kanske ha begått psykiskt självmord; de kanske tycka det är snobbigt; eller är deras själskomplex verkligen så elementärt att det kan grävas ner och upplösas. Om så är fallet, kan man ju icke disputera med dem, emedan de ha rätt, för deras vidkommande. Antingen är ju fallet abnormt eller deras förnimmande perverst, jag kan icke avgöra vilket men hänskjuter ämnet till de olösliga frågorna, eller de hittills olösta, eller de otillbörliga.

VIDSKEPELSE OCH ICKE.

Lärjungen frågade: Vad är vidskepelse? — Det vet jag icke; men en steriliserad intelligens kallar de högsta axiomen så: Gud, livet efter detta, den immanenta rättvisan; den troende, fruktsamma intelligensen däremot kallar det vidskepelse eller skrock, när en otrogen går undan för en ekorre, eller spottar framför ett äldre fruntimmer, eller icke törs resa den trettonde, eller fräser, när någon önskar honom lycka. — Vad är trolldom? — När onda människor missbruka sina själsliga krafter på svagare andar, så att de förvända synen på dem, eller plåga dem på avstånd, och så vidare, vilket allt du har sett på hypnotiska seanser, där till exempel mediet får synen så förvänd att han tar en rå potatis för ett äpple. — Skulle det finnas häxor alltså? — Ja visst finnes det. En ful och ond kvinna, som förvänder synen på en man, så att han i henne ser det skönaste och godaste, den är en häxa. — Skall en sådan brännas då? — Nej, ty hon bränner sig själv på sin ondska, om hon nämligen råkar en god människa, som är pansrad med kärleken till Gud; då studsa nämligen häxans kulor tillbaka och träffa henne själv. Men sådant här bör man inte tala om, ty den som kommer vid tjära blir smetig.

SOKRATES MED TUPPEN.

Lärjungen frågade: Vilken religion är den bästa? — Varje lands religion är den bästa för landets innevånare; varför, vet jag icke. Men det är en stor för-

del för en stats bestånd att bekännelsen är homogen. Sokrates själv offrade åt statens gudar, ehuru han inlade en annan betydelse i både Gudarne och offret. Detta medgivande gjorde han för det allmännas bästa, under vilket han satte sitt eget bästa. Detta kallades medborgardygd. — Trodde han att tuppen, som han offrade åt Eskulap, kunde förvandlas i någon för Guden behaglig rökelse? — Han trodde att det offrade djuret förvandlades i den frommes gåva, i det ödmjuka sinnet, som erkände mänskobarnets hjälplöshet mot ödet och det berättigade i underkastelsen. — Sokrates var en from man, varför läto gudarne honom tömma giftbägaren? — Oförvägne, vill du jag skall våga tolka gudarnes vilja? Men, döden var ju för honom början till nytt liv, och han for ju glad åstad. — Var det därför han kallades den visaste? — Nej, men därför att han insåg det han icke visste allt, och därför lämnade närgångna och otillbörliga frågor obesvarade.

GENOM TRON TILL VETANDET.

Lärjungen frågade: Hur skall jag veta att jag tror riktigt? — Jo, det skall jag lära dig. Ställ dig skeptisk gent emot ditt bondförstånds systematiska förnekande. Gå ut ur din person, om du har kraft, och ställ dig på den troendes ståndpunkt; låtsas att du tror, och pröva sedan tron om den stämmer med dina erfarenheter. Stämmer den, ja då har du vunnit i visdom, och ingen kan rubba din tro. När jag första gången fick Swedenborgs Himmelska Hemligheter i min hand och bläddrade i de 10,000 sidorna, syntes

mig alltsammans vara gallimatias, vilket dock förvånade mig, då mannen var så utomordentligt lärd i alla naturvetenskaper jämte matematik, filosofi, ekonomi. Nåväl, i dessa skenbara galenskaper funnos några detaljer, som stannade i mitt minne. Under vardagslivet hände mig en tid efteråt något oförklarligt men som erhöll sin belysning genom en upplevelse, den Swedenborg förlagt till det han kallar himmelen, och hos dem han kallar Änglarne. Det är då jag börjar forska och jämföra, experimentera och analysera. Och kommer till det resultat, att Swedenborg haft upplevelser som likna dem i jordelivet, men icke äro desamma. Det är detta han utför i sin korrespondenslära, eller läran om motsvarigheterna, vilka teosoferna ha tolkat så: att vi parallellt med jordelivet föra ett dubbelliv på astralplanet, men omedvetet.

DET FÖRTROLLADE RUMMET.

Lärjungen blev nyfiken och frågade: Hur fick du upp ögonen för Swedenborg? — Ja, det är svårt, men jag skall försöka säga det. I min ensamma våning fanns ett rum, som jag trodde vara det vackraste som fanns. Det hade från början icke varit vackert, men där hade timat stora, betydelsefulla saker; ett barn var fött där, en människa var död där. Slutligen möblerade jag om det till ett minnets tempel, och jag visade det aldrig för någon människa. Men en dag kom högmodets och skrytets dämon över mig, och jag införde en gäst. Det var händelsevis en »Svart man», en hopplös, förtvivlad, som bara trodde på knytnäven och ondskan, ett lass matjord som han

själv kallade sig. När jag släppte in honom, sade jag: nu skall du se det vackraste rum i landet; och jag tände elektriska ljuset som från taket brukade kasta solsken så att det icke fanns en mörk vrå i rummet. Mannen stod mitt i rummet, såg sig omkring, knorrade och sade: det kan jag inte se! — När han sagt detta, mörknade kammaren; väggarne trängdes ihop, golvet krympte, och mitt ljusa tempel förvandlades inför mina ögon, så att jag såg det som ett lasarettsrum med farstutapeter, de vackra blommiga gardinerna sågo solkiga ut, det vita lilla skrivbordets skiva visade fläckar, och förgyllningen var svart; kakelugnens mässingsluckor voro dunkla — hela rummet var förändrat, och jag skämdes. Det var förtrollat.

OM MOTSVARIGHETER.

Läraren fortfor: Nu kommer Swedenborg, men det blir litet svårare; jag måste även förutskicka en anmärkning, så att du icke tror jag menar mig vara en ängel. Med ängel menar Swedenborg en avliden människa, som genom döden befriats från kroppens fängelse och genom lidande i tron återfått sin själs högsta förmögenheter. Eljes kan vi stryka ut begreppet, ty det har ingen tillämpning varken på min gäst eller mig, kom nu ihåg det. Nåväl, Swedenborg skildrar dessa dematerialiserade väsen sålunda: Allt som visar sig och existerar omkring dessa väsen förefaller såsom frambragt och skapat av dem. Att det är liksom av dem frambragt och skapat är uppenbart därav, att när väsendet bortgår, densamma omgivningen icke mer visar sig; ävensom därav, att när andra

väsenden komma i de förras ställe, allt gestaltar sig på annat sätt omkring dem; paradisiska nejder förändra sig med hänsyn till trän och frukter, blomstergårdar förändras med avseende på rosor och fröväxter, ävensom fälten i anseende till örter och gräs... Att dylika ting framställa sig och sålunda förändras har sin grund däri, att de alla existera till följd av änglarnas böjelser och från dessa härflytande tankar.

Är detta icke en fin observation av Swedenborg, och har icke sakförhållandet sin motsvarighet i vårt lägre liv. Liknar det icke mitt äventyr i det förtrollade rummet? Och ger det mig icke förklaring på en vardaglig händelse, som jag eljest skulle ha skjutit undan. Kanske du har upplevat något liknande?

DEN GRÖNSKANDE ÖN.

Lärjungen svarade: Jag har nog upplevat underbara saker, men icke förstått dem, emedan jag tänkte med köttet; nu då jag hör att våra upplevelser kunna tolkas symboliskt, vill jag erinra ett fall liknande det du nyss relaterade och jämförde med en iakttagelse av Swedenborg...

Efter en ungdom under olidligt tryck och för mycket arbete fick jag av en vän en penningsumma för att tillbringa sommaren med diktning ute vid havet. Jag hade aldrig bott vid havet förr, och när jag fick se den »Grönskande ön», med dess blommstermattor, vassvikar, alstränder, eklundar och hasselskogar, trodde jag mig se paradiset. Tillsammans med tre andra unga skalder levde jag sommaren igenom i ett tillstånd av sällhet som sedan aldrig. Vi voro

tämligen fromma i sinnet, ehuru vi icke trodde på statens gudar enligt bokstaven, och vi levde i regeln tämligen oskyldigt, med enkla nöjen såsom att bada, segla och fiska. Men det fanns en ond man ibland oss; härsklysten och behandlande mänskligheten som fiender, förnekare av allt gott, spejande på andras fel, glädjande sig åt andras motgångar. Var gång han reste in till stan, tyckte jag ön blev ändå vackrare, och att det var söndag. Jag var alltid utsatt för hans sarkasmer men förstod icke hans elakheter, och kamraterna förvånades över att jag, som var så häftig, icke blev ond på honom. — Jag fattade det icke, men jag var liksom skyddad, tog icke åt mig, eller hur det var. — Du frågar kanske nu om ön verkligen var så underbar? Jag svarar: jag tyckte det då, men det kanske var mitt vackra sätt att se.

SWEDENBORGS HELVETE.

Lärjungen fortfor: Nästa sommar återkom jag, men nu i annat sällskap, och jag själv var en annan. Livets bitterhet, tidens anda, nya läror, dåligt sällskap hade kommit mig att betvivla försynens välvilja, och slutligen förneka dess tillvaro. Vi förde nu ett rysligt samliv; vi förtalade varandra, två och två, misstänkte varandra, till och med för stöld; alla ville råda, ingen ville följa till det bästa badstället, utan var och en gick till sitt; segla kunde man icke, ty alla ville styra båten; det grälades från morgon till kväll; det dracks också, och halva sällskapet botade obotliga sjukdomar — — —

Min grönskande ö, min ungdoms första paradis

var mig så ful, så vidrig; jag kunde icke se skönhet mer i naturen, ehuruväl jag då dyrkade naturen. Men hör nu på (det här är bestämt Swedenborg) den vackra vassviken började stinka, så att jag fick malaria; myggorna plågade oss hela natten och gick igenom det tätaste flor; vandrade jag i skogen och skulle bryta en blomma, stack en huggorm upp sitt huvud; ja, en dag lyfte jag mossan från ett berg och såg straxt ett svart sicksackband slingra undan — det var oförklarligt! Men den fredliga befolkningen måtte också ha smittats av vårt onda, ty de blevo också onda, fula, grälaktiga och uppförde husliga tragedier... Det var helvetet! Och när jag föll sjuk, hånade kamraterna mig, blevo onda för att jag upptog ett rum, och brutaliserade mig; lånade mina pängar som icke voro mina, och skaffade icke läkare när han behövdes.

Läraren avbröt: Det är så Swedenborg skildrar helvetet.

NÄR FÖRUTSÄTTNINGARNE SAKNAS.

Lärjungen frågade: Finns det något helvete? — Det frågar du, som har varit där. — Ja, men något annat? — Vad skall du med ett annat; räckte icke det där för att övertyga dig om att det finns? — Men vad menar Swedenborg? — Det vet jag icke; det är möjligt att han icke menar någon ort, utan ett sinnets tillstånd; men när hans skildringar från ett andra sidan på pricken liknar detta på denna sidan, när människan avbryter förbindelsen med det övre som är Kärleken och Visheten, så finns väl ett helvete,

det må nu vara här eller där. Han begagnar ju parabler och allegorier som Kristus gjorde, för att bli förstådd. Emerson anser Swedenborgs »snille vara det största i nyare tider inom tankens område», men han varnar för att söka skulptera dessa tankebilder, ty »sanna såsom övergående, bliva de falska, om man söker fasthålla dem». Och han kallar dessa målningar en »tillfällig teckning av sanningen, icke sanningen själv».* — Men jag förstår ännu icke Swedenborg. — Nej, emedan du saknar förutsättningarne alldeles som bonden, vilken kom in på en föreläsning i kemi och hörde bara bokstäver och siffror. Han tyckte det var det dummaste han hört, för »de kunde bara bokstavera men inte lägga ihop». Han saknade förutsättningarne, eller förkunskapen. Emellertid: när du läser Swedenborg, så läs Emerson bredvid!

BABEL BEVISAR BIBEL.

Lärjungen frågade: Vad skall man tänka om Bibeln? — Detsamma som varje religions bekännare säger om sina heliga böcker; att det är en kraftkälla, en visdomens brunn, en tröstens och uppbyggelsens gåva, men endast för dem som tro. Jag har läst kinesernas heliga Y-King, och fann den enkel; jag har försökt med indiernas Rigveda, och tyckte det var obegripligt. Persernas Zend-Avesta var lite mer, men ingenting ändå; Koran är bättre, men främmande: — märk väl för mig. Men jag är övertygad om, att vederbörande bekännare var i sin stad finna samma visdom där, som jag finner i Bibeln. — Men Bibeln har ju

* Emerson: Mänsklighetens representanter.

befunnits härstamma från Kaldeen eller Babylonien? — Jaa, det är ju riktigt, då Abraham var född i landet Ur i Kaldeen 500 år före Moses, ungefär. Om Moses verkligen skrivit alla Mose-böcker är mig så likgiltigt som om Homerus icke skrivit Iliaden. För övrigt citerar Moses själv flera förkomna källskrifter, såsom den om »Jehovas strider» (i 4:de och 21:a); och Swedenborg upplyser att de första kapitlen i 1:a Mose bok äro tagna ur den »gamla uppenbarelsen». Jag kan icke finna något förringande av Bibelns helighet i de nyare upptäckterna, tvärtom. Då man velat få Gamla testamentet att vara av yngre datum, har nu vetenskapen motvilligt bevisat, att det är ännu äldre än man trott. Sålunda kunna vi a fortiori hålla på vår boks uråldrighet. Men det är likgiltiga saker för de förstående.

LERTAVLORNAS VITTNESBÖRD.

Läraren fortfor: Du vet att geologerna förnekat en syndaflod. Men år 1875 upptäckte George Smith bland de ninevitiska lertavlorna en berättelse om floden. Urkunden hade tillhört assyriska konungen Asurbanihabals bibliotek från 7:de århundradet före Kristus. Det var bevis som dugde, mente man. Men varför skulle yngre skrift på lertavlor bevisa kraftigare än thora-rullarne som äro tusen år äldre? — Jag vet inte! — Inte jag heller; men det kostliga är, att detta nya bevis för flodens tillvaro begagnades mot Bibelns trovärdighet; förstår du det? — Nej, det förstår jag inte. — Inte jag heller, men det påminner om den Babelska förbistringen, då den ena inte förstod vad

den andra sade... I parentes, någon har utkastat den gissningen att alla den gamla världens språk äro ett och samma men dolda genom chiffrar; den som upptäcker nyckeln eller nycklarna har bevisat mer än han velat och tjänat ändamål han icke drömt om, alldeles som lercylindrarne.

BONDFÖRSTÅNDETS TRIUMF.

Läraren fortfor: Bibeln är en uppbyggelsebok, och har blivit helig, emedan han hållits i helgd av nationer under årtusenden; och den är inspirerad såsom alla visa och goda böcker. Om Hamurabis lagar, skrivna 2,250 år före Kristus, verkligen likna Moses' *, så bevisar det bara att Gud är en och rättsbegreppen desamma över hela jorden i stort taget. Y-King uppges vara författad 3,369 år före Kristus och innehåller samma torra visdom och rättsbegrepp som Hamurabi. Salomos predikare är mig lika uppbygglig och djupsinnig, fastän jag fått veta att Salomo icke skrivit den, och Johannes' evangelium är lika stort och skönt, även om Johannes är en pseudonym. Hela nya bibelforskningen är fullkomligt värdelös för det religiösa livet, saknar tillämpning och har till upphov, icke kärlek till sanningen, utan elakhet, skadeglädje och Kristushat. Det är bondförståndets triumf, handelsmannens försök att lösa trekropparproblemet med kultavlan, de lärda bönornas salighet, och den oreflekterande hopens babelstorn, från vilket de tro sig kunna storma himmelen.

* Men det göra de icke.

PERVERSA VETENSKAPEN.

Läraren fortfor: Swedenborg fann aldrig någon motsägelse mellan vetenskapen och religionen, ty han genomskådade harmonien i alltet, det lägres motsvarighet i det övre, enheten i motsättningarne, och liksom Pythagoras skådade han lagstiftaren i lagarne, upphovsmannen i verket, Gud i naturen, historien och människolivet. Den modärna dekadensvetenskapen, som dock fått mikroskopet och teleskopet, ser ingenting men iakttager bara blåsor och snärtar, fläckar och streckar, och när den gör slutledningar, äro de bara dumma eller falska.

Newton, Leibnitz, Kepler, Swedenborg, Linné, de största, voro fromma, gudfruktiga män; Newton skrev också en utläggning av Apokalypsen, och Kepler var mystiker i ordets sannaste bemärkelse. Hans mystik ledde honom till upptäckten för lagarne för planeternas banor. Ödmjuka och renhjärtade fingo de skåda Gud, under det våra dekadenter bara fingo se en apa uppvaktad av mikroskopisk ohyra. Att vår vetenskap råkat i disharmoni med Gud, bevisar att den är pervers och inspirerad av Dyngherren.

RÄTT I ORÄTT.

Läraren fortfor: Om vi ett ögonblick skulle återvända till din grönskande ö, där du upptäckte att världen var en spegling av ditt och andras inre, varav det blir sannolikt att var man bär sin himmel och sitt helvete inom sig, så komma vi fram till den slutsatsen att

religion är något subjektivt, och alltså står utom resonnemanget. Den troende har således rätt, när han i det konsakrerade brödet och vinet mottager andlig uppbyggelse, och den otrogne har icke orätt när han påstår att det är bara bröd och vin för honom; men påstår han att det är samma förhållande med den troende, så har han orätt. Man bör dock icke straffa honom därför, endast beklaga att han icke förstår bättre. När jag kallar religionen subjektiv, så har jag icke förringat dess kraft, ty det subjektiva är det högsta för individen, som är sitt självändamål, för så vitt uppfostran till övermänska är tillvarons mening. Men när många individer sammansluta sig i en tro, då uppstår en objektiv makt, med fruktansvärd strömstyrka, och vilken kan försätta berg och få Jerikos murar att ramla.

ACKUMULATORER.

Läraren fortfor: Om en stam av vilda mänskor börja dyrka en meteorsten, och denna sten sedan fortfar att dyrkas av en nation under århundraden, så ackumulerar denna sten psykisk kraft eller blir ett heligt föremål, som kan ge ifrån sig kraft åt dem, som äga mottagningsapparaten Tron. Och den kan följaktligen göra underverk, som äro alldeles obegripliga för de otrogna. Ett sådant heligt föremål kallas en amulett och är icke mera märkvärdig än en elektrisk ficklampa. Men lampan ger ljus endast på två villkor: att den är laddad, och att man trycker på knappen. Amuletter äro också villkorliga och fungera icke under alla förhållanden. Samma gäller om heliga orter, heliga

bilder och föremål, även om heliga handlingar som kallas sakrament.

Men det kan vara förenat med fara för en otrogen att komma nära en ackumulator, och man har sett hur andras trosbatterier även verkat på icke troende, som därav kunna förgöras, om de icke äga jordledning, som avleder det grövre jordiska.

Elektriska vagnen går så jämnt och vackert så länge han har kontakt med de övre trådarne och underhåller förbindelse med jorden. Avbrytes luftledningen, så stannar allt av; hindras jordledningen så blir det blixt och dunder ini vagnen, liksom för Paulus på Damaskusresan.

EVIGA STRAFF.

Lärjungen frågade: Vad tror du om de eviga straffen? — Låt mig svara undvikande så här: om det onda är sitt eget straff, då en ond människa icke kan vara lycklig, och om viljan är fri, så kan ju en ond mänska i evighet hålla på med sin ondska, följaktligen blir straffet, liksom hans ondska, evigt. Men vi ska hoppas att den ondskefulla icke vill hålla på i evighet med sin onda vilja; och ofta förändrar den onde mannen sin natur, när han får se något gott. Därför är det vår plikt att låta honom se något gott. Känslan av osalighet eller att vara förtappad slår ofta ner på vem som hälst, även på otrogna. Detta visar ju, att det finns något medfött rättsbegrepp eller ett behov att straffa sig och är alldeles oberoende av dogmerna. Det är för övrigt en grov lögn att helvetesläran är en kristendomens uppfinning; greker och romare kände

Hades och Tartaros med raffinerade straff, judarne ägde Scheol och Gehenna, de glada japanerna stå icke efter Dante. Det är således ett tanklöst snack att skylla på dogmerna. Skyll lika gärna på livsglädjens greker och romare, som först kommo på idén.

ÖDELÄGGELSEN.

Läraren fortfor: Denna osalighetskänsla, när den drabbar en otrogen, yppar sig som så kallad förföljelsemani. Han tror sig förföljd av människor, som t. ex. vill förgifta honom. Som hans intelligens står så lågt, att han icke kan höja sig till gudsbegreppet, så diktar hans onda samvete onda människor. Nu förstår han således icke, att det är Gud som förföljer honom, och därför kommer han i Scheol eller dårhuset. Den som då har kraft att böja sig, eller nog intelligens att vädra logiken i galenskapen, den anropar Gud om hjälp och nåd, och se, han undgår dårhuset. Efter en tid av självbestraffning börjar livet ljusna, friden återvänder, han får medgång i sina företag och hans grönskande ö blir åter leende ung.

Denna osalighetskänsla brukar uppträda vid 40:e eller 50:e året. Det är bokslutet vid solståndet; allt förflutet börjar summera opp sig, och debetsidan visar ett förfärande plus. Scener ur ens föregående liv rulla upp sig som i ett panorama, ställas i ny belysning; glömda saker grävas upp, allt i minsta detalj kommer i dagen. Ser du att Apokalypsens Livsens Bok med inseglen, som brytas, innehåller en faktisk sanning. Det är domedagen; men Dyngherrens barn, som mistat intelligensen, de förstå intet, utan köpa bromkalium

på apoteket och låta ordinera sig tjänstledighet för neurasteni, ett grekiskt ord, vilket tjänar dem som amulett.

Swedenborg kallar denna naturliga process för Ödeläggelsen — av det onda; läsarne säga väckelsen före omvändelsen.

VILLORNAS VÄRLD.

Swedenborg skriver: Änglarne äro bedrövade över mörkret på jorden; de säga, att de knappt någonstädes se ljus, och att människorna omfatta bedrägligheter, dem de bestyrka, och därigenom hopa falskheter på falskheter, till vilkas bestyrkande de uppsöka, genom slutledningar från det falska och det förfalskade, sanna sådana satser som för mörkrets skull, vilket undanskymmer orsakerna, och i anseende till okunnigheten om sanningarna »icke kunna förskingras».

Detta stämmer med varje tänkande människas iakttagelser, att allting är lögn och bedrägeri; hela livet är förfalskat, stat, samhälle, äktenskap, familj. Opinioner grundas på en lögnhistoria, vetenskapliga teorier fotas på ett misstag, sanningen för dagen upptäckes vara lögn, hjälten avslöjas som en feg usling, martyren som en hycklare. Man håller Te Deum på ett silverbröllop, där två äktenskapsbrytare, som ännu leva i hor, tacka Gud för lyckliga 25 års samlevnad. En nation samlas en gång om året för att fira »landets förstörare», den som säger den största dumheten, som kan sägas, får i pris en förmögenhet och en guldmedalj; vid den årliga åsnefesten krönes den sämsta till åsnekung. Ett dårhus är det nog, och när Hamlet

spelar galen, så far han se hur galen världen är, men åskådaren tycker att han är den enda som ser klokt på saken, och därför avgår Hamlet med sympatierna.

HORATIUS' DEN GLADA HEDNINGENS OMVÄNDELSE.

Ibland äfflingarnes konventionella lögner är den icke minst berömd, som utger att omvändelsen (från gudlöshet) endast finnes hos de kristna. Vid bläddrandet i Kumlins kända översättning av Horatius finner redan skolgossen följande ingress till 34 odet, 1:a boken, »skaldens religiösa omvändelse». Såsom tillhörande den epikureiska sekten, vilken ej antog annat än blott skuggudar, enär den påstod att gudarne ej befattade sig med världens och händelsernas gång utan njöto ett sorglöst liv under en beständig overksamhet, och sålunda förnekade all gudomlig försyn, hade Horatius ej varit särdeles nitisk i sin gudsdyrkan. En plötslig blixt och ett häftigt tordön vid klar himmel lär honom dock omsider, att det ej är en blind, ofrivillig naturkraft utan en guds hand, som slungar blixtarna. Själv härigenom väckt till eftertanke, vill han för sina irreligiösa landsmän till varning och skräck framhålla Jupiters makt, som »i ett ögonblick förmår jämna det högsta med det lägsta, som upphöjer och förnedrar efter sitt gottfinnande». Horatius predikar sedan som en Jeremias mot religionens och sedernas förfall, och för ungdomen, när visdomen med åren infunnit sig. En modärn äffling skulle således känt sig berättigad kalla honom läsare, efter som han var omvänd!

DEN GLADA HEDENDOMENS HELVETESLÄRA ENLIGT 6:e SÅNGEN I VIRGILII ENEID.

Origines contra Celsum, så heter den första vederläggningen av hedningarnes lögner mot kristendomen. Vem skriver oss nu den andra? Vem säger oss att hedningarnes helveten voro sju gånger värre än de kristnes? Man förbjuder kristna religionen i kristna länders skolor, men man får läsa Virgilii Eneid och 6:e sången med dess underjordiska fasor. Där finns Lerneiska draken, Kimera, Gorgoner, Harpyor. Vid stranden av Kocytos göl ströva skaror av obegravna, och de skola irra där i hundra år, emedan de icke fått begravning. Humant? »Här av kvidande röster ett skrän slår örat med häpnad, själar av barn, i nejden av porten, gjutande tårar, som från ett börjat blomstrande liv, den rysliga timmen ryckt i graven från mödrarnes bröst...»

Därpå de arma självmördarne, som i Styx äro evigt nedsänkta. Och sedan sorgens fält, där olyckliga älskande osälla döljas. »Ej kvalen i själva döden försvunnit.» Dessa voro dock relativt oskyldiga. Men de brottsliga straffas först av Tisifone, som griper de dömda, smädar med hånligt skratt och hotar med slingrande ormar. En hydra öppnar femtio svarta gap och så vidare, till Danaïdernas såll, Ixions klippa, Tantali törstkval! Erinrom än en gång att renässansmännen Dante och Michelangelo skildrat de yttersta kvalen såsom om de trodde på dem, men båda efter antikens traditioner, icke efter kristendomens, som inga detaljer givit.

Den som vill se, huru de glada japanerna tänka

sig helvetet, må skåda illustrationerna till Les Enfers Bouddhiques, av Léon Riotor och Léofanti (Chamuel, Paris 1895).

TRON ÄR STÖRST.

Läraren fortfor: Läseriet är ett penitenstillstånd, vilket människor med själisk snygghetskänsla bruka gå igenom såsom ett renande bad. Det är således intet hyckleri som Dyngherrens barn inbilla sig. Den som är sträng mot sig själv, förefaller lätt elak för de oförstående, och den som lidit ut för sina ondskor känner sig fri från det förflutna, vilken känsla av de otrogna kallas egenrättfärdighet. En penitentiarie når aldrig upp till det fullkomliga utan faller oupphörligt tillbaka i köttets begär, detta ådrager honom lätt ett anseende som skenhelig. Luther insåg snart omöjligheten att få gärningarne i höjd med tron, därför stannade han vid tron och lät gärningarne ryka, stödjande sig på Pauli förträffliga lösning av det disharmoniska ackordet: »Så tjänar jag nu Guds lag med anden, men syndens lag med köttet.»

Tron, hoppet och kärleken, det är religionens väsen och kärna, med gärningarne blir det alltid därefter, oftast bakefter. Men det finns läsare som stanna i penitenstillståndet och få lätt ett sken av att vilja taga himlen i förskott; det kan man icke förtänka dem, och det kan äga hemliga grunder som vi icke känna och aldrig få veta.

Sokrates angav kännemärkena på en människa till skillnad från djuret sålunda: blygsel och rättskänsla; Kristus tillade barmhärtighet.

BOTGÖRARE.

Läraren fortfor: Muhammed genomgick tidigt ödeläggelsen eller blev läsare, varunder han tyckte sig förföljd av dämoner; befriad slutligen genom lidande och böner, utbrister han i 93:e Suran:

Vid dagens prakt,
vid mörknande natt:
Din Herre har dig ej övergivit och ej dig hatat.
I sanning din utgång varder bättre än din ingång.
Och din Herre kommer att beskära dig nog, så att du nöjd varder.
Fann han dig icke övergiven och gav dig ett hem?
Han såg dig irra och vägledde dig.
Han fann dig arm, men gjorde dig rik.
Behandla därför icke hårt den övergivne.
Och visa icke stavkarlen bort!
Men förtälj din herres nåd!

När Buddha utträtt ur sin faders palats och fick se lidandet och alltings obeständighet, så blev han botgörare (läsare), gick ut i ödemarken från hustru och barn, pinande sin kropp med fastor och försakelser. Men när han gått igenom det värsta, återvände han varligt till livet och gav sin kropp måttligt det nödvändiga för att icke ödelägga själen. Hans lärjungar övergåvo honom då delvis, kallade honom avfälling, men det brydde han sig icke om.

Goethe själv genomgick religiösa kriser och var en gång inne med Herrnhutarne, den tidens läsare. På ålderdomen, när visdomen kom, blev han mystiker, det är: han upptäckte att det fanns saker mellan himmel och jord som bönorna aldrig drömt om.

BETALA FÖR ANDRA.

Lärjungen frågade: Jag bekänner, att jag aldrig förstått försoningsverket riktigt. — Du menar förstå med bondförståndet? Det kan man icke. De högsta frågorna kunna icke lösas av oss, lika litet som 6:e gradens ekvationer, men vi få lösningen till skänks om vi be vackert. Vad Kristi återlösningsverk beträffar, så kan du väl fatta det genom analogi. Du minns när du hade skulder, så att det sprangs i din dörr hela dan, och du måste ut tidigt på morgonen för att låna eller undfly dina fordringsägare. Slutligen fruktade du ditt rum så, att du icke vågade gå hem att sova. Du satt på en bänk i en park, och sade dig själv: Detta är helvetet! Då kom en man som kände dig; han betalade dina skulder, och du kallade honom din frälsare. Ser du icke att den ena kan betala för den andra och frälsa honom. Det gick ju att begripa. — Ja, men att göra en dålig handling ogjord kan man icke. — Nej, men att utplåna den ur eget och andras minne det kan den allsmäktige. Men märk noga, var gång du rotar upp i andras förflutna som är försonat, så slår minnet av din dåliga handling upp, alldeles som en illa urtagen fläck, vilken går mitt igenom tyget och dyker opp på avigan. Alla underverk äro villkorliga, liksom löftena.

LUS-KUNGEN.

När läraren vandrade i Kvalhem, kom han en dag till en skog, där många ruttna svampar växte i skuggan. På en gångstig såg han en orm slingra sig

fram, men det var ingen orm, utan en röra av maskar som rotat sig tillsammans. Läraren frågade sin ledare: Vad betyder detta? — Fråga först vad det är, skall jag sedan säga betydelsen. — Nå väl? — Jo, det är sorgmyggans larver, vilka tvingas hålla ihop som ler och långhalm för att icke förgås. Hon kallas sorgmyggan därför att hon sjunger så sorgligt och bär sorgdräkt; larverna älska giftiga svampar och tåla icke ljuset; de uppehålla sin tillvaro med ömsesidigt utbyte av slem, utan vilket de skulle torka ihjäl. Men de kalla mörkret ljus, emedan solen skulle döda dem, och de giftiga svamparna är livsens bröd; de hata varandra, men måste hålla ihop; förstår du än eller vad? — Hur kallas det rörliga djuret? — Det kallas Luskungen och uppträder en gång i varje mansålder, då det anses bebåda ond tid. — Vad betyder det då? — Det betyder människor som gå med ansiktet på ryggen, och därför se allting bakvänt; kalla det onda gott och det goda ont; emedan de leva i högfärden och självkärleken kunna de icke se Gud, utan utnämna en av röran till Luskung och anse sig alla tillsammans vara Gud. Med frihet mena de friheten att få göra ont. Ibland kommer ett kreatur och trampar i röran; då upplöses den i slem, förstås, men det växer snart en ny. — Den tycks vara evig som det onda.

LIVETS KONST.

Läraren talade: Livet är svårt att leva, och människors öden synas vara olika; somliga ha det ljusare, andra mörkare; det är därför svårt att veta, hur man skall ha sig i livet, vad man skall tro, hur man skall

bete sig, vilka åsikter, vilket parti man skall tjäna. Detta öde är icke det oundvikliga blinda faktum, utan den uppgift varje människa fått, det pensum hon skall genomgå. Teosoferna nämna det Karma och anse det stå i sammanhang med ett förflutet, som vi endast dunkelt minnas. Den som tidigt upptäcker sitt öde och håller sig strängt därefter utan att jämföra sitt med andras, utan att avundas andra deras blidare öde, den har upptäckt sig, och han skall lättare leva livet.

Men i tider då alla vilja ha det lika, uppstår ofta en fåfäng strävan att göra sitt hårdare öde lika med deras, som ha det mildare. Därav dessa disharmonier och slitningar, så att man får se människor som ända till ålderdomen söka bekämpa sitt öde, ändra det i likhet med andras. — Lärjungen frågade: I så fall, varför får man icke veta sitt Karma från början? — Läraren svarade: Det lär vara ren barmhärtighet, ty ingen skulle stå ut att leva, om han visste vad som förestod; för övrigt lär en viss frihet vara lämnad människan, utan vilken hon endast bleve en marionett; vidare mena de vise att själva upptäcktsresan efter ödet är lärorik. »Låt dig nöja åt min nåd! Kraften varder i svagheten fullbordad.»

ATT LINDRA SITT ÖDE.

Läraren fortfor: Somliga synas födda till ära och guld, andra till bara äran, åter andra till bara guldet. Många synas födda till förödmjukelser, fattigdom eller sjukdomar. Slagen till en slant, är uttrycket. Att lindra sitt öde kan var man, genom att böja sig, finna sig, resignera, med ett ord; och den inre lycka man där-

med vinner, övergår all yttre, så att den fattige och sjuke kan vara avundad av den rike och mäktige. Den som tjänar Gud länder allt till det bästa, och den som icke ävlas efter ära och guld blir oåtkomlig, på visst sätt allsmäktig. Det svåraste är att se orättvisorna i världen, men det övervinner man genom att ta det som prövningar; om det går den ondskefulle väl, så må det vara hänt, det rör icke oss, och hans medgång var icke så rar, vid närmare påseende. Om du förföljes av olyckor utan att ditt samvete förklarar dem som förtjänta, så tag dem med ro, anse som en ära att bestå prövningen, och det kommer en dag, då det vänder sig till ett bättre. Då kanske du upptäcker att olyckorna voro välgärningar, eller åtminstone tillfällen att öva din bärkraft. Avundas ingen, du vet icke vad den avundade går och gömmer på, som du icke ville äga, om det följde med bytet.

ONDA OCH GODA.

Lärjungen frågade: Är det så stor skillnad på människor? — Läraren svarade: Ja, och nej! Men ett säkert kännemärke kan du ha på en ond människa: Han gör det onda för det ondas skull; det är den elake; det är den kitslige läraren, den hårde husbonden; det är barnet som pinar sin mor, genom att utleta allt vad som är henne emot; det är den onda kvinnan, furien, som njuter av att plåga och förnedra en man, som bara vill henne väl. I livets strider är det mycket mänskligt att man glädes när en fiende blir slagen, och på alla slagfält har man tackat Gud för segern, det är något annat! Ser man den övermodige drabbas

av olyckan, så gläds man att finna huru rättvisa gives; ser man den ondskefulle bli straffad, erfar man en tillfredsställelse att se jämnvikten återställd, det är något annat! Men den som gläds åt varje ond handling han själv slipper begå; den som triumferar över brottslingens undgående av straffet; den som grinar åt en god människas olyckor; den som lider, när det goda och förtjänstfulla belönas, det är en ond människa. Den som ropade på mördaren Barrabas lösgivande och kanske gav en bankett för honom, det var en ond människa.

BLYGSEL OCH RÄTTSKÄNSLA.

Läraren fortfor: Du skulle nu rätteligen fråga, vilka människor som äro goda. Plato-Sokrates säger: De som äga blygsel och rättskänsla; det är den religiösa människan. Den som saknar tro och hopp däremot, den kan anlägga ett visst hederligt sätt att vara, men när det gäller världsliga intressen eller fördelar slungar han all heder; likaså när det gäller att rädda en kamrat; då kan han vittna falskt och tycka det vara en vacker handling; att befordra en omeriterad vän eller släkting generar honom icke, och kan han anfalla en troende, så svär han falskt; han anser allt vara tillåtet från hans sida mot andra, och han ångrar aldrig något; den som låter lura sig, menar han, den må ha det. Om en religiös felar, brukar han blygas och straffa sig, och ibland är han nog naiv att bekänna sitt felsteg eller brott; då hurrar Luskungen! Ty det var honom för enfaldigt. Dock, när en troende faller 7 och 70 gånger, står han upp igen, och vidgår sitt fel. Det är skillnaden!

DE KVARLÅTNA.

Lärjungen frågade: Hur skall man döma om de mänskor, som kastas ut i det stridiga livet utan att vara rustade för kampen? Du minns nog dessa dina kamrater i skolan, som icke kunde läsa, icke vara uppmärksamma, icke skämdes, utan betraktade sig själva som ett slags offer. De troppade av, gingo ut i livet och sjönko till botten. Det var icke omständigheterna, ty de voro av goda familjer och ägde stöd. De voro icke elaka, besutto talanger, voro intelligenta, men saknade vilja och intresse vid livet. — Vad tjänar det till? brukade de säga. De kunde icke förmås arbeta; de somnade vid pulpeten och syntes födda att göra ingenting, vilket eljes är ett straff för den handlingsduglige. Förklara deras öde! — Det kan jag icke! — Några dogo unga, av elände, andra fortsatte att tigga till 60 år, och sågo kamrater som voro mera lastbara än de, blomstra och lyckas i livet. — Jag har sett dem och beklagat dem, men jag kan icke förklara deras öde. — Utan skuld alltså, i ett liv av vanära och elände, det är grymt! — Tyst! och kritisera icke försynen. Det oförklarliga kan få sin förklaring en gång, och kom ihåg att vi icke leva i något paradis. — Två skola mala på en kvarn, den ene varder upptagen, den andre kvarlåten!

MÄNSKORS ÖDEN.

Läraren talade: Människors öden äro dunkla, därför borde man vara ytterst försiktig i sina domar. Tornet i Siloa var ock fallfärdigt och föll över både goda

och onda. Lärjungarne frågade Kristus vad den blindfödde gjort för ont. Kristus svarade: varken han eller hans föräldrar ha gjort något särskilt ont. Om vi se krymplingar födda, blinda, döva och stumma, så må vi tiga hälst. Att beklaga dem kan vara sårande, ty de synas skyddade på ett hemlighetsfullt sätt; äro föremål för barmhärtighet och råka sällan i misère; gott lynne följer dem, och de tyckas knappast lida av lytena. Men ve den, som begabbar en sådan märkt; om den förföljes av systematisk otur, eller drabbas av en bjärt olycka, så skall man ha svårt att slå bort det med amuletten kallad slump. En man, som hånat en blind, blev träffad i ögat av en sten som inkastades i en spårvagn. Först blev mannen rädd och tänkte på Nemesis. Men när han fick höra att stenen kommit från ett sprängskott, så ljusnade han, det vill säga mörknade, och sade att det var en slump. Han såg fenomenet, men intet där bakom; verkan men icke orsaken. Bönorna se icke längre än näsan räcker, men när de få lång näsa ett par gånger, så se de lite längre. Det naturligt övernaturliga är oåtkomligt för deras intelligens; allt som går över deras naturliga bondförstånd är övernaturligt. Det är ju logiskt, men bönorna fatta det som vore det ologiskt.

MÖRKA STRÅLAR.

När läraren vandrade genom sitt inferno, kom han till ett tempel av svart granit som var kolmörkt ini. Där förehades något, som han icke kunde urskilja. — Vad är detta? frågade han en vitklädd gestalt med lagerkrans om huvudet, men grön i an-

siktet och med likblånader. — Detta är ljusets tempel, men den oinvigde kan icke se vid våra svarta strålar förrän han fått den vita arsenik-kyssen av det ultravioletta prästinna. — Må jag få kyssen! svarade läraren, och han vände ryggen till, vilket de ej märkte, då de icke kunde skilja fram från bak. Och nu öppnades hans ögon, så att han såg in i templet där man rökte för ljusets gudar, de kallade.

Där stod mördaren Barrabas med en sol kring huvudet och en plåt på bröstet med inskrift: frikänd på grund av bristande bevisning. Där satt Judas Iskariot under sitt fikonträd med de trettio silverpängarne, i skötet av sin familj, befordrad till generaldirektör för publikanerna. Kejsar Nero nytvättad och med en vit duva i handen. Julianus avfällingen på ett altare med slaktade gäss. Prästerna och prästinnorna sjöngo en sång om pånyttfödelse och renässans, brände rökelse av arseniksyrlighet och törnrosblad och dansade en ormdans kallad livsglädjen. Därpå kommo de i gräl om en lagerkrans, slogos, och när läraren gick, sutto de alla gråtande i mörkret. Men när en frisk nordanvind strök genom templet, darrade de som torra löv.

BRIST PÅ FÖRSTÅELSE.

Läraren talade: När två människor av samma bildning vilja tillbringa en angenäm stund med samtal, så börja de med att upptäcka gemensamma sympatier, varmed kontakt inträder; men starkare bliva strömmarne, när gemensamma antipatier spåras upp. Märker man nu att det tar emot här och där, så tiger

man och viker undan. Råkar den ena att berömma den andres fiende, då blir det misstämning, beklämning, men av artighet brukar den beklämde låtsas hålla med, tiga eller kasta åt sidan. Stöta två motsatta meningar ihop, då kan det bli strid och gräl, så vida icke båda äro nog njutningslystna att de slunga sina meningar för att få njuta av samvaron med en människa. Att utbyta meningar är bara ett talesätt, ty ingen byter ut sin mening med en annans. Emellertid, på detta sätt kunna två kloka människor sitta i många timmar och spela med varandra; när de skiljas äro de lika sluga på varandra som i början och ha icke förstått varann. Min bäste vän förstår ungefär 30 proc. av vad jag säger, och jag ser på honom att han misstyder vart ord, som jag sagt. Han drar nämligen allt åt sitt håll, förtolkar mina yttranden till sin fördel, begagnar mina upplysningar i sin motbevisning, tar min artiga tystnad som medgivande; och så går han ut och säger, att jag är av samma mening som han. I sanning, det finns inte två människor som förstå varann, och därför är världen så full av missförstånd och lögner.

DÖV OCH BLIND.

Läraren fortfor: Det finns ju, som du vet, mänskor man icke kan bli ond på, om det nu beror av en naturlig godsinthet som lyser igenom det vassa skämtet. Och det finns mänskor som bli onda efteråt. Jag är en sådan efterkännare (nachempfinder) och det har hänt mig att jag blev vred på en man tjugufem år efteråt, naturligtvis i en ensam nattens timma, då scenen, vi hade haft, framstod i en ny belysning och det

sårande ordet fick sin rätta färg så att jag förstod det. Det finns ord som mörda, och det var ett sådant. Vilken lycka att jag inte fattade det rätt då! Följden hade blivit fyra människors fördärv. Genom utveckling av en egendomlig instinkt har jag lyckats göra mig ett slags dykardräkt, med vilken jag skyddas i människors sällskap. När det sårande ordet eller den bitande antydningen avlossas, så går den ju in i mitt öra, men mottagningsapparaten vägrar föra den in till uppfattningen. På samma sätt kan jag göra mig blind, bokstavligen, så att jag utplånar den misshagliges ansikte; hur det går till, vet jag inte, men det tyckes vara en psykisk procedur; ansiktet blir en suddig vitgrå fläck och försvinner. Det är nödvändigt kunna göra sig döv och blind, eljes är omöjligt leva livet. — Stryka över, och gå vidare! Det kallas eljest att förlåta, men kan också vara den hämndgiriges sätt att bespara sig besvär, eller den känsliges metod att göra sig oåtkomlig för skymfar. Man tar icke åt sig mer än man tål!

MÄNSKOKÄNNEDOM.

Läraren talade: För över 40 år sedan gjorde jag bekantskap med en ung man; jag fattade genast antipati för honom, fruktade honom som något ont. Men han sökte mig, jag flydde; dock råkades vi alltid. Antingen märkte han icke min antipati eller ville han övervinna den. Längre fram blevo vi rumskamrater, gingo ifrån varann som ovänner, råkades igen och blevo slutligen i släkt. I fyrtio år varade denna underliga vänskap, som egentligen var en dold fiendskap;

jag visste att han förtalade mig, och jag honom, men vi kommo aldrig till något utbrott eller någon förklaring. Han tillhörde det slags mänskor, som man aldrig kan bli riktigt ond på, utan att man vet varför; men naturlig godhet fanns där icke. Ty han var en hänsynslös tyrann, som av härsklystnad rörde i mänskors öden, en som ljög för att vinna, rövade när tillfälle gavs, dödade konkurrenter. Men, som chef för ett institut måste han iakttaga sig och fick en vana att dölja farligare sidor. Somliga mänskor talade överdrivet väl om honom, andra fasade när hans namn nämndes. Jag trodde mig känna honom bäst, efter fyrtio år, och när sjukdom krossade mannen, fick jag endast medlidande med honom. Vid hans död lade jag en krans på hans kista, talade väl om honom, som man skall göra, ehuru han skadat mig mer än någon annan. Slutligen hade jag upprättat honom och fått fram en riktigt hygglig bild. Men sedan får jag höra vem han var, och då först fattade jag att jag aldrig känt den mannen, aldrig fått se annan sida än den han visade mig. Så lite är mänskokännedomen värd; och det som gäller om honom, gäller nog om alla andra.

AVKLÄDNINGSRUMMET.

Läraren fortfor: Swedenborg har i sitt inferno...
— Säg helvete du, avbröt lärjungen, jag vet att det finns, ty jag har varit där. — Nåväl, Swedenborg har i sitt helvete ett avklädningsrum, där de avlidne införas genast efter döden. Där avklädas de denna skrud, som de tvingats anlägga i samhället, umgänget

och familjen; och änglarne se straxt vilka de ha för sig. — Menar han då att vi alla äro hycklare? — Ja, på visst sätt; en medfödd blygsamhet nödgar ju oss att dölja det som har med det animala att göra, artighet tvingar oss förtiga, hänsyn, vänskap, släktskap, kärlek förbinder oss att nästans svagheter överskyla, fastän vi ogilla dem inom oss; det är ju vackert. En människa, som blygs över sina fel, förtiger ju dem; och att skryta med sina fel är skamlöshet. Kan man med skäl kalla det för hyckleri? — Svårligen, i synnerhet som det är lika galet hur man bär sig åt. — Ja, livet är oregerligt, det är inte lätt att vara människa, det är nästan omöjligt.

KARAKTÄRSMASKEN.

Läraren talade: Jag kände i min ungdom en man, som var härsklysten, argsint, hämndgirig, patetisk. Vid ett tillfälle upptäckte han sig vara talare; han kunde gripa stämningen och stämma åhörarne, lyfta dem och nästan hänföra. Men i ett givet ögonblick, då han var på höjden, slog han över, blev barock, löjlig, och man skrattade. Första gångerna blev han modfälld, men man trodde han ämnade vara rolig, och han fick rykte som humoristisk talare. Nåväl, av olyckan gjorde han en dygd, tog upp rollen man kastat åt honom, blev humorist och åtnjöt som sådan ett mycket stort anseende. Denna karaktärsmask behöll han hela sitt liv, men endast som talare. Eljest i sitt dagliga liv var han tung, ondsint, och blev ond om andra skämtade med hans svagheter. Rollen som narr plågade honom ibland, men begäret få höra sin röst och hälsas

med applåder jagade honom oupphörligt mot nya triumfer. Mänskorna ute i livet hade gjort sig en homunculus av honom, som de odlade; men i hans familj och i hans arbete fanns den icke.

ROLL OCH KARAKTÄR.

Läraren fortfor: När Karin kom till Askanius som uppasserska, var hon ingen snäll flicka, ty hon var småsinnad, avundsjuk och härsklysten, men hon var rädd i början och försagd; fruktande att icke få behålla sin eftersökta plats, förhöll hon sig undergiven och tillmötesgående, sökande vara alla till lags. Herrarne begagnade därför tilltalsordet »snälla Karin», och när de önskade något, sade de: »Karin som alltid är snäll.» Karin fick den rollen som snäll, antog sättet och förblev i stämningen. Hennes röst blev mildare, sättet mjukare, tankarne följde efter, känslorna med. Hon fann det fördelaktigt för sin ställning, blev van därvid och det tycktes som om hon ändrat natur. — Här gjorde läraren en hel takts paus, vilket föranlät lärjungen inskrida: Nå, hur gick det sen? — Mja, det skulle jag egentligen icke tala om för dig, ty då tror du mänskorna äro oförbätterliga. — Låt mig gissa då, sade lärjungen: Hon blev gift med källarmästarn och kastade masken! — Gissa på du, sade läraren. — Så fick hon ett barn, som gjorde henne snäll igen! — Mera! — Hon blev snäll emot barnet, men elak mot alla andra! — Mera! — Så blev barnet elakt mot henne, kopierade alla modrens fel, pinade henne natt och dag. — Mera! — Så blev modren slutligen snäll mot alla andra! — Kanske! jag vet inte så noga.

DET SVÅRASTE AV ALLT.

Då läraren gick i Kvalhem, kom han först till avklädningsrummet. Ledaren bad honom sitta ner och skriva ett telegram. — Ni kan ju tyska? frågade han. — Ja, mycket bra. — Skriv då ett lyckönskningstelegram till er välgörare som fyller femti år, ni vet. — Läraren började: Ich glückwünsche Sie (kanske Ihnen) auf... Nej, det heter inte så. Och han började fundera, på sitt eget språk. »Skall jag gratulera honom till att oskadd ha uppnått 50 år, eller skall jag önska honom lycka efter fyllda 50 år; det är bra sent, och det kan låta ironiskt efter han bara haft olyckor. Vad vill det säga att gratulera? Jag prisar din relativa lycka att icke vara ihjälsvulten... Vänta nu. Ich wünsche Sie (eller Ihnen) viel Glück auf Ihren (?) Geburtstag... Nej, jag önskar er en stadigvarande lycka, icke allenast på er födelsedag, utan allt framgent... Det blir för långt, låter tillgjort, och kan betyda: tro inte att jag icke menar er all lycka... Men det blir en ursäkt som anklagar och röjer... En gång till: Empfangen Sie meinen hertzlichsten... (Det var ett rysligt ord, hjärtligaste.)» — Ledaren kom in: Är ni färdig? — Nej, jag minns icke hur hättlisten stavas. — Jag hör att ni icke kan uttala det, och kanske därav att ni aldrig begagnat det, eller icke vetat dess betydelse. Skriv nu emellertid, enkelt, osökt. — Läraren skrev en timme, kom i svettning och kastade pennan. — Jag kan icke! sade han. — Ser du så svårt det är att önska en människa lycka; försök nu ett tacksamhetstelegram, men det får icke vara så kort att det låter avpressat, icke så långt att det klingar

fras, icke så originellt att det röjer falskhet, icke så vardagligt att det blir oartigt, icke så varmt att det låter otacksamt. — Det kan jag icke, svarade läraren.

Och de gingo vidare!

UNGDOM OCH DÅRSKAP.

Läraren talade: Vad synes dig om detta ordspråket? »De unga inbilla sig att de gamla äro dårar, och de gamla veta, att de unga äro det.» — Lärjungen svarade: Det är alldeles riktigt. Ty när jag var ung inbillade jag mig förstå allting bättre än de gamle, men jag förstod egentligen ingenting. Jag var ung och dum; förväxlade mitt eget och andras vetande, trodde att det jag lärt var mitt; när jag läst en bok, gick jag ut i sällskap och gav ifrån mig det inhämtade såsom om jag uppfunnit det själv; jag var tjuv således. Men jag var även rov för en annan villfarelse, nämligen att jag förstod allt det jag mindes, eller att jag visste det jag för tillfället erinrade. Logaritmerna t. ex. förstod jag icke vid 14 års ålder, men jag lärde mig proceduren utantill och begagnade dem som genväg. Varför alla de bråk kunde förkortas med 3, vilkas siffrors summa kunde divideras med 3, förstod jag inte, men jag lärde det utantill. — Nåväl, om man vill studera en detalj av en vetenskap börjar man att samla material, annars blir det bosch; men den unge mannen går ut och griper om livets svåra vetenskap utan erfarenheter, det vill säga material; därför blir det som det blir. Jag ser mig nu som ung student, högfärdig med andras vetande, lånta fjädrar, förakt för de gamle, och likafullt

allt vad jag stulit ur böckerna, var stulet av de gamle som skrivit läroböckerna, ty de unga skriva inga läroböcker. O ungdom, o dårskap.

MARKEGÅNGSTAXORNA.

Lärjungen frågade: Vilka åsikter äro de riktiga? — Menar du i politik? Du vet ju att underklassen är liberal och överklassen är konservativ; det är två olika sätt att se saken, som har två sidor. Man kan därför inte tala om synpunkternas riktighet, då de äro lika riktiga båda. Om nu underklassen anser sig ensam befordra utvecklingen, främja framåtskridandet, styra samhällets öden, så står ju staten på huvet, och då är världen upp- och nedvänd. Vidgår underklassen däremot att den strävar bevaka sina intressen, så har den rätt. — Vilka åsikter bör jag ha då? — Dem du har; står du där nere så ser du nerifrån, står du där uppe, så ser du uppifrån. — Men om min ställning förändras, så att jag lyftes upp? — Ja, så får du en ny synpunkt på saken. Det kallas ju att ändra åsikter, men du är ju icke rädd för att kallas vad som hälst. Bibehåller du däremot den gamla synpunkten med nyförvärvad ståndpunkt så ser du snett, får en skev ställning, motarbetar dig själv och dina intressen, vilket kan synas mycket oegennyttigt, men aldrig väcker förtroende. Sådana förskjutningar i växten göra krymplingar, och när man ser en gubbe gå med sin ungdoms villfarelser och temporära sanningar, så verkar han gammalmodig och blir lätt löjlig. Sanningarne i vardagslivet äro nämligen tillfälliga och övergående; därför sker i varje mansålder en omtaxering av alla gamla

värden. Det finns markegång som du vet, och om icke taxorna göras om efter myntens gällande dagsvärde, så bli lönerna imaginära, och skatterna orättvisa. Och om man icke i tid utväxlar gamla avlysta mynt, så får man intet för dem, och kan bli bankrutt. Det är besvärligt att leva!

NÄR JAG VAR UNG OCH DUM.

Lärjungen fortfor: När jag var ung och dum hade jag alltid auditorium som sågo i mig ett ljus; när jag blev gammal och visdomen kom, så blev jag ensam på föreläsningen och ansågs vara en gammal åsna. Hut går hem. Men övergången från ungdomen till mannaåldern var bitter, då jag upptäckte att den gamle icke kunde luras. Han läste mina tysta tankar bakom mina höga ord; han tog mina onda avsikter i förskott, avslöjade mina ofullgångna begär, förutsade handlingars följder, tog fram ur mitt förflutna det rätta motivet till min nuvarande belägenhet; han föreföll mig vara trollkarl och profet, fastän han var en enkel man. Och när jag frågade mig hur han kunde »veta detta», så svarade jag senare: emedan han samlat material, emedan han varit i alla situationer som syntes nya för mig, emedan han också försökt lura gamla på samma sätt, men misslyckats. Men ungdomen tror fortfarande att den kan lura den gamle, om det också bara handlar om att stjäla en tanke av honom. Nu vet jag varför de unga hållas kvar i denna inbillning, att de äro överlägsna därför att de kunna lura. Jo, det finnes gamle vise, som gå och kvitta med livet, och därför anse som en plikt att låta lura sig, då och då.

»Låta lura sig med smak.» Ungdom är bara ett begrepp, en abstraktion, en vattvälling att skryta med, ett kriaämne, en sång, ett skåltal.

KONSTANTA VILLOR.

Lärjungen fortfor: När jag var ung, så var jag aldrig glad, emedan de äldre tryckte mig, emedan framtiden oroade mig, emedan jag levde som understödstagare på föräldrarnes pängar, nästan som en pensionerad; och när kärlekens första symptomer visade sig, kom jag i helvetet; jag var aldrig frisk, ty de stora sjukdomarne, mässling, scharlakansfeber, frossor, strypsjuka med flera, råka endast ungdomen; jag kunde aldrig tillfredsställa en oskyldig fantasi, ty jag hade inga pängar, varje begär stävjades i lindan, och jag var slaven, då jag icke rådde över min tid, icke kunde lämna min ort och se främmande ställen. Sådan är den stora humbugen, som kallas ungdom, och som ingen vågat avslöja, av fruktan för att pojkar kunna kasta sten och rita full murar. Lärarne i skolan krypa för dem, smickra dem, låtsas avundas dem; och finns någon som icke smickrar dessa små banditer som sakna blygsel och rättskänsla, dessa liderliga apor som leva i oskuldens ålder, dessa föräldramördare, så finnes det alltid ett gammalt fruntimmer, som utbrister: Ja, si han förstår inte ungdomen. Jo, då, vad han förstår, han som har varit ung själv; men den unge förstår icke den gamle, emedan han icke varit gammal själv.

Ungdomen påstås ha framtiden i sin hand och är därför så fruktad av de fega. — Vi ska se det först,

och om 30 proc. få vara med om framtiden, så är det först som gamla de få verka, och då med de tankar de som unga fått av de gamla.

P. S. Undantagen bekräfta regeln.

D. S.

MULTIPLIKATIONSTABELLENS FÖRTRÄFFLIGHET.

Läraren talade: Alla vilja vara med att hala och dra i det tåg som de kalla utvecklingen. Ordet får vanligen betydelsen förändring, och människorna älska i allmänhet nytt, som icke skadar dem. Men det finnes förträffliga saker, som äro urgamla, och därför stå sig utan förändringar. Multiplikationstabellen är utmärkt fastän Pythagoras anses (?) ha uppfunnit den; Regula de tri håller sig, fastän de gamla hinduerna upptäckt denna lag för orsaker och verkningar; Euklides' geometri läses än i dag i våra skolor, där vi lära oss Aristoteles' logik; vi bygga ännu hus efter gamla grekers och romares mönster, och antikens skulptur är icke dålig; almanackan redigeras ungefär som egypter och kaldéer gjorde den; man *kan* läsa Goethe och Schiller, och Shakspere spelas. Vi se sålunda att icke allt som är gjort i förfluten tid är dåligt. De som nu för tiden förutspå kristendomens försvinnande, därför att den är gammal, de räkna nog galet. Homerus är tusen år äldre, och gamla testamentet skulle väl stryka först. Men kristendomen lever och blomstrar, fastän den är invärtes och icke syns i tidningarna. Ännu sjunges i skolor och kaserner varje morgon: »Sann tro på Gud och på hans ord och kraft att göra gott.» Men de

kristne skola hava det trångt: »I denna världen haven I tvång»; och genom periodisk träldom hos egyptiska faraoner få de lära sig tålamod till ökenvandringens början.

HOS DENNA VÄRLDENS FURSTE.

Läraren vandrade i Kvalhem och kom till en stad. Mitt på stora torget stod en bronsbild av fädernes-landets förstörare. Ungdomen hade tågat i procession för att fira hjälten. Läraren frågade ledaren: Varför fira de fosterlandets förstörare? — Jag vet inte, sva-rade ledaren. — Äro de tokiga? — Sannolikt; härnere är allting bakvänt. Denna hjälten ansågs också tokig, och det var han nog. Han förde vanvettiga krig, flydde vid nederlag och sköt skulden på andra; föll ihop i olyckan som en fåne, låg i säng och låtsades vara sjuk; intrigerade på lediga stunder, men alltid illa; gjorde slutligen falskt mynt, men skaffade sig en bulvan, som blev rådbråkad. Fädernesländet för-blev ruinerat och kunde aldrig återvinna sitt forna anseende. — Och den mannen fira de? — Ja! Men de ha flera statyer. Borta i den där parken står en med lagerkrans på huvudet; han var den mest last-bare man på sin tid; och där längst bort vid hamnen står en tredje staty av en menedare... — Det är ju som hos oss, nästan, sade läraren. — Dja, det är bra likt. — Var äro vi då hemma? — Hos denna värl-dens furste, som är Dyngherren. »Men varen vid gott mod, jag haver övervunnit världen!»

PÅVENS SKÄGG.

Lärjungen frågade: Vilken religion skall man bekänna? — Swedenborg säger att man bör ha det lands religion där man är född, och att man bör stanna i den religion däri man är uppfödd; nation och religion äro olika syndsäckar i vilka man av okända skäl blivit instucken. — Lärjungen frågade: Skall jag vara protestant eller katolik? — Det synes vara likgiltigt efter det ingen skillnad är, men att stanna i sin barndomstro är nog mest praktiskt, för att icke väcka söndring. — Om saken är likgiltig, hur kunde Europa strida i hundra år om en likgiltig sak? — Därför att mänskorna äro självkära, härsklystna och onda. Att bilda sekt är att göra sig grön, för att få härska som herde över en hjord; och bekännelsestrider utmynna vanligtvis i det tomma intet. När protestanterna stridde med katolikerna om rättfärdiggörelsen genom tron eller gärningarne, så upptäcktes slutligen att de båda höllo både på tron och gärningarne. De stridde alltså om påvens skägg, och Luther, som hade sina ögonblick av djup humor, skall (enligt Emerson) ha tillrått en tvivlande lärjunge, att »gå och ta sig ett ärligt rus, i stället för att tvista om rättfärdiggörelsen». Den protestantiske kejsar Wilhelm II har 17 millioner katoliker under sin spira; det spänner ibland, men det håller, och därför sade jag, att saken synes vara likgiltig. Böhmen, där trettioåriga kriget började, är fortfarande katolskt, och inte ett spår finns kvar efter Hus' och Ziskas missions-

arbete.* Det är inte bara för sin tro man får bestiga bålet, utan för sin självkärlek och sin söndringslusta.

INFERNOTANKEN.

Lärjungen frågade: Vid läsningen av Swedenborg syntes mig ibland att han skildrade vårt jordeliv; skulle vi möjligen redan vara därnere? Som kristen har jag ju lärt, att ett syndafall med åtföljande förbannelse ägt rum; nog synes mig livet mera vara ett inferno än en skola, och ett fängelse, ty ingenting håller att ta i. Det skönaste synes endast vara gjort att bli fult, det goda ont. — Har du aldrig sett något varaktigt skönt här nere? — Jo, naturen själv är alla årstider så skön, att jag med vemod utbrister: Så överjordiskt skön, och vi så rysliga! Livet kan även visa sig härligt, i en vacker familj; i frid och lycka och i festdräkt; så har jag sett det — men bara två minuter i sänder, och det kanske mera var mitt sätt att se. — Men det finns ju människor, som trivas riktigt gott härnere. — Den som kan trivas här, den är en gris; jag vet borgare, som anse sig vara i paradiset, när de få bo på sommarnöje, duka festbord med kulörta lyktor och släppa upp raketer efteråt. Men »ve den människan som är född med ett känsligt sinne» säger Rousseau. Den skall antingen gå under eller måste han göra sig ett pansar av råhet; men i senare fallet kan hända honom, att han icke förmår avlägga råheten, som blivit hans andra natur. Mycket känsliga människor givas, som icke kunna ta befattning med livet,

* Sannolikt har norra Tyskland i denna dag flera katoliker än före trettioåriga kriget. Det var segern!

icke vidröra verkligheten; dessa olyckliga förlora slutligen förmågan att sköta sig, och dem träffar man på vårdanstalter.

SJÄLVKÄNNEDOM.

Läraren talade: Man kan leva mycket långt fram i livet, tycka sig vara en anständig människa och även åtnjuta rykte som sådan. Så kommer en dag, då man liksom vaknar ur en sömn, får se sig själv som ett spöke, och man fasar; frågar sig: Är detta jag? Man upptäcker handlingar man begått, som nu synas oförsvarliga, och man frågar sig: Hur kunde jag? Ja, man gled in i brottet en gång; en annan gång släpades man vid håret, en annan gång föll man i en snara. — Men det finns människor så sömnsjuka, att de aldrig vakna, och så litet intelligenta, att de icke kunna inse huru svarta de äro. Jag hade nyss en vän som var 60 år; i ett utbrott av stupid förvåning sade han: Varför äro människor så onda på mig? jag tycker jag är en hygglig karl! — Och denne man var en tyrann, som trampade i mänskors öden, en bödel, som avrättade för betalning, en mördare, som beljög oskyldiga, som tog mutor, övade simoni och allsköns laster. Jag ville icke döma honom utan sökte försvara honom: Han kanske kände sig berättigad som bödel, det skall ju finnas sådana också; tog profossen som en kallelse; var en ond natur, som, när han handlade efter sin natur, fann det naturligt eller rätt. Han levde i full harmoni med sin natur och verkade därför på sina likar som en hygglig karl, »sund», naiv, och var därför »trevlig i sällskap». När han dog,

skizzerade jag hans karaktär för en bekant. Denne, som var av den svarta ullen, svarade helt naivt: »Du är orättvis mot honom, för jag tyckte han var en trevlig karl.» Detta måste jag skriva upp: »för jag tyckte...»

SOMNAMBULISMEN OCH CLAIRVOYANCE I VARDAGSLIVET.

Läraren talade: Jag är nu 85 år och har sett fyra generationer. Jag har icke varit renhjärtad, ty i hjärtat går allt svart blod, men jag har haft ögonblick, då jag varit försatt i ett barnsligt, omedvetet tillstånd och haft glädje av mänskors umgänge; jag visste att de hatade mig, logo åt mina olyckor, väntade på mitt fall; men jag befann mig immun mot deras onda; jag såg bara stackars mänskor, som gladdes med mig, de voro mig sympatiska, jag erfor dem vänligt, och jag hade hjärtligt roligt; även när de skämtade elakt med mig, förstod jag icke, och när de sade en öppen gemenhet, fattade jag det som ett skämt utan mening. Detta är ett slags behaglig somnambulism. Jag kan dock vakna ibland; då ser jag sällskapet nakna, deras orena linne genom kläderna, deras skröpligheter, otvättade fötter, men värst av allt, jag hörde tankarne bakom deras ord, jag såg deras miner som icke stämde med orden, jag uppfångade en blick åt sidan, jag märkte ett fottramp under bordet, en näsa som rynkades över mitt vinglas, en gaffel som gick kritiskt förbi en assiett... Då är det hemskt att leva! — Jag hade en vän, som på en bjudning föll i denna clairvoyance, och han satte sig mitt på sitt bord, talade om allt vad han sett under

aftonens lopp; avklädde sina vänner; med den påföljd att han avfördes till anstalten som vansinnig. Det finns många slags vansinne, erkännom det!

ATT JOBBA I MÄNNISKOR.

Läraren fortfor: Det finnes människor, som tidigt trott sig ha upptäckt livets konst och funnit den i formeln: Intet för intet. Att systematiskt tala illa om människor, oaktat så litet gott är att säga om dem (oss), visar sig i längden opraktiskt. Men att systematiskt försvara alla uslingar, berömma skurkar, visa medlidande med tjuven under det att den bestulne hånas, det är också en sämre taktik. Därför gives det en paradox som låter så här: »Det är en sån där fähund som talar väl om alla människor!» — Det är syndikatsmannen, som bildar sällskap för inbördes beundran, renommistbolaget, som opererar med gåvor och gengåvor; det är beskyddaren som erbjuder obedda tjänster, som introducerar i den hemliga orden, som alltid har ett gott ord för en dålig människa, som lägger sig ut för straffångar, skriver försvar för The Ripper och Blodskämmaren, visar goda sidor hos Barrabas, Judas och Nero. Han förstår allt, säger han, och därför kan han förlåta allt, ehuruväl jag inte förstår det, såvida icke ett hemligt förstånd rådde mellan honom och alla bovar.

Men den dag, då du icke berömmer honom igen, den sommardag en tjuv bryter sig in i hans vindskontor och tar pälsen, då hans son får dåliga betyg i skolan, då är det slut med förståelsen eller samförståndet, och då finns ingen förlåtelse.

Dålig taktik, liksom all taktik; livet är ju rätt konstigt, men livets konst skall vara natur; enkel, uppriktig, ett impromptu för varje föreliggande fall; byta och sälja, gärna, men icke spekulera, icke jobba i människor.

PRAKTISK ÅTGÄRD MOT FIENDER.

Lärjungen frågade: Hur skall jag kunna älska min nästa såsom mig själv? För det första får jag icke älska mig själv, för det andra äro mänskorna (vi) så osympatiska, att de svårligen kunna bli föremål för någon kärlek. — Läraren svarade: Agapáo betyder endast vänligt bemöta, och det kan du stå ut med. — Men att älska mina fiender, det är självmord. — Du tycker så, men har du försökt med den metoden? Den är mycket praktisk, och jag har prövat den. Mot min värsta fiende, som stod mig efter ära och bröd, satte jag ett sunt hat som en skärm, trodde jag. Men mitt hat blev en ledning, på vilken jag mottog hans strömmar, vilka ibland överraskade mig i svaga stunder, så att jag fick hans onda i mig. Han växte och antog dimensioner, blev ett spöke, som jag födde. Då beslöt jag bryta kontakten; jag undvek att se honom, nämnde aldrig hans namn (ty det är en inkantation); och när man talade om honom i sällskap, så teg jag, eller kastade ett vänligt ord; spöket tynade av i brist på näring och försvann ur mina tankar. Slutligen kom det fram till min fiende, att jag talat väl om honom. Han blev alldeles slagen, smalt ner, skämdes och trodde han misstagit sig. Därför, tala aldrig illa om din fiende, ty det bara retar till hans försvar och

skaffar honom vänner. Där ser du emellertid vilken djup visdom det ligger i Evangeliets enklaste läror, dem du tror dig kunna kritisera.

FÖRNUFTETS GUDINNA.

Läraren fortfor: Att vårt förstånd finner så mycket motsägelser och obegripligheter i religionens stora sanningar, ligger icke bara i förståndets bristfällighet, utan i den onda viljan. Högfärden att vilja begripa Gud och hans planer, att vilja fatta sitt öde, är att vilja styra en fregatt med en åra. Varenda grekisk tragedi slutar med en uppmaning att akta sig för övermod, Hybris. Intet är gudarne så misshagligt! Swedenborg säger, att när vi avbryta förbindelsen med det övre, så förmörkas vårt förstånd, men vi straffas samtidigt medelst inbillningar, att vi äro mera upplysta än andra. Alla upplysningsfilosofer gå i mörkret, och den period i historien som kallas, skämtsamt, upplysningens, var den svartaste vi haft. Förnuftets gudinna, mademoiselle Maillard, dyrkades bara av galningar. Religionens sanningar strida aldrig mot förnuftet, förrän detta är förmörkat av den onda viljan; men då börja upptäckterna, och då »strider allting mot förnuftet», de allra klaraste saker, som att Gud är till, att den allsmäktige kan tillämpa okända lagar eller suspendera sådana han själv stiftat, att han kan meddela andliga gåvor under materiella symboler och så vidare. Allt fritänkeri är galenskap, ty tanken är icke fri utan bindes av tankelagarne, eller logiken,

liksom naturen av naturlagarne. Den onda viljan söker frihet att få göra ont, och den onda tanken söker frihet att få tänka galet.

STJÄRNOR PÅ LJUSA DAGEN.

Läraren fortfor: Dåren lever endast nu, för ögonblicket i dagens sista villfarelser, i sin dagliga tidnings dykarklocka, i opinionens beroende, partiets slaveri. Den vise lever i alla tider, så att för honom finns icke tid och rum; han är i all tid, och allestädes närvarande, på denna sidan och på andra sidan graven; han lever historiskt, världshistoriskt och självbiografiskt, fattar sig kosmiskt och icke telluriskt; känner sig släkt med Plato och Aristoteles, talar med de avlidnas stora andar i deras skrifter, försätter sig ibland tillbaka i sin barndom, ibland i sin mannaålder, lever om det förflutna som är nu; föreställer sig in i andras liv, är glad med de glada, sörjer med de sorgsna, lider med de elända, känner på mänsklighetens vägnar, har ingen ålder, ingen nation; det man nu strider om, ser han läggas till handlingarna, ofta utan vidare påföljd; i morgon är dagens vetande bara strö, i vilket något annat växer; till och med villfarelser duga till gödningsämnen; allt tjänar allt. Han lider allt, ty han hoppas, och hoppet är en dygd, ty det är att tro Gud om gott. — Dagsländan exalteras inför bagateller och tror, att nya sanningar kunna sökas på telegramavdelningen i frukosttidningen; och när en ny stjärna upptäckes, tror han att de andra skola slockna, men de nya ha hittills alla slocknat. Den nya i Perseus lyste bara i två år, och så var hon

borta. Y-King säger, att om man går in i sitt tält och gör mörkt omkring sig, så kan man se stjärnan Mei i Skytten, mitt på ljusa dagen. Drag dig undan i ditt tält ibland, ute i öknen, så skall du se stjärnorna på ljusa dagen.

RÄTTEN ATT ÅNGRA.

Lärjungen frågade: Har man rätt att ångra hela sitt förflutna, om man upptäcker, att man gått i villfarelse? — Om du med ångra menar önska ogjort, så har du icke rätt; ty det finns något berättigat i varje människas liv, och varje villfarelse blir genom vederläggningen en ofrivillig anledning till sanningens seger; menar du med ångra att avsky dig såsom bärare av falskheter, så har du rätt. Säg något till ditt försvar! — Jag kan säga: jag var barn av en ond tid; jag var förförd av min ungdoms förförare, ingen nämnd; mitt förstånd var starkare än mitt gudomliga förnuft; mitt kött rådde på min ande; mitt medfödda trots, mitt ärvda känsliga sinne mottog intryck utan kritik, med ett ord, jag skulle kunna kalla mig ett offer för mina förförare, för mitt påbrå, för min medfödda svaghet och känslighet. Men att mitt förnuft slutligen vaknade, det räknar jag icke som en förtjänst, utan som en nåd; att jag fått tid att vederlägga mina villfarelser, anser jag som den största lycka mig någonsin hänt, och därför önskar jag icke mitt förflutna ogjort, fastän jag avskyr det.

EN RELIGIÖS TEATER.

Läraren talade: Det ser ut som om människorna icke hyste höga tankar om sig själva, ty när de på teatern få se en riktigt elak satir, då njuta de, utan att ta åt sig likväl. Det gäller ju bara de andra. Det fanns i min ungdom en teaterförfattare, som efter att ha varit satiriker slutligen fattades av medlidande med mänskorna, och som han själv genom ett gott och relativt lyckligt liv fått mildare känslor, såg han människorna i en ljusare dager. Nåväl, han skrev en pjes med bara ädla människor, känslofulla, ömhjärtade. Vad hände: publiken trodde först det var ironi, men i andra akten upptäcktes sveket. En stämma ryter från parkett: fy f-n, det är ju allvar; och under ett stigande äckel gick pjäsen fram; åhörarne skämdes för varandra och på författarens vägnar; några sprungo ut, och de kvarvarande skrattade: skrattade åt godheten, uppoffringen, försakelsen, förlåtelsen. De kände icke igen sig, ansågo skildringarna onaturliga; det gick inte till så i verkligheten, människorna voro inga änglar. Det är farligt således att tala väl om människorna, ibland. Men nu är att märka, det religiösa människor icke besöka teatern, emedan teatern är gudlös. Den grekiska tragedien började med offer åt gudarne, och alla tragedierna handla om mänskans vanmakt i kampen mot gudarne. Varför göra icke våra religiösa en teater, där man får se hur det onda beskrattas och avslöjas!

GENOM TVÅNG TILL FRIHET.

Läraren fortfor: I denna världen haven I tvång; alla människor äro ju beroende av varandra, trycka varandra som stenarna i ett valv, uppifrån, nedifrån, från sidorna; bevaka varandra, lura på varandra. Det finns således ingen frihet, och får icke finnas här i denna byggnad, som kallas stat och samhälle. Grundstenarna få ju bära mest, men därför äro de av gråsten, under det de övre äro av lätt tegel. Så finns det några lyxtegel, som ingenting bära, bara pryda, och de bäras av de andra, men de pryda likafullt, känna sig generade och umbärliga, men de tjäna till prydnad, och det få de veta av. Den, som begär mera frihet än de andra, är en tjuv och tyrann, ty genom att undandraga sig sin börda, lägger han den på andra. Denna permanenta längtan till frihet, detta frihetsbegär, vilket räknas i biografier som en dygd till berömmelse, är endast en svaghet, ty det fordras mera styrka att bära, än att bäras. Den enda berättigade strävan till relativ frihet är den att slippa draga mer än man är skyldig. Därför tillhör det styrelsen att noga avväga bördorna, men därtill fordras vetande, matematiskt sinne och utpräglad rättskänsla.

Men bakom detta allmänna frihetsbegär ligger ett annat, djupare, som förväxlas med det förra. Det är skapelsens suckan efter befrielse från köttets bojor, som fått sitt starkaste uttryck i Paulus': »Jag arma människa, ho skall mig förlossa ifrån denna dödens kropp?» Men denna frihet kan endast vinnas genom att tåligt bära denna världens tvång. Genom tvång till frihet, alltså!

DÅRSKAPENS LOV.

Läraren fortfor: I denna dårskapens värld får man beständigt se huru dårarne le, även när deras opinioner bekräftas; det är ju ett fånigt leende! Dåren säger: vi äro här för att utvecklas. När de få se en man, som med åren blir visare och mera rättrådig, så skulle de ju glädjas att se sin teori bekräftad. I stället grina de ont och håna honom; ja, nu när du är gammal! — ja — ja, men vi utgingo ju båda därifrån, att visdomen skulle komma med åldern; låtom oss glädjas tillsammans att så väl är; och om djävulen verkligen alltid bleve munk på ålderdomen, vilken lycka och välsignelse för mänskligheten att ha en plågoande mindre! Icke sant? Varför grinar ni åt det? — Voltaire som var en spefågel och icke så litet lymmel ända in på ålderdomen, återfick slutligen sitt förnuft, alldeles som galningarne på dårhuset strax innan de skola dö. Och då sjöng han om mänskliga livet:

Vällust! i min ungdoms brånad
sökte jag din läckerhet;
— — — — — — — — —
Jag vid livets vintermånad
funnit din fåfänglighet.

Lust till ryktbarhet och ära
mannahjärtat sönderslet;
— — — — — — — — —
o, vad gick jag att begära?
Äran är fåfänglighet.

Kunskapsrymden genomtåga
snillets stolthet sig förlet
— — — — — — — — —
Vad jag vet är till min plåga,
kunskap är fåfänglighet.

Men galningarne grina, när en av dem får igen förnuftet, och då säga de han blivit tokig. — Lärjungen svarade: Ja, jag vet av det.

DET OUNDVIKLIGA.

Läraren talade: Frågan vad man har rätt att ångra är lite mera invecklad än så. Jag följde en författares bana på avstånd, jag läste med största beundran hans skrifter, som föreföllo mig vara från en annan värld; hans dramer andades alla ett vemod och en fruktan för något okänt rysligt, som måste komma; hans filosofi i de saktmodiges skattkammare var ett helgons, och man andades icke längre luft i hans landskap utan den rena etern. Han var då inemot 40 år, och jag väntade varje dag få läsa att författaren gått in i ett kloster. Men, så får jag läsa, att han gift sig med en skådespelerska; att han drog omkring med henne som visades naken i en av hans nya pjäser. Nu skrev han nämligen nya pjäser för henne, och nu när de blevo cyniska och råa, nu fick han den stora populariteten, som han icke ägt förr. Han prostituerade sin person, sin dikt, sin hustru, och när han sjönk, så grät jag i mitt sinne. En dag stod att läsa i tidningarne att hans livs älskade rymt från honom — det kunde vara lögn! Hans öde plågade mig, och det föreföll, som om det var förutbestämt, då alla hans första dramer från ogiftastiden handlade om detta som han förutsåg och fruktade. Även syntes det mig som om han måste ned i gyttjebadet, som om han vore tvungen att smutsas av livet, och på det särskilda sättet; som om han icke hade rätt att ta himlen i förskott och icke fick lov att leva heligt renliv. Det är rysligt, därför att det är oförklarligt.

DIKTARENS SJÄLVOFFRING.

Läraren fortfor: Detta mänskoöde erinrar mig om det indiska dramat Urvasi. En botgörare, som drar sig tillbaka i ensamheten för att genom försakelse rena sin själ, kan slutligen uppnå sådana högre andliga färdigheter att hans makt blir farlig för de lägre gudomligheterna. För att hindra botgöraren i sin andliga utveckling sände Indra en apsara, ett slags gudomlig bajader, för att störa och förföra botgöraren. Är det icke likt detta fallet jag anfört? Och hur kunde den förförde känna skuld, eller ha rätt att ångra det han icke vållat? Nu är ju diktaren något annat än botgöraren, och för att kunna skildra livet i alla dess facer och faror måste han ju ha levat det. Vad hade Shakspere varit som skald, om han levat som en snäll gosse, fortsatt fadrens hederliga yrke och skrivit på lediga stunder om sina små förhållanden? Ehuru man icke vet mycket om den store Britten, så ser man dock i hans skrifter vilket stormigt liv han fört; det finns knappt något rusk och snusk han ej gått igenom, icke en passion han icke lidit; hat och kärlek, hämnd och brunst, mord och brand, allt tyckes han ha varit med om, som diktare. Och en verklig diktare skall, bör, eller må offra sin person för sin dikt. Jag vill därför tänka mig ett Shakspere-monument, föreställande Herakles tändande sitt eget bål på berget Oeta, givande sitt rika liv till ett självoffer åt mänskligheten! Det där tyckte du var läskande att höra? — Lärjungen svarade: I sanning, du kan lösa och du kan binda; nu löste du mig!

FILISTÉERNAS UPPGIFT.

Läraren talade: Israel hade några obehagliga grannar, som kallade sig filistéer, och vilka bevakade kustremsan nere vid havet. De dyrkade ruskiga gudar, såsom Dagon, Fiskguden, Dyngherren och den stora Skökan. Men huru obehagliga de än voro, synas de haft en uppgift i Israels liv. Ty så fort Herrens folk övergav templet, så kommo filistéerna och stängde helgedomen, satte upp Dyngherren på altaret och rökte åt Fiskguden. Så ofta Israels barn kivades och stredo sins emellan, ryckte filistéerna fram, och oemotståndligt, ty Herrans hand var med dem för att de skulle straffa och tukta, och en gång erövrade de förbundsarken. Vi ha fått vår filisté vid Bosporen, och han heter turken. När de kristna förnekade sin herre, så fick turken Kristi grav, och Hagia Sofia blev moské. Och så ofta de kristna slogos, så kom turken; efter trettioåriga kriget, när de kristna slitit sönder varandra som blodhundar, kom turken ända fram till Wien, och halvmånen hissades på korsen nere i Ungern. — Lärjungen frågade: Varför återtaga icke våra stormakter den heliga graven och Sofiakyrkan, det vore gjort i en handvändning? — Jag vet inte! De får kanske inte; vi behöver väl vår filisté, Busen, att skrämma barnen med. — I Frankrike stängdes kyrkorna av hedningen, när folket upphörde besöka mässan, och nu sätter de opp Dyngherren på altaret. Marat begrovs på sin tid i Pantheon, men när Kristus togs igen, så vräktes Marat i kloaken. Den siste som fick apoteosen i Pantheon var en ingenjör, vilken hade en enda förtjänst; att han blev mördad (av en

frihetsvän). När vi bli kristna igen, så få vi både Kristi grav och Hagia Sofia, behöver inte ta dem. Det är filistéerns stora uppgift i naturens andliga hushållning.

VÄRLDSRELIGION.

Läraren fortfor: Goethe skrev i sin ungdom en avhandling om tvångsreligion påbjuden av staten såsom det förmånligaste för statens bestånd. — Lärjungen invände: Hur ginge det då med den enskildes samvete? — Såsom hittills. Staten bestämmer ju den enskildes åsikter i geometri, botanik, historia o. s. v., och religion; genom undervisningen i skolorna, genom andaktsövningarne vid bönerna i läroverken och korum i läger och kaserner. — Men friheten att tro och tänka? — Vi voro ju ense att frihet icke existerar utan att allt är beroende och tvång, ömsesidigt tryck. Missbruka alltså icke det heliga ordet. Men jag har under mitt långa levnadslopp ibland trott mig läsa försynens mening så, som om alla religionsformer skulle falla bort likt skal och endast kärnorna återstå, sammansmältande som cellkärnor och bildande en enda växtbål, ett världsträd, i vars skugga alla folk skulle kunna vila i andakt och endräkt; och jag hade även tyckt mig märka en bestämd avsikt i denna rasblandning som pågår, och som gått så långt att i min obetydliga släkt, mantalsskriven som skandinavisk, vi dock äga spår av alla fem världsdelarne. — Tror du på det ännu? — Jag vet inte! — Och tror du att i kristendomen alla folk skola böja knä? — Jag vet inte! Men

Abrahamslöftet »I din säd skola alla folk välsignade varda» är redan uppfyllt genom Abrahams-telningen Jesus Messias; ty faktiskt är det vårt kristna Europa och hela västra halvklotet Nord- och Syd-Amerika som behärska världen. Och inför den bestående verkligheten falla våra önskningar, hugskott, teorier och spådomar.

KRISTI ÅTERKOMST.

Lärjungen frågade: Skall man kunna vänta Kristi utlovade återkomst? — På den närgångna frågan svarade Kristus själv sina lärjungar: Guds rike är mitt ibland eder; och vid sitt avsked från lärjungarne sade han: Se, jag är när eder alla dagar intill världens ända. — Väl, men hur skall Kristi rike upprättas på jorden? — Det behövs inga korståg, som du kanske tror. Du vet ju att det finns växter, som icke trivas i samma jordmån, utan den ena dör ut; det finns raser, som icke kunna bo i samma land; nåväl, i samma stund de kristna bli kristna igen, så vantrivas hedningarne och draga bort; alldeles som jättarne, vilka när de hörde klockeklang, fingo örsprång, och när de luktade kristet blod, så fnöso de och gömde sig i sina hålor. Tolerant skall man vara men icke så, att man tar ner klockorna eller fäller korset, därför att jotnarne må illa av dem. Swedenborg säger, att den fria viljan aldrig upphäves, och att därför de osalige själva välja sitt helvete; ty när de komma i renare luft, prövas de, och då de råka i de godas sällskap vantrivas de och kasta sig huvudstupa ner i Dyngherrens regioner, där de finna en miljö, i vilken de kunna andas. Där-

för också, om du vill fly dåligt sällskap, så behöver du icke stänga din dörr; antag endast goda seder och dina stallbröder skola sky dig som pesten.

DET STÄMMER.

Läraren talade: Vi ha förut ordat om Swedenborgs helveten och funnit dem dels vara sinnestillstånd, dels likna jordelivet under vissa förhållanden. Jag erinrar nu några slående detaljer, vilka påminna om vissa mina upplevelser ur vardagslivet. Helvetets eld, säger han, består dels i att passioner väckas men för att gäckas och bestraffas; dels i upptändande av begär, som verkligen få tillfredsställas, men strax efter förloras, då lidandet består i saknaden. Känner du det? — Jag känner! — Vidare: Då det himmelska ljuset når de osaliga, så far en isköld genom ådrorna och blodet stockas. Känner du det? — Jag känner det; och jag minns en gång, då jag var mycket ond, hur en god människa började tala gott med mig; jag värmdes icke utan jag började frysa ini rummet så att jag fick ta på mig överrocken. — Vidare: De vandra omkring ensamma och dystra, de hungra och ha intet att äta; de gå in i hyddorna och begära arbete, men när de fått arbete, gå de sin väg att pinas av olust. Men när de komma igen, stängs dörren och de måste arbeta för mat och kläder samt få en sköka till sällskap. Stämmer det? — Det stämmer! — Helvetets grundsatser äro: Härsklystnad av självkärlek; kärlek till andras egendom av världskärlek; kärlek till utsvävning. Himmelens grundsatser äro: Härsklystnad med gott ändamål; kärlek till gods och guld för dess nyttiga bruk; kärlek till äktenskapet.

GODA ORD.

Lärjungen frågade: Har Swedenborg aldrig ett gott ord till tröst och uppmuntran? — Läraren svarade: Jo, det har han visst; han säger till exempel: De utvalde äro de, som haft samvete, de förkastade, de som saknat samvete; vilket stämmer med Sokrates' definition på en människa: Den som äger blygsel och rättskänsla. Men Swedenborg har på ett annat ställe denna förklaring på frestelser: Onda andar som ur människans minne uppväcka allt slags falskt och ont, som hon från barndomen tänkt och förövat; men änglarne, som äro hos människan, framtaga hennes goda och sanna och försvara henne sålunda. Det är denna strid som förnimmes hos människan samt förorsakar samvetsagg och kval. När människan frestas i hänsyn till det förståndiga, så framkalla onda andar blott hennes onda handlingar som hon begått, vilka här betecknas med orena djur, samt anklaga och fördöma, men förvändande sanningen på tusende sätt. Han omnämner även ett slags andar, som väcka samvetsskrupler i lapprisaker och på sådant sätt oroa de enfaldiges samvete. Dessas närvaro väcker ängslan i maggropen, och deras livsnöje är att betunga samvetena. Slutligen: det gives några hedningar ifrån de trakter, där människor äro svarta, vilka hava det med sig från livet i världen att de vilja behandlas hårt, i den tron att ingen kan inkomma i himmelen utan genom straff och plågor. Emedan de hava den tron bli de i början hårt behandlade av några som de kalla djävlar. Och på annat ställe tillägger han: några andra djävlar än onda människor finnas icke. Nu bara ett ord till:

Mästaren råkade några förtvivlade, som trodde att pinan skulle bli evig; »men mig blev givet att trösta dem». Alltså: där har du goda ord också.

STRÄNGT OCH ICKE STRÄNGT.

Lärjungen invände: Men Swedenborg är i allmänhet för sträng. — Läraren svarade: Nej, icke han; livet är strängt, och livets lag är sträng för den vrångvise. Sålunda säger Mästaren: Kvinnor som kommit nerifrån till makt och rikedom bli ofta furier; men kvinnor som blivit födda i makt och rikedom men ej förhäva sig, bliva likafullt lycksaliga, »ty att avsäga sig livets nöjen, makt och rikedomar, och sålunda genom umbäranden vilja förtjäna himlen är en falsk åsikt». Vi veta att Swedenborg i vardagslag var måttlig men gärna gick i sällskap, där han unnade sig en poculum hilaritatis, en glädjebägare, och han reser sig bestämt mot dem, som draga sig ifrån världen. »Många tänka att det är svårt föra en levnad, som leder till himmelen, emedan de hört att man för detta ändamål bör avsäga sig världen och leva i andan. Detta fatta de icke annorlunda än att man bör skilja sig från det jordiska, för att ägna hela sitt liv åt andliga betraktelser och gudaktighetsövningar; men att det icke förhåller sig så, har jag fått veta genom mycken erfarenhet, ja, att de som på detta sätt avsäga sig världen för att leva i andan, ådraga sig ett dystert liv, som icke kan mottaga himmelens glädje. För att beredas till himmelen måste människan leva i världen, samt i göromål och förrättningar... Jag har talat med några som i världen skiljt sig ifrån sysslor för att leva

andligt, jämväl med några som på åtskilligt sätt plågat och marterat sig, emedan de trott sådant vara att kuva köttets begärelser... Vanligen äro de uppblåsta av högmod och tänka på den himmelska glädjen såsom lön, alldeles icke vetande vad himmel och himmelsk glädje är.» — Lärjungen inföll här: Det synes vara fallet med läsarne! — Icke med alla, svarade läraren, ty bland dem finnas botgörare eller sådana som bereda sig på döden. Låt du läsarne vara i fred, och åtag dig icke att skilja agnarna från vetet.

MÅTTLIGHET ÄVEN I RELIGION.

Läraren talade: Om vi få tro mästaren Swedenborg, så skall man vara måttlig i sin religion (såvida man icke är botgörare eller bereder sig till döden); att försumma sina vardagsplikter för att på veckodagarne ränna på möten är som att bruka söndagsrocken om vardagarna; det kallas garderobsorg och antyder försumlighet. Att gå omkring och fråga mänskorna om deras själar är att missbruka Guds namn, då man icke är själasörjare. Att arbeta på nådens ordning är att vilja storma himlen och genomtränga försynens hemligheter; och att röva den stora glädjen brukar straffas med svårmod. Missbrukar man ljuskällan, så blir livet svart. Men religionen skall icke bara vara söndagsrock, utan den skall gå som ett stilla ackompanjemang till vardagslivets tunga melodi. Dock, man får icke vara feg eller likgiltig såsom så många av våra dagars kristna. Få de höra stora orden utveckling, upplysning, vetenskap, så tro de straxt att kristendomen är en övervunnen ståndpunkt; läser de i tidningarne att Lus-

kungen fått de kristna under sig, så tro de genast att Gud har övergivit de sina, glömmande att den egyptiska träldomen var en uppfostran till Kanaan, och att filistéerna begagnades som gadd för att sporra de tröga. Otron, vantron, den premediterade lögnen, villfarelserna, allt tjänar sanningen, ty allt tjänar. Och dem som hava Gud kär, länder allt till det bästa.

JÄSTEN OCH BRÖDET.

Läraren fortfor: Ny-hedningarne, som nu ha stormat fram och tro sig vara världens herrar, därför att de tjäna världsfursten, förefaller vara en bottensats av vilda folk, som genom giften och invandring kommit in som jäst i Europas gamla nationer. Jästen uppfyller sin bestämmelse i ugnsvärmen men förvandlas själv till gaser och försvinner, lämnande blåsor och hål efter sig. Degen blir kvar, lucker, mör, vit, doftande varmt bröd. Jästen är en mögelsvamp som uppstår av förruttnelse, och ändå får den vara med att göra vitt bröd. Allt tjänar! Men bara mögelsvamp ger intet bröd! Man skall därför icke vredgas på hedningarne, ty de förstå icke bättre; upplysa dem kan man väl svårligen, ty den grå starren kan man sticka, men icke den svarta.

Frukta dem skall man icke, ty då bitas de, men de skola ha sin tid.

»Jag haver sett en ogudaktig, den var fast väldig och utbredde sig och grönskades som ett lagerbärsträ.»

»Då man gick där framom, si så var han borta. Jag frågade efter honom, då vart han ingenstädes funnen.»

UTVECKLINGSMANNEN.

Lärjungen frågade: Kan man icke upplysa hedningen? — Erfarenheten har visat att det nästan är omöjligt; ty ett dumhuvud kan icke fatta de enklaste saker, icke inse ett axioms självklarhet. Förföljes han systematiskt av olyckor, kallar han det otur, slås han av sjukdom, stiger han upp lika dum, råkar han i fängelse, så sitter han bara och tänker ut nya knep; straffas han på sträckbänk, så anser han sig lida för sin tro, han som ingen tro har. Och han går ut ur väckelserna och prövningarna lika stort fä som förut, ty han begrep ingenting. Och alla Dyngherrarne prisa hans karaktärsfasthet, hans själsstyrka, hans starka tro på sin sak. Han har fyllt sextio år och har arbetat för utvecklingen, men han har icke kunnat utveckla sig själv; han kolporterar precis samma smörja nu som för fyrtio år sen, när han upptäckte »sanningen» i sina lärares böcker; han har aldrig fött en ny tanke, aldrig fått en ny syn på gammal sak; han har stått stilla, men världen har gått framåt. Han har trott sig vara i têten, när han var i kön; han gick kräftgången tillbaka till hedendomen, fastän kristendomen låg framom. Det var utvecklingsmannen; känner du den? — Jag har känt honom, men sagt upp bekantskapen.

VÄXELUNDERVISNINGEN.

När läraren vandrade i Kvalhem kom han till en skola, som kallades växelundervisningen, därför att rollerna här voro förväxlade, så att de okunniga ele-

verna sutto i katedern och undervisade sina kunniga lärare. — Nå, min gosse, sade eleven till lektorn i matematik, hur mycket är 6 gånger 8? — Det är jämnt 48, svarade lektorn. — Nej, sade eleven, det är 78. — Lektorn protesterade. — Jaså, du svarar snäsigt, sade eleven, då skall du få! — Men jag kan bevisa att 6 gånger 8 är 48, protesterade lektorn, jag kan bevisa det med addition. — Lärarekollegium sammankallades och tillspordes hur mycket 6 gånger 8 var. Som ingen visste det, upplyste lärare-eleven att det var 78. Lektorn var överbevisad om sitt misstag, men icke övertygad, därför sattes han i stryk-klass. — Den vandrande läraren kom in i en avdelning, där det undervisades i moral. Eleven, utexaminerad från en ankarsmedja, satt i katedern med en rotting i handen. — Sjunde budet? frågade ankarsmedjan. — Du skall icke stjäla! svarade lärjungen. — Det är gamla texten, som är en övervunnen ståndpunkt. Vår lärobokskommission har utvecklat dekalogen efter modärna begrepp, så att sjunde budet numera lyder så, efter regeringens förslag: Du skall icke stjäla när någon ser det!

Den vandrande läraren utbrast: Detta är ju helvetet! — Ja visst är det, svarade ledaren.

KONSTEN ATT KÄNNA MÄNNISKOR.

Läraren talade: Det finns i Swedenborg så mycket visdom, som kan begagnas med fördel i vardagslivets förhållanden för att öka vår kännedom om mänskorna och utröna deras hemligheter. Sålunda när du träder in i ett sällskap och någon innevarande är för mycket artig mot dig, men du känner att han luktar sur mag-

saft, så är denna människa falsk mot dig. Om du ser en människas öga, och hornhinnan facetteras, liksom ett smitt kopparkärl visar små plana ytor efter hammarslagen, och ögat då skjuter strålar, så är denna person din fiende. Luktar någon av råttor, så är det en girig. Skurkar dölja sig ofta under en godmodig, bullrande stortalighet. Om du i sällskapet överfalles av en o r e n kyla, så finns en svart man närvarande. Den som ler en stund efter sen du sagt något allvarligt, han ler åt sina tysta, onda tankar. Hädare ha skämt blod, och skrymtare lida ofta av tandvärk; hycklare kläda gärna av sig nakna för att visa sin oskuld; själamördare hava ansikten som blekgula blånor; hatet luktar kadaver; mänskor med svarta fötter, som icke kunna tvättas vita, leva i ondska och laster; mördaren och falskspelaren får svarta händer; otrogna hustrur gå på sneda klackar, tala och gräla mycket, men äro ytterligt ömma om sina barn. De som tala ett och tänka ett annat lida av munsår. Gudsförnekare tala »liksom i vågor». Allt detta är icke påhitt utan iakttagelser, vilka jag begagnat i samlevnaden med människor och därmed kontrollerat. Gör du sammaledes, så blir du vis!

TANKESYNDER.

Läraren talade: Luther säger att människan är barn till fyrtio år; jag var barn till femtio, det vill säga oförståndig, inbilsk, troende mig vara oåtkomlig och oansvarig i mina tankar. Men jag fick lära annat när jag började observera. Jag upptäckte nämligen, att då jag syndat i mina tankar, hatat, dödat, orenat, stulit,

och jag kom i sällskap med vänner, så behandlade de mig aktningslöst, såsom om jag vore mördare eller tjuv. Jag kunde inte förklara det, men trodde slutligen att mina onda tankar lästes i mitt ansikte. När jag även observerade huru vännerna just togo upp de obehagliga ämnen som sysselsatt mina hemliga tankar, så förstod jag att så kallad tankeläsning utövas dagligen och stundligen i sammanlevnaden. När jag så fick läsa Mæterlincks härliga bok, Le Trésor des humbles, så stärktes min tro härutinnan, då jag såg att han observerat detsamma. Då jag slutligen började uppfostra mitt inre, fann jag att detta var huvudsaken, och genom att bevaka tankarne hindrade jag utbrotten i handling. Och då förstod jag först varför jag tyckt mig så ofta i livet ha varit orättvist anklagad och straffad för brott, dem jag icke begått. Jag erkänner nu att jag begått dem i tankarne. Men hur visste mänskorna det? Säkert finns det en immanent rättvisa, som straffar tankesynder, och när mänskorna taga varann på misstankar, ful uppsyn eller på känsel, så ta de rätt! Det är hårda ord, men det är nog så.

VILJESYND.

Läraren fortfor: Det finns önskesynd och viljesynd också. Du vet man kan hata och hacka ihjäl en människa. Jag levde en gång på en badort, där ett slags prejande ringsystem var infört av källarmästarn. Han hade skaffat sig privilegium att ensam ge mat åt inackorderingarne. Nåväl, han svalt dem genom att koka ur köttet innan han stekte det och att laga buljong av rågmjöl o. s. v. Gästerna voro tåliga, och

ingen ville bråka. Men hatet växte, och efter en månad såg jag hur värden började gulna i ansiktet, tyna, så han måste sitta vid disken och mottaga hatfulla blickar. Slutligen en dag reste sig hela sällskapet, hundra man, och gick sin väg mitt i middan. Då föll värden sjuk, och han fick leversjuka; det var som om alla gästernas galla kastat sig in på hans lever och ystat hans galla. Han försvann. De dödade honom, men deras hat var denna gång berättigat eller helt naturligt. Men om man hatar en människa, därför att den icke vill beundra en eller tjäna ens själviska intressen, då kan man bli simpel mördare, beroende dock på hur den andre uppför sig; ty är han oskyldig i detta fall, så blir han immun, oemottaglig för giftet. Jag vet en människa som hatar mig, därför att han icke fick bestjäla mig. Det var en tjänare som jag bara gjort gott. Hennes hat nådde mig icke, så länge jag var ärlig.

STUDERA MÄNSKOR.

Läraren talade: Man skall icke försöka studera mänskor, ty dels upplåta de sig icke för studier, dels känna de på sig när de bli föremål för medveten undersökning. Den som icke ger sig själv, den får ingenting; och den som icke nalkas mänskorna med sympatier får ingen kontakt. Betraktar jag dem som olyckskamrater, medvandrare i öknen, så öppna de sig; blottar jag mig själv, så visar jag förtroende, vilket besvaras; kommer jag med misstänksamhet, så besvaras misstänksamheten. Endast i det fall att någon söker mig för att undersöka mig, låter jag honom

»sitta» för mig. Men när jag naivt umgåtts länge med en människa och sedan i minnet summerar upp honom, får jag tämligen reda på honom, men aldrig riktigt; och människorna ha rätt att bevara sina hemligheter. När jag var ung och oförstående, trodde jag mig ha rätt som författare att forska i andras förflutna liv men märkte snart att det var otillåtet. De voro liksom skyddade. Den som sagt att man skall umgås så försiktigt med varje vän som om man skulle bli fiender en gång, den har haft liten glädje av umgänget. Jag har alltid tagit mänskorna som om vi skulle varit vänner födda och för hela livet; därför har jag fått något igen; och när de svikit mig, har jag sagt mig: Vad gör så det? Intet för intet.

VÄNNEN ALLSINTET.

Läraren fortfor: Det finnes mänskor som förefalla snälla, oförargliga, överseende; som låta andra vara i fred, aldrig forska, aldrig tala ont om någon; och icke heller lida att man säger ont om någon människa. Jag har beundrat dem, avundats dem deras goda naturell. Men ibland dessa har jag funnit individer, som av ren självisk njutningslystnad hållit bråk ifrån sig, som av kärlek till lugnet och makligheten icke velat veta något om andras angelägenheter för att slippa bli inblandade. Det är dessa som icke vilja vittna inför domstol, även om det gäller att försvara en vän; det är dessa som tiga, när de borde tala; de undandraga sig att rekommendera en nära anförvant, därför att »de inte känner honom»; om man hänvisar till dem såsom sagesman till ett yttrande, så ha de förlorat

minnet; de låna icke ut pängar åt en behövande, därför att de »icke vill bli osams med honom». De sakna alla positiva dygder, och likaså alla fel, därför bli de färglösa, opåtagliga, opersonliga, amorfa, icke hörande till något kristallsystem.

Jag kände en gång en sådan, i tio år, och så glömde jag honom. Tjugu år efter hittade jag min äldre korrespondens på en vind, och däribland ett hundratal brev från den amorfe vännen. Jag blev förvånad över en så rik korrespondens med den mannen. Och jag försökte se efter vad han haft att säga. Jag läste 25 brev. Det stod intet i dem. Läste 50; de handlade om ingenting. Rakt ingenting. Det var bara skrivstilar, bläck på papper, kuvert och frimärken. Jag brände papperen och glömde vännen Allsintet för alltid. Och han lämnade icke ens ett minne efter sig!

AFFABLA MÄNNISKOR.

Läraren talade: När jag sett ett karaktärsdrama har jag undrat om människorna äro så där enkla och genomskinliga. Det är en grupp människor som man aldrig får reda på, därför att de ha den naturellen att av idel tillmötesgående anpassa sig efter umgänget. En sådan person kom inom min dunstkrets, och jag fann honom sympatisk, älskvärd, godmodig. Så råkade jag en tredje man och talade ut mina meningar om den affable vännen. — Han? Då känner du inte honom! sade den tredje; han är en argsint människa, och han bara gjorde sig behaglig för dig! — Så kom en fjärde: Den där! det är den falskaste människa

som finns! — Slutligen kom hans hustru: Nej, han är varken argsint eller falsk; han vill bara vara människor till lags; i början av vår bekantskap (han erkände det senare) hade han beslutat att vinna mig genom tillmötesgående och underhålla kärleken genom att göra mig till viljes i allt, nästan allt, och icke säga mig emot. Efter ett år hade jag icke hört en mening av honom, bara mina tankar; jag trodde honom sakna vilja, åsikter, känslor till och med; och han föreföll endast som en spegel, i vilken jag såg mig själv. Jag träffade aldrig honom, bara mig. Då blev jag led på honom och vart oregerlig, fordrande att han skulle begå en orätt handling. Men då kom han själv! Med en karaktärsfasthet utan like gick han från maka, barn och hem, »för att rädda sin själ». — Har du någon själ? sade jag. — Döm själv, svarade han och gick! — Det är farligt vara affabel, och det är lika farligt tro mänskorna vara enkla.

BÄTTRE ÄN INTET.

Läraren talade: Jag har sett en gammal kvinna utöva religionen nästan som en last. Hon hade hela livet bakom sig, med alla bankrutter, utom den ekonomiska, ty hon var snarare rik. Hon beredde sig på hädanfärden, och det gjorde hon rätt i. Hon skänkte pängarna åt de fattige, ty de kysste hennes kläder på öppen gata, men hon tog från sina barn. Hon köpte vigt vatten och hade i en skål vid kammardörren; det hade icke varit ont, om det ej var skryt med privilegier. Bänknyckel i kyrkan hade hon, men så köpte hon rätten att gå in i kyrkan ensam, när den var stängd om vardagen. Jag

mötte henne en eftermiddag, när hon kom ut ur kyrkan med den stora nyckeln i handen; triumferande, stolt, som om hon kunde lösa och binda, blev hon straxt glad när hon fick se mig, sade något skämtsamt, som var mycket elakt, och därpå något lustigt som var cyniskt. Jag föreslog den vithåriga tanten att gå på värdshuset och dricka vin — (det var i min dravtids dagar, då jag vaktade svin åt Luskungen). Hon följde med; kyrknyckeln också. Vid ett glas tyroler berättade hon, att hon nyss på en utfärd gjort sin man svartsjuk. Detta antydde ju ett koketteri som var ovärdigt en gammal kvinna. Jag svarade därför något lämpligt, som kom henne att bli brutal mot mig.

Nu skall du inte passa på och säga: Si där har du religionen! utan på sin höjd kan du få lov att invända: Så skall man inte ha sig med sin religion!

Lärjungen svarade: Så skall man icke ha sig med sin religion. Men bättre det än intet i alla fall!

ATT KRYPA FÖR DJURET.

Läraren talade: När man genast följer begäret, så medför ju känslan av ett visst tvångs upphörande en förnimmelse av frihet, befrielse. Denna lustkänsla fatta vi nästan som en belöning och sluta därav att vi handlat rätt, när vi kastade benet åt den skällande hunden. Men hade vi underlåtit att ge hunden, så hade han icke fått vanan, och vi skulle stolta gå vägen fram i medvetandet att icke ha böjt oss för djuret, när vi mutade det till tystnad. Lustkänslan hade blivit förbytt i seger; och maktförnimmelse är för mer än vällust. Kryp aldrig för djuret, då får du det över dig;

att kuva ett olovligt begär, blir som att dra upp uret; fjädern krymper så han gnisslar, men han drar då först. Spar din kraft åt dig själv, så segrar du i livets strid över dina fiender, och det är högsta lust; slösa icke med din mannakraft, ty det är med den h o n kommer att kuva dig. Du vet mycket väl vad jag menar med begären, att jag icke menar måttligt äta och dricka, och du förstår mycket bra vad slösa är. Du skall icke heller tro att begären avtaga med åldern, men förståndet växer i större proportion och viljan med; endast därför blir segern relativt lättare. Denna upplysning får du till skänks; behåll den och visa att du är intelligent nog att kunna mottaga en faktisk upplysning.

ECCLESIA TRIUMFANS.

Läraren talade: Världen är nog full med lögn, men det gives misstag, missförstånd också, ty det finns inte två mänskor som ge orden samma valör. Men det finns konstanta lögner vilka gå som mynt. Det finns underklasslögner och överklasslögner; katoliklögner och protestantlögner, men hedningarnes äro allra värst, ty de anse rätt att ljuga när det gagnar dem eller deras vänner. En bland de största hednalögnerna och som höll mig länge på orätt kurs är den falska uppgiften att Japan tagit Europas materiella kultur, men ratat kristendomen. Två japanska professorer, som nyss besökte vårt land, förkunnade nämligen att det finns en kristen kyrka i varje större stad; att det finnes kristna i armén, riksdagen, universitetet; att de kristnes antal är stort; 45,000 protestanter,

58,000 romersk-katolska och 25,000 grekisk-katolska; i deras riksdags Andra kammare ha två talmän varit kristna. Och allt detta har skett på 35 år. Tusen år gå ju som ett intet, och framtiden tyckes tillhöra kristendomen, då vi redan sett att världens herrar, Europa och Amerika, äro kristna. Det är ju ingen nöd att vara kristen då, men det kan bli skam en dag att vara okristen, då man är född i ett kristet land. Det kunde kallas att vara efter, att icke följa med utvecklingen, att vara konservativ. Sjuttonhundratalets slut firades av hedningarne såsom kristendomens undergång, men 1802 skrevs den vackraste bok som är skriven om kristendomen: Le Génie du christianisme av Chateaubriand, och därmed triumferade kyrkan igen.

LOGIK I NEURASTENIN.

När läraren vandrade i Kvalhem kom han till en bergstrakt och såg ett slott så skönt som en vacker dröm. — Vem är den avundsvärde som får bebo ett sådant palats? frågade han. — Jo, svarade ledaren: det är en olycklig, ensam, värnlös, hemlös, fridlös. Han var född med stora gåvor som artist, men han använde dessa gåvor på smörja; ritade tokroliga karrikatyrer om ingenting, förvred allt vackert till fult, allt stort till smått. — Vad sysslar han nu med då? — Ja, skall jag säga't? Han sitter från morgon till kväll och rullar kulor av träck... — Det vill säga: Han fortsätter som han börjat. Är det straffet? — Ja; är det inte logiskt? Slottet fick han, men kan inte begagna det! — Därpå vandrade de vidare och kommo till en trädgård. Där gick en man och ympade persikor på

kålrötter. — Vad har den där gjort? frågade läraren. — I livet tyckte han mest om kålrötter, och nu vill han ympa kålrotens fina smak på persikan, som han finner fadd. Han var eljes skriftställare och ville uppfriska poesien med snuskiga bondvisor. — Det är ju symbolism i detta. — Ja och logik framför allt. — Så kommo de till en hydda, där en man låg på en säng, omgiven av travar med böcker; mannen hade läst sig fördärvad, låg vanmäktig av hunger och törst och kunde knappt andas. — Vad läser han för slag? frågade läraren. — Bara teologi, exegetik, dogmatik, isagogik, eskatologi. Han förnekade Gud, då han levde, och nu söker han honom i teologin, men har icke funnit honom ännu. — Skall han finna honom? — Ja, visst skall han! Men han ska söka först! — Det här är ju som på dårhusen hos oss. — Och logik finns där i neurastenin alldeles som där!

MIN KARRIKATYR.

Läraren talade: Människor uppträda ibland i ens liv som om de voro skickade, och man får icke reda på varför de skola klösa i ens öde; de veta det kanske icke själva. När jag var ung man som givit löften om en framtid, men icke infriat dem, fick jag till kamrat i ett verk en individ som strax var mig antipatisk; och han hatade mig genast. Men han sökte mig, drog mig ut, nödgade mig dricka, ehuru jag icke var nödbuden just. Han drack förfärligt, och jag trodde ibland han ville supa ihjäl mig. I ruset gick han alltid in på min person, smickrade och kalfatrade, uppträdde charlatanartat med en föregiven kunskap om mitt öde, för-

utsade och förkunnade. Detta utövade på mig en dragning omväxlande med repulsion. Slutligen en gång under ett rus skymfade han mig i sällskap, kallade mig humbug, som ingenting skulle bli. Jag var då fullt medveten om min kallelse, och retad av skymfen, plus rusets skenkraft, avlade jag ett övermodslöfte vid bragebägaren att jag skulle bli »stor». Då föll mannen i raseri och svor vid helvetet att jag icke skulle bli »stor». Så skildes våra vägar. Kamrater märkte det och frågade: umgås du icke mer med din karrikatyr? — Vad vill det säga! — Jo, hans ansikte var en verklig karrikatyr på ditt. — Och så var det. — Nåväl, ett par år efter slog jag igenom och vill minnas att mina tankar då gingo tillbaka till den hemlighetsfulle som intresserade sig för mitt öde. En tid efteråt fick jag veta, att mannen var död, vid 27 års ålder och under egna omständigheter. Han stod på ett berg om midsommaraftonen och såg på solen, då han fick slag. — Han sprack som trollen i solen! sade jag skämtsamt. — Han såg ut som en hunner eller dödskalle, och var född i modrens sjunde månad, räddad åt livet i en kakelugnsnisch på vadd. — Men det förklarar ju ingenting!?????

DEN OFÖRKLARLIGE.

Läraren fortfor: Men denne man hade ett egendomligt inflytande på folk, icke bara därför att han smickrade dem. Jag såg honom vid 25 års ålder sitta tillsammans med vår mest framstående statsman som då var 50 år. Och den mångkunnige, skeptiske politikern lyssnade på den halvrusige, illa klädde, otvät-

tade mannen, som fick lov att tala ensam. Och han yttrade sig med en sakkännedom i alla frågor, rörde sig med siffror och fakta, antydde urgammal bekantskap med alla framstående män, kände intimiteter, släktregister, politiska intriger. — Var får han allt det där? frågade jag en gång. — Vet inte, men det är en märklig man med stort inflytande, svarades mig. Till hans karaktäristik kan jag tillägga: han hade anfall av känslighet i all sin råhet; han grät när han läste om grymheterna i Rysk-turkiska kriget; han älskade vacker poesi; han svärmade för fruntimmer ridderligt; flott med pängar lät han styvrarna gå, men när han var rusig blev han snål; fick dämoner och skulle ut i skogarne ensam; slog då alltid sönder sin cylinder först av allt. Man såg in i hans näsborrar, och när han log kunde man räkna alla oxeltänderna; bar alltid för långa byxor, som han trampade ner emedan han gick på hälarne. Han saknade skägg som Attila, emedan kinderna bestodo av bara ärr. Men vad hade han med mitt öde att göra, och varför hatade han mig så gränslöst?

Oförklarligt, som så mycket annat.

DET SOM ICKE ÄR ÄLSKVÄRT, SVÅRT ATT ÄLSKA.

Läraren talade: Endast i mitt land kan jag äta mig mätt, endast på mitt lands språk kan jag uttrycka mina tankar, endast i mitt landskap kan jag njuta sommaren och bada i mitt hav. Angriper utlänningen mitt land, så försvarar jag det, ty det är min plikt. Men att älska sitt land, det är något annat. Det förut-

sätter att landet skall vara älskvärt och dess innevånare desslikes. Men att älska ett land, »där alla mänskor hata varann», det är svårt; där varje provins lider av högfärden att anse sig vara den förnämsta; där man begagnar provinsnamnen såsom skällsord; den förb... smålänningen, den sa... skåningen, den he... västgöten o. s. v. Ett land, vars jord är pantsatt i utlandet, och där hundra människor utvandra var dag liksom råttorna lämna det sjunkande skeppet; där kommunerna äro skuldsatta för improduktiva ändamål, och den enskilde lever på förskott, det verkar skrämmande; där arbetet betraktas såsom bisak och nöjet blir huvudsak; där medborgarandan icke går ut över släktingarne och kotteriet; där det politiska intresset börjar med riksdagsmannavalet och slutar med taburetten, där det icke rör sig om att tjäna sitt land utan att få härska och riva i statskassan, belöna sina valmän och straffa de andra; där partier söndra och sekter förskingra, där är svårt att älska. Men man får väl försöka!

NÄT OCH SNAROR.

Lärjungen frågade: Vad säger Swedenborg om kvinnan? — Ingenting särskilt, vad jag minns, men i hans symbolik betecknar mannen det förnuftiga och kvinnan själv- eller egenkärleken. Och för honom är äktenskapet ett sakrament, en helig handling, som adlar det låga, kommer en att glömma det som gör sig påmint, och vars ändamål är barnet. Äktenskapsbrottet är för honom det största av alla brott, ty det förfalskar gudsbelätet, utom det att dess följder gå

ned genom generationer, rubbar arvsrätten, understicker stamtavlor, införer andras barn på ditt prästbetyg, utom det att hela känslolivet blir perverst. Om du är kristen man och gifter dig med en hednisk kvinna, så skall du veta vad hedendom är; du gifter dig som du tror med en ängel, men så får du se djuret och djävulen stiga upp. Kan du då göra korstecknet med en ren hand och kan du som Tobias förrätta din bön vid sängfoten, så flyr djävulen, ty han vantrivs där vattnet är rent. Swedenborg säger, att lastbara kvinnor bli trollkonor, som ingiva dem de hata att de må bringa dem om livet, ty de veta sig icke kunna dö. Sedan anklaga de dem som mördare och utsprida det. (Dessa bliva slutligen som benrangel.) Känner du igen typen från vissa ryktbara processer om mord, där intet mord var begånget? Salomo predikar: »Och jag fann något som är bittrare än döden: en kvinna, vilkens hjärta är nät och snaror; den som är behaglig i Guds ögon undgår henne, men syndaren bliver fångad.» — Lärjungen invände: Men alldenstund vi alla äro syndare... — Tyst du! avbröt läraren.

FÖRGÄNGLIGT OCH OFÖRGÄNGLIGT.

Läraren talade: Mycket elände har jag sett i världen, men något så erbarmligt som en hednakvinna vilken dyrkar sin skönhet, har jag aldrig sett. Hon målar sig som en avgudabild, och röker för sig med parfymer, och det skall offras åt henne med blommor, ädla stenar och dyrt vin. Det är hennes enda religion, och kättaren måste dö på bålet. Hon har andakts-

stunder framför spegeln i stängt rum, ansikte mot ansikte med sig själv. »Jag älskar mig!» är hennes credo, »och jag tackar Gud jag icke är ful som andra» är hennes gratias. Skönheten är en Guds gåva, men den är vackrast när ägarinnan icke synes veta om den, och icke missbrukar den till grymhet. På detta förgängliga av en slät läderhud och gracila muskelknippen, bygger hon nu sin sällhet, som består i att se män lida, ty det är härsklystnad, förstörelsebegär som upptänder henne och icke så mycket vällusten. Att skilja makar, spränga förlovningar, avskeda älskare, hålla hundbröllop, det är skönhetens uppgift för henne. Men det kommer en dag, den kommer med naturnödvändighet, då huden skrumpnar, då musklerna antingen torka eller svälla, då spegeln icke kan smickra... Då fattas även den försmådde av ett gränslöst medlidande med den oförståndiga. Och alltid går hon då till den förskjutne och säger: Trösta mig! — Vad skall han svara? Bliv god, så blir du skön igen! Och den skönheten har jag sett lysa under vita hår och gul hy, jag har sett den i 80-åringens ögon, de vackraste ögon jag minnes. Den är oförgänglig!

FORNTIDENS RELIGION.

Lärjungen talade: Jag har hört, jag har tänkt, nu vill jag tala. Jag tror: på kristendomen som ett världshistoriskt faktum, med vilket ny tid har börjat och pågår; jag tror således att en gång alla folk skola böja knä i Jesu Kristi namn, och varje gång hedningarne få överhanden skall jag ta det som en prövning och icke genast tro att Gud är med dem, emot de sina.

Men kom med en naiv, glad kristendom, som samlar alla till fest på söndan, och anse det som att missbruka Guds namn hålla gudstjänst på vardagen; förenkla dogmerna och håll dem svävande, så att alla få rum i dem; förkorta gudstjänsten, låt lov, tack och tillbedjan bli huvudsak, predikan, på 20 minuter, bisak, och må predikanten hålla sig till texten, icke göra personliga tillämpningar på journalistsätt. Då först kan man tala om samling och natinalfester, såsom Panatheneéer och Olympiska spel. Men i kristen stat är det vanvett att låta hedningar sitta i styrelsen, som lärare, uppfostrare eller befäl i armén; det är icke tolerans, det är dumhet, det är bocken som trädgårdsmästare, det är fienden i fästningen, det är feghet för opinionen, svagheten bara. Det kommer en dag, då kristen blir en hederstitel, ett adelsbrev: jag är kristen människa betyder: jag är romersk medborgare; och den som vågar kalla sig hedning eller ateist skall anses som ett dumhuvud eller en gammalmodig åsna, en konservativ, reaktionär baksträvare.

DE FÖRFÖRDE BLI FÖRFÖRARE.

Lärjungen fortfor: Varför jag och många haft så svårt att bli riktigt kristna, är väl därför att vi härstamma allt för direkt från hedningar. Vi voro icke acklimatiserade, buro på vilda drifter, och vårt kött var för rått att tåla försakelse och tryck. Vi uppfostrades också i apteorien, där vi lärde oss att mänskan tillhörde zoologien och icke antropologien, att den fysiska process för själens regeneration, som kallas omvändelsen från det onda, var neurasteni och botades

med varma bad eller bromkalium; då veterinärer sutto som professorer i filosofi och införde zoologi som tvångsämne i prästexamen och Herrans tjänare fingo lära sig att religionen var en kvarleva från tertiärtiden, att djuren voro mer religiösa än människan, och att människan skapat Gud. Vår ungdoms förförare lärde oss att Jesu liv var en slipprig roman, att bibelns lära om Kristus gick ut på att han var en framstående galileisk man, och slutligen att övermänniskan var banditen, för vilken allt var tillåtet mot de andra, bara han kunde konstatera falskt alibi och det saknades vittnen. Det var en fasans tid som påminde om romerska käjsartiden, och liksom denna bebådade han också kristendomens ankomst. Vi, de förförde, blevo sedan förförare, men tackom Gud att ingen skada skett. Allt tjänar, och vi få tjäna som avskräckande exempel, alltid något.

EN FLOTT KRISTENDOM.

Lärjungen fortfor: Men man skall icke skrämma människorna för kristendomen och icke vara småaktig. Låt tron vara anknytning, så att jag kommer fram; låt tron vara hoppet om ett bättre efter detta, förbindelsen med det övre. Och låt trons frukter vara humanitet, resignation och barmhärtighet. Men gå icke och räkna hur många toddar han dricker, kalla honom icke hycklare därför att han faller någon gång för köttet, eller om han blir vred och hård i orden; håll icke reda på hans kyrkogång och märk icke hans ord om han i ett anfall av lynne talar på ett annat sätt än han ville. Du får icke se, när han i ensamheten ångrar och

straffar sig. En nödlögn eller ett broderi på en historia är icke dödssynd, och en oegentlighet kan försonas med fängelse, så att den har rättighet bli glömd. Träd icke ut ur din kyrka för några dogmers skull som du icke begriper, och bilda icke sekt för att slippa vara får och få upphöja dig till herde. En flott kristendom till vardagsbruk, och en strängare i helgdagslag. Tala icke om religion, den är för god till det, och fråga icke din broder hur han har det med sin själ, ty det är fariséens sätt, han som försökte hålla alla budorden, vilket är omöjligt. Dygden ligger i strävandet, även om det misslyckas.

»Wer immer strebend sich bemüht
den können wir erlösen;
und hat an ihm die Liebe gar
von oben Theil genommen,
begegnet ihm die sel'ge Schar
mit herzlichem Willkommen.»

ATT ÅTERKNYTA MED LUFTLEDNINGEN.

Läraren talade: Du sade förr att spårvagnen stannar när han förlorar kontakten med den överjordiska ledningen; jag känner till det. Om mina vänner ateisterna och hedningarna visste vilken befrielse det är att återknyta kontakten! Det är som att kasta sig i kristallklart havsvatten efter en svettpromenad på dammig landsväg i rötmånadssol. Det blir ljus i sinnet; den systematiska oturn upphör, man får lite medgång, lyckas i sina förehavanden, kan sova om nätterna och neurastenin försvinner. Jag minns hur efter en genomrumlad natt det vackraste landskap i soluppgången verkade hemskt, under det samma utsikt efter en

genomsoven stilla natt tog sig ut som paradiset. När man får visshet, och den på vissheten grundade tron, att livet har fortsättning på andra sidan, då bär man lättare på detta, jagar sig icke trött på bagateller; och då infinner sig det gudomliga lättsinnet, om vilket Goethe talar, och som yttrar sig i en viss ringaktning för ära och utmärkelser, befordran och pängar. Därigenom blir man mera oåtkomlig för törnar och skymfar; det hela går mjukare och glattare, och hur svart det kan synas omkring en, så är man liksom självlysande och bär sin lilla ficklampa, hoppet, med sig.

KONSTEN ATT VÄNDA SIG.

Lärjungen fortfor: Plato skildrar jordelivet som så: Mänskorna sitta i en håla med ryggarna mot ljuset; därför se de bara skuggorna eller skenbilderna av det utanför hålan; den som kommer på den luminösa idén att vända sig om, han får se urbilderna, det verkligt verkliga, och ljuset. Så enkelt är det: bara vända sig om! Omvända sig med andra ord. Men därför behöver man icke bli munk, asket eller eremit. Jag är nästan ense med Luther att tron är allt; gärningarne komma nog efter så sakta, och behövde väl bara bestå i att avhålla sig från allt uppsåtligt ont. Till en början kan man nöja sig med att icke stjäla, ljuga, vittna falskt, o. s. v.; har man större pretentioner och vill träna sig till übermensch, ja så må man det; men misslyckas man, skall man icke slunga hela systemet utan oupphörligt börja om, aldrig förtvivla, söka le åt sin fåfänga strävan, överse med sig själv, och tro Gud om gott. Om den gudfruktige faller, står han

upp igen, borstar av sig och går vidare, men den gudlöse blir liggande i smörjan. Alltså hela konsten — att icke vända ryggen mot ljuset.

ÜBERMENSCH.

Lärjungen fortfor: Utvecklingsherrarne säger att kristendomen är gammalmodig och ligger bakom oss. Nej, kristendomen ligger över allt, bakom oss — vid sidan — framför oss. Hedningar av alla slag skapade verkligen sina gudar själva efter sitt beläte, men med kristendomen kom den transcendenta guden och uppenbarade sig för mänskorna, dem med god vilja som kunde fatta honom. Därför är kristendomen världshistoriens början, mitt och slut »från och till vilken allt strömmar», som Hegel säger. Multiplikationstabellen är äldre, men är icke gammalmodig, och den behövs ännu, fastän logaritmerna äro uppfunna; tankelagarna, föreningsvikterna, svängningstalen äro icke bakom oss, utan ligga alltjämt sida med. Men griper man sig åter an med kristendomen, så skall man ta den orensad, rubb och stubb, dogmer och underverk, så får man den i sig; okritiskt, naivt, i stora drag, så går den ner som ricinolja i hett kaffe. — Gapa och blunda! Det är enda sättet. — Jag är kristen! Det är: jag är adelsman, jag är överklass; jag är vaccinerad, har gjort min värneplikt, är medborgare och myndig: jag är en vit man, jag har rent prästbetyg, jag är übermensch!

VARA KRISTEN ÄR ICKE VARA LÄSARE.

Lärjungen fortfor: Om mina vänner hedningarne ville låta bli att tro det en kristen måste vara läsare, skulle de komma i skaror till vårt Pantheon. Luther åt och drack vad man satte för honom, som Paulus säger; spelade, sjöng, gick på jakt och i kägelbana. Han svor också, men märk väl, han bad aldrig Gud förbanna sig eller satan ta sig, men han kunde säga att något var förbannat eller djävulen i våld. Nu tycker jag han kunde låtit bli en del, efter som det väckte förargelse, och efter som han var överstepräst och profet. Det är en stadig villa att vi lekmän skola leva i vardagslag som om vi vore präster. Vi kan inte det, ha inte tid och råd, och det är skam att begära det! Men prästen, det är annat; han har ägnat sitt liv åt Herrens tjänst och han skulle använda veckans sex dagar på att bereda sin predikan u t a n t i l l. Jag vill icke jämföra honom vidare med skådespelarn, men om söndan skall han kunna sin roll utantill åtminstone; därför har han sitt bröd. Ser församlingen att han läser innantill, så tänker de: det där kan vi också, det är ingen konst! Och Herrans tjänare måste iakttaga sig, eljes väcker han förargelse. Han kan gärna vara stram och hålla folk ifrån sig, ty han representerar och är icke privat person. Med lekmannen är en annan sak, han är en fattig syndig människa, som man icke har rätt begära så mycket av, när han skall gå i dagens tunga, mitt i världens ondskor.

TEMPERATUR.

Lärjungen talade: När man stämmer ett piano får man icke stämma i rena oktaver, ty då bli intervallerna falska; det kallas temperatur; en guitarr kan aldrig stämmas rent, utan svävar alltid, och det är instrumentets charme; kemiens föreningsvikter äro alltid bekajade med decimalbråk; det finns icke en kristall i mineralriket som är fullkomligt utbildad efter axlar och vinklar: med ett ord, allt är ofullkomligt och bristfälligt. Regelbundna konstverk bli lätt tråkiga liksom regelbundna skönheter; fullkomliga människor eller felfria äro ofta odrägliga. Lite synd klär en människa här i ofullkomlighetens värld. Det skall vara temperatur på dem också; och man har till plikt att blunda för mänskors svagheter. Att fordra det absoluta av ett barn, är absolut orätt; föräldrar och lärare fordra likväl absolut lydnad, absolut flit, absolut kunskap om läxan. Det är galet! Men å andra sidan, den som kallas felfinnaren och vilken ser felen överallt, han har rätt, men han skulle blunda emellanåt. Varje sak man köper har ett fel, och det fordras lång träning att hålla till godo. Både köparen och säljaren klaga på varandra; så även maka, barn, tjänare och husbönder; ingenting stämmer, allt svävar, men det kanske skall hållas svävande för att icke bli falskt.

REGULA FALSI.

Lärjungen talade: Det är underverk att man kan räkna rätt med en okänd och en falsk förutsättning. Regula de tri, uppfunnen av de gamla inderna, är en

av mänsklighetens största och vackraste upptäckter. Orsakerna förhålla sig till varandra som verkningarne; produkten av första orsaken och andra verkan är lika med produkten av andra orsaken och första verkan. Hur vet man det? Erfarenheten bekräftar det. Och om en av orsakerna eller verkningarna är obekant, kan den utletas genom att manipulera med de tre bekanta.

Det går väl an; men att manipulera med en okänd, en falsk förutsättning och en tvivelaktig och få riktigt resultat, det är en tankens triumf. Vilket är det tal, vars tredjedel och fjärdedel utgöra tillsammans 49? Antager man på försök att begärda talet är 12, men finner att $^1/_3$ och $^1/_4$ av detta blott utgör 7, så ställer man upp ekvationen:

$$x : 12 = 49 : 7$$

och så får man fram talet 84, som är riktigt. Också uppfunnet av inderna och kallat Regula falsi, har detta räknesätt varit mig till stor uppbyggelse, ty det bevisar mig att även lögnen tjänar sanningen eller bidrar till dess finnande. Och det okända x spelar också sin roll, ty om man multiplicerar den lögnaktiga 12: an med den sannfärdiga 49: an och dividerar med produkten av det okända x och den tvivelaktiga 7: an så får jag fram vissheten. — Skulle man inte kunna bevisa Kristi gudom och bibelns auktoritet med Regula falsi? — Läraren svarade: Jo, visserligen, men det behövs inte för intelligenta människor.

ORDETS MAKT OCH VÄRDE.

Läraren talade: Tanken är en sinnets handling, och ordet är en koagulerad tanke; därför äro vi ansvariga för tankar och ord också. Det uttalade ordet kan verka som en inkantation, en besvärjelse, och det finns mänskor så känsliga, att de förnimma på avstånd, när man talar väl eller illa om dem. Det givs mänskor som icke rygga för den brottsliga handlingen, men vilka fara tillsammans vid ordet som nämner den. Starka personer kunna icke tåla hårda ord, de bli sjuka. Man kan mörda med ett ord; vore jag domare skulle jag alltid fråga dråparen först: Vad sa han? efter du slog honom? Och så skulle jag godkänna förmildrande omständigheter, eller rent av frikänna, där det mördande ordet varit motiv till dråpet som reflexrörelsen. Om jag i femtio år gått och vårdat mina föräldrars minne och på min härledning byggt ätten, arvet, familjeäran, mina barns framtid, och någon inbillar mig att jag icke är min fars son, så har han mördat mig, rivit hela den byggnad som kallas mitt känsloliv, dödat min energi och offervillighet och givit mig ett otroligt arbete att omredigera mina föreställningar om värld och mänskor, utrota pietet och affektion, med ett ord slagit kull hela mitt liv. Har han ljugit, så är han en mördare, helt enkelt!

DEN SVARTA UPPLYSNINGEN.

Läraren talade: Allt tjänar, och villfarelsen blir ofta sanningens befordrare. Vid slutet av förra seklet började materialisterna att snoka i det fördolda, och

en vacker dag upptäckte de människans förmåga att under hypnotiskt tillstånd skåda det fjärran låg, se det osynliga och genomtränga framtiden. Därmed uppfyllde de, kostligt nog, det ärofulla värvet att bevisa siar- och spådomskonst samt möjligheten av underverk. Teosoferna som verkligen i en ryslig tid av den »svarta upplysningen» sökte bakom företeelserna och uppgrävde gammal god visdom, förhöllo sig dock fientliga mot kristendomen och gingo så långt att skicka en profet till Indien för att varna för missionärerna. Men med tiden började de granska kristendomen igen och voro nu rustade att godkänna och förstå mysterierna om Kristi mänskoblivande och försonings-död, sakramenten och underverken. Och se: nu har den sista profetissan skrivit en bok till kristendomens förklaring och försvar. Alla vägar synas bära till Kristus, och inga ha tjänat kristendomen så, som de materialistiska ockultisterna och de ateistiska teosoferna. Det unga Frankrike är kristnat av hedningarne, och bondförståndets sista apostel står där ensam som ett gammalt spektakel, uti en infernisk självförblindelse, troende sig vara den enda upplyste i världen. Hoppas vi att upplysningen är slut med honom? — Ja, vi hoppas!

ANTROPOMORFISM.

Läraren talade: Det finns en benägenhet hos mänskan att skapa om allt efter sitt beläte. Då hedningarne gjorde sig gudar, så liknade dessa sina skapare med alla fel och laster; och det kallas ju antropomorfism. Målaren som gör ett porträtt, målar alltid lite av sig själv; och jag vet en bildhuggare, som alltid skulpte-

rade sin satta figur med benen för korta, antingen han framställde bergsmän, fauner, stora vetenskapsmän eller kungar; och ju knubbigare han själv blev med åren, dess trindare blevo hans figurer. Men jag vet en fotograf, som retuscherade alla mansporträtt så att de blevo lika honom själv, ty han måtte ha beundrat sitt eget yttre, ansåg det som en standard-typ. På samma sätt förfar kritikern då han skriver ett författarporträtt. Allt vari diktaren liknar honom blir förtjänster, det olika blir fel. Om någon säger: »den författaren är den bästa jag vet, den ska du läsa», så betyder det: den författaren har mina åsikter, och dem skall du dela, ty mina åsikter äro de bästa i världen. Människan skulle hälst vilja skapa om mänskorna och världen efter sitt beläte, men finge var och en sin vilja igenom, hur skulle världen se ut då?

FURIE-KULTEN SOM STRAFFANDE TVÅNGSFÖRESTÄLLNING.

Läraren talade: Swedenborg berättar, på sitt sätt, om den störste tyrannens ankomst till Hades. Han ville resa helvetet mot himmelen, men fick till straff att behärskas av en ryslig kvinna, vilken han dyrkade. Hon var inbegreppet av det uronda, den medvetna lögnen, det överlagda bedrägeriet, fulheten, orenligheten, förstörelsebegäret. Men han tvangs att i henne se det goda, sköna, ljuva, och han kallade henne sin ängel. Alla hans anhängare måste dyrka henne, annars kallade han dem kvinnohatare. Var Swedenborg får sina berättelser ifrån, vet jag inte, men hans skildringar likna fotografier ur vår verklighet och kunde tas för

satirer. Den modärna kvinnodyrkan är icke från kristna riddartiden, ty dessa romantici ärade kvinnligheten i dess dygder, men vår nya gynolatri är kommen från hedningarne, och är egentligen ett slags furiedyrkan såsom tvångsföreställning eller straff. Dyngherrens söner avguda sina furier och prisa deras laster, så att lastbarhet är dygd, elakhet är karaktär, lögnväsen betyder intelligens, råhet är styrka. Och den som icke vill vara med på denna djävulsdyrkan kalla de kvinnohatare. De som ära makan och modren kalla de gammalmodiga och perversa. Euripides skildrar i Hippolytos huru denna konungason ägnade den kyska Diana sin dyrkan, och undflydde den vulgära Venus. Denna okyska gudinna hämnades genom att oskyldigt anklaga Hippolytos för blodskam och därpå döda honom. Euripides, som skildrar detta rusk, blev kallad kvinnohatare och uppgives ha blivit ihjälsliten av hyndor. Det är vackert!

KENNELKLUBBEN.

Läraren talade: När antropologien blev zoologi, så började zoologerna behandla djuren som mänskor borde behandlas. Hundsällskap bildades för att förädla rasen medelst införande av monogami och äkta trohet i hundvärlden. Men samtidigt predikade Lusdronningen obligatorisk otrohet i det mänskliga äktenskapet, och som faderskapet enligt lag icke får förnekas, uppstod en försämrad bastardsläkt. Mänskorna firade hundbröllop, och hundarne celebrerade biläger; hundarne skulle ha rena prästbetyg och klara stamtavlor, men människorna icke. På det sättet kommo

djuren att förädlas under det människan förfäades; det var utvecklingen och kallas veterinärernas genombrott. Jag såg häromdagen den så kallade Luderbruden med sina barn i en salong. Där lektes en sällskapslek som bestod i att gissa ut fadren till vart och ett av barnen. Sällskapet kallade sig Kennelklubben, men har nu fått en process av den riktiga Hundklubben, som skäms för sällskapet. — Lärjungen frågade: Är det sant? Då är det ju helvetet! — Ja visst är det! sade läraren.

AMERIGO ELLER KOLUMBUS.

Läraren talade: Mänsklig storhet och sättet att bli stor är något högst märkvärdigt. Ibland synes avundshatet mot den förtjänte ompolariseras till en outsäglig kärlek till den oförtjänte, och hatets förblindelse kan gå så långt, att när den förtjänte gjort ett utmärkt arbete, så får den oförtjänte berömmet. Men ibland finnes det hemliga orsaker till detta abnorma sätt. Varje skolgosse har frågat varför Amerika icke kallas efter Kolumbus, upptäckaren. Jag har också frågat det, och när jag tjänte Dyngherren, så fann jag det helt naturligt att den oförtjänte kartritaren Vespucci fick äran. Men när jag fick igen förnuftet (och mänskorna kallade mig galen!) så läste jag om Kolumbus' biografi. Och jag fann, att bredvid hans stora förtjänster funnos stora fel. Liksom David försyndade han sig med högmod, girighet, grymhet och falskhet. Hans högmod var gränslöst, ty han hade satt som villkor för den tvivelaktiga resan, att han måtte bli vicekonung (vävarens son) och få tionde av inkomsterna.

Nå, han fick aldrig veta att han upptäckt en ny världsdel, och så dog han; blev förlåten. Men Vespucci var icke bara kartritare utan beseglade Syd-Amerika och upptäckte att den nya världen icke var Indien. Han synes ha varit en saktmodig, rättrådig och blygsam man. Kanske han förtjänte den äran honom tillföll, i synnerhet som Amerika lär varit upptäckt två gånger före Kolumbus, och dennes samtida Toscanelli förkunnat det nya landets tillvaro. Det där vet man inte så noga.

VÄRLDSOMSEGLARE.

Lärjungen sade: Kan du lösa mina disharmonier? — Läraren svarade: Jag skall kalla dig världsomseglare. Liksom denne har du seglat sfären runt och kommit till baks till utgångspunkten. Javäl, längre kan man inte komma. Men du återvänder med samlingar av erfarenheter, kunskaper och visdom, och då var icke resan förgäves eller rättare, den har uppfyllt sin bestämmelse. Max Müller, som under förfallets tider bar hundhuvudet för hela ateismen, slutar sin religionshistoria så här: »Det är lätt att säga, att den fullkomligaste tron är en barnatro. Ingenting kan vara sannare, och ju äldre vi varda, ju mera lära vi oss fatta barnatrons vishet.» Och vidare på annat ställe: »Att förklara religionen genom en religiös instinkt eller förmåga, vore blott att förklara det kända genom det mindre kända. Den verkliga religiösa instinkten eller driften är *förnimmelsen av det oändliga*.» Tacka dina olyckor att du kom fram till det oändliga. »Den lycklige tror icke att underverk kunna ske; ty

blott i eländet känner man Guds hand och finger, som leda goda mänskor till det goda.» Vet du vem som säger det? — Nej, är det Luther? — Nej, det är Goethe, i Hermann und Dorothea. Och »den store hedningen» skriver till Lavater 1779: »Min Gud som jag alltid har blivit trogen, har rikligt välsignat mig i det tysta; ty mitt öde är mänskorna helt förborgat; de kunna slätt intet höra eller se huru därmed är.» Det är sådant Luskungen utelämnar, när han vill slemma in Goethe bland sorgmyggornas larver.

DIKTARENS BARN.

Läraren fortfor: För övrigt, och som jag sagt dig förut, du är en diktare och skall göra reinkarnationer redan här; du har rätt att dikta diktarepersonligheter, och på varje stadium tala dens språk du föreställer; du får göra homunkler, du får självalstra, polymerisera dig. Shakspere har gjort så, antingen han medvetet spelade eller livet lade för honom rollerna. Ibland är han den glade optimisten, ibland mänskohataren Timon eller världsföraktaren Hamlet; han är den svartsjuke Othello, den älskande Romeo, den kvinnodyrkande den, och den kvinnohatande den; jag tror till och med att han på försök är mördaren Macbeth, monstret Richard III, vars elakheter han njuter av att få säga. Varje bov får tala till sitt försvar, och Shakspere är hans advokat. Därför skulle diktaren icke ha någon grav, utan hans aska strös för vinden, och endast i sina verk skulle han få leva, om de äga livskraft. Mänskorna skulle vänja sig betrakta honom som något annat än vanlig människa och icke

dömma honom, utan behandla hans person, som något de icke kunna fatta. — Du minns den döende Epaminondas, som svarade dem, vilka beklagade honom, att han icke lämnade barn efter sig. — »Barn? Jag har ju Leuktra och Mantinea.»

TROGEN I DET LILLA.

Lärjungen talade: Jag hade en vän som nyss dog vid 60 års ålder, och jag ansåg honom i sitt slag ha realiserat typen för en god medborgare och människa. Han var handelsman, fick en sträng ungdom, från 6 på morgonen till 10 på aftonen i butiken, som om vintern skulle ha dörrarne öppna. Han upptäckte snart, hos sin första husbonde, att knep går illa. därför blev han strängt redlig, studerade sitt yrke, följde med, var nykter och vaken, blev tidigt sin egen och rikedomen kom av sig själv. Gifte sig, fick barn som artade sig utmärkt, kanske även genom fadrens föredöme i hemmet. Nåväl, denne man levde hela sitt liv efter de lärdomar han fått i skolan och i kyrkan. Han skötte sina plikter, vördade far och mor, lydde lagar och överhet, kritiserade aldrig styrelsen, ty det ansåg han sig icke förstå. Allt själviskt bråk tog han icke notis om, grubblade icke över världsgåtorna, varnade sina barn för att gapa efter nytt. Han hade även positiva dygder: var barmhärtig, hjälpsam, trofast och blygsam; när hans söner studerade, ävlades han icke bli deras like i lärdom, men när de anföllo hans barnatro, så stod han som en man för sitt. Han vågade sig aldrig på offentliga värv, ty han kände sin oförmåga, men han sökte aldrig utmärkelser, och fick

ingen heller. Nåväl! Vad kalla sorgmyggornas larver en sådan oförvitlig, god, trofast människa? Jo, de kalla honom »en servil lymmel». Är det rätt det? — Nej, det är grymt orätt, men det finns andra typer, som äro berättigade också. — Javäl, men det förringar icke värdet av hans liv, han som var trogen i det lilla.

DET OPRAKTISKA I DRAVÄTNINGEN.

Läraren talade: Ungdomen säger: Vad skall vi med ålderdomens vishet, vi vill lära själva! — Jag brukar svara: Javäl, lären själva, av oss! Vilken förmögenhet att ärva andras rika erfarenheter och slippa göra dessa dyra osnygga experiment själv! Om ungdomen tog vid, där vi slutade, så skulle värld och mänskor gå framåt med jättesteg; i stället börjar var och en om från början, på det moraliska planet nämligen. Men när det gäller att göra en ny glödlampa, då börjar man inte med elektroforen eller friktionsmaskinen, utan fortsätter föregångarnes sista uppfinningar. Jag har nog frågat mig också, om man måste brännas för att sky eld; men jag har icke sett något av mina barn gå och peta på röda kakelugnsluckor för att pröva om det bränns, utan de ha låtit säga sig, och därför sluppit den smärtsamma erfarenheten. Jag har nog frågat mig, om man måste äta med svinen för att sätta värde på husmanskost, och om den förlorade sonen är en nödvändig genomgångstyp; men alla dessa dumma och fräcka frågor har livet besvarat med nej! Swedenborg säger att alla laster och ondskor lämna spår efter sig, och att de först på ålder-

domen bli synliga i mänskliga anletet, och sedan, i avklädningsrummet på andra sidan visa sig som projicierade genom en förstoringsapparat på en vit skärm. — Jag såg en gång i en vindskupa gardinen sakta dras åt sidan, och en åldrings ansikte visade sig ett ögonblick för att se solen. Ansiktet gömde sig genast vid min åsyn. Och det ansiktet... Gud bevare oss!

EN UNGDOMSDRÖM FÖR 7 KRONOR.

Läraren talade: Det finns människor som gå och bära på ett exakt mått för allting; de fordra noggrannhet och ordning, de älska fullkomlighet i allting; dessa kallas missnöjda, kinkiga, pedanter. Men det är orätt att klandra dem, ty låter man sig nöja med medelmåttigt, så får man slutligen det allra sämsta. Människorna avge nämligen bara minimum, och allt i livet är bristfälligt. Samvetsgranna människor äro icke lyckliga, ty de kunna icke sätta ner sina fordringar, förefalla naiva som icke lärt att ingenting är vad det ger sig ut för; ingenting motsvarar föreställningarne. Man ville fråga om de äro födda med minnen från något ställe eller tillstånd, där det fullkomligaste fanns. När jag var sju år, stannade jag ofta fascinerad framför musikhandlarens fönster och betraktade hans uthängda jägarhorn; det fanns något så betagande i denna kroklinjes proportioner; detta mässingsrör avtog i ett skönt förhållande från klockstyckets stora vidd till det avsmalnade munstycket; och jag tyckte mig på den mörka gatan se naturtonerna från skog och fält; jag älskade instrumentet; men när en gosse berättade att det kostade trettio kronor, undrade jag

om livet skulle ge mig min önskan en gång, ty för att köpa ett nu, behövde jag vara utan frukost två och ett halvt år. Slutligen blev jag trettio år, och fick pängar för första gången i mitt liv. Jag köpte jakthornet; det kostade bara sju kronor; gossen hade ljugit. Men instrumentet ägde bara tre toner, och när jag ledsnat på dem, kom härligheten opp i vinden. Det var en realiserad ungdomsdröm i alla fall!

AVUNDAS INGEN!

Läraren talade: Avundas ingen! Jag var barn, inackorderad på landet, i små förhållanden, bodde i en hydda nästan, åt ur stenfat, satt på träbänk. Men det fanns ett slott i närheten, ett riktigt slott med konungar målade i vestibulen, och det var unga grevens förfäder. En söndag släpptes vi in, först i slottet och sedan i trädgården; det var paradiset; vi fingo bada och sedan plocka körsbär, svarta som blod, guldgula, eldröda; greven såg på, men åt intet; han var väl mätt. Så skildes vi, och paradiset var stängt för oss. Femtio år senare såg jag unga grevens porträtt, och så fick jag hans saga. Han såg olycklig ut, förtvivlad, genomled på alltsammans. Och han hade prövat livets bittraste, till och med en övergående fattigdom. Ty han kom under administration och fick sitta tio år i utlandet i ett pensionat som kreditorerna betalte för honom, och detta med familj, en hustru inbegripen som gift sig till paradiset men strax blivit utdriven. Mannen hade ingenting blivit, ingenting gjort — han kunde ingenting, bara vänta på måltiderna. Han hade haft ridhästar och jakt,

hade spelat och lånat pängar; han hade ätit tryffel och druckit chateauviner men måste vid 40 år sluta upp, ty han fick röd näsa och ont i stortån. Hans familjetragedier vill jag icke tala om. Nu sitter han stormrik, men ensam, och uppfostrar sin hushållerskas barn, som är hans, men icke få bära hans namn. Han äter mjölgröt om kvällarne, och lägger sig klockan ½ 10. Vinkällarn törs han icke begagna, ty då kommer stortån. Hans enda relativa lycka är, att han ännu kan gå sina promenader, så att han kan äta sin gröt och sova sin nattsömn. Avundas ingen!

DEN KLIBBIGE.

Läraren talade: Det finns klibbiga mänskor, otillräckliga, tomma som icke kunna leva på egen rot utan måste sitta på en annans gren, alldeles som misteln, vilken ju är mycket klibbig, så att man kan koka fågellim på honom. Det är den klibbige som skriver de långa breven om ingenting, erbjuder tjänster för att få skuldsätta, blir ovettig om du icke skriver 8 sidor om ingenting till honom; det är han som kallar dig till telefon från ditt arbete för att tala om att hans hustru mår bra och att barnen äro i skolan, att han själv ämnar resa — han reser alltid till betydande vänner i de tre rikena. Är han i sällskap, och finner någon matnyttig bekantskap, så konverserar han honom icke utan lägger an på honom; upptäcker sympatier, där inga finnas, och kallar sin fiende min snälla vän, för att sedan få beskylla honom för trolöshet; han tar upp din tappade näsduk för att sedan få dig vara otacksam, när du icke vill äta

middag med hans pojkar och konversera hans sjuka hustru, i 10 timmar. Han klibbar med dina vänner, så att de fastna hos honom; och när du blir bjuden till den klibbige, så råkar du endast dina vänner där, men aldrig hans. Slutligen råkar du endast dig själv på hans bjudningar; dina vänner bjuder han särskilt. När han blir ensam någon gång på sommaren, så tvinar han och magrar, men han blir nästan aldrig ensam, ty han hyr alltid i närheten av dig eller dina vänner. — Nå, men hans egna vänner? — Det har han inga, ty han har intet eget!

VAMPYREN.

Läraren talade: Men det finns en högre utvecklingsform av den klibbige: det är vampyren. Den är fruktansvärd, nästan ockult. E. T. A. Hoffman har känt honom, och kallar honom Cinnober, men även jag har känt honom. Jag hade gjort min bana och hade ett namn. Då kom en ung bondpojke och erbjöd mig sitt beskydd; han upplyste mig om att jag bara hade fiender, att min ställning var hotad etc. Jag körde ut honom. Men då gjorde han sig liten och kröp in genom nyckelhålet, ledd av min gamla hustru som hade medlidande med de små. Nåväl, jag beskyddade honom, bjöd honom på mitt umgänge, mina vänner, förläggare, direktörer och skådespelare. Därpå reste jag utrikes på lång tid; när jag kom hem, fann jag Cinnober i alla mina familjer, där jag icke mottogs mer; Cinnober hade min förläggare, som jag förlorat; Cinnober hade min direktör och mina skådespelare, och han ville presentera mig för mina vänner, som

voro hans numera. Men denna trollkarl hade substituerat sig för mig, så att han icke allenast trodde han gjort det jag gjort, utan det skrevs så i tidningarne också. Nu ansåg han sig ha råd att beskydda mig; han skaffade mig förläggare och nya vänner; men han ville även bestämma mitt umgänge, och när jag valde min andra hustru, ogillade han valet, och sökte hindra det på ett sätt som vänner emellan förtjänat tre års straffarbete. — Nåå? — Ja, det gick en tid, men så blev han avslöjad, av sig själv. Jag högg av mig svansen, och då tvinade han av blodförlusten!

CINNOBERS ANATOMI.

Lärjungen frågade: Hur vill du förklara en Cinnober? — Som en larv eller en tillfällig materialisation, en ofullgången, självlös kraftkomplex. I Quain's anatomi finns ett foster avritat, som är ett porträtt av Cinnober. Genom sin ihålighet, han är gjord av bara hål som en svamp, kan han antaga alla former och suga i sig allt. Genom post, telefon, telegraf och järnvägar sätter han sig i rapport med alla positiva andar, så att han liksom tar ström från dem, lever deras liv telepatiskt, tankeläser dem på avstånd. En lång tid hatade jag honom, och då fick han på min tråd av mina tankar, men han förstod dem inte, utan gav ut dem vanställda och fördummade; men när jag gav ut originalen, sade man: Det där har Cinnober sagt förut. Då klippte jag tråden, avbröt kontakten, och se, nu sinade han, kunde icke skriva på flera år. Så kom han likt ett hjälplöst litet barn, och jag fick medlidande med honom. Jag talade då om

en pjäs jag tänkte skriva. Cinnober reste hem, skrev pjäsen, naturligtvis banal och dum. Men, nu kommer det sublima: han inbjöd mig till premiären, enkelt, naivt. Jag gick dit i hans sällskap, såg min pjäs — det gick an — men jag fick se mig själv karrikerad också, och karrikatyren bestod i att han inlagt alla sina fel hos mig. — Det var den intressantaste afton jag upplevat, och vid supén efteråt utbragte jag hans skål. Kan man begära mera av en buddhist?

CINNOBERS HÄXERIER.

Lärjungen frågade: Hur kunde man släppa Cinnober på sig dock? — Man såg ett vaggbarn utan hår och tänder, men med skägg och glasögon, detta väckte ömkan och medlidande, blandat med ofarligt löje. Men denna kautschukmask kunde skifta hamn, bli lik andra, och när jag talade om frånvarande människor mycket livligt med Cinnober, så ändrades hans ansikte till likhet med personen som var före. Jag dricker icke brorskål med en person förrän jag i misshugg säger »du»; då känner jag att det skall ske, och då är saken naturlig. Men det finns folk jag är född att icke bli du med, och bland dem var Cinnober. Men vi sutto en natt vid glaset; och jag talade livligt om frånvarande människor. Cinnobers ansikte upplöste sig, förlorade form och färg, så att jag ett ögonblick icke mindes vem jag talade vid; då kommer jag in på en frånvarande sympatisk vän; plötsligt ser jag dennes drag i Cinnobers ansikte, och missledd av trolleriet råkar jag säga du. Cinnober nappar genast och sträcker fram handen. Det var gjort, men

när han börjar dua mig, känner jag det som en örfil eller en skymf, och eget nog undvek han under vår samlevnad ordet du, begagnande i stället mitt förnamn, något ovanligt i våra kretsar.

CINNOBERS GLASÖGON.

Läraren fortfor: Du vet att om en kropp kommer i närheten av en positivt elektrisk, så blir den neutrala kroppen genom influens negativt elektrisk och tvärtom. Cinnober höll sig därför i närheten av starka laddningar och mottog mycket riktigt den motsatta elektriciteten. Men denna procedyr utvecklas så, att det hat jag ådrog mig, förvandlades till sympati för honom. Och så fort jag fick en ovän, så blev han Cinnobers vän; mina motgångar blevo hans framgång. Emellertid måtte han tidigt ha upptäckt sina färdigheter och utvecklade dem sedan medvetet, men använde sin mesta kraft på att dölja detta. Därför voro alltid hans ögon beslöjade, och jag kan aldrig minnas att jag sett hans blickar, utan endast de ovala smockor, som bildades av hans glasögon. Du vet kanske att en människa med klar, stark själ, äger förmågan göra sina glasögon osynliga, så att de höra till personen; och själens bakgrund ger intet spegelfolium. Om man sotar ett glas på baksidan, så speglar det. Cinnobers glas speglade alltid som om ögat var sot eller tomt mörker. Men hans öga måtte också ha strålat smuts, ty han måste beständigt torka sina glas. Då fällde han alltid ögonlocken, så att man icke fick se, vad som fanns inunder, vad det nu kunde vara.

DET MORALISKT INDIFFERENTA.

Lärjungen frågade: Fanns det då intet gott hos den mannen? — Läraren svarade: Hos sådana indifferenta, ofullgångna existenser är allt indifferent, därför kan man icke bruka orden gott eller ont, och även därför att han själv icke kunde skilja gott och ont. Allt var honom naturligt, tillåtet, moraliskt likgiltigt; och när han fick höra talas om en dålig handling, försökte han alltid förklara den för att försvara den. Han skrev således en hel bok för att försvara blodskam och mord. Och detta överseende med brottslingen gav honom en anstrykning av mänsklighet, ehuruväl glädjen över en vacker handling skulle ha röjt mera människa och mindre djur. I sällskap ägde han en förmåga att utplåna de närvarande, stjäla bort dem, tala ner dem, förvandla dem till dumhuvuden. Någon börjar något djupsinnigt; Cinnober avbryter med ett: Va sa jag? och därmed har han gjort det djupsinniga till sitt; därpå berättar han en anekdot och förvandlar det djupa till en banalitet, så att den djupsinnige sitter där som en åsna, åt vilken Cinnober har fått sällskapet att skratta. Detta dumhuvud kunde således förvända synen, eller trolla med truten, sätta sina åsneöron på vise män, ty han var stark i det dåliga som alla larver; jag får icke begagna ordet det onda, ty det skulle ju förutsätta att det även funnes något gott hos honom.

ÄREGIRIGHETENS GALÉRSLAVAR.

Läraren talade: Balzac talar på ett ställe om äregirighetens galérslavar och skildrar deras tillstånd ungefär som Swedenborg vissa helveten, eller som Homerus Tantalus, Ixion, Danaïderna. De jagas oupphörligt av sin passion att ligga över, att synas, höras framför alla andra. Däri lyser elakheten och härsklystnaden, vilken straffas. Om icke den äregirige får vara ensam och den förste, så blir han sjuk. Voltaire måste gå till sängs, om någon furste reste förbi hans gård utan att göra visit. Ett obesvarat brev fatta de som tecken på att deras anseende sjunkit, och de grubbla över orsaken tills de bli hypokondriska. Läsa de i en tidning uppräknade notabiliteter vid den kungliga landstigningen och deras namn saknas, så blir världen mörk. Det är nämligen icke nog för dem att de berömmas och kallas den störste, de lida dödskval när andra berömmas. De gå i ständig fruktan att bli avsatta, att yngre skola gå förbi dem. De likna häruti den store brottslingen, som väntar på att bli upptäckt, och en äregirigs porträtt liknar bra mycket en galérslavs. Härsklystnad, hat, fruktan, framför allt fruktan är målad i ansiktet. — Balzac drevs däremot av den nobla äregirigheten att göra upptäckter, lämna gott arbete som gav honom glädje. Men hans eget liv var i det fördolda; okänd och misskänd i sitt Paris som han upptäckt, såg han mindre rekordskrivare ta första prisen, utan att han blev sjuk. Och när han vid 51 års ålder lyckats få ett eget hem, i vilket han då väntade sin första och enda maka, stod han lik på lysningsdagen. En vacker död på ett liv i försakelse.

SVÅRT ATT UTREDA.

Läraren talade: Med ålderdomen följer en annan syn på livet, som bekant. Genom det rika, brokiga materialet blir det nästan oöverskådligt, och framför allt svårt att utreda. Vid fyrtio års ålder kom jag hem efter många års frånvaro. Jag mottog då ett kravbrev från en antikvarisk bokhandlare. Eget nog kände jag icke någon vidare samvetsoro för skulden, utan att kunna förklara varför; men så kom en vän och rådde mig göra upp den affären, emedan bokhandlaren talade illa om mig. Jag gick in och betalade bagatellen, men bokhandlaren såg så orolig och konstig ut, var så artig och tacksam, att jag började fundera över honom. Hemkommen erinrade jag följande: tjugo år förut hade jag inlämnat hos honom en antikvitet till försäljning. Sedan jag några gånger besökt mannen i butiken, utan att försäljning skett, så skämdes jag, gick aldrig dit mer, fick annat att tänka på och glömde saken. Efter som han nu var så tacksam, hade han icke glömt den, och vi voro således kvitt, såvida icke han var skyldig mig något. Nu skämdes jag på hans vägnar och beslöt icke röra i saken. Men så kom det för mig att jag var skyldig hans företrädare i denna butik en summa pängar för böcker. Jag gick in igen, mötte samma oro, och frågade efter företrädarens adress. Han var i Amerika. Jag frågade efter hans anhöriga härstädes. Han hade inga. Jag gick hem, tänkande: Så får vi kvitta det! På det där viset får man på ålderdomen gå och betala och kvitta omväxlande, ibland som kärande, ibland som

svarande. Men vem är det som håller reda på kontona? Rättvisans gudinna, som varken måtte vara blind eller döv.

KONSTEN ATT KVITTA.

Läraren fortfor: Det förefaller verkligen som om man icke kom härifrån förrän allt är uppgjort, stort som smått. Nyligen dog en vän från ungdomen som i ett viktigt ögonblick hjälpt mig med hundra kronor. Jag hade först betraktat det som lån, men han krävde aldrig, och under fyrtio år som gingo förvandlades han i sinnet till min välgörare, och allt var gott. När han nu dog som millionär, ville jag icke genera stärbhuset med bagatellen, utan skickade en krans, och sände den hädangångne en tacksamhetens suck och många välvilliga tankar. Slut? Nej! Straxt därpå fick jag liksom en maning, att jag skulle återknyta med en bokbindare, vilken jag avskedat för slarv. Han kom, blev lycklig att få arbete, var tacksam, förklarade att jag nu uppträtt för att rädda honom. Som jag förstod hans betryck, med familj bakom sig, tog jag upp att ge honom femti kronor i förskott, men som jag icke hade växlat, gav jag ett hundra i stället, dock mot min vilja. Jag såg hur hans ryggrad rätades, och hans förtröstan till livet återvaknade. Han gick — och kom icke igen. Jag blev först ond för att han behandlat mig som en tok, och jag plågade honom med brev. Men hur det var dök minnet av min avlidne vän upp, och det vävdes ihop något i mitt sinne, av maningen att kalla på slarven, av femtikronan som

förvandlades till jämnt hundra, om slarvens nöd och min räddareroll; allt med allt, jag kvittade i mitt sinne, och blev kav lugn!

ATT ÅLDRAS MED SMAK.

Läraren fortfor: När man blir gammal, förvånas man först över att mänskor ha liksom lov att göra en orätt. Beklagar man sig, får man intet deltagande, utan alla, till och med ens vänner, ställa sig på den kränkandes sida. Men när man upptäckt hemligheten, så tar man det med ro. Man blir lurad i handel och vandel och säger sig: det har du för det! Ens barn bli otacksamma och svåra; precis som du själv! — Ungdomen är övermodig och fräck emot en: det känner du igen. Tjänarne fuska med arbetet och småstjäla; det får man dras med, när man tänker på sitt levererade arbete den gången och den gången. Vännerna äro trolösa, alldeles som man varit själv. Genom övning kommer man slutligen så långt, att man icke begär något mer, icke fordrar något, icke blir ond. Jag tänker då alltid på David, när Simei kastade sten på honom och smädade och Abisai ville slå huvudet av smädaren. David avböjde hämnden, sägande: »Om Herren bjudit honom smäda, så må han.» Och när samme konung för sina synder fick att välja mellan hungersnöd, pest eller fienders graserande, så bad han få falla levande i Guds händer, »men i mänskohand vill jag icke falla».

Han förstod att åldras med smak och göra upp bokslutet, så att han gick hädan prisande Gud »som prövar hjärtan och älskar rättsinnighet».

DE ÅTTA VILDDJUREN.

Läraren talade: Du vet själv, att när man ibland vaknar ur detta sömngångeri, så finner man världen alldeles galen, och då förlorar man allt hopp, all förtröstan, tror att vi äro lämnade i djävulens våld. När jag i ett sådant ögonblick fick läsa adventisternas bekännelse, överfölls jag av tanken att de hade rätt. Grundande sin tro på Johannis uppenbarelse, säga de så här: Vi leva i de yttersta tiderna, då de åtta vilddjuren regera jorden; av kristendomen finnes icke ett spår kvar; hedningarne besitta redan makten, penningen, industrin, konsten, vetenskapen, litteraturen. Vilddjurens statskonst är lögn, våld, omväxlande med det lömskaste hyckleri. De bebåda frid, utdela fredspris, bygga fredspalats, men söka alltid krig, för att få röva och härska, och när undersåtarne tro deras ord och själva predika frid, så kastas de i fängelse. Men från öster, säger Johannes, skall folk komma och förgöra de gudlösa som förkastat Kristus; och sista slaget skall stå vid Meggidon i Syrien. Men som detta sker med Guds vilja äro vilddjuren skyddade för att utföra sin bödelsmission. Vilddjurets, det sistas tal 666 är ännu icke tolkat, ty det är icke kommet än. De åtta vilddjuren kan du finna i en bok som heter A de G, och österns folk läser du om varje morgon i din tidning. Det är nästan som om det vore sant! Läsarne tro det och hålla sina lampor brinnande. Talet 666 på grekiska blir varken Nero eller Napoleon, ty χξς blir Ki Xi Zäta i chiffern.

DÖVA OCH BLINDA.

Läraren fortfor: Under vilddjurets regemente ha mänskorna blivit förvildade; och varje tanke på en straffande rättvisa slå de bort, så att den som pekar på fallet blir nerslagen. Om en hädare mister tungan, så säger de: det var aktinomykos eller strålsvamp; ingenting vidare. Och de obotfärdiges förhinder uppresas mot själva himlen. »Det är så långt till himlen, vad vet vi om den? Vi äro myror; inte bekymrar sig någon Gud om oss.» Händer en något gott, så är det den egna kraften; händer något bjärt ont, så var det otur. Vetenskapen förklarar jordbävningen med $a + b$, och ett $\sqrt{\quad}$; när det skall vara riktigt styft med ett $\int$; och statistiken visar kurvor över brott och laster som *måste* existera. Och likafullt är himlen så nära: Guds osynliga tjänare gå omkring oss, på gatan, i våra rum; vi se dem icke, men deras verkningar se de seende, men endast de. Världen är som ett stort institut för döva och blinda, där lärarne undervisa de vanlottade att endast de äro de seende och hörande. Teosoferna säga, att vi redan här leva två liv, ett medvetet på jorden, och ett omedvetet därovan, men de flesta synas ha avbrutit förbindelsen med det övre planet, och därför kunna de icke fatta vad ovanefter är, utan de ha uppfunnit att det inte finns något uppåt och nedåt i världen.

tänka. Stackare äro de män, som icke kunna nalkas en kvinna utan att förlora förståndet och bli trolösa. De köpa kvinnans gunst mot att utlämna sina vänners huvuden på silverfat; och de absorbera så mycket kvinnlighet, att de se med hennes ögon och känna med hennes känslor. Det finns ju saker som man icke säger i vardagslag, och man säger icke sin kvinna vad hennes kön är gjort av; men man har rätt att skriva det ibland. Schopenhauer har skrivit det bäst, Nietzsche icke dåligt, Joséphin Péladan är mästaren; Thackery skrev Mens Wives, men den boken är förtigen; Balzac har avslöjat Caroline i Physiologie du mariage, och Petites misères de la vie conjugale; Otto Weininger upptäckte sveket vid 20 års ålder men väntade icke ut hämnden utan gick sin väg. Att barnet är en liten brottslingstyp som icke kan styra sig, det har jag sagt, men jag älskar barn ändå. Att kvinnan är vad hon är, har jag också sagt, men jag har alltid älskat någon kvinna och med henne haft barn. Den, som kallar mig kvinnohatare, är således ett dumhuvud, en lögnare eller en stackare! eller allt på en gång.

FÖRHÖNSNINGEN.

Läraren fortfor: En stackare skrev häromdagen att kvinnan regerade världen; han fick besvära sättare och tryckare med att reproducera den dumheten och redaktörerna gjorde inga reservationer. Om man nu frågar dem: är det icke furstar, ministrar och parlament som sköta styrelsen, utrikespolitiken, krigen, traktaterna, handelsfördragen, erövringar och

annekteringar? Vad svarade de då? Jo, visserligen, men... — Vad för men? Menar ni hushållet, kökskammarn, sängkammarpolitiken, toffeltaktiken och skvallerallianserna? — Det är sådana diskussioner man kommit till genom kvinnans utförande i det offentliga. Käbbel och bjäbb får man läsa i stora tidningar, krior om Gladstone när det skall handla om norska frågan; och då en ledare skall kritisera den avgångna ministären, så börjar den med Cavour, övergår till Gengangere och slutar med Madame Staël. Eller en recension över Gorkis sista bok, som börjar med George Sand, övergår till Björnsons Handske, vidrör Gladstones utrikespolitik och slutar med Handarbetets vänner och kvinnan på Skansen. Allting är förhönsat, fördummat, nerbjäbbat. Nivån sjunker och pretentionerna sättas ner; det är en olust att leva.

VAR RÄDD OM DITT ÖGA.

Läraren talade: Det finns människor så väl uppfostrade, att de kunna tiga, dölja sina tankar, uttala tankar som de icke äga, försätta sig i andras stämningar som de voro deras; men ett kan sällan uppfostras: ögat. Om du är i ett sällskap och någon håller ett roligt tal för värden, däri hans svagheter blottas på ett opassande sätt, så akta dig att med en blick ge ditt bifall tillkänna; ty denna blick kan skaffa dig en fiende för livet. Om du går på gatan och ser en ung flickas klädning blåsa upp, så titta icke dit, ty någon kan märka din blick och ge dig dåligt rykte. Om du åhör ett musikstycke tillsammans med andra, så växla icke blickar med någon åhörare, ty din gil-

lande blick kan fattas som kritisk, ironisk av den spelande som ser er i pianots schakarandaspegel. När du dricker någons skål, så spegla dig hellre i vinet än att skela omkring, ty ett ostadigt öga väcker misstro, och vinet röjer gärna sanningen. När jag går i sällskap kastar jag mig i en trance av välvilja, hänsyn, okritiskt, oreflekterat, men alltid färdig att sätta upp ett oblitt ansikte eller ett uttryckslöst, när man söker göra inbrott i min själ. Och på gatan ger jag icke bort mina ögon. Man säger visserligen: »Han ser inte på folk.» Jag svarar: Jo, men inte på vem som hälst! Var rädd om ditt öga!

INBILLNINGSSTRAFFEN.

Läraren fortfor: Swedenborg talar om att straffas genom inbillningar. Det är vad läkaren vulgärt kallar tvångsföreställningar. Den som lider av förföljelsemani är förföljd; bönorna mena att han är förföljd av sina inbillningar bara, men frågar den vise varför han är förföljd av sina inbillningar, så svarar samvetet genom att gissa i oändlighet på förföljaren; och nu går den sjuke igenom hela listan på de personer han kränkt. Och om verkligen de kränkta äro många och deras hat berättigat, så kan man väl tänka sig att den sjuke är förföljd av deras hat, som hans väckta samvete nu blir mottagare åt. I mitt själsliv har straffet medelst inbillningar spelat den största rollen, men sedan jag upptäckte logiken, tog jag det alltid som ett straff. Det svåraste är misstänksamheten, då jag tvingas misstänka oskyldiga; det är oemotståndligt, och mina tankar oscillera mellan för-

troende och misstro; jag kämpar, övervinner mig så småningom, genom att ge mig själv orätt, eller genom att med resignation mottaga trolösheten. Men ger jag luft åt misstanken, får jag be om förlåtelse; och då tar jag den förödmjukelsen som en kvittens. Mina flesta olyckor ha varit inbillade, men de ha haft samma verkan som reella, därför att jag kom till medvetande om egen skuld. Den obotlige är den förhärdade, som tror sig oskyldigt vara förföljd — av andra människor.

FILOSOFIENS BANKRUTT.

Läraren talade: Då nu Kant vid upplysningens mörka period bevisade att filosofien ingenting kan bevisa, uppställde han de kategoriska imperativen och postulaten, eller de religiösa och sedliga kraven. Om man översätter dessa ord, så blir det vad vi kalla tron. Denna filosofiens bankruttförklaring räddade mänskligheten från onyttigt grubbel, och kristendomen stod upp igen, numera tjänad av filosoferna med Hegel i spetsen. Men parallellt gick den gamla strömmen fram, trots bankrutten släpptes det ut växlar som mottogos i likvid av de enfaldiga fritänkarne, Feuerbach, Strauss, vilka ännu ville nalkas Gud med bondförståndet man begagnar i köket och kryddbon. Den sista narren var Renan, men hans växlar gå ännu, mest dock bland gymnasister och vederlikar. — E. T. A. Hoffman skriver i början av förra seklet så här: »I gamla tider hade vi en from, flott tro; vi erkände det ovan men visste även om våra sinnens otillräcklighet; så kom 'upp-

lysningen', vilken gjorde allting så klart att man för bara klarhet inte såg ett dyft; och nu skall det översinnliga gripas på en rak arm av kött och ben.» Nu för tiden heter det religionsvetenskap; det är en vetenskap som utgår från den förutfattade falska meningen att religion är en sinnessjukdom, därför att den icke kan matematiskt bevisas.

ETT HELT LIV PÅ EN TIMME.

Läraren talade: En sällsam historia som jag icke förstår, men vilken bör minnas. Jag vaknade en morgon, ljus i sinnet utan känd anledning. Följande en maning gick jag ner till staden vandrande på måfå; kom ner till det kvarter, där jag var född och uppfostrad; såg småbarnsskolan och storskolan, föräldrahemmet; kom ner i gränder, passerade den folkskola där jag som student pinats som lärare; återsåg två olika hus där jag lidit som informator; tågade norrut, kom till en annan skola där jag torterats; till ett torg med ett hus, där, som barn, vårt enda umgänge bodde och sedan i samma våning 20 år senare min värsta fiende; till ett hus, där min syster gifte sig för 30 år sedan; ett annat hus, där min bror kämpat en hård kamp; till en tredje skola, där jag blev student, och i samma hus bodde än i dag min första och sista förläggare; ett nytt hus, där jag för 40 år sedan blev antagen som teaterelev och inlämnade min första pjäs; det hus där jag gifte mig första gången. — — — Nu började det ljusna; jag såg min möbelhandel, där jag tog min bosättning sista gången, och jag gick förbi den bostad där min

hustru och mitt barn sutto för tre år sen. Under en timme hade jag gått igenom hela mitt liv i levande bilder, och det fattades bara tre år för att jag skulle vara framme i nuet. Det var ju som en agonie eller dödsstund, då hela livet reser förbi. Då drogs jag norrut, där mitt sista barn och hennes mor bodde. Men jag kände en maning att medföra: 1:o en parfym åt modren och 2:o barnets skolavgift, ty i dag började hon lekskolan. Nu vidtog en jakt efter parfymen, det skulle vara syrén, men jag måste taga liljekonvalje; jag ville även ha blommor, men det fanns inga. Så tågade jag norrut, kom in i deras hem; där sken solen, kaffebordet stod dukat, allt strålade skönhet och välmåga, trevnad och kärlek. Jag blev vänligt mottagen, kände i ett ögonblick hela mitt svarta liv bakom mig, och erfor lyckan att leva just nu!

EFTERSTANKEN.

Läraren fortfor: När jag gick därifrån, kände jag lyckan i nuet, allt förflutet stod som en svart bakgrund, och jag var tacksam i mitt sinne, erinrande mig allt ont förgånget, som jag så underbart kommit igenom utan att förgås. Nåväl, hemkommen till mig fick jag i telefon veta att min värsta fiende var död, denna dags morgon, och att hans dödskamp pågått samtidigt med min vandring genom mitt liv. Jag reflekterade: varför skulle jag genomgå min agonie när han dog? Han var en svart man med en gammaldags materialistisk världsåskådning som han ansåg vara modärn, en litterär schackrare som

skrev om markisinnors lortböcker för att få bli bjuden på deras slott; som berömde sitt umgänge, så länge de umgingos, en kotteriman och en bolagsman. Någon personlig beröring med honom hade jag aldrig, men han skrev sig en gång min lärjunge för länge sen, men han kunde icke växa, icke följa mig uppåt. Men det var nu som om mitt gamla jag dött i honom; kanske jag därför led hans död, och kanske jag därför just nu kände det. Men parfymen? Inte vet jag, men när jag sedan fick veta, att den avlidne var så dekomponerad att han för stankens skull genast måste grävas ner, kunde jag icke låta bli att sätta parfymen i sammanhang med Dyngherrens upplösning. När jag åtta dagar senare fick se en posthum recension av den döde över mitt sista arbete, där han beklagar att jag icke är hedning och gråter över mitt avfall från Dyngherren, så kände jag såsom en efterstank från dynggropen och grep verkligen till en parfymflaska.

PERSIKOR OCH KÅLRÖTTER.

Läraren fortfor: Men i samma väva som detta dödsfall, inträffade ett liknande, då en annan, av »De Svarta Fanorna» avled under egendomliga omständigheter, två dagar efter den förra. Denne man hade jag känt under den period, då ap-kungen regerade; vi älskade icke varann men dömdes som fördömda att hålla ihop; vänskapen var endast baksidan av ett hat, och hans vederstyggliga utseende skrämde mig; hans yrke var lika vedervärdigt men inbragte honom pängar. Han skrev i tidens smak, och han levde i den falska

föreställningen att han var upplyst och frisinnad. Hans far dog, och sonen uttryckte sin sorg över att fadren »återfunnit sin barndomstro». Vad hände sedan? Jo, sonen som levde i tron på det fula och onda, började utveckla denna tro på ett konstigt sätt; han hade i sin litteratur visat en förkärlek för kålrötter och nu gick han på gamla dagar och ympade persikor på kålrötter för att giva sydfrukten del av den fina stanken. Samma perversa smak yttrade sig i hans sista bok, där hans sympati står avgjort på de svartes sida. Nåväl, han kom på dårhus och kunde icke räddas, emedan han icke förstod söka räddaren, och så dog han. Jag hade just ångrat att jag underlåtit sända en blomma till hans grav, då i en nekrolog den döde stinker mig mitt i ansiktet med en lögn, som en hans själsfrände nu återger i tryck. I samma dödsruna hotas världen med efterlämnade skrifter; när de komma ut, skall jag köpa en blomma och hålla under näsan, sändande en tacksamhetens suck till den, som återgav mig min barndoms tro och räddade mig från dårhuset.

LÖGNVÄVEN.

Lärjungen tog ordet: Jag är 58 år, har ljugit mindre än andra och därför alltid trott, vad andra sagt. När jag nu sitter på gamla dagar med ungdomsvänner och kollationerar, så finner jag att hela min levnad är en väv av lögn. I natt blev jag sittande med en ungdomsbekant, varvid följande intelligenta samtal utspann sig. Jag talade: När fursten av *** gifte sig... — Gift? inte är han gift. — Är han inte? Är det också lögn? — Han har aldrig varit gift. —

Emellertid, nu har jag gått i tjugu år och spritt ut att han varit gift, och på den lögnen är en hel historia byggd, vilken jag nu ämnade berätta, men som därför inställes. Men, apropå lögn, så gick jag i trettio år och talade om att doktor H. var närvarande då Malungsmördaren avrättades. Han hade nämligen ljugit för mig att han som kandidat var beordrad att observera det avhuggna huvudet; därvid gav han mig sådana intressanta detaljer, som jag brukade berätta i sällskap. Tänk en sån lögnare! — Ja, men han var ju där. — Var han där? — Ja visst, jag såg honom stå bakom prästen, när jag fotograferade schavotten. — Du? Har du... Ljuger du, eller ljög han? — Jag ljuger inte, var så god! — Å nej, nu vet jag inte var jag är hemma! Allting står på huvudet! Jag har gått i tio år och sökt draga in den lögnen jag trott mig ha spritt i tio år; jag har gjort doktor H. till lögnare... Man borde aldrig tala, aldrig skriva, bara teckna det nödvändigaste man behövde. Jaså, han var verkligen där; hur skall jag kunna återgiva honom hans heder, som jag berövat honom?

MERA LÖGNVÄV.

Lärjungen fortfor: Det värsta med lögnen är att man får hela sin person förfalskad också. Jag hade fyra barn med en kvinna, vid vilken jag var vigd, och aldrig ett tvivel uppstod om mitt faderskap, varken hos mig eller andra. En dag blev kvinnan ond på mig och förklarade att jag icke var man. Du vet vad hon menar. Men hon gick och sade det åt andra också, och så kom det fram till mig. I fem år grubb-

lade jag på saken och började slutligen att tro själv det var så; deras lögn tryckte sig på mig, och jag ville beröva mig livet. Då råkade jag en läkare och beklagade mig för honom. — Han skrattade gott, icke elakt, och svarade: Ja, men du har ju fyra barn med henne! — Men de kan ju inte vara mina! — Men de äro dina, och ingen människa har betvivlat. — Hur kan de då betvivla att jag är man? — Ja, ser du, det får du fråga dem, de åsnorna! — Emellertid hade lögnen dessa följder: jag, fadren, förlorade intresset, så att jag icke ville offra mig för barnen och modren; av fruktan att förlora förståndet skiljde jag mig, och för att få upprättelse gifte jag om mig och fick nya barn. Mina fiender, som dock erkände barnen vara mina, fortforo med den gamla lögntraditionen: Han är inte man! — Men barnen då? Dem talte man icke om. — Efter tjugufem år råkade jag som änkling min första kvinna. Hon beklagade sitt och barnens grymma öde. Jag frågade bara: Hur kunde du sprida ut att jag icke var man? — Har jag? svarade hon. — Minns du inte det? — Jaså, ja, jag var väl ond på dig då!

»Jag var väl ond på dig!» Men det orimliga i ryktet, självmotsägelsen, den insågs aldrig av mina fiender, ty hatet gjorde dem blinda och dumma.

LETHE.

Läraren vidtog: Hela denna väv av lögner, misstag, missförstånd, som utgör underlaget för vårt livsinnehåll, förvandlar ju livet självt till något overkligt, drömartat och borde upplösas när vi övergå till det

andra livet. Jag läste häromdagen om en man som skulle till att dö; i stället för att se sitt liv defilera, som vanligt är, upplöste sig hela hans förflutna i ett töcken, där minnet slocknade, all bitterhet och sorg försvann, men däremot togo alla hans gäckade förhoppningar verklighet; han kände sig älskad av sin hustru, som varit kallsinnig mot honom, och han tackade henne för all ömhet (som hon aldrig visat); barnen som övergivit honom skymfligt, återsåg han nu i glansdagar, och »de små stegen» på salsgolvet, så karaktäristiska i ett lyckligt hem, hörde han nu med ett soligt leende; den svarta höstdagen ute blev till vår, små flickor räckte honom rosor att kyssa, emedan därigenom deras värde skulle ökas; slutligen såg han sig och familjen i en berså, där de skulle dricka kaffe ur sachsiska koppar och doppa gula saffransflätor... Så somnade han. Det var en vacker död och värd att önska; det var paradiset. Ur de gamles Lethe drack man ju glömska av utståndet ont innan man beträdde de Elyseiska fälten. Om så väl vore! Ty att medsläpa i minnet all orenlighet kan ju icke vara fördelaktigt för ett nytt liv i renhet. Det finnes sjukdomar, i vilka man förlorar minnet! Måtte döden vara en sådan sjukdom!

NEMESIS HUMANA.

Lärjungen talade: Nemesis divina känna vi: det är den immanenta utövaren av gudomlig rättvisa som varje människa bär inom sig som ett hämningsorgan att stävja det onda; men den mänskliga rättvisan, den är annorlunda beskaffad. Jag har förr berättat dig

huruledes jag en gång fick en fiende, därför att jag icke ville låta honom härska över mig, bestämma mina åsikter och mitt umgänge samt min ekonomi. Jag var i min rätt, då jag försvarade min personliga frihet, och han hade orätt; men han hämnades på mig för att han icke fick göra mig orätt. Det värsta man har att förebrå mig, och från vilket man daterar mina familjeolyckor, har jag aldrig gjort mig skyldig till, strängt taget, ty biomständigheterna frikänna mig nästan, åtminstone inför mig själv. I en bohême-krets på en krog träffade jag henne: männen hade sina mätresser med sig, dem de titulerade fruar. Där fanns en »fru» som icke hade någon man med sig. När jag frågade efter mannen, svarade »frun», att han var ute på äventyr. Umgänget fortsattes, men någon make syntes aldrig till, så att jag trodde hon var lika litet gift som de andra; barn hade hon icke heller, men uppgavs ha varit inregistrerad. Nåväl, vi två ensamma drevos ihop; det kom av sig självt; men först sedan hon flera gånger sökt mig hemma och frestat mig. Frågas: Vilken fattig ung man, som knappast kunde betala sin mat, skulle icke ha tagit emot det som erbjöd sig, fastän det var avlevorna av en eländig kärlek, hälst jag icke var ensam om densamma utan delade med andra okände? Och därtill uppgavs den osynlige mannen vara ute på äventyr; så att det egentligen var en »övergiven och bedragen hustru» jag anknöt med; såvida hon icke ljög på mannen, vilket jag nu först börjar tro... ty hon var född till gatan och fal för vem som hälst.

Jag tror att biomständigheterna i denna affär kunna betraktas som huvudsak.

SVARTE BALDER.

Läraren talade: Lögntornet som aldrig kunde rivas. En hustru blev i laga tid i välsignat tillstånd, och när hon som vanligt är icke kunde fördraga sin makes närhet, bad hon honom flytta ut i ett annat rum, detta i en ganska bestämd och irriterad ton. Han gjorde henne naturligtvis till viljes. Men efter ett par dagar återade hon sig, dock i stället för att bedja honom återvända, vilket hon ansåg förödmjukande, retade hon sig först mot sig själv sedan mot honom. I dubbelt vredesmod gick hon ur huset med hans ofödda barn och tog in hos en släkting. Men när hon nu skulle uppge ett motiv, sade hon att mannen övergivit henne och dömt henne till celibat. Lögnen fick vingar, kom i tal, stod i tidningar, gick in i litteraturen, blev pjäs och roman. Mannen höll på att skjuta sig av saknad och skam men kom igenom med livet efter att ha återknutit för en tid. När hon efter första barnets födelse förklarade sig icke vilja ha flera barn, begärde h a n skilsmässa. Hon förenade sin anhållan med hans, men kastade skulden på honom som vanligt, och lögntornet växte många alnar i luften. Men se, efter ett halvt år var förhållandet lagat, och han var hennes älskare. Nu skulle tornet ha ramlat, men det stod, fastän grunden var riven. En vanlig människa hade ju varit upprättad i hans ställning, men han blev det icke. Han fick aldrig försvara sig; det var hans Karma, som teosoferna säga, hans öde; han skulle bära skuld, där han ingen hade; han måste vara den svarte Balder, på vilken alla finge skjuta. Slutligen blev han så skuldbelastad att han började förstå kor-

sets religion. Om han försvarade sig, blev han slagen på munnen. Då lärde han tiga och tåla. Eget var, att sina egna skulder bar han tämligen, men andras voro för tunga, och när han försökte lätta på dem genom att ge sig själv orätt, så blevo de ändå tyngre.

EN LIDANDE GUD.

Läraren talade: »En lidande Gud» var grekerna en galenskap, då de tänkte sig en Gud som tyrann, vilken njöte av mänskornas lidande. Men den skenbara orimligheten upplöses, om man föreställer sig ett heligt väsen som deponerar sig i mänskligheten, och denna mänsklighet sedan sudlar sig. Det blir ju ett gränslöst lidande såsom den man måste erfara, när han nedlagt det bästa av sin själ och sina affektioner i en kvinnas sinne; om hon sedan går och orenar sig, så orenar hon sin make. Eller en far har inflyttat i sina barn och vill genom dem mångfaldiga sina bästa drifter och se sin avbild förädlad; om barnen vanhedra sig, så lider fadren; stammen vissnar när rötterna skadas. Så tänker jag mig Guda-Fadren, när mänsklighetens brott stinka omkring och vanhedra honom, och kanske hota att ansticka hans egen helighet; han skall vredgas och sörja, känna sig orenad kanske, innan han hinner amputera den kräftskadade lemmen, som är mänskligheten. Kristus framställes icke skön numera, utan med drag vanställda av andras synder dem han i sig upptagit eller fått på sig, ty den som kommer vid tjära blir besmittad. Och för att bli fri från det orena måste han dö, genom kroppens ödeläggelse. Det största lidandet var mänskoblivan-

det. Men Kristi död kan även betyda, att Fadren befriade sig från mänskornas synder och avbröt förbindelsen med det dåliga sällskap, som förnedrade honom; den som sedan vill söka honom får lyfta sig till hans höjder och genom renliv vinna inträdet. Själv stiger han icke mera ner i dyngdalen, där luften blev honom för tjock och societeten alltför ruskig. Därför ha vi det som vi ha det!

FÖRSONINGEN.

Läraren talade: Försoningsverket har varit mig mycket svårförklarligt, och jag har försökt tyda det i många omgångar på ett för mig tillfredsställande sätt, men utan att lyckas. Om Gud offrat sin son för mänskligheten till försoning, borde ju försoning och paradisisk ro ha infunnit sig på jorden, men så är icke förhållandet. Romerska kejsartiden före Kristus var ju ryslig, men årtusendet efter var icke bättre, liknade snarare en syndaflod där gamla folk utrotades av vildar; det andra årtusendet blev bättre, mycket bättre; och det tredje skall kanske sluta med en fullständig försoning mellan mänskligheten och Gud. Allt tyder därpå, om ock hedningarna få lov att härska en tid såsom tuktoandar och bödlar och såsom penningens besittare. Den egyptiska mannen har sin stora uppgift och träldomen är icke dålig som skola; i öknarne lär man sig ensamhetens svåra konst, och i Assyriens främmande land får man en hälsosam hemlängtan. Dock, när egyptern lyfter staven att slå, så trösta dig med Kristi ord till Pilatus: Du hade ingen makt över mig, vore hon icke given

dig ovanifrån. Och när du äter hedningens bröd, så tänk likt makkabéerna: Ditt bröd äter jag, men på ditt altare offrar jag icke!

Allt går an, bara vi icke låta narra oss tro att de, som makten äga, äro Guds vänner som ha medhåll. Våra herrar, som inbilla sig besörja utvecklingen och ensamma ha rätt, framtid och ljus på handen, de äro b a r a denna världens barn, och väl unnat! Väl bekommet!

NÄR NATIONER BLI GALNA.

Läraren talade: Nationer angripas stundom av galenskap liksom av andra sjukdomar! Javaneserna lära till och med alltid vara galna, så att männen springa ut med kniven för att mörda; kvinnorna lida av härmlusta, så att om de se någon kasta något i luften de genast härma gesten och till och med kunna kasta sitt barn ifrån sig. Japanerna återigen anfallas av högfärdsmani! Någon börjar skrika: vi ska gå och erövra Kina! Och så skriker hela staden, snart hela landet. Fransmännen 1870 voro rasande, då de sjöngo à Berlin men icke kommo till Rhen en gång. Paris intogs, men fransmännen förklarade att det aldrig intogs; det gav sig! När då fienden beskedligt intågat och skonat staden samt fred var sluten, så tände fransmännen själva på sin stad; det var väl galenskap; därpå sköto de ner 30,000 av sina egna under det i kriget endast 80,000 fransmän fallit. Men det finns folk, som angripes av självmordsmani. Jag vet ett land där 100 människor utvandra varje dag; där den enda s t o r a näringskällan, järnmalmen, beläg-

ges med export-tull; det är självmord. I samma land, där skatterna mest uttagas exekutivt, har man voterat 1 milliard till armén, men när kadrerna skola fyllas finns det icke manskap; i samma land håller staten en järnväg av 100 mils längd, och nyss kom tåget fram med 1 passagerare, vars resa kostat staten bortåt 1,000 kronor; det är självmord.

LÖGN-GIFTET.

Läraren talade: Om vi så skulle återvända till livet och människorna, som vi tro oss känna bättre än allt annat, ehuru självkännedom är det svåraste av allt. — En stående förebråelse mänskorna rikta mot varandra är som bekant lögnaktighet. Alla ljuga ju mer eller mindre, antingen genom utelämnande av huvudsak och framhävande av bisak; genom kolorering av fakta, förtigande av viktiga detaljer, ibland i urskuldande avsikt, om det gäller en vän. Men det finns mänskor, som synas vara hoptimrade av lögn och bedrägeri. Dit höra nödlögnare, som ljuga för att vinna något, och skrytlögnare, som ljuga för att få ligga över och trycka. Deras atmosfär verkar som gift, och man kan bli rubbad, om man umgås med dem. Det finns ett lögnarpar som jag aldrig sett, men ofta får höra talas om. Bara man talar om dem och deras lögner blir jag sjuk i hjärnan, och deras gift verkar telepatiskt på mina nerver. Paret förföljes av olyckor och sitter ensamma; de ljuga för varandra också, och ljuga sig vara martyrer, ehuru deras bedrägerier ensamt utgöra orsaken till deras motgångar. De tro att mänskorna förfölja dem, medan

mänskorna tvärtom fly dem. Så ha de varit sedan barndomen, och de synas icke kunna ändra sig. Möjligen är deras lögnaktighet en strafform, »ty den som hatar den rättfärdige han skall en brottsling varda».

MORD-LÖGNER.

Läraren fortfor: Om man umgås intimt med yrkeslögnare, så löper man faran att själv bli en lögnare. Man tror vad de säga, bygger sin opinion på deras lögn, sprider deras osanna uppgifter på god tro, försvarar deras förfalskningar och blir invecklad i bedrägerier. Men man får även hela sin åskådning förfalskad, lever i en inbillad värld, blir slutligen svävande i luften, rör sig i en falsk känslovärld, behandlar vänner som fiender och fiender som vänner; tror sig vara omtyckt, där man är hatad och tvärtom. Under intimt samliv med en lögnare inbillades jag att min sista bok varit ett fiasko. I fem år trodde jag det, och led därunder, förlorade kuraget. Men efter min hemkomst fick jag veta, att den boken varit en stor succès. Fem år voro strukna ur mitt liv; jag var nära förlora självkänslan och levnadsmodet. Detta är ju mord. Och när det övades av min enda vän, för vilken jag arbetade och gjorde uppoffringar, så fick jag först en sådan skuff att alla mina föreställningar stodo på huvudet. Det dröjde många år innan jag kunde reda och omredigera mina begrepp; sant och falskt blandades, det ljugna blev overklighet och hela mitt liv en rök. Jag höll på att gå sönder och förlora förståndet.

OFÖRVÅLLAD SKULD.

Läraren fortfor: Men under de fem åren, då jag trott mig orättvist behandlad, hade jag även hopat skuld över mig. Jag hade bannat dem som gjort mig rättvisa, önskat ont över välgörare, slagit beundrare, undvikit anhängare. När jag nu skulle ångra detta, kunde jag icke göra det uppriktigt, ty jag kände mig å ena sidan oskyldig, nästan ett offer för en annans lögn; men det onda jag gjort kvarstod och måste försonas. Sådana disharmonier äro icke lätta att lösa. I livet duger dock icke att visa människor misstro, utan man måste låta det gå flott, utan kritik, utan avräkning. Den bedräglige säger visserligen, »den som icke ser opp, han skylle sig själv», men om man ser opp och icke vill låta lura sig, så stämplas man som sjukligt misstänksam. Det är icke lätt att leva, och bland de oregerliga människorna är det bättre bli lurad än lura. Talmud säger: »Var hellre bland dem som förbannas än bland dem som förbanna, hellre bland de förföljda än bland förföljarne. Se i skriften: det finnes ingen fågel som förföljes mer än duvan; men Gud har utvalt henne till offer på sitt altare.»

ÅLDERDOMENS BEHAG.

Läraren talade: Ålderdomens behag äro mångahanda. Det största ligger i känslan att det icke är långt kvar till aftonen, då man får klä av sig och lägga sig; att man icke behöver stiga upp och klä på sig.

Kroppens avtagande i kraft minskar motståndet mot själens fria rörelser; intresset för det timliga avtager; ögat börjar se i fågelperspektiv; stora bagateller läggas ut i förminskad skala, gamla värden omtaxeras; allt upplevat ligger som en ströbänk under ens fötter och man står och växer mitt i sitt förgångna; man har funnit en konstant mitt bland alla variabler, och det är: livets ostadighet, allts förgänglighet, allts föränderlighet. Allt upprepar sig; det gives knappast överraskningar; man vet allt förut, väntar ingen bättring, bedrages icke av falska förhoppningar, begär ingenting av mänskorna, varken tacksamhet, trohet eller kärlek, bara lite sällskap i ensamheten. Blir man bedragen, tycker man det hör till pjäsen, och det tröstar en att så sker, emedan det bekräftar ens mening, som man icke önskar vederlagd. Man blir slutligen en glad pessimist, och när man vid upptäckten av ett nytt svek får säga: Si där, va sa jag? så är det ett riktigt nöje.

RINGSYSTEMET.

Läraren talade: På gamla gymnasium indelades man icke i klasser utan ringar, och bänkarne stodo icke i rader utan i ringar. När jag sedan läste Dantes helvete med dess ringar, tänkte jag mig det som gamla gymnasium. Men ute i livet återfann jag detta ringsystem. Mänskorna syntes sammanrotade i koncentriska ringar, som bildade små världssystem av opinioner. Varje ring talade sitt språk, inlade sin betydelse i gamla ord, dyrkade sina gudar, skapade sina storheter, ofta av intet. I varje ring hade man

funnit sanningen och arbetade för utvecklingen, men på ett annat sätt än de andra, och varje ring ansåg sig vara den första. Den första ringen var visserligen den lägsta, men den ansåg sig ändock vara den första eftersom han var den första. När jag, som tillhör andra ringar, läser en tidning eller bok härledande sig från de andra ringarna, förstår jag endast att de äro galna eller stå på huvet; det kväver mig, och verkar fientligt. Jag förmodar att de fem stora raserna på jorden erfara detsamma när de råkas; de påstå så åtminstone, och innerst äro de så främmande för varandra som om de kommit ner från de fem stora planeterna, fastän de äga vissa stora mänskliga drag gemensamt.

SEKELSLUTETS FANA.

Läraren talade: Förra sekelslutet med alla dess starka motsättningar blickade dock upp till en fana som bar det sällsamma namnet Zola. Under trettio år har jag läst en mängd biografier över den mannen, utan att jag kommit under fund med hans egentliga härkomst. En gång var han från Istrien, södra Österrike vid Adriatiska havet, en annan gång var han född i Provence, slutligen stannade man vid Montmartre i Paris. Vid forskningar efter namnets uppkomst har jag varken funnit det som ortnamn eller personnamn; och i Provence, där en Zola-kanal, uppkallad efter författarens fader, skall finnas, har jag rest och efterfrågat, men icke funnit en sådan kanal. Det är möjligt den finnes, men svår är den att finna. Om nu Zola verkligen var Provençal och man har skäl betvivla raskaraktärer, så skulle han väl ändock

ha suggererats av naturen och kulturen i trubadurernas land, såsom Mistral och Daudet, vilka sannolikt äro invandrare dock, men jag har icke förmärkt ett spår av trubadur hos Emile Zola. Och denna dunkla härkomst gör honom till en myt, en försynens man, ett begrepp, en fana, med en stor men negativ uppgift.

OCH TIDEVARVETS DIKTARE.

Läraren fortfor: Man kan skriva en analys av Shaksperes dramer i två tjocka band, men om Zolas romaner kan man icke skriva en bok, ty han är oöverskådlig; och ingen tysk har ännu förmått räkna hans figurer. Jag har läst under loppet av 30 år alla hans romaner, läst om flera av dem, flera gånger, men när jag skall yttra mig generellt om dem, så strandar jag och förmår endast ge ifrån mig spridda intryck av spridda scener. Jag ser ingen början, intet slut; och det förefaller rent underbart att en människas liv räckt till att skriva ner dessa många tusen tryckta sidor, utan att ha nått uppåt 100 år, då han dock dog vid 60. Och jag frågar mig även: när och var fick den ensliga stilla mannen se alla dessa scener och personer han skildrar så levande, så som om han upplevat alltsammans? Hans yttre liv var ju enkelt, banalt, utan bjärta tilldragelser, och likafullt drar han upp hela samtiden, halva seklet från 1850 till 1900, i stora panoramamålningar ibland och ibland i de finaste miniatyrer. Han var väl en visionär, ett »skrivande medium», ett komplex av forskare, tänkare och artist. Han var tidevarvets diktare, det komma vi aldrig ifrån.

BEGRÄNSNINGEN.

Läraren fortfor: Man har kallat Zolas diktning en propedevtik eller förskola till det nya seklet och med rätta. Men han rymmes icke i någon formel, ty när man kallar honom naturalist, så är det både osant och sant. Han har visserligen skildrat det fula människodjuret, men han har på andra ställen tecknat vackra mänskobarn, naiva, älskvärda, troende. Och i jättepoemet La faute de l'abbé Mouret har han visat sig vara en skald lika stor som Milton, men Zolas konst var större då han ur den tarvligaste nutida verklighet tog fram den skönaste poesi, och i denna roman går han ut över verkligheten, låter rummet och personerna betyda mera, och genom att symbolisera blir han urfadern till symbolismen, som sedan står upp såsom lärarens antagonist. Men Zolas begränsning visar sig mot slutet av banan. När ålderns visdom infann sig, tillfredsställde verkligheten honom icke; han gick då till Lourdes och Rom att söka det transcendenta bakom fenomenen, men han kunde icke finna det, emedan han icke fattade det. Då kastar han sig tillbaka på realiteterna, och hans behov att tro leder honom till tron på denna mänsklighet som han förtvivlat om, och han tror nu på framtiden, paradiset i socialismen, på arbetet och kvinnan med tillbehör. Tro måste han, likafullt.

FRÄMLINGEN ZOLA.

Läraren fortfor: Fransmännen hatade alltid Zola med ett gränslöst hat, mest därför att de i honom vädrade främlingen, germanen. Han skrev tyska, sade de, och hans långa grundliga utredningar påminde nog om tyskens tåliga arbetsamhet; hans stil var kanske tysk, och hans orubbliga allvar, utan ett löje, var dem så motbjudande. I mina föreställningar om Zola ingick alltid något av tysk magister, och hans porträtt, i ungdomen italienare, blev med åren en gymnasielärares. Men pincenez'n, som bort vara glasögon, hade förändrat näsans form och ögats uttryck så att typen var något bortkollrad. Hans världsåskådning präglades i början av ett cyniskt lugn; han skildrar livet som ett svart helvete och mänskorna som djävlar, vilka bara plågade varandra med lögn och bedrägeri. Allting är villor och flärd, blinda drifter, bländverk; det erinrar om yttersta österns lugna suveräna förakt för allt mänskligt, där man vet att Brahm, skaparen, genom syndafallet med Maya, materien, skapat detta fantom, denna skenvärld, som bara är skuggan av en dröm. Det är nästan buddhism, utan att jag tror Zola kände Schopenhauer och Eduard von Hartmann. Allt detta var emellertid främmande för fransmannen, som är denna världens barn.

ÄR MÄNSKLIGHETEN FÖRTALAD.

Läraren fortfor: Man har frågat sig om Zola förtalat mänskligheten, då han mest skildrat den som

djur, och om livet är så svart. Jag har svarat mig uppriktigt: det är sju gånger värre. Men vi äga förmågan att blända oss, momentant, eller skapa inre ljusbilder som vi lägga på negativen, och vilka fotograferna kalla masker. Kanske våra illusioner äro ancestrala minnen av något bättre vi sett en gång, och att dessa urbilder av skönhet underskjutas av oss inunder de förvrängda avbilderna. Vi leva ju icke i verkligheten utan i våra föreställningar om verkligheten. Kanske det är vår plikt att blunda och fördölja vissa saker, liksom vi dölja de naturliga förrättningarne. Vi vistas ju kanske i en mycket vacker våning, men vi veta att där existerar ett hemligt rum, som döljer något mycket fult. Men ingen tänker därpå, och det faller ingen in att peka på den stängda dörren, fastän den synes för var man. Den skönaste stad vilar dock på kloaker; men den som går på gatorna tänker icke på't, och han har aldrig sett dem. Att någon gång erinras om deras tillvaro kan dock vara nyttigt, då vi ju alla skola sluta i en grop som icke kan vara snygg. »Till jord skall du åter varda» säger man icke en människa varje dag, men det är gott att höra det någon gång då och då. Och om gropens tillvaro finns inga illusioner! Kanske bäst att lite oftare ha den i tankarne.

ÅLDERDOMENS FÖRFÖRARE.

Läraren fortfor: Zola var femtio år, och hade suttit med en Buddhas orörlighet, passionsfritt skildrat, man kan säga opartiskt, nästan ointresserat. I Germinal till exempel är kapitalisten lika sympatisk

som anarkisten, hästen nere i gruvan lika viktig person som de älskande; arbetarne ha det i ett visst fall bättre än direktören, och hela detta krälandet i kolhögarne är Zola ett enda stort bosch. Men så kom 1890, och den uppvuxna ungdomen uppsade mästaren tro och lydnad. Den världsåskådning, den zoologiska, som Zola byggt på, var föråldrad och ramlade; naturalisten, som icke följt med sin tid, och som aldrig erkänts av de äldre, hade byggt sin storhets hopp på framtiden, följaktligen på den abstrakta faktorn ungdomen, kände sig övergiven och hängande i luften. Då sökte han, drivande utan ankar, sin botten hos de gamla i Akademien, men blev icke mottagen. Återstod honom att kasta åt andra sidan, och han började studera de ungas idéer. Samtidigt ingick han förbund med en ny kvinna, och blev för första gången familjefader, vid 50 år. Och se, ungdomen, som eljes brukar förföras av äldre, uppträdde nu som ålderdomens förförare; mästaren blev lärjunge, och Zola föll i armarna på jordanden, försonade med livet, återfick tron på mänskligheten och började profetera.

SLUTET PÅ EN BI-BANA.

Läraren fortfor: Men utan ankare i botten, lät han narra sig av den gångens ungdom. Socialismen, en rent kristlig idé, hade 1848 blivit upptagen av materialisterna och översatt till vulgärspråk, arrangerad för positiv. Det var judarnes Messias-rike här på jorden, som Kristus hade avvisat, emedan hans rike icke var av denna världen, vilken var lämnad i världsfurstens våld till att vara en straffanstalt med status

quo. Och det fanns nu en annan ungdom, som icke ville känna Zola, ty de ansågo honom vara en gengångare från Eugène Sue och George Sand, tillhöra det förflutna från födseln; en epigon av den tarvliga rationalismen, en fortsättare av 30-talets nationalekonomiska diktkonst, som nu susade ut i rena prosan, där poesien var försvunnen och mänskorna voro klippta ur gamla spelkort, uppklistrade på tidningspapper. Det verkliga paradiset med syndafallet ur La faute de l'abbé Mouret, blev nu Cabets Ikarien och Fouriers Falanstère. Han hade följt ungdomen tillbaka till 1830 där George Sand började, och där slutade Zola. Längre kom han icke, Tiden hade gått honom förbi, och så gick han ut ur tiden och vart död. Men Victor Hugo, som Zola sökt döda, han lever, ty han var av eldfast tegel, och han tillhörde andra regioner, högre.

BRUNST, HAT OCH SKRÄCK, ELLER HEDNINGARNAS RELIGION.

Läraren talade: Du vet att en av mina uppgifter i livet varit att avslöja gynolatrin eller kvinnodyrkan i historien och livet. Jag har kallat den hedningarnes vidskepelse, ty det är något exklusivt hedniskt i den, och den är hedningarnes religion, men en skräckreligion som icke har något med kärleken att göra. Brunst, hat och skräck, det är ingredienserna. Och så snart en hedning kommer i närheten av en kvinna, blir han tam, feg och trolös mot sina vänner, sin övertygelse och sig själv; och genast vill han att de andra skola dyrka hans avgud, som han hatar och fruktar. Det

är en sida av hans djuriska självkärlek; och när han omväxlande talar väl om sin kvinna så är det bara självberöm. Gynolatrin är icke kristen i sitt ursprung utan hednisk; alla djur och vilda folk frukta sina honor, och när hedendomen slog upp i södra Frankrikes och Italiens romersk-grekiska och moriska kolonier, så kom gynolatrin eller dyrkan av älskarinnan, vilken ohederligt nog blivit förväxlad med riddarnes vördnad för gudamodern, som var något helt annat. Denna hedningens religion är fruktan och det dolda hatets, därför ha alla tyranner fått en kvinna som förtrycker och pinar. Swedenborg förklarar orsaken.

LANDSTIGNINGEN.

Läraren talade: Plato beskriver en scen från andra sidan, när den avlidne kommer i båten på den svarta floden. I stranden stå hans forna bekanta, fränder och vänner; nu skall det gamla kontot göras upp, och den ankommande får icke landstiga förrän alla hans fiender förlåtit honom. I ensamhetens tystnad såg jag mig själv komma i båten och känner igen en ungdomsvän som blev min fiende och aldrig ville förlåta mig det jag icke vållat. Han står där på stranden hotande och vill icke släppa mig i land, men jag vill förklara mig. — För det första, säger jag, hur kan du stå där du står, då du icke bett mig om förlåtelse? För det andra: Om dina fiender förlåtit dig, hur kan du vägra mig din tillgift, då du dessutom själv vållat vår fiendskap. — Förklara dig! svarar han. — Det kan jag icke utan att anklaga en tredje, och du skulle varken tro vad jag sade och icke heller förlåta mig denna

nya anklagelse. — Tala ut! — Nej, det vill jag inte, men ditt hat är byggt på en osanning. Jag har aldrig kränkt dig. — Hur var det då? — Det kan jag inte säga, men det var oskyldigt... — På det sättet blevo vi stående i ett evighetsgräl, som hedningen Plato ställt till, och jag såg intet slut. Men så kom jag att tänka oss som kristna människor. Båten tar i land; vi räcka varandra handen och han hjälper mig i land; vi omfamnas och tala om annat. Det andra mindes ingen av oss, eller sågo vi det i en ny belysning.

KAN ICKE UTREDAS.

Läraren fortfor: Om vi skulle på andra sidan graven råka en domare Rhadamanthus, som ville söka utreda mänskornas mellanhavande, så toge det aldrig en ända; ty livet är en sådan väv av lögner, misstag, missförstånd, av skulder och fordringar, att ett bokslut är omöjligt. Jag vet mänskor som gått beljugna hela sitt liv; jag vet en som gått prickad hela sitt liv i egenskap av förförare fastän han aldrig förfört, utan varit förförd; jag vet en ovanligt sannfärdig människa som burit på ryktet vara lögnare; jag vet en hederlig, vilken ansågs vara tjuv; jag känner en man, vilken var gift tre gånger och hade barn i alla tre giftena, men som fick ryktet icke vara man, därför att han som man icke ville vara träl åt sin kvinna; jag vet många uppriktigt religiösa som kallas hycklare, ehuruväl religiös just är att vara uppriktig; men jag vet hedningar som hycklat ateister, fastän de sjöngo botpsalmer på sin kammare, då de blevo mörkrädda och fruktade följderna av sina brott; de voro så fega

att de icke vågade misstänkas för religiositet, under det de skröto med sitt mod och sin karaktärsfasthet. De ville icke svika fanan, den svarta, och de ville icke överge sin ungdoms ideal som hette gudlöshet, den skurkaktiges rätt och den godhjärtades dumhet. Rhadamanthus skulle icke kunna utreda det, men den Korsfäste kunde det med ett enda ord till den botfärdige rövaren: I dag skall du vara med mig i paradiset.

SPÖKBILDER.

Läraren talade: När förståndet och eftertanken mognat och man reflekterar över mänskorna, så börja deras konturer upplösa sig och bli till spöken. Man känner ju aldrig en människa; man känner endast sina och andras föreställningar om henne, men enär dessa föreställningar växla, så blir bilden oskarp och behäftad med slöja. En person, man aldrig sett, föreställer man sig efter andras skildringar. Sålunda fick jag en berömd målares personlighet framställd av en författare; efter två år hade författaren fått en ny uppfattning av målaren och delgav mig densamma, då jag fick ändra min bild; men så kommer en andra skildrare och ger mig en helt ny uppfattning av målaren; så kommer en tredje och fjärde. Därpå såg jag målarens tavlor och förstod ej hur han kunnat måla på det sättet. Målaren själv fick jag aldrig se, och han är för mig numera ett spöke, utan fasta linjer, sammansatt av olikfärgade glasbitar som icke passa ihop, och varierande efter mitt lynne. Jag antager, att om jag råkade honom, han icke alls skulle likna min målare, och följaktligen verka som en spökbild av sig själv.

HÄGRINGAR.

Läraren fortfor: När jag en tid levat i ensamheten, så börja mina bekanta att hägra. Somliga vinna på avstånd och förnimmas endast vänligt, framstå i ljus och frid. Andra, som jag egentligen tycker om i närheten, förlora och kännas fientliga; jag kan sålunda gå och hata en umgängesvän i hans frånvaro, se honom fult och fientligt; men bara han infinner sig, inträder vänlig kontakt. Det finns en kvinna vars närhet jag icke tål, men vilken är mig kär på avstånd; vi skriva brev, alltid aktningsfulla och vänliga; när vi längtat efter varann en tid och måste råkas, så komma vi strax i gräl, bli simpla och osympatiska; skiljas i vrede. Vi hålla av varandra på ett högre plan men kunna icke vara i samma rum, och vi drömma om ett återseende, dematerialiserade, på en grönskande ö, där endast vi två få finnas och på sin höjd vårt barn. Jag minns en halvtimme, då vi tre verkligen gingo hand i hand på en grönskande ö i havsstranden, och då fick jag intrycket att det var himlen. Så ringde middagsklockan, och vi voro åter på jorden och strax därpå i helvetet.

NYA LJUDVÅGOR.

Lärjungen tog nu ordet: Jag har nu hört och jämfört; vill du nu höra mina iakttagelser ur det fördolda eller oförklarliga, så får du tillfälle att jämföra. — Naturlagarne, sådana vi lära dem i skolan och vid universitetet, kunna vara nog så riktigt tol-

kade för populus, men det finnes bakom dem andra sakförhållanden som äro mindre väl utforskade. Sålunda till exempel säger fysiken att ljuset fortplantas eller verkar i etern, men ljudet i luften; och ljudet skall fortplantas bättre i fasta kroppar än i vätskor och luft. Detta senare synes icke vara exakt, ty om man stänger dörrn till musikrummet, så hör man sämre, än om dörrn står öppen. Nu vill jag omtala att jag fått anledning tro på tillvaron av ljudvågor i etern, vilka äro likasom ekon av de utspelade ljudvågorna, eller fortsättningar. Länge hade jag förvånat mig över att så mycket lögnhistorier äro i omlopp, och trodde att lyssnare på telefonstationen snappade opp spridda ord, hörde galet och sände ut förvrängda fakta. Men man upplyste mig att tiden icke tillät lyssnande på längre intima samtal. En händelse inträffade strax därpå, som gav mig anledning tro att man under vissa förhållanden kan »höra samtal på avstånd». Missnöjd med min ordinarie bokbindare gick jag till en annan okänd, i en avlägsen stadsdel. När jag varit hemma i två timmar kom min gamla bokbindare, och nu talade han alldeles som om han hört vad jag sagt åt konkurrenten, gav detaljer, så att jag trodde den andra skvallrat, men vid efterforskning befanns, att ingen slags kommunikation ägt rum mellan de två, som icke kände varann ens.

TRÅDLÖS TELEFON.

Lärjungen fortfor: Nu började jag observera och samla, och härmed några fakta ur min dagbok. En afton i ensamheten erfor jag, utan propos, såsom en

frånvarande vän vore i livsfara och ångest. Min beklämning steg, och jag sände honom en välönskan till hans fjärran. Följande morgon läser jag i tidningen att en bekant skjutit sig i ett grannland. Och en viss likhet förefanns mellan hans namn och den vännens som jag tänkt på. Då frågade jag mig: Har jag »hört» om aftonen det ivriga telefonerandet till tidningarne om självmordet och uppfattat namnet orätt, då en omkastning av bokstäverna lätt kunnat äga rum, när ljudvågorna ekade ut i etern? Att jag hörde otydligt och fick orätt namn, är desto mera intressant som ren och oförfalskad telepati är mycket vanlig och icke kunnat förklaras. Här är dock början till en förklaring. — Ett annat fall! — Vid middagstiden en dag bad jag en yrkesbroder komma till kvälln och samtala om affärer. Efter middagssömnen förnam jag såsom ett förestående obehag, i det jag fruktade att min kollega skulle medföra till aftonen en mig osympatisk person. Detta blev mig slutligen som en förestående verklighet, och jag började reagera; jag läste över vad jag skulle säga vid dörren, när den osympatiske utvisades, ty jag hade beslutat utvisa honom, och jag repeterade scenen flera gånger. Kollegan kom — ensam; vi talade, åto kväll, fyra timmar hade gått; så kom det! Min gäst berättade att han ämnat medföra... Här insköt jag namnet. — Hur kunde du veta det? — Jag hörde det, och hade redan läst över scenen med utvisningen!

UNIVERSELL RAPPORT.

Lärjungen fortfor: Nu är jag så van vid att stå i rapport med mitt umgänge, att om någon kommer och berättar nytt, så tycker jag mig ha hört det förut. Jag har svårt att känna överraskning, ty allt nytt är så väl förberett. När en kamrat som jag icke sett på 36 år, kom resande från Kalifornien, så visste jag det förut, hade drömt om honom, väntade honom, tog mot honom vid dörren som om vi skiljts i går. — När jag läser morgontidningen eller posten, så förefaller det bekant, och jag undrar ofta, om jag i någon form är nere på postkontoret eller på tidningstryckeriet om natten. Genom vilket organ skulle medvetandet då kunna mottaga intryck när hjärnan sover? frågar man. Behövs något organ för det ändamålet? Hela kroppen är ju själens underlag, men medvetandet och förnimmelserna operera väl medelst nervsystemet som enligt Swedenborg förer det finaste fluidum, vilket han identifierar med världsetern, varigenom vi både stå i förbindelse med kosmos och tellus. Människor med förfinat intellekt stå därigenom i mer eller mindre utbildad rapport med hela mänskligheten, mest och tydligast med sina närmaste köttsliga fränder och själsfränder.

LEK ICKE MED KÄRLEKEN.

Lärjungen fortfor: När en man och en kvinna förenat sig i kärleken, uppstår ett enda väsen, vars tillvaro är i sig självt ett positivt behag, så länge

harmoni råder. Men detta väsen är en ytterst känslig mottagningsapparat, koherer, att den kan utsättas för störingar av andras strömmar på alla avstånd, en olägenhet som den delar med den trådlösa telegrafen. Därför är ett stört förhållande mellan makar det största lidande som existerar, och otrohet är ett kosmiskt brott, som leder in den ena eller andra parten i perverst förhållande till sitt eget kön. Om maken kastar sina känslor på en annan kvinna, så utsättes makan för fruktansvärda växelströmmar, så att hon ömsevis hatar, ömsevis älskar den kvinna som är hennes rival. Ofta kan hon bli väninna med mannens älskarinna, men oftare blir hon hennes haterska. Och den som går emellan två älskande, gör detta icke ostraffat, ty hatet han väcker är så fruktansvärt att han kan förlamas av urladdningarne, förlora verksamhetslust och viljan att leva. Därför heter det också: Lek icke med kärleken.

DET GÅR AN.

Lärjungen: När buddhismen * blev på modet 1890, störtade alla renegater till och sökte fylla sin religiösa tomhet. Sex tusen nya gudar acklamerades genast; den nya treenigheten, Brama—Vishnu—Siva mötte inga invändningar; andar, spöken, genier, féer vordo naturliga företeelser; Gautamas helveten och himlar följde med i köpet; lite asketism hörde till pjäsen. De som nyss förnekat uppståndelsen, funno reinkarnationen självklar. Men favoriten blev dock Krishna. Denna var guden Vishnu nedstigen på jorden, född

* Hoprörd med vedantismen.

av jordiska föräldrar för att rädda det sjunkna mänskosläktet. Hans ankomst var profeterad och fruktad så att ett betlehemitiskt barnamord anställdes på de nyfödda, dock utan framgång. Krishna fyllde sin mission och bekämpade de onda makterna, samt led frivilligt döden.

Det gick an! Treenigheten Brama—Vishnu—Siva, det gick an, men Fadren—Sonen—Den Helige Ande gick icke an! Krishna gick också an, men Kristus icke!

Det var kostligt!

EGOCENTRISK-MÄNNISKA.

Lärjungen: Varje människa har sitt himlavalv, som hon för med sig vart hon går, och i vilket hon är medelpunkt. På samma sätt har hon sin horisont, sin regnbåge. Men både valvet, horisonten och regnbågen äro subjektiva förnimmelser eller villor; så är det även med egoismen, satt i princip. Den som på havet ville segla till horisonten och aldrig nådde den, utan jämt fann en ny, liknar egoisten, som alltid är skenbar medelpunkt, men aldrig når sin gräns, som också är skenbar.

Nådde han blott en punkt på radien eller på periferin, då kunde han lyfta jorden, som Arkimedes. Men då skall han ut ur sin egoistiska medelpunkt och söka det enda verkliga som är osynligt, ojordiskt; han skall lämna villorna hemma och sin falska horisont, söka sig ut ur cirkeln och bli tangenten som sträcker sig ut i det oändliga. Det oändliga tecknas som bekant med kroklinjen ∞ eller Cassinis kurva. Den har ingen medelpunkt, men den

har brännpunkter som äro fasta, och drar man sina linjer genom dessa på ett särskilt sätt, så finner man något konstant, oföränderligt, bestående, som kan behövas i denna värld av villor, vacklande och obeständighet.

O LAND! LAND!

Lärjungen: Det var icke roligt, en gång i forntiden, att födas i Abdera, av kända orsaker. I nutid heter en falskspelare un Grec (på franska), och att vara borgare i Tarascon anses icke medföra någon ära. Det finns ett folk, som tror sig äga den vackraste historien och vara mycket framstående; men Tacitus' Germaner hysa en annan mening och ha givit den berömda nationen ett fult namn, som påminner om Beotiens. Beotierna voro icke kvicka. När Tebe, Beotiernas huvudstad, förlorat överväldet över Städernas Förbund, så firar Beotierna nederlaget såsom en seger, och på borgen Kadmeia höll det största levande dumhuvudet ett festtal vid triumfen. — Vi skötte oss bra! slutade han sitt tal och hela nationen jublade: Ya, Ya, Ya, Ya! Sedan dess firades årligen en åsnefest till ära för »Tebes förstörare». Men en gång skulle Tebanerna fira sekularfest till firandet av Aristoteles' minne såsom den store naturforskaren. Därvid bekransades till Magister artium de tre okunnigaste, vilka notoriskt inga naturforskare voro, och den fjärde som verkligen kunde något, han var Aristoteles' värste häcklare. Vid offret som hölls, stod den som var mest rudis och skröt med att han ingen

kemi kunde, varpå han utnämndes till jubelmagister i kemi.

Detta var i Beotien!

DÖDADE REVERSER.

Lärjungen: Det brukar stå i tidningarne annonser om reverser som dödas i vars mans hand de må befinnas.

Nu givas vampyrer, folktjuvar som antingen med fingerade tjänster binda tacksamma mänskor; eller för obetydliga välgärningar taga för hög ränta, provision, bokföringsavgift o. d. Första fallet kan liknas vid ackomodationsväxeln, där intet reellt värde opererar utan endast ett fingerat; sådana papper äro tolererade men olagliga.

Nu frågas: kan icke en tacksamhetsskuld betalas? Jo, antingen med kontant tacksamhet genast såsom gengåvor. Evig tacksamhet är för mycket begärt även av ockerkarlen. Men tacksamhetsskulden kan annulleras, om den oädle givaren missbrukar sin ställning och gör mottagaren till gåvoträl, eller tar betalt med förödmjukelser, då skulden snart är amorterad. Eller om givaren ger 1 och tar igen 40.

Sådana strypare har jag råkat många. De äro alltid utrustade med dokumentskåp, där tacksamhetsreverserna förvaras, ehuru de bort återlämnas. Men när de icke återlämnas, så måste jag annonsera om deras dödande:

»Reverserna Stenkåhl och Cinnober såsom varande fingerade eller betalta, dödas härmed i vars mans hand de vara må.»

Obs.! Fingerade = Falska.

TESLA-STRÖMMAR.

Lärjungen fortfor: Två älskande alstra strömmar av »hög frekvens», Tesla-strömmar, och för dem finnas inga avstånd. Älskande behöva slutligen varken tala eller skriva till varandra. Äro de boende långt från varandra, så har det avgående brevet redan »mottagits» av andra parten och gjort sin verkan samt även blivit besvarat i tankarna. Därför komma alla sådana brev för sent, och svara icke på tal; och allmänna erfarenheten lärer att ett kärleksförhållande icke kan underhållas per post, emedan breven korsa varandra. Ogrundad eller sjuklig misstänksamhet mellan älskande beror oftast på felaktig överföring, men den sunda svartsjukan känner i luften, när störingar av främmande inflytande uppträda, och om den kan misstaga sig på fakta, har den dock tagit rätt på den andras tankar, ofullgångna avsikter; den har tagit den flyktige i förskott, och därmed avvärjt faran. Älskande kunna bryta men icke bedraga varann, ty mellan dem finnas inga hemligheter. Liksom telegrafisten kan sitta hemma på stationen och på galvanometern läsa ut var tråden brustit, så känner den älskande var och när avbrott på linjen hotar. Då har han antingen att stänga av strömmen, då hans älskade tvinar eller söker ny kontakt, eller också får han öka sin strömstyrka för att mota den främmande.

DET SJÄTTE SINNET.

Lärjungen fortfor: Det materiella ögat kan spegla bilder, det inre ögat kan uppfatta dem. Det gives så-

ledes två slags syn, yttre och inre. Av sinnena anses lukten vara den mest omedelbara vid att överföra intryck; men det synes som om även två slags luktförnimmelser förefunnos. Swedenborg säger att en falsk människa luktar sur magsaft, men endast för dig, mot vilken han är falsk. Detta är således en subjektiv luktförnimmelse, men av stort objektivt värde vid bedömandet av människor. I detta fall synes luktorganet operera med etervågor; men som allt har sin motsvarighet, så sprida goda människor vällukt och onda människor as-stank; giriga lukta som råttor o. s. v. (Swedenborg). Helgonlegender berätta att lik av mänskor som hållit kropp och själ rena, vid upplösningen spritt en doft som av ljuvliga blomster. Nog av, själen har sin doft olika efter olika beskaffenhet, vilket sjätte sinne ju yllereformatorn Jæger trodde sig ha upptäckt, efter att han börjat vårda och träna sin yttre och inre människa. Nu skall jag tala om mina erfarenheter, vilka dock börja först sedan jag genomgått den stora skärselden som brände soporna i min själ, och efter att jag medelst självbestraffning och askes kravlat mig ur den värsta gyttjan. Råsilket brukar »degommeras» genom kokning, innan det spinnes; på samma sätt synas mina nervtrådar genom livets eklut slutligen ha »skalats» och undergått den procedur som kallas silkets »sköning».

EXTERIORISERAD SENSIBILITET.

Lärjungen fortfor: Det har kommit för mig en gång, när jag såg en spindel i sitt nät, att han exterioriserat sin sensibilitet, eller med andra ord hasplat ur

sig nervsubstans, med vilken han stannar i beröring, och medelst vilken han känner både när flugan kommer och när väderleken skall ändra sig. Raspail som i sina härliga arbeten har många djupblickar bakom naturens förlåtar, filosoferar även på ett ställe om spindelns nät, och jag har i andra arbeten av transcendent naturvetenskap sett framkastas tvivel om spindelnätets enbara ändamål som fångstredskap. Själv har jag en gång räknat 24 radier i korsspindelns nät, som liknar en timcirkel, och därvid undrat om nätet även är ett slags ur, på samma gång det är en barometer och ett fångstnät.

Emellertid synes det som om jag hade på samma sätt exterioriserat min sensibilitet. Jag känner på avstånd, när någon rör vid mitt öde, när fiender hota min tillvaro såsom person, men även när man talar väl om mig, eller önskar mig gott; jag känner, på gatan, om jag råkar vän eller fiende, jag har genomlidit en tämligen likgiltig persons operation; jag har två gånger utstått andras dödskamp med åtföljande fysiska och psykiska lidanden; sista gången gick jag igenom tre sjukdomar på sex timmar, och steg frisk upp, när den frånvarande var befriad genom döden. Detta gör livet pinsamt, men rikt och intressant.

FJÄRR-FÖRNIMMELSER.

Lärjungen fortfor: Under intimaste samliv med en kvinna kom jag att liksom Gustav Jäger »upptäcka själen». Jag stod alltid i rapport med henne, ofta endast genom otydlig förnimmelse, men oftast genom luktsensationer, som dock voro subjektiva, eme-

dan andra icke kunde uppfatta dem. När hon var ute och reste, kände jag om hon var på ångbåt eller tåg; jag kunde skilja propellerns slag från järnvägsvagnens dunkande med pufferterna. Det fanns en viss timme på dygnet, då hon närmade sig mig. Det var klockan 5 om morgnarna. När hon en gång befann sig i Paris, ändrades detta besök till ungefär klockan 4. När jag slog i tidsskillnadstabellen, fann jag att klockan var omkring 4 i Paris när hon var 5 på min ort. En annan gång var hon i Petersburg, och då inträffade mötet omkring en rimme senare, vilket stämmer. När hon hatade mig, erfor jag en lukt och smak som av mortalin, och en natt så häftigt att jag måste upp och öppna fönstret. Då hon tänkte på mig välvilligt, erfor jag liksom doften av rökelse, stundom jasmin, men dessa dofter kunde förvandlas till smakförnimmelser. När hon var ute på bjudningar utan mig, förnam jag henne vara borta, såvida icke samtalet fördes på mig, och då kände jag om det talades väl eller illa om min person.

MERA TELEPATI.

Lärjungen fortfor: Jag tillbragte en afton ensam hemma, och visste icke var hon befann sig, men jag kände att hon var borta från mig. Som klockan blir 10 och 40 slår en kort doft emot mig. Då sade jag mig: Hon har varit på teatern; men vilken? Jag tog dagens tidning, läste teatrarnas annonser, och fann att en av dem slutade kl. 10 och 40. Vid kontroll visade sig detta vara riktigt. — I ett sällskap där jag befann mig, och i ett livligt samtal, avbröt jag mig

med ett leende. — Vad ler du åt? frågade någon. — Jo, nu gick södra tåget in på centralen. — En annan gång, på liknande sätt, och jag sade: nu föll ridån för sista akten i Hälsingfors! — Och jag hörde applåderna, efter min premiär; folkets tal på restaurangerna efter spektaklets slut yttrade sig som ringningar i öronen. Detta kan jag höra ända från Tyskland, när jag har premiär, och dock icke vet på förhand att jag spelas.

En kväll hade jag lagt mig kl. ½10; vaknade ½12 vid en doft av punsch och tobak, och en sensation att två bekanta talade om mig på ett kafé. Jag har all anledning tro det jag varit närvarande på något sätt, men var så van vid dessa fenomen att jag icke brydde mig om att kontrollera. Flammarion har ju i boken Det okända samlat hundratals liknande fall.

NISUS FORMATIVUS ELLER OMEDVETEN BILDDRIFT.

Lärjungen fortfor: Jag underskrev en gång ett kontrakt med en köpman. När jag sovit om natten, märkte jag att han gjort mig orätt. I vreda tankar gick jag ut att vandra. Hemkommen skulle jag byta kläder; kastade min näsduk på bordet. När jag var omklädd, märkte jag att näsduken av mycket nervöst tummande var tillknycklad och nu bildade, där den låg, en avgjutning av köpmannens huvud, lik en gipsbyst. Frågas: hade min hand omedvetet givit en bild av mina tankar? Linne och lärft äro mycket bildbara stoff, och man finner ofta på näsdukar, lakan

och örngått förträffliga skulpturer. När en gift man kommer hem från en bal med sin fru, skulle han betrakta hennes näsduk, som hon tummat hela aftonen, och han finge nog se, vem hon hälst dansat med. I Indien berättas Buddhaprästen framställa Vishnus 208 reinkarnationer på det sätt, att han sticker in handen i en lärftspåse och inifrån i en hast formar en elefant, en sköldpadda o. s. v., utav påsens lärft.

När Veronicas svettduk återgav Kristi ansikte, så är det icke mera osannolikt än att min huvudkudde på morgonen visar ansikten som i c k e äro lika mitt.

Jag har läst om indiska vaser som äro så modellerade, att man först ser ett kaos liknande moln, tarmar eller hjärna. Sedan ögat vant sig, börjar utredningen, och alla skapade ting: växter och djur träda fram, tagande form. Om alla åskådare se lika, vet jag icke. Men jag tror att skulptören arbetat utan avsikt, omedvetet, planlöst.

PROJEKTIONER.

Lärjungen fortfor: Men det finns projektioner också, dem jag icke kan förklara. Möjligt är att diktare och artister ensamma äga denna förmågan att i vardagslag projiciera sina inre bilder till ett slags halv verklighet. Det är ju ett mycket vanligt fall att döende visa sin hamn för frånvarande, och även levande personer kunna uppträda i synlig måtto men endast för dem, som bära dem i sina tankar. Mina initierade vänner brukade jag på gatan visa på detta fenomen. — Jag observerade någon obekant som lik-

nade en frånvarande bekant; strax därpå kompletterade mitt öga bilden, utraderande det olika. — Se där går X, sade jag! — Vännerna sågo likheten, förstodo att det icke var X, fattande huru jag menade, och instämde utan reflexioner. Om vi strax därpå råkade X, så blevo vi förvånade och försökte inga förklaringar inför det oförklarliga i fenomenets senare del. Men en dag gick jag på gatan och »såg» vid fullt dagsljus min vän doktor Y, som bodde 50 mil ifrån min ort. Det var han; men det var icke han; den lilla gestalten var densamma ehuru något vacklande, osäker; ansiktet även, med dess grågula ton, ehuru nästan spöklikt, med djupa fåror följande ansiktets ovallinjer, och med ett grämelsens tvungna skratt. Hemkommen läste jag i tidningen att mannen var död.

FIXERINGSBILDER.

Lärjungen fortfor: En afton gick jag förbi en känd teater under pågående föreställning, då det var folktomt utanför. På trottoaren stod spejande en skådespelare som avlidit för trettio år sen, sedan han först blivit vansinnig av harm att icke ha lyckats komma fram vid just denna teater. Hans ansikte var fårat av samma parallella rynkor från tinningen till käken som min avlidne doktors. Var det han eller icke han? frågade jag mig, och lät frågan stå öppen. — En annan gång åkte jag i främmande land på ett tåg. Vi stannade 3 minuter på en station. På perrongen, mitt på ljusa dagen, gick en man med ett färgschatull i handen, nervös, lidande, illa klädd. »Det är han,» tänkte jag; »hur har han kommit hit? Hur

har han så förfallit?» — Dessa 3 minuter genomled jag alla ovisshetens och onda samvetets kval, ty jag hade en viss skuld i hans olycka och hans förfall. Tåget gick, och jag fick aldrig utrett om det var »han», men osannolikt var det. — En annan gång åkte jag också på tåg. In i kupén, på en enslig station kom en man och satte sig mitt emot mig. Jag fixerade honom såsom bekant, men han såg mig främmande i ögonen. Då drog jag in mina blickar, men strax började han betrakta mig med ett ironiskt leende, som jag kände igen. — »Det var han,» men han ville icke hälsa på mig. Så pinades jag i ett par timmar, under vilka mitt samvete genomgick allt vad jag skyllde den mannen. Om det verkligen var han, det vet jag inte, men det hade samma verkan.

DET OMEDVETNAS FRAMTRÄDANDE.

Lärjungen fortfor: »Var är katten?» är en bekant lek med linjer, där bland annat katten förekommer. Men denna bild är medvetet interfolierad i linjespelet och är avsedd att roa bönorna, samt att på ett enkelt sätt lugna deras sinnen som haft anledning tro på spöken. »Så enkelt är det, och så här går det till att göra visioner»; och så äro Böhme, Swedenborg, Baader, Kerner, förklarade i en handvändning. Lionardo brukade låta sina elever teckna de ansikten, de sågo, på halvt genomskinlig lärft, och som alla kunna se på sina blåa rullgardiner. Kerner uppfann ett sätt att teckna, som han kallade kleksografi. Han vek ett papper i två hälfter, öppnade det och placerade en stor bläckplump i vecket; pressade sedan bläcket

mellan pappershalvorna, då en figur uppstod, som ofta erbjöd vissa överraskningar såsom projicierande operatorns allra innersta omedvetna tankar, till och med sådana som han icke ville erkänna som sina, men dock måste. Häri ligger kanske en förklaring till de enklare spådomskonsterna, vilka än i dag praktiseras, och ofta med framgång, vilken dock synes beroende av en rådande harmoni mellan den som spås och den som spådde.

HÄNDELSENS OFÖRKLARLIGA LOGIK.

Lärjungen fortfor: När vi nu sett huru mänskors själar kunna påverka varandra omedvetet utan att avsändaren känner sin kraft och mottagaren vet av sin förmåga, vill jag relatera några fall av influens, utan att förklara sammanhanget. Men då ett sammanhang finnes mellan skenbart isolerade händelser, synes ju slumpen vara utesluten. — Jag brukade om morgnarne möta en ryttare åtföljd av en ridknekt. Han var en mäktig man, och jag tyckte mig av hans blickar förnimma att han hatade mig, dödligt till och med: orsaken visste jag. Jag undvek gärna ryttaralléerna, ty han behövde bara med tygel och skänkel arrangera ett olycksfall, så låge jag ogild. Nåväl, en morgon kom jag gående i stranden. I ett ögonblick såg jag denna scen: en främmande ryttare kom emot mig; två fruntimmer med en hund likaså; fruntimren skrattade, hunden rusade efter ryttaren, men utan att skälla. Jag såg att hästen skulle kasta, när hunden gav skall, och då måste jag bli massakrerad, om jag icke höll åt rätt sida; med bergvägg på ena och sjö på andra

sidan höll jag på måfå åt sjön. Hunden gav skall, just när hästen passerade mig; jag hade valt rätta sidan, och var räddad. En tid efteråt tog jag denna händelse som motiv i en berättelse och broderade ut. När detta var nedskrivet, läste jag i morgontidningen, att den mäktige ryttaren som hatade mig (icke den främmande) blivit skadad av en ridhäst som kastat åt sidan, ungefär på angivet ställe. När jag sedan mötte den ensamme ridknekten, tyckte jag han betraktade mig med vreda blickar, som om jag vållat hans herres skada, eller, som om...

TANKESYND, VILJESYND, ÖNSKESYND.

Lärjungen fortfor: Jag tyckte mig även läsa missräkningens vrede i stallknektens blickar, och jag hade ju rätt att fantisera över temat, såsom varande diktare. Tänkte alltså: hade den mäktige ryttaren verkligen hyst den avsikten att rida ner mig, och blev han offer för sin onda viljas bakslag? Men jag saknar faktorer; jag behövde veta vem den främmande ryttaren var, och vilka de skrattande fruntimren voro. Dock är icke säkert att dessa fakta hjälpt mig, ty jag kände icke fiendens känslor gentemot mig, och de aktiva personerna kanske bara voro omedvetna mellanhänder. Att det finns ett inre sammanhang i den komplicerade historien är säkert; och att mina tankar både skrivna och oskrivna ingrepo i händelserna är jag viss på. Men ville någon forska ut min fiendes roll och fråga honom om han hatade mig, skulle han säkert förneka det, ty människor anse sig icke vara ansvariga för sitt tankelivs innersta. Det är detta

dubbelspel vi föra, och det dröjer länge innan man upptäcker att tankarna äro sinnets handlingar, och att orden äro energiformer med oerhörd kraft. Folkföreställningen har bibehållit uttrycken: tankesynd, viljesynd, önskesynd. Goethe har i Wahlverwandtschaften vidrört dessa frågor och skildrat olovliga förbindelser, som försiggått enbart i fantasien. Och jag har anledning tro, att ynglingen och flickan i sina störda drömmar mera anfallas av andras fantasier än sina egna. Det är betydelsen av orden Incubus och Succubus, som författaren till medeltidens magi aldrig begripit.

LIVET I DET FÖRDOLDA.

Lärjungen fortfor: Alla dessa oförklarliga fiendskaper, antipatier, skiljsmässor, svartsjukedramer, hemlighetsfulla mordhistorier hava alla sina rötter i människans fördolda tankeliv. Den trogna maken kan svära på sin trohet, medan han i tankarna levat intimt med en annan kvinna. Hans hustru känner det på sig och börjar plågas av »omotiverad» svartsjuka. Tjuven blir ertappad, men upphovsmannen till stölden går fri. Mor och son bo tillsammans ensamma; deras tankar börja leka; den ena suggererar den andra, och när brottet sker, är det så väl förberett att det endast uppträder som en sista formalitet. Men när det uppdagas, skylla båda på varandra, och de ha rätt; ingen vet hur det gått till, och de ha rätt; och domaren har endast realia och skematiska lagbestämmelser att följa. Vem vet i denna dag hur det bekanta brodermordet uppkom? Mördaren själv har

avgivit sex olika bekännelser, vilka alla kanske äro riktiga, såvida de icke voro avsedda att dölja huvudmotivet, som den brottslige icke kunde tillstå ens för sig själv. — Jag vet en man som efter en lång så kallad vänskap, utan synbart motiv fattade ett osläckligt hat till vännen. Mänskorna dömde den otacksamme hårt. Men jag ensam vet motivet till hans hat. Han tyckte sig förföljd av vännens orena begär, och därför reagerade han eller renade sig med ett sunt kraftigt hat, som han måste sätta upp som en skärm mellan sig och den perverse. Det kunde han ju aldrig tala om, ty han hade inga »bevis».

ÖVERFÖRINGAR.

Lärjungen fortfor: Ett annat fall: Mina tankar började en gång röra sig kring byggandet av egen stuga, och jag hade prickat ut platsen utan att känna trakten. Den skulle ligga på ett högt berg som jag såg varje morgon; men jag hade aldrig varit på berget och visste inte hur jag skulle komma dit. Strax därpå utbröt en stor eldsvåda nedanför berget; därpå läste jag i tidningen om projekt till järnväg och färja från samma berg; och i min bekantskapskrets upptäckte jag en arkitekt som ägde villa nedanför det okända berget; och slutligen fick jag veta att tomten till min projekterade stuga ägdes av en skolkamrat till mig. Med ett ord berget rörde på sig, många människors tankar hade satts i rörelse genom eldsvådan och järnvägen; detta energi-centrum hade influerat mig på avstånd, så tänker jag mig förloppet; men det är möjligt att andra okända faktorer finnas. I en onämnd

berättelse vidrörde jag en grannfamiljs gravtysta liv och stilla väsen. Dagen efter sen detta var nedskrivet, höll familjen en bal, i våningen under mig, och där fördes ett högst muntert liv intill morgonen. Det var som om de läst mitt manuskript och ville visa att jag misstagit mig. Men det var nog icke så. Hur det var, det vet jag inte, men överföring synes ha ägt rum från ena eller andra parten.

REAKTIONSTYPEN.

Läraren tog ordet: Mänskorna tyckas reagera mot sig själva och sina onda egenskaper då de fordra av andra, vad de icke själva kunna prestera. En hatfull människa begär att bli älskad; en trolös bedragare kom häromdagen till mig och slutade sitt intrigspel så här: »Jag begär bara att ni skall tro på mig!» Bara! För att han skulle få lura mig. Men han kanske trodde bättre om mig än om sig själv; kände sig icke, men anade sig, kanske förnam det som om min tro skulle stärka och lyfta honom, och möjligen neutralisera hans trolöshet. Det lät åtminstone mycket naivt, och jag fann mig hedrad av berömmet. En slösare utan egen förmögenhet uppmanade mig alltid vara sparsam; han gav lysande gästabud, men hos mig fick han sill och potatis, och ändå tyckte han det var för mycket till mig. En gång hade jag köpt 200 gram nickelsulfat för mina kemiska försök; det kostade 52 öre. Slösaren kom på besök, fick se sulfatet, och utbrast: »Har du råd med det? Nickelsulfat som är så dyrt.» 52 öre! Därpå bjöd han på kalesch och diner, vilket kostade 52 kronor, för ett alldeles improduktivt

ändamål; men när han skulle betala räkningen, så led han kval. Han kanske var en sparsam gnidare, som låg under för slösarmanien och reagerade mot den. Då han icke kunde övervinna den hos sig själv, övade han sig gentemot andra. Så försökte jag förklara honom, en gång, då jag principiellt ville tänka gott om människorna.

DE TOMMES HAT.

Läraren fortfor: Det finns människor så andligt tomma, att de bara leva på andra. Jag har ett umgänge (efter femti år begär man inga vänner) som alltid söker mig, men aldrig säger något. Samvaron består i att jag får tala ensam, och när jag lämnar honom efter många timmar, känner jag mig som åderlåten. Det är visserligen gott att få tala ur sig ibland, dock man vill ha replik och få svar på sina frågor ibland, men jag får aldrig något svar, icke ens på en direkt fråga i hans ämne. Jag kan icke minnas mer än ett yttrande av den mannen, och det var så sublimt dumt. En person hade nämligen beljugit mig, och »umgänget» hade trott varje ord, målat om min figur med de falska färgerna. Jag lät honom hållas i tre år; slutligen, en afton, försvarade jag mig, och visade att bakdantaren var en defekt. — »Usch så cyniskt!» var hans avvisande svar. Vad betydde detta svar nu? Först, att jag icke fick rentvå mig, ty han ville ha mig smutsig; sedan, att han gjorde mig till lögnare; vidare, att hans sympatier stodo på uslingens sida. Korollarierna: Denna man hatade mig, och därför sökte han mig; ty om han icke fick umgås med

mig, kunde han icke missbruka mina förtroenden och tillfredsställa sitt hat. Hans bestod i att han ville leva mitt liv, äta min själ, gnaga mina ben. Attraktionen kallade han sympati, ehuru den var antipati. Det finns många slags hat, och kvinnans »kärlek» till mannen är en avart av hatet. Hon åtrår hans mannakraft för att få bli man och göra honom till passiv — kvinna.

STADEN TOFET.

Då läraren vandrade, kom han till en stad som hette Tofet, vilket invånarne översatte med ljus och sanning. En eldsvåda hade nyss förstört stadens fängelse och fångarne som blivit lösa, hade intagit samhället. Som borgmästare satt en dubbelmördare, och rådmännen voro valda bland kommunens stortjuvar; stadsfiskalen var en växelförfalskare och fogden var straffad för inbrott. Nu voro bankerna översvämmade med falska växlar, men fastän alla visste det, vågade ingen bank neka att diskontera dem. En enda direktör tog slutligen mod till sig och lät i stadens tidning avslöja bedragaren. Men då fick han process, och som hans bevisning icke godkändes, dömdes han till fängelse och böter. Rådmannen som skrivit den falska växeln blev utnämnd till vice borgmästare, uppvaktades med sång och fackeltåg, samt fick en bankett. För att öka hans inkomster förordnades han till bankinspektör, för att se efter »det gick rätt till». Men när han började realisera bankens valutor och samtidigt stängde poliskontoret såsom hinderligt för utvecklingen, så kunde de andras

växlar icke diskonteras. Stadens hederliga invånare utvandrade och skälmarne stannade. Men nu vågade de icke sova om nätterna; och när de icke kunde lura varandra och ingenting fanns att stjäla, så gingo de omkring likt skuggor eller gömde sig i stadens kloaker, där de sökte sin föda i halvmörkret. Och därför var det som staden kallades Tofet.

BREV FRÅN EN AVLIDEN.

Läraren talade: Det ser ut som om man kunde leva en annans liv parallellt med sitt eget, eller som om man kunde stå i rapport med en obekant på en annan kontinent. En morgon fick jag ett brev på 20 kvartsidor från Amerika. Jag är rädd för långa brev; de börja alltid med smicker och sluta alltid med ovett. Jag läste emellertid, som vanligt, först namnet, vilket var mig obekant. Därpå tittade jag här och där och såg, att det var en sån där som ville influera mig. Ett ord stack mig som en nål, och jag rev sönder episteln i små bitar som jag deponerade i papperskorgen. Natten därpå drömde jag: att den märkliga man som ännu efter döden synes leda mina steg, visade mig en gammal handskrift som jag icke fann vidare förtjänt att läsa. Den gamle lärde höll upp handskriften mot ljuset, och nu såg jag liksom i vattenstämpel en annan skrift mellan raderna. Strax därpå företeddes mig en avsliten tråd av bly, men brottytan befanns vid närmare påseende bestå av guld. När jag vaknade på morgonen förstod jag drömmen i hela dess klara symbolik. Jag gick till papperskorgen, samlade bitarne efter den okändes manuskript, till-

bragte 6 timmar med att foga ihop dem; och så började jag läsa. Förutskickar en anmärkning, att skrivstilen liknade den avlidne vördade lärarens, så att jag tyckte mig läsa ett brev från den döde.

BREV FRÅN HELVETET.

Läraren fortfor: Det var ett riktigt nålbrev; som stack; men det var så intressant att jag narrades undan för undan att fortsätta ända till slutet. Brevskrivaren börjar med att berätta, huru han fått första väckelsen av en min skrift, utgiven på tryck. Sedan blir hans 20-åriga bana brokig; han går på dåliga vägar, vilseledd av den rådande ap-moralen. På mitten av vägen går det honom som Dante och flere andra, han kommer i helvetet, men får en Virgilius, som leder honom ut och fram till räddaren. Därmed börjar hans eget liv; han tar itu med kritik över alla vetenskaper, började med filosofien, slutande med kemin, och finner att det består av idel konventionella vetenskapslögner; redlös driver han nu omkring, tills han finner ankarbotten i tron på Kristus, dämonbetvingaren, den högsta visheten, Frälsaren som frälsar från tvivlet och förtvivlan och vansinnet. Det var mig ibland som om jag läste mitt eget liv, eller en satir på detsamma, och sårad av detta brutala ingripande ville jag flera gånger kasta brevet, men kunde icke, då drömmen strax stod upp, och därjämte nya djärva tankar gnistrade fram i ett kaos av motsägelser och paradoxer. Nog av, brevet blev en vändpunkt i mitt liv; det blottade mina fel och visade mig att jag hållit rätt kurs, trots de många avdrifter och strömsättningar jag varit ute för.

MEDIUM UTAN ATT VETA DET.

Läraren fortfor: Nu några ord om den avlidne, som redan i livstiden utövade stort inflytande på min utveckling utan att han visste det och ville det. Jag var ung, självklok och dum, opålitlig, mest därför att jag ville bevara det personliga oberoendet, men även därför att jag var gudlös, följaktligen omoralisk, utan grundsatser andra än att komma fram. Han, min chef, drog mig, trots det att jag var honom antipatisk för det mesta. Jag skulle tjäna honom med hull och hår, men jag ville även tjäna mina intressen. Han var spiritist och Swedenborgare, men jag var materialist, och det visste han, ty jag var brutalt uppriktig. Men hur jag kämpade, kom jag under hans inflytande och blev hans medium. Han hade dagar, då han var liksom blind, så att han icke kunde läsa sina gamla handskrifter under utgivning. En dag lade han fram en medeltidskodex med svår stil, och halvt på skämt bad han mig läsa. Jag läste genast, utan att ha lärt på det. Då hade han upptäckt mig; men jag opererade på egen hand, dock omedvetet. En dag stack jag handen i en trave gamla avhandlingar och fick upp ett årtal som han sökt i tjugo år. En annan gång hittade jag en historisk detalj av största vikt, och vilken ändrade uppfattningen av vår förhistoria.

Så skildes en dag våra vägar.

GENGÅNGAREN.

Läraren fortfor: Åren gingo; jag levde i utlandet, men mina tankar sprungo ofta tillbaka till den lärde, som haft stort inflytande på mitt liv. Ibland kunde jag utan bestämd anledning tala om honom i timmar, icke alltid med den vördnad jag skyllde, ty jag var ännu en sapör, för vilken intet är heligt, varken föräldrar eller lärare. Så får jag läsa en dag att den gamle var död. Åtta dagar senare innehöll tidningen följande mystiska historia. En intim vän till den avlidne erhöll 8 dagar efter dödsfallet ett brev på posten från den redan jordade. Tidningen ansåg det vara en skämtsam mystifikation av den döde spiritisten som älskade upptåg. Jag gissade ut överbringaren av brevet, men förvånades över en döendes skämtlusta, i synnerhet med saker som han tagit så allvarligt. När jag två år sedan kom in på det planet som kallas Inferno, tyckte jag mig stå i rapport med den avlidne läraren. Jag fann vissa spjuvaktiga drag som påminde om honom; och en natt minns jag att jag frågade ut i mörkret: Är det × × ×? — Ty hela upptåget var i hans stil; kitsligt i formen, dock välmenande till avsikten. Jag fick ju intet svar, men intrycket kvarstod; en blandning av fruktansvärt förtvivlat allvar, och mitt uti ett vänligt leende, tröstande, förlåtande, skyddande, alldeles som i livstiden, då han översåg med mina lymmelaktigheter.

ÅTERSEENDE I KLOSTRET.

Läraren fortfor: Under mina vandringar föll mig en gång in att besöka ett kloster. Jag fick en ledsagare och vi sökte klostret i en avkrok av Europa. Jag må bekänna, att biblioteket intresserade mig icke minst, och jag hade ett gammalt slag efter Ansgarii dagbok. Efter att om natten ha sovit i en cell som var signerad B Victor III P. P., till åminnelse av Påven Victor III, »vilken förföljde kättare som förnekat Kristi guddom», fördes jag till biblioteket. Det första man bjöd mig på var några latinska medeltidshymner från vårt land, utgivna av min då avlidne lärare. På insidan av titeln var boken signerad med utgivarens oefterhärmliga handstil. Jag frågade Benediktinern vem som skrivit signaturen. Han svarade: Det har klostrets bibliotekarie. — Säkert? — Alldeles säkert! — Detta, att efter så många år återfinna hans alldeles originella handstil, som jag aldrig återfunnit hos någon annan, gjorde sitt intryck, och jag undrade om munken kunnat mediumnatiskt återgiva den avlidnes piktur, utgivarens av boken. Emellertid, efter en förmiddags arbete fick jag den dyrbara upplysningen, att Ansgarii dagbok blivit förd av Abboten Thymo från Corvey till Rom år 1261; att den sedan varit försvunnen är bekant, men nu var ett spår funnet. Mig var det emellertid som om den avlidne lett mig hit till klostret för att få språka om Ansgarii dagbok, om vars öde vi förr anställt gissningar och forskningar.

MOTSVARIGHETER.

Läraren talade: Det förefaller som om Swedenborgs korrespondenser eller motsvarigheter skulle återfinnas på alla områden, och som om naturlagarne sublimerade ägde tillämpning på människans själsliv. Om ett föremål kommer för nära förstoringsglaset, så blir det otydligt; på samma sätt kan man förlora synen på sin käraste, om hon kommer för nära; hon blir liten och otydlig, förlorar konturen och färgen; avlägsnas hon åt brännpunkten förstoras hon och blir klar. Det är historien om fursten och kammartjänaren. — Men det gives undantagsregler också. Somliga vänner vinna på närmandet; man måste ofta se dem, eljes börja de ändra form, bli spöklika och injaga fruktan; andra åter ta sig bättre ut på avstånd, och var gång man råkar dem, går en illusion bort. Attraktionen mellan älskande kan ökas som kvadraten på avståndet, alltså omvänt proportionellt: ju längre avstånd, dess starkare, dess större saknadens smärta. Även fysikens elektricitetslära synes ha sin tillämpning på det psykiska. Flädermärgskulorna attrahera varann så länge de äro av motsatt polaritet; men när de mättat eller övermättat varandra stöta de ifrån; men repulsion uppstår även om en tredje kropp, en främmande införes mellan de två, ty då uppstår influens som slår ut åt sidorna.

DEN ÖMMA MÖRDERSKAN.

Läraren talade: När en man på goda grunder, för att rädda sin ära, sitt liv och sitt förstånd flyr

från en kvinna, så säger hon, av hämnd, att han övergivit henne. Därmed är möderskan martyr. Men tomrummet och skammen förläna henne även ett drag av lidande, missräkningen att se honom gå levande ur hennes händer alstrar ju en viss smärta, och den som lider väcker medlidande. Det är världen nog för att mannen skall bli en skurk. — Han ville inte låta mörda sig, den skurken! — Fattas han själv av medlidande och upptager den förkrossade som ligger vid hans fötter, då, ve honom! Då hämnas hon de saknadens lidanden hon själv ådrog sig, och inom kort är han åter i helvetet. Hon lider av att icke få göra ont, hon tvinar om offret kan fly, hon vill icke leva, om hon icke får pina honom. Det onda för det ondas skull, det onda som livgivande princip, det onda som urkällan till glädje och levnadslust. Jag såg en sådan mörderska, som väckte alla rättänkandes sympati; de talade om hennes ömhet för mannen (det är rena sanningen!), och om hans otacksamhet, om hans trolöshet! O värld, vad du är ond och dum!

TVÅ GÖRA ICKE ETT PAR.

Läraren fortfor: Mannen säger: »och likafullt är kvinnan och hemmet det enda bästa.» Men när kvinnan också säger: »likafullt är mannen och hemmet det enda», så är det väl ömsesidigt, och det är icke kvinnan som gör livet drägligt, utan mannen gör ju också det. Men mannen är tacksam av naturen, och därför sjunger han hennes lov, under det hon... ja, du vet ju... vad hon gör, emot bättre vetande eftersom hon inom sig erkänner att mannen och hem-

met... I alla fall, kvinnan och hemmet det bästa! Hur skall det andra vara då? I stil med! — Plato säger att man och kvinna äro två hälfter som leta varann för att bilda ett helt. Men de måtte inte vara hälfter efter det aldrig blir något helt. Det syns som om $^2/_3$ sökte sin $^1/_3$ vilket är svårare, eller som om de voro delar av heterogena storheter. $^2/_3$ av ett äpple tillsammans med $^1/_3$ av ett päron bli icke något helt. Två vänsterhandskar göra icke ett par, två högerhandskar icke heller; där var likheten för stor. Det skall således vara olika, men på ett visst sätt. På vilket sätt, är icke utfunnet än, och medan man grubblar på det, går man och gifter sig.

STRAFF OCH BÄTTRING.

Läraren talade: Om fängelserna verkligen skola vara förbättringsanstalter, tänker jag mig att till exempel tjuven skulle undervisas om det obehagliga i att bli bestulen. Därtill fordras även praktiska övningar som illustrerade moralbudet. Tjuven kunde ju tillåtas medföra i cellen de saker han mest värderade; medan han så var ute och promenerade på gården, kunde fångvaktaren bortsnappa värdesakerna, om det så bara vore tobaken eller brännvinet. När fången sedan känt hela saknaden och grämelsen, samt vågade klaga, skulle han hånas inför kollegiet, och därpå uppmanas icke glömma det obehagliga intrycket, som nu kunde ge honom en levande föreställning om den bestulnes känslor. — Du invänder: icke får man stjäla av tjuven! — Men man får mörda mördaren! — Nu finns det visser-

ligen många slags tjuvar: klåfingriga, improvisatörer som falla för ögonblickets ingivelse när tillfället erbjuder sig; samlare, som stjäla ett frimärke, ett sigill, ett mynt för att fullständiga samlingen. Men det måtte finnas ockulta tjuvar, vilka synas ha lov att stjäla. Flyttningskarlar, som ju äro arbetare, ha alltid stulit mina verktyg, hyveln, sågen, centrumborren etc. Jag tror numera att jag icke får beröva arbetaren hans utkomst genom att fuska i hans yrke. Men jag har även anledning tro att många saker som »komma bort» icke äro stulna, utan rent av förkomna.

SJÄLVSVEK.

Läraren talade: Hela livet är förfalskat av falska ursprungsbeteckningar; och människorna ge varandra och sig själva öknamn. Alla vilja ha frihet, men binda sig medelst märkta halsband eller i nödfall med fårmärken i öronen. Därför denna självsöndring, denna ofrihet i viljan, denna falskhet i sannsträvet. De folklige gå och tro, att de arbeta för jämlikhet och frihet men upptäcka sig slutligen vara tyranner och chefsämnen som icke kunna lida någon över sig, knappast vid sidan, och när de komma till makten, trivas de så gott däruppe i de gamla formerna att de gå med burr i hatten och brokiga band under kragen: de kallas då av de kvarlåtne för bedragare men äro bara självbedragare. När de så störtas eller vakna till medvetande, förlora de kraften till att lura sig; nya stiga upp och gå samma väg; självilluderingen pågår evigt, oföränderligt; bubblor från botten lyftas av gaser, komma i ytan och brista; lämna först några

krusningar, och sen ligger allt lika jämnt och lugnt som förut, tills en ny bubbla stiger upp.

Men varje gång någon upptäcker sitt självsvek, går en själ sönder och då jubla alla de andra åt förstörelsen, ty där blir en plats ledig.

POESIEN OCH KORRESPONDENSLÄRAN.

Läraren talade: Poesiens väsen skall bestå i att finna motsvarigheter på olika plan (Swedenborgs korrespondenser); därför är bilden, metaforen, liknelsen av största betydelse, och därför är Tegnér störst, särskilt större än Runeberg. Men liksom i rytmen det gives en arsis och tesis, höjning och sänkning, så även i bildverket. Om jag liknar en blå sjö vid himlen så har jag höjt sjön från fysikalplanet utan att dra ner himlen; men kallar jag himlen en blåmålad dörr, så drar jag ner himlen utan att lyfta dörren. Återfinner jag i den mikrokosm, som kallas kvinnan, alla de linjer varmed kosmos är byggt, ljuskäglans koniska sektioner, planetbanans ellips, kometens kaustika i länden, vadens logaritmiska spiral, skötets sfäriska triangel, barmens halvklot, och påvisar jag de olika partiernas härledning ur sten-, växt- och djurriket; liknar jag ögat med en ädelsten infattad i skalet av en duvas ägg, ser jag musslan i örat, vinrankans klänglinje i näsborren, fiskens fjäll i nageln; erinrar hårskruden om pampasgräset eller purpursnäckans byssus, så har jag gjort mer än liknelser, jag har skådat naturen i dess skönaste kompendium, givit kvinnans ekvation härledd ur det oändliga alltet, för-

klarat hennes kaos, och upphöjt henne till dignitet — dock utan att förguda henne, jordanden med reminiscenser från universum.

JÄRTECKEN.

Läraren fortfor: I samma stund jag tror på en allsmäktig Gud, som kan suspendera de få naturlagar vi känna, och tillämpa de oändligt många vi icke känna, så måste vi tro på underverk. Det finns inga som Swedenborg så misshandlar och ömkar som de åsnor, vilka dyrka det skapade och naturlagarna, utan att tro på skaparen och lagstiftaren. De gå med näsan i jorden, och händer något ovanligt uppe »i luften» (de kallar), så är det för dem ett luftfenomen, som har de och de naturliga orsakerna och som inregistreras på byråer, utan att de ana något bakom fenomenet, som strax därpå är glömt. Vi skola emellertid nu erinra de sista årens händelser och jämföra dem med vissa naturfenomen som kunna antyda tillvaron av varnande makter, straffande också.

Den 7:e juni 1905 skiljdes Sverige och Norge. Året förut uppstod en jordbävning från ett centrum i Kattegat; den ena strålen gick upp till Kristiania och väckte en fasans panik i kyrkorna, så att mänskor trampade ihjäl varandra eller förlorade förståndet. Den andra strålen gick upp till Stockholm och väckte oro, men mindre; bland de oroade var en prins med högt militärbefäl. I januari 1905 gick en orkan över Kristiania, rev taket av kungliga slottet och ramponerade Akershus fästning; samma orkan gick ostlig till Stockholm och rev taket av

Svea Gardes kasern samt kastade det ut på gärdet. Uppgifterna kunna kontrolleras av tidningar. Frågas: är detta järtecken eller vad? Symboliska naturfenomen = Järtecken?

SVÅRIGHETEN ATT LJUGA.

Läraren talade: När mänskor ljuga medvetet, i avsikt vanligen att vinna, så har ofta hänt mig att jag icke hört vad de säga. Det kom en dag en snickare till mig och började beklaga sig: jag hörde på honom och halp honom. Dagen därpå kom han igen för att göra ett arbete; därvid fällde han följande ord bland annat: — I dag är hon Gud vare lov bättre. — Vem? frågade jag. — Jag berättade ju i går att mitt barn fallit utför trappan. — Då skämdes jag att jag så litet intresserade mig för hans lidanden och mumlade ett deltagande. — Men när han gått, reflekterade jag över händelsen, förvånades att jag som hör så väl, åhör så väl, icke uppmärksammat hans lidandehistoria, och fann ingen förklaring. En tid efteråt, ett par månar hade gått, fattade jag misstro mot mannen, och erinrande mig ordstävet: Ein Lügner muss ein gutes Gedächtniss haben, beslöt jag att pröva honom. Därför sade jag helt apropå ingenting: Nåå, sommaren var ju bra för er? — Utmärkt svarade han. — Och hustrun mår gott? — Förträffligt! — Barnet med? — Aldrig har hon haft det så gott som denna sommar... Efteråt tänkte jag: Han ljög alltså att flickan skadat sig, och sen har han glömt det. Det overkliga kunde icke lämna något intryck efter sig; och jag fann det intressant som

observation. Erinrade i sammanhang därmed att en skådespelare, en svart man, hopplös, förtvivlad, skulle spela en troende positiv natur. Den aftonen hörde publiken knappast ett ord av vad han sade. Jag förvånades då, men nu förstår jag att han ljög.

RELIGIÖS INTUITION OCH VETENSKAPLIG.

Lärjungen talade: Den eviga striden om tro eller vetande kunde ha kvävts i lindan, om något slughuvud i god tid hade upptäckt att frågan var orätt uppställd, då de båda begreppen icke äro motsatta. Det jag vet tror jag, följaktligen förutsätter tron vetande; följaktligen subsumeras vetandet under tron. Men tron har fått andra betydelser också; i religionen betyder ordet mottag eller absorption. Vetenskapen erkänner intuition eller snabbslutning, gåvan att nå visshet utan tillräcklig grund, utan fullständig bevisningskedja; detta är vetenskaplig tro, och denna är fullständigt analog med religiös tro.

När en människa på intuitionens väg kommer till kunskap om Gud och hans lagar, och då hon sedan prövar denna kunskap med observation på erfarenheter samt finner dessa bekräftas, då är tron slutresultatet av hennes forskning; tron är den fulla objektiva vissheten, men på ett högre plan, så att allt vetenskapligt snack om vetandet såsom det högre blir idel nonsens, då med vetandet här mest menas vetande om stenar, växter och djur, eller om utgivningsåret på böcker, eller om när Goethe låg i Strassburg, eller om Rebecka Ost verkligen hette Popoffski eller eventuellt Johanna Hagelström, eller om en

apostlamugg är äkta eller restaurerad med tuggat papper.

Striden om tron eller vetandet är den dummaste ordstrid som är förd och är en skam för mänskligheten.

DEN BEFRIADE TÄNKAREN.

Läraren talade: För att kunna tänka lagbundet, riktigt, måste jag befria mitt förnuft från bondförståndets bojor, från intressen, från passioner, från konventionella hänsyn. Man måste gå ut i den stora ensamheten, icke frukta bli allena, övergiven av alla; man måste framför allt icke tillhöra något parti som reglementerar, besiktigar och prostituerar. För att våga överge människornas svaga och bindande stöd, måste man kunna lita på sin Gud; och för att töras det, får man lov att hålla sitt samvete så pass rent man förmår, hata det onda, sträva till det rätta och goda, tåla allt utom förnedring, öva barmhärtighet och mottaga prövningarna som sådana, icke som elakheter.

Elektriska uret har kontakt och ledning med kronometern, som icke går orätt; så kan mitt förnuft då först tänka logiskt när jag öppnat ledning från Logos och jag icke sänder ut det sterila förnekandets eller tvivlets motströmmar. Endast i livet med Gud gives tankefrihet, frihet från orena impulser, matnyttiga och äregiriga intressen, från begäret att stå väl med hopen. Det är den frie tänkaren, i motsats mot fritänkaren, som lämnat sitt spår och släppt luftledning, så att han krossas i nästa gathörn och icke mer kan brukas i samtrafiken.

PRIMUS INTER PARES.

Lärjungen fortfor: Religioner synas vara regioner liksom nationaliteter. Swedenborg antyder också något sådant, eller att man har den religion man skall ha. De som ingen religion äga, de äro luffare och strykare, parias, zigenare, tattare och skojare; de tro sig hemma överallt men äro det ingenstädes annat än på landsvägen, på marknadsplatsen, bakom cirkusstallet, utanför bykrogen.

När Lessing förkunnar i Nathan att alla religioner äro lika bra, så har han icke förstått kristendomen, vilken är världshistoriens början och slut. Muhammedanen är visserligen religiös, mera religiös än de kristna, och bland Islams bekännare finnas sekter, men inga gudlösa; alla iakttaga dygnets bönetimmar, fastor, tvagningar; och Muhammed var ingen Kristushatare; men de tillhöra icke våra regioner. Likafullt ha vi att lära av dem; de skämmas icke att visa sin religion, under det vi gå och smussla; de äro icke bara om söndagen religiösa utan alla dagar och hela dagen. Men finge man höra att en kristen övergått till Islam, så bleve det ansett som ett fall, nedåt, uppifrån, under det att en muhammedans omvändelse till kristendomen hälsades som ett stigande, uppåt. Saladin var nog ädel och Nathan vis, men den förres ädelmod nog poserande, och den senares visdom av Voltaires tarvliga sort; Gottfrid av Bouillon tog dock törnekronan i stället för konungakronan, och Ludvig den Helige gav sitt liv för den visdom som övergår allt förstånd.

HEDNISKA INBILLNINGAR.

Läraren talade: Religioner äro regioner, begränsade områden, territorier, ringar, syndsäckar, där var och en anser sig som medelpunkt. Nyhedningarne sitta i sin lilla säck, som har en förmåga att synas dock, och när de icke se annat än hedningar, inbilla de sig att kristendomen är på upphällningen eller redan slut. Och likafullt står den i flor som aldrig förr, och allting tjänar evangelium, med eller mot sin vilja. Hedningarne dra fram nya vapen ur ruinhögar och tempelbibliotek, de stänga kyrkorna och därmed föra de kristendomen ut i livet in i familjerna, och när de göra livet bittert för de kristna, vända dessa sig ifrån det sura och söka det friska. Missionärerna, som nyss betraktades med löje, upptäckas nu av de stora upptäcktsresande överallt i öknar och ödemarker, där de stiftat oaser av mänsklighet och barmhärtighet, där den utplundrade vandraren kan vila sitt uttröttade huvud i ro, säker på att ha råkat en hederlig människa. Den som vill veta hur kristendomen verkar på en avgudadyrkare bör läsa »Ur en japans dagbok», eller »Huru jag blev kristen» av Kanso Utschimura. De som predika den glada hedendomen kunna där få se hur sönderslitten en polyteist lever i tvivel och kval, kastad mellan de många gudarnes motsägande bud, 80 millioner gudars.

DET ONDAS MUSIKALISKA REPRESENTANT.

Lärjungen talade: När Wagner först inträdde i min erfarenhetssfär, visste jag icke var jag skulle

sätta honom. Hans musik var ful, tråkig och talanglös. Recitativet, som i operan endast fick begagnas i anmälningsroller, blev nu första partiernas, sedan blev hela hans opera recitativ; svagheten blev hans styrka, felen förtjänster; fula dissonanser blevo välljud. Sedan han kastats mellan partierna, upptogs han vid sekelslutet av äfflingarne, som upptäckte hos honom det perversa eller bakvända. Äfflingarnes bönor utnämnde sig till Wagnerianer, och jag märkte straxt att alla omusikaliska voro Wagnerianer. Men de måtte haft någon känsla av Satanismen, ty de förföljde alla som icke ville dyrka. De snokade reda på om man var rättrogen, och om man icke var, så förföljdes man. Och vågade man föredra en vacker melodi framför dessa katzenjammer-disharmonier, så förklarades man vara omusikalisk. Många tvungos då för husfredens skull röka åt Baal, och därför ökades det imaginära partiet. Men mitt i detta larm av Wagners kavallerimusik (trumpeter och pukor) kom Glucks Orfeus upp, och den musikaliska mänskligheten andades; Beethoven blev på modet. Och vi vågade åter glädjas åt Mendelsohns Midsommarnattsdröm, Mendelsohn, som äfflingarne spottat ner och kallat musikens förstörare! — Jag förstår det gränslösa hatet mot Wagner; det sunda hatet mot det onda.

DEN LAGBUNDNA TANKEN.

Läraren talade: Om en ung man kommer och säger att han är fritänkare, så svara honom: det ljuger du! ty du tänker med din buk, din strupe, ditt hemliga; med dina passioner och intressen, ditt hat och

dina sympatier. Men i din ungdoms omogenhet tänker du inte alls; du dräglar ännu; allt vad andra trattat i dig, ger du över, och när du önskar, tror du att du tänker. Att tänka fritt är för övrigt en självmotsägelse, ty tanken går efter lagar, liksom ljudet och ljuset, liksom den kemiska föreningen. Tanken är bunden, lagbunden, så att om du säger: Det finns ingen Gud, så är detta icke tänkt; ty »icke finnes» och »Gud» äro två begrepp som sakna affinitet, som icke kunna sammanställas, följaktligen är en orimlighet, ett ologiskt förvirrat sinnes sekret eller exkret. Om du däremot säger »det finns ingen Gud för mig!» så ligger något sannolikt i det, men det skulle du skämmas tala om, ty det betyder bara, att du är en gudlös hund, en pervers äffling, en samvetslös bedragare och tjuv, som mänskor fly, och som borde bevakas av detektiver. Lyckligtvis är gudlösheten en tvångsföreställning pålagd som straff på alla högfärdiga dumhuven, och när »fritänkaren» en dag upptäcker hur dum han är, då är han befriad, och det är en nåd!

CREDO QUIA (ETSI) ABSURDUM.

Läraren talade: När jag kallar mig kristen, så är det därför att jag bekänner Kristus såsom en makt, en kraftkälla, ur vilken jag genom bönen hämtar styrka att tämligen bära livets vedermödor. Men på samma gång tillstår jag, att jag icke kan fatta eller förklara försoningsläran med offerdöden; detta är icke ett fel i läran utan en brist hos mig, och jag har icke rätt att förneka faktum därför att jag icke förstår det.

En jämförelse: om jag mångfaldigar talet 2 med 2, så har jag nått en ökning till fyra; men om jag mångfaldigar $1/2$ med $1/2$ så får jag en minskning med hälften eller ned till $1/4$. Häri ligger en ofattlig motsägelse, då ett mångfaldigande ju icke kan medföra en minskning, men det är likafullt formellt riktigt då 2×2 är dubbla eller 4, men $1/2 \times 1/2$ är hälften eller $1/4$. Mitt förstånd vill förneka det, men jag måste tro det, och därmed går mig väl, ty eljes vore hela matematiken obrukbar, vilket vore en stor förlust. Credo quia absurdum, det är uttytt: jag måste tro (ett faktum) just därför att det är för mig ofattligt = orimligt, (för mig, men icke för andra). Kunde jag fatta det, så behövdes icke nödfallsutvägen eller genvägen tron.

Detta är offret, icke av mitt förnuft, utan av mitt bondförstånd och min högfärd.

ÄFFLINGARNES ÄTTARTAL.

Läraren fortfor: Om äfflingarne mena att själen (anden) är ett körtelsekret, så kan de ha rätt för sitt vidkommande, men det som gäller om det partikulära, gäller icke om det universella. Jag motsäger därför icke dessa herrar, ty jag vet att de kunna tänka med magsäcken, med genitalierna, med strupen, och alla deras omdömen äro dikterade av intressen, deras slutledningar av bukfyllan. De ha i 40 års ökenvandring letat sin stamfar i urskogar och kökkenmöddingar, men varje gång de fått upp urfadren, har spåret strax blivit utplånat. Och sorgen var stor! Lanz-Liebenfelz har i sin Theo-Zoologie bevisat att äfflin-

garnes ättartavlor existera, och apkungen Hanuman, Ramas stridskamrat, är en av stamfädren, vilken med en aparmé följer sin vän i kriget som skildras i Ramajana. Esau, den hårige, hör också till fårahuset; bärsärkar och varulvar voro av samma ull; främlingen, Alienus, hos de gamle var en bastard av äfflingar; Fauner med bockfötter och sirener, Fettsteiss (»höfter») voro tidelagsprodukter och ha existerat; våra alpkretiner äro icke sjuklingar utan en rotras, liksom mikrocefaler. Det var frukten av sodomsynden, och hunnerna voro avkomlingar; tempelherrar och albigenser hörde hit, hexorna i hexprocesserna övade samma synd fastän protokollen av skamkänsla förtiga det. Krafft-Ebing förtäljer att än i dag umgänge mellan fina kvinnor och hundar är vanligt, och jag vet en avliden man som fick två hustrur »förgiftade» genom att kyssa favorithundar.

ATT NÄRMA TVÅ AVLÄGSNA FÖRESTÄLLNINGAR.

Lärjungen tog ordet: Vi talade flera gånger om Swedenborgs korrespondenser, om enheten i universum, om formers upprepande i olika naturens riken. Nu är det mänskliga sinnet så begränsat i sin tröghet att det hälst kryper från den ena föreställningen till den andra; äro föreställningarne avlägsna, så ryggar tanken för att göra språnget, och blir stående försagd. När således man sökte upphäva den stränga skillnaden mellan ljus och elektricitet, magnetism och elektricitet, kemisk frändskap och gravitation, så ryggade mången tränad vetenskapsman för ett halvsekel

sedan. Nu har tanken vänt sig, krafternas enhet liksom materiens är allmänt erkänd och har gått ner i läroböckerna. Men konsekvenserna av dess upptäckter har man icke vågat utdraga utan ryggar fortfarande, när någon vill se sammanhang mellan fjärmare begrepp, glömmande därvid att först borde utrönas vad som är nära och vad som är fjärran. »Att se likheter över allt» kallas, avvärjande, mystik; men finnes enhet i allt, så skall det finnas likheter eller analogier överallt. Växter och djur ha en gång blivit strängt åtskilda; men växterna äga liksom djuren samma vävnader och kärl; växten har släta muskler och streckade, mikroskopiska artärer och vener, trakéer, nerver med skida och förträngning samt anex-cell (Silrören); blomman har uterus och äggstockar, och sperma; fröet är ett ägg eller ägget ett frö; lungsäcken och diafragmat ha klyvöppningar lika växtens blad, och så vidare. Nu när vi ha närmat växter och djur, ha vi rättighet sträcka ut analogierna, och jag vill därför jämföra två så skilda föremål som Hjärnan och Valnöten.

HJÄRNAN OCH VALNÖTEN.

Lärjungen fortfor: Om man först ytligt betraktar en öppnad valnöt, så finner man att den liknar två hjärnor. Tagom den ena; den är liksom hjärnan kluven långsefter och mellan båda halvorna skjuter upp en benhård hinna motsvarande falx cerebri; följer jag denna membran nedåt, på valnöten, bildar den precis samma figur som hjärnbalken (corpus callosum) och vilken form är så karaktäristisk att man endast återfinner den här. Kastar jag nu en ytlig blick på

innehållet i det kranieliknande valnötsskalet, så finner jag vindlingar, fåror och lober, alldeles som hos däggdjuren. Jag kan åtminstone i frövitan se frontal- och parietal-vindlingarne och Sylvii fåra, och längst bakut en trigon som måtte föreställa lilla hjärnan, emedan dess vävnader äga en slätare struktur, skiljaktig från hemisfärernas. Men ini valnötens skal finner jag en hård hinna motsvarande dura mater, och själva hemisfärerna äro omgivna av en hinna, som i mikroskopet visar liknande struktur med hjärnans bark, med frånvaro dock av de multipolära gangIierna, dem jag icke funnit i mikroskopet fastän viljan varit god. Anmärker jag därtill att valnötens falx är fortsättning av dess dura mater på insidan av skalet, så är analogien i det morfologiska lika med identitet. Additamentum 1:o, valnötens trigon liknar dock icke däggdjurs lilla hjärna, utan endast fiskars och reptilers, 2:o, lägger jag en valnöt att torka, så brister den på undersidan och visar två ventriklar.

HJÄRNAN OCH VALNÖTEN.

Lärjungen fortfor: Om man gör ett vertikalsnitt igenom lilla hjärnan, så ser man som bekant en vegetativ form, ett parbladigt blad kallat sedan gammalt arbor vitæ, eller livsens träd. Om det nu liknar rönn, eller ask, eller valnötsträdets parbladiga blad det beror nog på betraktarens öga, men att det vegetativa uppträder just i den punkten bör fasthållas. Låta vi så en valnöt gro, så klyva sig hemisfärerna ända ner till det jag kallar trigonen, varifrån roten går nedåt och stamknoppen uppåt. Men

hemisfärerna eller själva nötens kärna som skola vara hjärtbladen eller kotyledonerna, utveckla sig icke vidare och tjänstgöra icke heller som ammor, ty de krympa icke utan hållas vid status quo; de äro icke heller kemiskt förändrade, röja ingen särskild lukt. Detta i fallet att nöten lägges oöppnad i jorden. Lägges den däremot med skalen öppnade, så ruttna kotyledonerna och lukta sur magsaft, varför jag undrat om de fungera som lever eller pankreas.

Emellertid, rycker jag upp en grodd planta, så ser jag upptill de båda hjärnorna, därpå förlängda märgen (rothalsen) och slutligen roten som med sina vita birötter liknar ryggmärgen med alla dess nervgrenar. Därvid synes en så bestämd skillnad mellan stam och rot, såsom om två individer voro ympade den ena på den andra, den överjordiska på den underjordiska. Detta erinrar om Okens teori att människan är en symbios av två: ett hjärndjur och ett könsdjur, inskjutna i varandra som två rör, rören i en kikare.

BIOLOGISKA ANALOGIER.

Lärjungen fortfor: Man vet ju att mellan hjärnan och ryggmärgen ligger förlängda märgen, motsvarande rothalsen hos växten; i denna sker en korsning på så sätt att hjärnans gråa bark, som i hemisfärerna ligger utanpå, drar sig in, och så att i ryggmärgen den vita substansen ligger utanpå, under det den i hjärnan låg innanför den gråa. Nu är även förhållandet så, att stora hjärnan (det överjordiska) kan såras utan att man dör, och på samma sätt med ryggmärgen (det underjordiska), men sticker man eller skär i för-

längda märgen (rothalsen), så dör djuret, vilket äger rum då man slaktar gäss. Med växten är förhållandet enahanda; de kärl, som gå ini rotens centralpelare, draga sig i rothalsen utåt och följa sedan i örtstammen överhuden åt, och omvänt, så att stammens ytliga kärl i roten bli centrala. Likaså kan rot och stam såras utan livsfara, men skär man av rothalsen, så dör växten, vilket ju iakttages hos tvååriga odlingsväxter, som första årets höst nedskäras, men straxt ovan rothalsen. Varpå detta beror vet ingen, men analogien mellan växter och djur är i detta biologiska fenomen påfallande.

KEMISKA BERÖRINGSPUNKTER MELLAN HJÄRNSUBSTANS OCH...

Lärjungen fortfor: Vad nu den kemiska konsistensen i hjärnan och den numera icke så avlägsna valnöten angår, så visar först en ytlig betraktelse på likheter. Hjärnan består huvudsakligen av amyloid, en stärkelse (dock kvävehaltig men med jodreaktion) och fetter (glykosider); valnöten består även av stärkelse och fetter (olja). I Amerika gör man mjölk av nötterna från Juglans Nigra, och i Frankrike bereder fattigt folk sin mjölk av riven hjärna. Vidare för att gå litet på djupet: en av hjärnans beståndsdelar, cerebrin, löser sig purpurfärgad i svavelsyra och blir sedan brunsvart; jag kokade en valnöt i svavelsyra och den blev djupt blodröd, sedan svart.

Hinnan på själva nöten blev gul av salpetersyra, men kärlen i densamma blevo röda; gulfärgningen angiver albumin, den röda färgens betydelse minns

jag icke nu. Men vid behandling med överosmiumsyra och även med Golgis reaktiv erhöll jag reaktioner på valnötens fröhinna motsvarande dem man får på nervelement (svart och rött). Vidare: när jag brände fröhinnan, förkolnade den med svårighet som djurämnen, varvid lukt av indol och skatol jämte olja uppstod.

En analogi till i kemiskt hänseende vill jag anföra: hjärnan håller bland annat kolesterin, och denna återfinnes i bönor och ärter; men valnötoljan liknar hästolja och fisklevertran, står det i teknologien. (Se vidare mina handskrivna anteckningar, förr kända under namnet »Gröna Säcken»).

HJÄRNAN EN KÖRTEL.

Lärjungen fortfor: Emellertid, när jag ser en avbildning av hjärnan med ryggmärgen, så tänker jag numera alltid på den groende växten med roten ner i materien, hjärtbladen oppe under valvet och stamknappen, arbor vitæ, i växtaxeln.

Men hjärnan själv av ett ungt däggdjur liknar, ytligt, småtarmarne, och kan vid ett visst tvärsnitt påminna om njurens diagram.

Hjärnan uppges i anatomien vara en körtel av mjältens konsistens, och äfflingarne * tro att man tänker med denna körtel. En körtel brukar nu ha en materiell funktion, ofta delad i två: att upptaga och avsöndra. Hjärnan skulle tillföra sinnesorganen det ur blodet bearbetade stoffet, men även avlägsna det förbrukade, eller det som vid varje sinnesintryck förbrän-

* Härledes av Affe = Apa. Se: Lanz-Liebenfelz.

nes. Och den tjänstgjorde sålunda verkligen som bearbetande tarm och avförande njure. Njuren är nämligen ingen sil eller något kolfiltrum för de intagna dryckerna, ty dessa gå osmotiskt genom alla hinnor, och blåsans membran är en dialysator som dränerar hela kroppen, liksom i täckdikning. Njuren åter avsöndrar de kvävehaltiga förbrukade substanserna ur blod och vävnader, kanske mest ur hjärnan och nerverna, vilka måste äga utförsgångar, något som blir sannolikt då ökat hjärnarbete medför ökad urinavsöndring.

TENDENSLÖGNER OM HJÄRNAN.

Lärjungen fortfor: Att hjärnan förmedlar omsättningen vid sinnesintrycken är odisputabelt, men att den vore organ för anden, tänkandet och intelligensen, det är osant. En europeisk mans hjärna väger 1,300 gram men en kulis 1,430, ungefär lika med matematikern Gauss' (1,492). Vansinniga och idioter äga ofta mycket tunga hjärnor. Den tyngsta, som man känner, tillhörde en tegelslagare med 1,900 gram, under det Schillers bara vägde 1,785 gram. Vindlingarnes djup och antal betyder inte ett dyft, ty vid varje förlust av vatten torkar eller skrumpnar hjärnan, och vindlingarne framträda genast. För övrigt är elefantens hjärna lika rik på vindlingar som människans. Vore anden inrymd i hjärnan, så skulle denna vara så ömtålig, att det minsta tryck åstadkomme en rubbning; men nu kan man skära i den vita substansen, hugga med kniv, slå in med butelj, och i krigstid skjuta in en kula som stannar, utan att anden förlorar sin

energi. Att sinnena lida är ju en klar sak och att själsfunktionerna därefter störas, det är en sekundär verkan, liksom när jag förlorar medvetandet om jag klämmer lillfingret i en dörr. Ingen tror väl därför att anden sitter i lillfingret. Alla lokaliseringar av själsförmögenheterna i vissa hjärntrakter som för 20 år sen voro antagna, äro numera slopade såsom rena misstag eller orena tendenslögner.

MÄNNISKOR OCH MÄNNISKOLIKNANDE.

Läraren tog ordet: Du har nu närmat två mycket avlägsna föreställningar och visat att avståndet icke var så stort. Men mellanlederna, sammanhanget frågar du, då man ju nu för tiden vill se alla felande länkar lagda i spritburkar! Frågar du en Darwinist, så står han svarslös, fastän han icke kan förneka de dräpande analogierna, och därmed har hans allvetande vetenskap gjort bankrutt. Problemet hjärnan och valnöten kan icke lösas med arternas härledning icke heller med naturlig skapelsehistoria; jag tror icke heller gammal visdom löser frågan, men den kanske ställer upp ekvationen, och lämnar åt framtiden att hyfsa den. Människans härledning synes vara tvåfaldig, emedan det finnes två slags människor, vilka alltid ligga i strid med varandra: de mänskoliknande aporna, vilka i ett dunkelt medvetande om sin härkomst förfäkta att deras urfäder varit apor.* Om dem talar jag icke, utan om de andra som bära i medvetandet ett minne av att vara skapade av Gud.

* Läs i Lanz-Liebenfelz: Theo-Zoologie, Wien—Leipzig —Budapest. Moderner Verlag. 1906.

En allvetande, allkunnig Gud, roar sig i konstnärlig lek att dana ett släkte efter sin avbild, och därtill begagnar han urtidskonstnärerna. Minnet härom lever i myterna, vilka man stundom får taga efter orden, stundom behandla som allegorier eller symboler.

ÄGGSKALENS VITTNESBÖRD.

Lärjungen: När man finner hussvalans och ladusvalans bon bredvid varandra i häcktiden, förvånas man över att äggen äro olika. Hussvalan, backsvalan och tornsvalan hava alla vita ägg, men ladusvalan har brunfläckade på svagt grön botten. Detta skall väl ha någon orsak, som icke kan bero på några skyddsåtgärder, då boen äro tämligen lika och hussvalan också bygger så att hon äger skydd uppifrån. Det måste således bero på något annat. Fågelns egen färg ger ingen ledning, såvida icke pigmentet på den rödbruna strupen meddelat sitt bruna åt äggen. Nu liknar ladusvalan en rovfågel mer än andra svalor, en liten falk eller glada kanske. Och nu liknar ladusvalans ägg verkligen gladans i färg och teckning, och hennes stjärt är kluven som gladans. Här skulle således äggskalet ge ett spår till härledning. Ett annat exempel. Örnen, fiskljusen, gladan och sparvhöken hava i kaffebrunt skäckiga ägg, men duvhöken har vita, enfärgade som ugglorna. Duvhöken äger också ugglans egendomliga rostfärgade, stänkta fjädrar; och duvhökens ögon ligga i fjäderhålor som ugglans.

Vidare: Trastarnes ägg likna kråkors, skators och kajors, med vilka de förra äro släkt. Vadarne hava

nästan alla snurrformiga (kreiselformig) eller päronlika ägg; men morkullans liknar i formen mera orrens, och morkullan är ingen riktig vadare utan till sin natur en skogsfågel ehuru hans morfologi pekar åt vadarne.

Fiskljusen, som icke får kallas örn, har dock örnens ägg, men havsörnen har vita.

FRUKTAN FÖR HIMMELEN.

Lärjungen: Astronomernas astronomi eller läran om himmeln har icke gjort något enda framsteg sedan den blev gudlös. De ha upphört observera himmelen; sitta bara och räkna, med det bestämda målet att räkna bort Guds existens. Jag råkade för sju år sedan en docent i astronomi, som icke visste att himmelens ekvator gick igenom Orions bälte, och icke kunde utpeka ekliptikan. Han skröt med att icke känna stjärnbilderna; det var icke vetenskap att kunna dem.

Vår närmaste granne, månen, har man för länge sedan glömt bort allt sen man dock år 1866 observerat att där skedde förändringar, så att kratern Linné höll på att försvinna. Däremot söker man signalera till Mars.

Om den man, som nyss i sin dårskap trott sig ha löst världsgåtan utan Gud, visste hur nära »gudarne» äro oss, och om han förstode de signaler som de dagligen och stundligen giva oss, skulle han som Petrus gå ut och gråta bitterligen över sig själv, som förnekat sin Herre, eller ignorerat honom.

NYA BANOR.

Läraren talade: Det har alltid förefallit mig så oformligt att skilja på planeter och stjärnor och att ta månen och solen ut ur sammanhanget. Stjärnorna borde ju vara planeter, då de ha egenrörelse och många av dem äga månar (dubbelstjärnorna). Att de blinka är ju icke något karaktäristiskt, då även planeter blinka; att de icke röra sig i ekliptikan bevisar ingenting, ty många småplaneter röra sig utanför och äro cirkumpolära. Någon bestämd skillnad kan således icke angivas och förefinnes alltså icke. Månen uppför sig också som en planet, travar i ekliptikan i 28 hus; solen på samma sätt. Enhet i systemet fattas och sprider oro i våra kosmiska begrepp, där majestätiskt lugn och harmoni vore att vänta. Solens roll är kanske överskattad, då den ju är »en medelstor stjärna», som kommit jorden nära; jorden är kanske underskattad, då den synes vara ett centrum i en liten värld och föremål för så mycken uppmärksamhet. De gamles excentriska cirklar och epicyklar hade mycket för sig, och Tychos kompromiss-system återfinner kanske sin framtid. Det påminde om segmentering, om cellsystem, om organismer med över- och underordnade organkomplex. Den rådande astronomien, som bara är ett betraktelsesätt, stämmer icke med rådande naturåskådning, bör därför omredigeras i överensstämmelse, innan vetenskapen gått vidare och spårat in i nya banor. Keplers lagar behöva icke upphävas, men utvecklas vidare.

LJUSET SOM KRAFTKÄLLA.

Läraren talade: En dragen kopparnål upphängdes på en kokongtråd ini ett omstjälpt glas. Glaset ställdes på en vindros och i varje av de fyra (fingerade) väderstrecken placerades ett lågt stearinljus, alla ljusen av lika höjd och styrka. Nu tändes de fyra ljusen; nålen ställde sig rätt i ost och väst. Ljuset i öster släcktes; nålen gick upp 10° ost om norr; ljuset i söder släcktes även, så att endast ljusen i norr och väster brunno: nålen ställde sig 45° väst om norr, vilket ju stämmer med kraftparallellogrammen, då två krafter verka i 90° vinkel. Ljuset i väster släcktes, så att endast ljuset i norr brann; nålen gick upp till 10° ost om norr, alldeles som när de tre ljusen i norr, söder och väster verkade. Nu tändes ljuset i söder, så att ljusen i norr och söder verkade; nålen ställde sig i norr och söder. Ljuset drog alltid nålen till sig, alltså har ljuset dragningskraft. Men nu är frågan: verkade ljuset direkt som ljus, eller sekundärt genom alstrad värme, eller tertiärt genom elektrisk kraft uppkommen genom uppvärmning av glaset? Experiment 1: en uppvärmd spik som icke glödde, attraherade nålen; alltså värme! Experiment 2: ett glas med snö repellerade nålen; bekräftar föregående. Experiment 3: nålen placerades över en elektricerad harz-kaka och tycktes finna en pol på 110° ost, där den stannade så envist att tre ljus på en punkt icke rådde flytta nålen ur dess riktning. När jag vred glaset med nålen 90° ställde sig denna 55° ost, eller hälften av 110°.

Men, när nålen upphängdes på stativ, utan glas, attraherades den icke av ljuset.

VARFÖR MAGNETNÅLEN I NORR OCH SÖDER?

Läraren fortfor: Om det är ljuset som drager nålen, så är det icke mera märkvärdigt än ljusets dragning på växterna, kallat heliotropism. Och nära ligger då att antaga solen vara källan till fenomenet ebb och flod, som visserligen synes stå i sammanhang med månskiftena, vilka ju dock äro beroende av solen. Emellertid har jag på grund av dessa försök med nålar ånyo tänkt över det stora olösta fundamentalproblemet: varför magnetnålen ställer sig i norr och söder. En elektrisk ström förmår ställa vilken metallnål som hälst i norr och söder. Ett gammalt experiment varierade jag sålunda: en kopparnål lades på en zinknål med läskpapper emellan och hängdes i en skål med svavelsyrat vatten. Den ställde sig i norr och söder, utan att vara magnetisk, men väl elektrisk, och magnetism och elektricitet äro icke identiska fastän analoga. Nåväl: magnetnålen är magnetisk, men icke elektrisk, säger man. Dock, stålnålen kan vara ett galvaniskt element, bestående av järn och kol, eller av kol och väte, och järnet $(C_2H_4)_2$. En gång trodde jag att magnetnålen intog jämnviktsläget helt enkelt, då järnets egentliga vikt är 5,6, precis som jordens egentliga vikt är 5,6; när nålen intager läget i norr och söder, så har han ställt sig i rotationsaxeln, där komposanternas differens är = 0, och jämnviktsläget sålunda(?) har inträtt.

OKÄNDA KRAFTER.

Läraren fortfor: Utgående från antagandet att magnetnålens ställning endast berodde av jämnviktsläget eller egentliga vikten, upphängde jag en zinknål på en kokongtråd. Den inställde sig 53° ostlig. Därpå upphängde jag en koppamål, och den gick 69° ost; och 53° förhåller sig verkligen till 69° som de båda metallernas specifika vikter, vilka dock äro mycket variabla, beroende på renhet, gjutning, valsning, hamring. Nu tog jag en blynål och den gick 97° ost, vilket även stämmer ungefär. Därpå tog jag en glasnål och räknade först ut, att den efter dess egentliga vikt måste inställa sig 23° ost. Vid upphängning skedde så! Allt detta är ju vackert som observation och kunde nog begagnas till andra oanade ändamål, men det bevisar icke det som skulle bevisas, eller att den magnetiserade järnnålen inställde sig på 0° enligt jämnviktsläget. Synålar, omagnetiserade, inställde sig nämligen icke enligt egentliga vikten, alltså mellan 53° och 69°, men järn eller stål lär aldrig vara omagnetiskt och jag fick ingen konstant. En zinknål inställd i tangentbussolen slog icke ut för en ström så stark att kompassen avvek 37°.

Men ehuru jag icke fick veta varför kompassnålen står i norr och söder, fick jag veta annat, och med ett par tusen nya experiment skulle jag kanske komma nya krafter på spåren.

HOMOGENT KOSMOS.

Läraren talade: Om man efter beräknad egentlig vikt skulle ha rätt sluta till himlakropparnas konsistens, så kunde Solen med 1,4 bestå av antracit; Månen med 3,4 av basalt, olivin, magnesia eller fosforsyrad kalk; Jorden med 5,6 av järn; Merkur med 4,3 av krysoberyll eller granat; Venus med 5,4 av thorit ($Th = Si\,O_4 + 2\,H_2\,O$); Mars med 4,1 av lievrit (kiselsyrat järn), kopparkis eller zinkspat; Jupiter med 1,4 av kol, kisel, bränd lera (tegel); Saturn med 0,7 av pimpsten eller klorkalk; Uran med 1,2 av kiselsyrad talk eller sjöskum; Neptun med 1,1 av släckt kalk eller asfalt. Att så är förhållandet säges ju icke, endast att så kunde vara, och i några fall synes det rimligt. Att t. ex. månen bestode av basalt vore nästan antagligt, ehuruväl när han betraktas i starkt teleskop han har synts mig bestå av gips, där ringbergen föreställas av gjutblåsor som gipsgjutningar pläga visa. Att jorden bestode av ett slags järn vore antagligt o. s. v. Men att de andra planeterna skulle bestå av vilt nya och främmande ämnen, det är osannolikt, då vi se att meteorstenarna icke hålla något för jorden obekant ämne, om ock föreningarna äro oss okända. Denna tanke att vi äro hemma överallt och samhöriga med kosmos, ger en känsla av hemtrevnad och trygghet, och av analogi ha vi rätt att sluta det varelser av liknande miljö äro likartade, om ock olika, så att det är orätt säga oss vara främlingar i världen.

STJÄRNORNA PÅ DAGEN.

Läraren fortfor: Varför de största stjärnorna icke synas på dagen för blotta ögat, är obegripligt, då de synas i meridiancirkeln, som både är ett måttligt starkt teleskop och även som alla teleskop minskar ljusstyrkan. Månen till exempel synes genom ett rör (utan glas) mindre än för blotta ögat, och även ljussvagare. Jag menar: när stjärnorna synas på dagen i en ljusförsvagande tub, varför synas de ej för blotta ögat? Man har nämligen svarat att stjärnornas osynlighet beror på solljusets närvaro, men denna faktor elimineras ju i båda ekvationerna, och a fortiori skulle stjärnorna synas bättre för blotta ögat. För övrigt, solljuset är ju även ute i rymden om natten, fastän solen icke synes för oss; men gällde invändningen, så skulle stjärnorna synas på dagen i botten av en gruva, men så är icke fallet, trots fablerna därom. Det måtte finnas andra orsaker. Lika obegripligt är emellertid att vid klar himmel efter solens nedgång inga stjärnor synas i det blygrå segmentet av jordskuggan, där de borde synas allra först. Och här måste jag inskjuta, att jag vet det den traditionella blinkningen icke är karaktäristisk för stjärnorna, ty Merkur och Venus blinka också, men icke alltid. I tropikerna blinka stjärnorna endast till 15° à 20° höjd, i den torra årstiden, eljest icke.

MATEMATISKA LÖGNER.

Läraren fortfor: Om man utlägger en bas på jorden, aldrig så stor, och drager linjer från basens ändar till en och samma stjärna, så bildas ju en

triangel, men en kostlig sådan, ty basvinklarna bli lika med två räta, vilket är orimligt, då en triangels tre vinklar tillsammantagna äro lika med två räta. Om nu jorden är konvex, så blir basen tangent, och basvinklarna måste vara mindre än två räta, men de voro ju större. Är jorden däremot konkav, så bli basvinklarna större än två räta, men de voro ju lika med två räta. Att jorden kunde vara konkav, visar sig vid luftsegling, då horisonten följer ballongen, han må stiga aldrig så högt; likaså med havshorisonten, som alltid är i jämnhöjd med ögat, även om man stiger uppåt en höjd å stranden. Havsytans konvexitet angives enklast genom formeln $3{,}85\sqrt{h}$, där h är ögats höjd, men denna formel har jag bevisat genom mätningar vara falsk (se mina anteckningar i manuskript). Ett skepp kan icke gömmas under horisonten. Från Helgoland har jag med klocka och kikare i handen observerat fartyg komma och gå. Fartyget som går bort, förminskas och blir otydligt men sjunker icke under horisonten. När man någon enda gång ser masttopparna utan skrov, eller bovenbramseglet ensamt, så beror detta på hägring, ty ett fartyg som visar topparna skulle enligt formeln $3{,}85\sqrt{h}$ befinna sig utom avståndet för tydligt seende, även med tub.

SOLEN OCH MÅNEN.

Läraren fortfor: Att bestämma kosmiska avstånd medelst linser är gammalt, men borde utföras omigen, systematiskt. Mina glasögon (konserver) ge på 125 centimeters avstånd från lampan en tydlig liten omvänd bild av lågan på 70 centimeters avstånd från

glaset. Solen visade sin brännpunkt på 35 centimeter bakom glaset. Men månen visade även sin bild på 35 centimeter, eller på samma avstånd som solen. Hur kan det stämma med beräkningarne? Månen har som bekant samma skenbara storlek som solen eller 31 minuter, vilket kan betyda något annat än det man tror. Om man med blotta ögat betraktar den uppgående månen, så synes han ½ större än eljes. Men viserar man den större månen med teodoliten blir han fortfarande 31 minuter, vilket är oförklarligt. Med samma skenbara storlek röra sig sol och måne i ekliptikan som de stora planeterna, men solen behöver 13 gånger längre tid än månen för att utföra sin manöver. Men samma tid månen behöver för sitt omlopp, använder solen för att rotera ett varv, eller 27 dagar. Men solfläckarnes period: 11 år är Jupiters omloppstid (och även norrskenens period); Jupiters täthet är $1{,}_4$ alldeles som solens $1{,}_4$.

KURIÖSA REFLEXIONER ÖVER ASTRONOMISKA OBSERVATIONER.

Läraren fortfor: Månen är morgonstjärna i ny, aftonstjärna i fyllet; med Venus äger motsatt förhållande rum. Om man observerar Mare Crisiums läge, så roterar månskivan en kvadrant (90°) på sex timmar, d. v. s. 360° på dygnet. Men under de sexton år jag observerat månen, har aldrig jag sett Mare Crisium väster om syd. Den 28 juli 1904 gick solen ned kl. $8{,}_{22}$ e. m.; och månen gick upp precis på samma tid, men borde ha varit osynlig i jordskuggan. Jordskuggans gräns upptill syntes i rosenrött vid 15°

höjd, och några lätta fjädermoln voro där belysta av solen. Skulle månen då vara självlysande eller hämta sitt ljus från annan källa än solen? Om stjärnorna hade eget ljus, skulle de synas på dagen, ehuru svagt, och de skulle synas bäst i jordskuggan, där de nu äro osynliga. Ett starkare ljus (solen) släcker icke ut ett svagare. Det ser man av gaslyktornas små evighetslågor som äro synliga mitt i solskenet; hur kan då solen släcka ut stjärnorna? Låna däremot stjärnorna sitt ljus från solen liksom planeterna, skulle man kunna tänka sig dem bli osynliga genom totalreflexion. Månen är dock synlig på dagen.

Solförmörkelsen kan vara en ockultation. Håller jag en tysk thaler av 33 mm. på 354 centimeters avstånd från ögat så blir det total solförmörkelse, men icke av thalerns skugga, utan genom ockultation.

Månens avtagande är ju partiell förmörkelse och dess nedan total, utan att vara månförmörkelse.

PROJEKTIONER.

Läraren talade: Månförmörkelse = jordens skugga döljer solens projektionsbild (månen). Så står det i mina anteckningar, och jag vet nog vad jag menade då.

För dem som älska synteser kan jag avlämna några.

Om man kränger ett okular i en enkel tub, får man en ljusbild som successivt ger månens skiften. Kränger man en bikonvex lins, får man en komet med kärna och svans, vilken växer alltefter. På ett visst avstånd från en skärm projicieras zodiakalljuset med samma lins.

Jag lade järnvitriol i en glasbägare och slog vatten på. När jag betraktade de stigande bubblorna med en loupe erhöllo de alltefter fokaldistansen följande utseende.

I brännpunkten: runda kulor; innanför: malteserkors inskrivna i en dålig cirkel; närmare inpå likna blåsorna Saturnus med ringen; ändå närmare halvmånens skära; slutligen uppträda spolformiga stavar. Bevisar nu detta något? Nej, lika litet som den roterande oljedroppen bevisar hur solsystemet uppstått, eller gossen med slungan bevisar att jorden roterar sig fram i rymden.

En annan anteckning om genomskinliga sfärers projektioner vid olika inställning av linsen, uppger följande successiva former: sfär, ellipsoid, ellips, Saturn med ringen, liggande bikonvex lins, stående d:o, linsformig stav.

HIMMELENS OCH JORDENS KORRESPONDENSER.

Läraren talade: Vintergatans olika lägen över samma ort under årets tolv månader och dess rörelser äro ju skenbara såsom så mycket annat i denna villornas värld, men är likafullt av stort intresse, emedan den liksom ritar upp jordens rörelse i banan. Vintergatan bildar ju en gördel liksom djurkretsen, men har sin pol i Berenices hår, under det djurkretsen har sin i draken (och ekvatorn sin i Lilla Björnens som är Polstjärnan). Över Paris' horisont står nu Vintergatan i januari som en urvisare i nordost och sydväst, gående genom zenith, och klyvande sig högt

upp i N O där α i Svanen sitter. I februari har visarn dragit sig ost om zenith och α har gått nordlig. I mars står visarn i N och S med α nästan i norr. I april har Vintergatan gjort en sväng åt öster i båge och α står något väster om norr. I maj ligger bågen utmed hela norra horisonten och α Cygni står nu i nordväst. I juni har bågen lagt västligare och α har tågat sydligare. I juli står visarn på huvet med klyvningen neråt och α i väster om zenith. I augusti är klykan med α norr om zenith och i september stod α i zenith; i oktober står α ost om zenith, i november ost till nord och i december nordost. Svanens vandring säger mig ju att något har rört sig i krets, men Vintergatans bågformiga förskjutning i april, maj och juni upplyser mig icke om någonting. Emellertid har det skenbara himlavalvet tre axlar, i Polstjärnan, Draken och Berenices hår, liksom jorden numera anses som en treaxlig rotationsellipsoid, alltså motsvarigheter över hela universum.

PROJEKTIONER.

Läraren talade: Attraktionskraften kan illustreras med ett ganska enkelt experiment. Jag lade två jämnstora ärtor i en skål med vatten, på 6 centimeters avstånd från varandra och 4 centimeter från skålens kanter. En tredje större ärta lades emellan och attraherade den ena; dessa två förenade drogo till sig den tredje; och en fjärde som lades i drogs nu av de tre på 6 centimeters avstånd. De fyra lågo nu i ett kors $\circ{}^{\circ}_{\circ}\circ$ mitt i skålen och drogo sedan norrut. Som biprodukt av detta experiment erhöll jag följande.

En ärta projicierar på skålens botten en oval med ljusgloria; 2 ärter ett leverformigt blad, 3 ett päron eller [figur] 4 en sprungen granat.

Tre ärtor lagda så ₒ°ₒ projiciera ett cyklamenblad, tre ärter i denna ställning ₒ°ₒ ett blåsippblad. — I sammanhang härmed: en biljardboll med ljuset från sidan kastar en skugga på duken som liknar en bikonvex lins eller solrosbladet, såsom de figurer [figur] kallas vilka uppträda vid solförmörkelser. Ett dricksglas omstjälpt och i överbelysning ger på duken kaustiska figurer, liknande njuren. Den vackraste linjen i människokroppen är vaden, som bildar en »logaritmisk linje»; detta i förbigående, resten kan sökas i mina anteckningar.

UTREDNING AV DET KEMISKA BOET.

Läraren talade: När kemien börjar med att uppräkna 64 enkla ämnen, så frågar man sig likafullt varav de bestå. Och för min tanke går det gott an att reducera så här: Om de enkla ämnena äro enkla, så bestå de väl av samma ämne, då det enkla väl är ett och detsamma. Men likafullt känner jag motsägelsens tagg sticka mig, ehuru jag icke kan draga ut den. Jag låter den sitta och går vidare. — De enkla ämnena kalla vi först grundämnen, så ha vi eliminerat bort begreppet enkel. Nåväl, grundämnena karaktäriseras först av allt genom deras tal, omväxlande kallade atomvikt, ekvivalent- eller föreningsvikt, mole-

kularvikt. Atomen såsom en fingerad odelbar, ovägbar punkt kan ju icke ha någon vikt, därför återgå vi till Daltons föreningsvikt, som är attraktion eller mättningskapacitet, och man gjorde bäst i att icke grubbla över atomerna eller tala om dem. Redan Newton förutsade att den kemiska affiniteten vore analog med allmänna gravitationen; och således borde ämnena draga varandra rättvänt proportionellt med massan. Massan uttryckes ju medelst egentliga vikten, och ekvivalenten är 14,435 gånger större, då detta tal 14 är luftens förhållande till väte som är 1. Då nu vätet är 1 så kan detta betyda att vätet är etalongen eller viktfoten, men kan även betyda att de andra ämnena ekvivalera så och så många väte, eller kanske bestå av vätegrupper.

VÄTET URÄMNE ELLER ETALONG.

Läraren fortfor: Vi måste nu först hålla fast vid vätet. När man framställer denna gas sammanför man tre ämnen, en metall, en syra och vatten. Här finnas således tre möjligheter för vätets uppkomst: ur metallen, syran eller vattnet. Kemien, som icke vet vad metallen består av, härleder vätet ur syran och vattnet, vilka båda hålla väte. Men härvid inträffar en omständighet som ej blivit beaktad, eller att de olika metallerna föranleda uppkomsten av olika mängder vätgas och i bestämt förhållande till metallens ekvivalentvikt. Järn ger således $1/_{28}$ ($Fe = 28$ eller $28 \times 2 = 56$); Zink ger $1/_{32}$ ($Zn = 32 \times 2 = 64$ [65]); Tenn ger $= 1/_{59}$ av sin vikt i vätgas ($Sn = 59 \times 2 = 118$). Lemery (1700) förklarade också bestämt att det

var metallen som avgav vätet. Därmed må nu anstå, men sakförhållandet att metallerna visade sina ekvivalentvikter i vätet, antyder tillvaron av subjektiva ekvivalentvikter. Objektiv ekvivalent är nämligen: 56, järn begär att förena sig med 16 syre i första hugget, men detta 56 som är järnets 56 synes icke i $FeO = 72$, under det 28 ($= {}^{56}/_{2}$) synes i vätemängden ${}^{1}/_{28}$.

VATTNETS ORIMLIGA SAMMANSÄTTNING.

Läraren fortfor: Vätets mest bekanta förening är vattnet, av 11 % väte och 88 % syre. När man lär sig denna procentsats utantill, så stakar man sig vanligen och vänder den baklänges, ty tanken fordrar att vattnet skall bestå av mera väte än syre. Eget är att vid vattnets elektrolys får man mindre gas än teorien anger. Och Lavoisier själv fann att vätet var nästan dubbelt mot syret. Sainte Claire Deville fick ända till 24 % kväve vid sina vattenanalyser, dessutom ozon, saltpetersyra m. m. Om man inför poltrådarne från stapeln i rent vatten, får man ingenting, ty vattnet är oledande; därför tillsätter man svavelsyra, vilket gör analysen värdelös. Och vid undersökning av de urskilda gaserna nöjer man sig med att vid minuspolen tända på gasen, vilket icke bevisar väte, då alla kolväten också tändas; syrets identitet ådagalägges med tändstickan som tänder sig, ehuruväl detta inträffar i andra gaser också, såsom i NO_2. I alla fall, vatten anses vara väte och syre, naturligtvis i flytande form. Men vätet blir först flytande vid $-150°$ och 650 atmosfärer, och syret blir

vätska vid — 140° och 525 atmosfärer. Man dricker således flytande vätgas (som är en metall) och flytande syrgas; och när jag dricker en liter vatten har jag druckit 586 liter syrgas och 1,375 liter vätgas. När nu syret förenat sig med vätet skulle procedyren ekvivalera 140° köld och 525 atmosfärers tryck, men kemiska föreningar ske ju under värmeutveckling. Här tyckes en orimlighet ligga begraven, och syre och väte synas endast vara konventionella begrepp utan motsvarande verklighet.

DEN LUDNE GUDEN.

Läraren talade: Liksom all underklass anse sig äfflingarne som übermenschen, vilken kan gå i teten för alla rörelser och handhava utvecklingen. Deras gud är den ludne Pan, som ifrån att ha varit bock blev halvmänniska och sedan den Onde, Satan eller Guds motståndare. Men de måtte skämmas för sin gud, ty de kalla sig ateister, men deras religion är de ondes. När de höra talas om en god handling, fnysa de, och deras lust är att förfölja och plåga dem hos vilka något gott kan skönjas, och vilka de kalla hycklare. Deras barn lära icke tala, utan lära med detsamma att ljuga, och äfflingarnes störste skald har skrivit en klagodikt över lögnens förfall, samt utgivit en hjältedikt i sex sånger kallad Pederastens lovsång. Alla äro perversa, mest i hemlighet, men de röja sig i sina författare, som skriva i kvinnans namn, från kvinnans synpunkt emot mannen; ty genom promiscuité hava de förblandat och utplånat all könsskillnad, så att de upphört att känna och tänka som män.

Och de gå som hundarne med nosen i den vite mannens spår för att bita honom i det hemliga, att han må bli lik dem. De löpa alla årstider, och hålla hundbröllop när som hälst, bjuda på sina hustrur, och kalla den legitima svartsjukan för småaktighet. Jag vet en, som utlämnade sin hustru i egen närvaro åt en vän; efteråt blygdes han dock och sa att det var lögn.

VASSPIPAN SKRÄMMER.

Läraren fortfor: Det finnes vita män som blivit förförda av äfflingars honor; barnen bli bländingar och leva i disharmoni, kämpa mot det sataniska mödernet de fått i sig: några kämpa förgäves, andra finna hjälparen, och det givs blott en: Jesus Kristus heter han, dämonbetvingaren. Du vet att jag var en och gick igenom kampen, som dock icke är slut. Äfflingarne predika tolerans, därmed menande att man ska ha fördrag med dem i oändlighet, låta dem ostört predika och göra propaganda, under det de mer eller mindre hemligt förfölja de kristna. Så fort de vädra kristet blod så rysa de, sedan börja de att »utesluta» den »otrogne»; hans namn nämnes icke, och förekommer det i tryck, så klipps det bort; har han förr tillhört äfflingarnes församling, så kallas han nu avfälling, och måste dö som en förrädare. När en äffling dör, får han apoteosen, i brist på ett pantheon; på begravningen räknas kransarna, och granskas påskrifterna; de saknade bli sedan »uteslutna». Alldeles som vid hex-sabbaten, där de trogna avgåvo sin bekännelse genom att kyssa vedersakaren på baksidan.

Emellertid händer, att när de anropa Pan, så svarar denne med vasspipan, och visar han sig då, i skogen, i sovrummet, på skåpdörren, då fattas de av en panisk förskräckelse, låsa in sig, gråtande som mörkrädda barn, eller fly till sanatorier för att bota sin neurasteni, sin sömnlöshet och sina hjärtfel.

DERAS EVANGELIUM.

Läraren fortfor: Men äfflingarne ha även gjort sig en teologi med dogmer, vilka äro parodier eller varieténummer av de kristnes troslärar. De ha således en försoningslära som förkunnar försoningen, men försoning med livet; och är en kompromiss med all livets smuts, som man brukar lämna i hemlighet på ett hemligt rum eller skrapa av sig på farstumattan. De lära människorna att vara fördragsamma med uselheten och ondskan, skildra människorna som snälla, sorglösa varelser vilka i botten äro så goda; »det finnes intet ont i dem». De goda människorna, som icke kunna göra ont, förefalla äfflingarne så stränga, Varför skall man plåga sig i sitt enda liv? fråga de, fullt medvetna att de skola förintas i döden, såsom larvstadier. Där vidtager deras evangelium, som predikar frihet: frihet att göra ont, att vara djur, att bedraga, förfalska, förtrycka. Enligt detta evangelium — baklänges är det omoraliskt att i ett diktverk visa hur det går illa för den onda, lögnaren, bedragaren, kopplaren; man skall förlåta den samvetslöse, den förhärdade, under det kristendomen lärer förlåtelse åt den ångerfulle som bättrar sig. I äfflingsevangeliet har man förfalskat alla Kristi läror, och alla Magda-

lenor äro sympatiska, oskyldiga martyrer av de sociala förhållandena, under det Kristus endast upptog den Magdalena, som lämnat uselheten bakom sig.

AVSÄTTNINGEN AV APAN.

Läraren fortfor: Detta är hela kärnan i Darwinismen, denna galenskap som slank in i samtidens medvetande, överansträngt av jakten efter makt och lyx. Men denna Belsebub kunde endast utdrivas med en annan; det var Nietzsche, en lössläppt dämon som dödade apan, upprättande människan och omtaxerande de gamla pöbelvärdena. Han blev förstådd, därför att han talade äfflingsspråket, och det var det enda sättet få dessa att lyssna; en kristen profet skulle aldrig ha blivit hörd. Men sedan han talat ut, blev hans tunga förnaglad, och hans saga var ute. Joséphin Péladan var en kristen profet av terapeuternas och Esséernas skola, och han förstods endast av den kristna överklassen. Äfflingarne frukta honom och kunna icke nämna hans namn, ty det fastnar i halsen. Hans kristendom var ljus, esoterisk, kanske något för ljus; men efter en vallfart till Kristi grav upptäckte han sveket, vände ryggen åt »försoningen med livet» avsvor skönhetsdyrkan som var äfflingarnes utklädsel i vita lakan och murgrönslöv, upphörde intressera sig för djuret och den nakna kvinnan, genomskådade livsglädjen och Nora, avslöjade toleransens bedrägeri, och tog an korset på fullt allvar eller sådant det är.

Péladan var dock alltid en levande protest mot Simia och representerade den underström som aldrig flöt ovanpå, där det lätta håller sig, men som ligger

färdig att stiga, göra översvämning och som flodvågen feja stränderna, vilka i ebbtiden tjänat som avstjälpningsplats.

LANZ-LIEBENFELZ: THEO-ZOOLOGIE.

Läraren talade: Jag skall sluta med några citater ur Lanz-Liebenfelz' Theo-Zoologie: »Diejenigen die nur der Lüsternheit wegen die Begattung suchen, die nimmersatten Pavianweibchen die sich vor den Wehen fürchten, die werden sich selbst ausrotten und mit dem Kautschuk erdrosseln.»

»Übrigens spielt beim rassenreinen germanischen Mann das derberotische eine unterordnete Rolle; der Beischlaf freut ihn nur dann, wenn das von ihm gewählte Weib allen ästhetischen Anforderungen entspricht...»

»Gar niemand anderer als das buhlaffenlüsterne Weib hat die alten Kulturen umgebracht und es wird auch unsere Kultur zertrümmern wenn wir Männer uns nicht bald besinnen. Das ehebrecherische und sinnliche Weib gehört ins Dirnenhaus, die Würde der Mutter sei ihr entzogen: und ihr Name aus dem Buch der Lebendigen getilgt.»

»Was das Weib heute ist, ist es durch das Schwert und die Kraft des Mannes. Der Mann hat das Weib den Sodomsaffen abgerungen, dafür ist es sein Eigenthum!»

»Die Zeit ist da! Die Weiber wollen oder können nicht mehr gesunde Kinder gebären... Diejenigen Weiber, die zu Müttern bestimmt wären, die vertrauern ihr Dasein als alte Jungfrauen, die Hure wird gehei-

ratet, beherrscht unser häusliches und öffentliches Leben. Die Hure im Hurenhaus ist keine Sünde, sie erfüllt dort ihren Zweck. Aber die Hure im Ehebett ist der Untergang der Völker und Staaten.»

KORSETS HEMLIGHET.

Läraren talade: Kampen mellan hedendom och kristendom, det är striden som nu står i världen. Men så visst som kristendomen ligger framför hedendomen i tiden, så visst är framtiden kristendomens, om ock för stunden äfflingarne ha övertaget. Deras tolerans-edikt tillåter dem i frihetens namn förbjuda kristendomens predikande; de stänga kyrkorna, de förklara Judas oskyldig, ge rösträtt åt galna kvinnor, skriva hedniska läroböcker åt skolungdomen, sätta växelförfalskare och lagvrängare i regeringen, ty deras rike är av denna världen. Men det är med kristendomen som med valnötsträdet, vars frukt skall slås ner med störar och själv misshandlas för att bli givande och trivas. Ju mörkare det ser ut, ju närmare är dagen. Man trampar ner spenatfröet för att det må växa bättre; åkern skall sargas, bultas och vältas för att kunna bära; guldet renas i eld och linet skall rötas i vatten.

Korset visar uppåt, nedåt, utåt, de fyra väderstrecken på en gång, en fullkomning av kompassen; lidandet bränner själens sopor, och jag såg en människa som led alla mänsklighetens kval, men ju mer han led, dess skönare blev han. Det är korsets hemligheter, och lidandets!

»Emedan I icke ären av denna världen, därför hatar världen eder. I denna världen haven I tvång, men varer vid god tröst, jag har övervunnit världen!»

EXAMEN OCH SOMMARLOVET.

Läraren talade: Då man vid mannaålderns inträde vaknar till nytt självmedvetande och upptäcker sig vara ett plagiat, så börjar man skära ner sig för att få skjuta ny stam som är ens egen. Vid ålderdomens inträde fryser denna stam ner till roten (ödeläggelsen) och stubben grönskar igen, skjuter nya löv som icke likna de förra men ändock äro lika. Men när nu gammalt och nytt frodas om vartannat, blir det hela brokigt; roten är dock densamma och genom den röjes arten.

Livets dissonanser tilltaga med åren, och det ökade livsmaterialet, som snart blir oöverskådligt. Därigenom lever man, mera i minnet än i nuet, och utefter hela linjen; ibland är jag i barndomen, ibland i mannaåldern, men eget är att ålderdomen icke känns som något börjande slut utan som början till ett nytt, om man nämligen har återvunnit tron, det vill säga vissheten om en efterlevnad på andra sidan. Då känner man sig såsom läsande på examen med förberedande övningar och man blir bokstavligen ung på nytt; lite examensfeber följer med, men också stora förhoppningar blandade med framtidsdrömmar, som påminna om julstämningar, sommarlov, familjefester med försoningar, uppfyllda önskningar; men det doftar även som brutet björklöv och havsstrand, klingar av söndagsklockor och orgel, lockar som nya kläder och

rent linne, ett bad i akvamarinfärgat havsvatten, aftonbön och gott samvete, hustrun, hemmet och barnet efter en resa, brasan i snöstorm, första balen och den man hälst dansade med, sparbössans öppnande och först och sista examen med sommarlovet!

FALLA OCH LOVA.

Läraren fortfor: Teosoferna tala om de sju planen i Kama-Loka, tillståndet efter döden; jag vill erkänna att jag under vissa förhållanden i livet har levat på flera plan samtidigt, vilket jag haft svårt att fatta, och mina ovänner ändå mer. Dessa motsägelser i tillvaron har jag velat förklara genom personlighetens klyvning eller en flerfald av jag; även har jag sökt gåtans lösning i anpassningen varpå Paulus syftar i 1:a Korinterbrevet 9:20: För Judarne har jag blivit som en jude... för dem som äro under lagen såsom vore jag under lagen... för dem som äro utan lag såsom vore jag utan lag... för de svaga har jag blivit såsom svag... Kierkegaard talar om Sympaskomenos, den som är glad med de glada, sorgsen med bedrövade, rå med de råa, fin med de fina. Men Swedenborg ger ett annat uppslag: »När människan skall födas på nytt, kunna hennes begärelser och falskheter icke straxt bortskaffas, ty det vore att tillintetgöra hela människan, emedan hon ännu icke förskaffat sig något annat liv; därför kvarlämnas länge hos henne onda andar för att uppegga hennes begärelser, på det att dessa på oräkneliga sätt må upplösas.»

Förr trodde jag mig, när jag blev ung med de

unga, gammal och vis med de gamla, galen bland de galna, göra dessa en tjänst; och som diktare levde jag för ögonblicket mig in i deras liv och stämningar, vilka jag sedan skildrade, därvid glömmande mig själv. Ibland tyckte jag mig i dessa återfall i tillryggalagda stadier ha kavat mig upp, liksom seglaren vilken faller av för att ta fullt och sedan ligga upp i höjden.

ATTRAKTION OCH REPULSION.

Läraren fortfor: Det finns både en attraktion och repulsion mellan lika själar; kaka söker nog maka, men icke alltid; olika söker ofta olika. En god människa beklagade sig för mig att han alltid kom i dåligt sällskap och aldrig fick råka gott folk som kunde höja honom. Som han var stark, drogs han visserligen icke ner, men han förmärkte sig icke heller utöva något gott inflytande på sin rysliga omgivning. Han hade däremot tillfälle att se och höra det onda, samt reagera mot detsamma genom den avsky han ingavs — utan jämförelse för övrigt, men Kristus utövade icke attraktion på högre stående individer, icke på anständiga och goda, utan på stackare, svaga karaktärer, sjuka, besatta, lastbara, tjuvaktiga publikaner och skökor; hans lärjungar förstodo icke vad han lärde, utan tolkade allt från materiella planet. Han svarade själv på den anmärkningen, att endast sjuke behöva läkare. Min äldre invändning vill jag undertrycka, ty jag böjer mig på försök för »korsets galenskap», då erfarenheten har lärt mig, att visdomen endast kan absorberas av ett ödmjukt sinne och att lydnad är mer än offer. Min stadiga bön

har på sistone varit att få komma i gott sällskap som kunde lyfta mig, och slippa dåligt som åtminstone underhåller en skadlig förbindelse med de lägre planen. Det är väl mitt fel, så att de som söka mig, leta mitt gamla jag, och när de icke finna detta, tro de att jag icke finns.

DUBBELGÅNGAREN.

Lärjungen talade: När en man börjar älska en kvinna, så kastar han sig i en trance, blir diktare och konstnär; ur hennes bildbara oindividualiserade astralmateria arbetar han ut en tankeform, i vilken han ingjuter allt det vackraste han äger inom sig, och skapar så en homunkel, som hon adopterar till sin double; och det är den hon låter mannen operera med. Men denna astralbild är även mannekängen som hon, jägarinnan, sätter ut för att locka med, under det hon själv ligger bakom busken med laddad bössa lurande på rovet.

Mannens kärlek till sin homunkel överlever ofta alla illusioner, och han kan ha fattat dödligt hat till hennes själv, under det hans kärlek till dubbelgångarn fortlever. Men detta maskspel ger anledning till de djupaste disharmonier och lidanden; han blir skelögd genom att betrakta två bilder som icke sammanfalla; han vill famna sitt moln, men får fatt i en kropp; han vill höra sin dikt, men det är en annans; han vill se sitt konstverk men det är bara en modell. Han är lycklig i sin trance fastän världen icke kan fatta hans lycka; vaknar han ur sitt sömngångeri, då växer hans hat mot kvinnan, ju mindre

hon motsvarar hans urbild, och när hon har mördat sin dubbelgångare, då är kärleken slut och det gränslösa torra hatet står ensamt kvar.

SIMIA BLIR SKÖNHETSTYP.

Läraren fortfor: När darwinismen kom i världen på 1850-talet, så störtade äfflingarne till, och deras gyllne tid var inne; de dikterade nya lagar för skönmåttet, och efter dessa skapades nya mod i klädedräkt och skodon. Den helleniska världen, antikens kanon avskaffades och proportionerna togos från släktingen Simia. Apollo skulle nu ha hår på kroppen för att vara man; diskuskastaren skulle ha långa smala platta fötter; Skraparen fick icke ha vador, som är arierns släkttecken, utan byxorna måste flagga på stång; handen skulle sakna sin mänskliga bredd och bli smal som en tass med långa fingrar(!); armarne borde räcka till knäna så att man kunde »gå rak och plocka blåbär»; kvinnorna anlade sittvalkar (tornyr), fettsteiss, sirenens simgördel; hottentottskans rasmärke blev skönhetstecknet. Med ett ord Simia Lar och Pithecia Satanas blevo tongivande; mannen dolde sin panna under King-Charleshundens lugg, dekolleterade sig och blev lik en kvinna. Därmed följde djurskydd, så att djuren började förtrycka mänskorna; hästägaren kom i fängelse för att han icke ville låta hundsvottera sig av en fyrfoting, och hundägaren offrade vän, hustru och barn för sitt orena djur.

Det är den tiden, som inviges av den Simieska Pindaros som sjöng nya sånger om Orfeus och Helena, stulna och travesterade; västerlandets kultur var

hotad, förödelsens styggelse satt på Zions högaltare. Den stora Babyloniskan kopplade med Vilddjuret. Men så kom kriget 1870 och rensade luften.

DJURLÄTEN, FÖRKLARLIGA.

Lärjungen: Det finns i Hæckels Naturliga Skapelsehistoria en strof om tillbakagående utveckling, och där musslan uppgives vara en återgången snäcka. Detta ger ju anledning undra om icke andra och högre djur äro återgångna. Säl-djuren synas repetera alla landdjur och kunna vara sådana som anpassats för att leva i vattnet. Deras läten antyda åtminstone något dylikt.

Sjöbjörnar böla som kor; i striden brumma de som björnen; efter segern pipa de, men besegrade jama de som katt eller utter.

Sjöhundar skälla som hundar; yngre jama. Valrossen råmar som en oxe och snarkar under sömnen. Glatta sjölejonet ryter som lejonet, råmar som oxen och grymtar som ett svin. Unga böla som kalvar eller bräka som lamm.

»Havsuttern bildar övergång till sälarne. Bakfötterna äro räta som sälens och försedda med en hud som infattar tårnas utsida liksom på gåsens fot.»

Fiskuttern visslar vid parningstiden som en människa. Tapiren visslar också.

Björnen har ett kilformigt huvud och är allätare som svinet, men kan även grymta.

DJURLÄTEN, OFÖRKLARLIGA.

Lärjungen: Hönorna skrika ibland som svin när dessa slaktas. Höns låta stundom som gäss. Ejdrar skrocka stundom som hönor: ko-ko-ko-ko-ko. Havstruten låter stundom som höns: gack-gack-gack! Kråkungar kväka som grodor.

Hundskall i fjärran ljuder ofta likt kråkans hurrah, hurrah, hurrah!

När kattor slåss påminner skriket om vuxna nötskrikors: Hä, hä, hä; kattornas locktoner likna små barns jämmer, och deras sång kan påminna om sopraners.

Skogsduvan låter som en döende eller en barnsängskvinna.

En av de mindre måsarne hickar: hick! — hick! troligen emedan han ätit för mycket. Råttor pipa som fågelungar.

Små aparter kvittra som fåglar.

Den kortörade ugglan bräker. Horsgöken gnäggar icke utan bräker som en get.

Sothönan skäller ibland som en hund.

Tornfalken säger klih, kli, kli, men kan också vissla som tapiren och uttern.

VENUS MILO CONTRA JULIA PASTRANA.

Lärjungen tog ordet: Ja, jag minnes, då till min skam, nu till min ära, hur en äfflingsartist, som skulle göra min byst, förvånades att jag icke hade hår på kroppen, och trodde jag icke var man därför att jag

hade relativt små händer och fötter, samt ägde vador. Min mor på sin tid hade annonserat mig som ett välskapat barn i tidningen och var särskilt stolt att jag icke var luden som Esau. Tiden hade gått oss förbi, nya ideal voro funna, och jag sörjde över min släta hud, önskade mig svans och avundades min svåger som hade kindpåsar med tagel som gick upp till ögonen, saknade vador och undvek långa manchetter för att visa fällen. Jag minns en kvinna med ragg på bröstet vilken ansåg sig vara übermensch ända till 1890, då hon började raka sig på benen. Vi som sett Julia Pastrana visas för pängar, kunde icke växa i dessa nya ideal, och kallades därför konservativa och servila lymlar. Men vid det nya könsvalet visade sig även vilket ideal kvinnan bar på: Det var numera icke löjtnanten, artisten, skalden, läkaren, med framtid och hem att bjuda på, utan det var slaktardrängen (toreadoren), gardisten, spårvagnskusken, poliskonstapeln, till och med slutligen brevbäraren. Med ett ord: herrarnes och intelligensens tid var ute; drängens var inne. Då kom Nietzsche! Och därmed var äfflingarnes Nora avdankad. Venus Milo vann på Julia Pastrana.

ÄFFLINGARNES NORA.

Lärjungen fortfor: Nora blev paviankvinnans prototyp. Hon stjäl som en babian, smygäter snask som en apinja; ljuger ifrån sig, viggar, med strumporna som lock; dansar cancan med kvävda tårar (l'art d'être martyre). Dessa hastiga övergångar, dessa krumsprång i känslorna, dessa manövrer med ögonen medan handen arbetar i den syfilitiske doktorns ficka;

trolösheten, hyckleriet, falska växeln; denna röra av fräckt bedrägeri, lismande njutningslystnad kacherad under medlidandet som saknas; konsten att förnedra en man för att få förakta honom; dra ner, sudla, få skuld på; härska utan att vara född härskare; fram och tillbaka utan håll och återhälle, dumheter serverade som genialiteter; utan sinne för hem, bara ett tillfälligt nattläger, utan känsla för barn bara för kopulationer — det är aphonan. Därför blev Nora äfflingarnes ideal, och de kände på sig att hon var av deras ras, därför njöto de att se henne förnedra »den gode blonde mannen», vars godhet de ansågo som dumhet; och när Nora går ifrån alltsammans som hon rört ihop likt en apa som städar i en sykorg, då jublade de och gräto, av sympati för den uronda. Vart går Nora? På gatan, naturligtvis. Från hemmet till gatan går vägen! Vad skall Nora göra? Para sig förstås; fritt, otvunget, fördomsfritt som i menageriet.

FÅGELNS FLYKT.

Lärjungen: En lärd skrev för tio år sen en tjock bok om fågelns flykt och stannade vid att den var oförklarlig enligt fysikens kända lagar, alltså ett underverk eller mysterium. Jag såg en fiskljuse förföljas av en kråka; ljusen högt uppe i luften vände sig på rygg, »sam på rygg», och högg med klorna uppåt kråkan. Det var oförklarligt. En duvhök har rovet i ena klon, kastar sig på rygg och hugger med den lediga klon uppåt kråkan, detta utan att sjunka från höjden.

Även om fågeln är en aerostat som förer varm luft i sina säckar och driver ut förtunnad luft i varenda fjäder, så är icke detta fullgod förklaring.

Se en fet and lyfta från vattnet och med sina alldeles för små vinglappar skjuta fram som en pil, och tänk på en flygmaskin av så stor och tung kropp med så små vingar, så synes problemets orimlighet för ögat.

En död fågel känns alltid så oväntat tung i handen. Tanken fordrar den levande fågeln lättare och därför förvånas man över tyngden som med döden infunnit sig. Om man gjorde sig besvär att väga en levande fågel och jämförde sedan med den döda vikten, kanske man fann en differens.

Teosoferna kalla det levitation, då viljan under vissa förhållanden motverkar tyngdlagen.

Kanske det är det!

VETENSKAPSBRACKOR.

Lärjungen: Hela den berömda utvecklingsläran gick i hemlighet ut på att skapelsen gjort sig själv och icke var skapad av någon Gud. Nu var det icke nytt att skapelseverket gått successivt, ty det står redan i Genesis' 1:a kapitel att det skedde efter vart annat; och att Rom icke byggdes på en dag, har Kreti och Pleti alltid vetat. Jag läste häromdagen i en ägglära (oologi), att alla fåglars ägg varit vita från början (hur vet han det?) då de lades i dynghögar som ormarnes. Sedan fåglarne började bygga i det fria, så uppfunno de att måla sina ägg brokiga, så att de icke måtte synas bland löv och rask. Antaget (vilket är orimligt!) att fåglarne kunna kolorera, så frågas: när började de fixera målningarne, som äro konstanta?

Och hur bära de sig åt att med blodpigmentet färga äggen i uterus. Det vet man inte, men man påstår det!

Nu går det lika bra att bevisa, att en medveten skapare låtit skapa arterna, och därvid liksom bildhuggaren börjat med skisserna. Men Skaparen sökte icke blott nytta utan även skönhet, ty han var även konstnär. Blommornas skönhet är icke någon flugfälla, fjärilns vingar icke en lockfågels, snäckans vindlingar och färger intet afrodisiacum, utan det sköna är för sin egen skull. Detta är ett obegripligt tal för vetenskapen, som aldrig ser det sköna, utan bara nyttan; med ett ord: det är vetenskapens brackor som förnedrat vetenskapen.

KVÄVETS KONSTITUTIONSFORMEL.

Läraren fortfor: Hela den rådande kemien är en exoterisk, vulgär kompromiss. Då den högre utvecklade organiska kemien rör sig så enkelt med fyra ämnen kol, väte, syre och kväve borde ju den oorganiska röra sig med ändå enklare medel. Och när den organiska kemien utvecklat sig så att den upplöst de gamla empiriska formlerna i konstitutionsformler, borde väl den oorganiska göra detsamma. Må väte vara väte eller 1 och kol vara 12, eller 12 väte; må syre vara 8 eller 16 men med två polariteter, då syret icke är surt och icke alkaliskt men kan bilda både syror och alkalier. (Ritter menade (1801) att syre var vatten med negativ elektricitet, väte var vatten med positiv elektricitet.) Men kvävet måste upplösas i sin konstitutionsformel, vilken dock kan växla från CH_2 (CH_3) till OC. Man skiljer numera i orga-

niska kemien på CO koloxiden och CO karbonylen, som är en radikal. Denna $CO = 28$ kan vara kvävet $N_2 = 28$ då båda äga precis samma egentliga vikt

$$= CO = 0{,}96978 = 28$$
$$N_2 = 0{,}96978 = 28,$$

men den behöver icke vara identisk utan kunde tecknas OC för att antyda en molekulär omlagring. Berzelius uppgav kvävet hålla 55,68 % syre och 44,32 % nitricum, vilket stämmer ungefär om nitricum som ej kan isoleras är ett kol; och han tog aldrig tillbaka, ehuru han gick med på kompromissen att betrakta kvävet som en odekomponerad radikal.

KVÄVETS HÄRKOMSTER.

Läraren fortfor: Det finnes många omständigheter som tala för kvävets formel OC. CO uppträder nämligen i organiska kemien som radikal i ketongruppen, vilken jämte karboxylgruppen $CO.OH$ bildar övergången till cyanföreningarna, där kvävet framträder. Att kvävet även under andra förhållanden kan konstituera sig ur ett kol och ett väte såsom CH_2 (CH_3), framgår ur organiska kemin, där man träffar pyridin och kinolin sammansatta i analogi med benzol, naftalin och flera, men med kväve i stället för en eller flera CH. Denna CH_2 som icke är känd i fritt tillstånd spelar en stor roll i de homologa serier av methan och ethylen där stigningen sker med detta CH_2, vilken vid varje frigörelseförsök polymeriserar sig. Tydligast visar sig detta kolvätets övergång till kväve vid torrdestillation av stenkolstjära. Mellan 80° — 115° avgår först benzol C_6H_6, sedan toluol C_7H_8.

Mellan 115° och 200° avdestillera kolväten som med stigande temperatur öka sina molekularvikter ända till och med naftalinet $C_{10}H_8$ (vid 215°—230°) och antracenen $C_{14}H_{10}$ (vid 290°—320°). Men dessförinnan har den syrehaltiga fenolen visat sig, och efter den komma de kvävehaltiga med anilin i spetsen. Denna anilin $C_6H_5NH_2$ är toluolens amid, och i toluolens $C_6H_5.CH_3$ synes redan kvävet såsom CH_3 in nuce. Anilinen har samma molekularvikt som toluolen, men CH_3 är utbrutet och transmuterat till N, som med ett utbrutet H_2 bildar NH_2, enligt:

Toluol $= C_6H_5.CH_3 = 92$.

Anilin $= C_6H_5.NH_2 = 93$.

KOLETS ANOR.

Läraren fortfor: Om stenkolen voro av uteslutande växtlämningar uppkomna, skulle de ju icke vara kvävehaltiga, ty trä ger icke kväve vid torrdestillation. Kvävet i stenkolen bör därför bildas vid destillationen antingen ur OC eller CH_3. För övrigt anses stenkolen vara eruptiv asfalt, i vilka växtlämningar blivit nerslammade under omständigheter vi icke känna. Denna asfalt synes vara ett slags urämne, ty den innehåller hela skapelsen C, H, O, N, S, Ph, och alla metallerna ända till och med guldet. Stenkolen äro lika litet av organiskt ursprung som petroleum, och kolet i dem behöver icke härledas ur organiskt. Kolets första uppträdande i urberget är grafitgneissens kol; denna grafit transformeras på nästa stadium till järn i gneissen, och båda synas ha uppstått ur silicium vars atomvikt av Berzelius tecknades 22,22 som är två gånger kolets

11,.. vilken är borens 11. Kol, silicium och bor äro allotropiska modifikationer av samma ämne, och borsyra, kiselsyra och kolsyra är nästan samma sak. Växterna synas äga förmågan transmutera silicium till kolet, varav de leva, liksom de också, vid vattenkultur, tyckas omvandla vätet till kol. De som fordom kallat bergkristallen förstenat vatten, ha kanske rätt, då vattnets väte först blev kol och sedan silicium. Borsyrans uppträdande är ännu hemlighetsfull, ty den finnes icke i urberget, men kan vid vulkaner och fumaroler förklaras såsom transmuterad kolsyra eller kiselsyra.

TAUTOMERIER ELLER LIKA MEN OLIKA.

Läraren fortfor: Dessa kolets förvandlingar äro ju icke mera märkvärdiga än de kända och erkända i träkol, grafit och diamant. Och uppgiften att kol icke kan bli gasformigt eller flytande är ju oriktig, då kolet i kolsyran är gasformigt, och kolet i petroleum är flytande. Sannolikt är att kolet i hetta dissocierar sig till väte, och att kolet i kolsyran är i väteform för att sedan åter förtätas till kol. Och i petroleum eller andra flytande kolväten befinner sig väl kolet såsom väte förenat med syre till ett slags vatten. Alkohol är ju ett eldvatten som tecknas med C_2H_5 (OH) eller C_2H_6O som kunde tecknas $H_{24}H_6O =$ — — $H_{28}(H_2O)$. Eller om ett H_{16} är O, kan ekvationen hyfsas till: alkohol $= H_5 (H_2O)_2 H_5$. Det är ett vatten överlastat med väte och därför brinnande; och när alkohollågan sotar en kall kropp, kondenseras en del av överskjutande väte till kol. — När jag nyss uppgav kvävet vara en OC till skillnad från CO, kol-

oxiden eller karbonylen, borde jag ha motiverat denna hypotes med en analogi. Det finns något som kallas tautomera föreningar med en egendomlig inre rörlighet mellan vissa atomer i molekylen och som därför kunna reagera på andra, än med en konstitutionsformel än med en annan. »Så är fallet med cyanvätet, som stundom agerar i form av H C N och stundom som H N C, i senare fallet med kväveatomen bunden vid vätet.» O C och C O äro väl tautomera, och O C kan agera kväve, där C har en annan natur än i C O. Alltså lika men olika!

KLOREN EN OMÄTTAD VÄTEOXID.

Läraren fortfor: Lavoisier, syrets påfinnare, vidhöll till sin död att saltsyran bestod även av syre, och Berzelius visade att kloren höll syre; men slutligen och för bekvämlighetens skull tecknade man kloren som radikal eller element, liksom cyan förblev Cy ehuru man visste den vara C N. Om man nu ser till hur kloren framställes, så säger nyaste läroboken, att klor frigöres i allmänhet genom oxidation av klorvätets väte, varvid bildas vatten och fri klor. Här står ju tydligen hur kloren b i l d a s, fastän man skriver f r i g ö r e s: v ä t e t o x i d e r a s. Och då skulle klorens konstitutionsformel kunna vara: $OH.OH_2 = O_2H_3 = 35$. Och saltsyran $OH_2.OH_2 = 2\ H_2O$ eller ett dubbelt vatten, (vilket förklarar havsvattnets klorhalt, i parentes.)

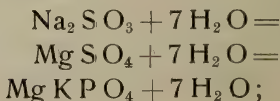
Alla klorurer eller klorider äro då ett slags oxidhydrater, vilket röjes av deras delikvescens; hydroxylerna synas vara utbrutna klorekvivalenter, och

konstitutionsvattnet i salterna likaledes utbrutna $H O$. Men allt fruset vatten är amoniakhaltigt och synes vara ett tautomeriskt $O H = 17 = N H_3 =$ så att kloren kan betraktas som en dubbel amoniakradikal, vars egenskaper den besitter. Dessa framträda i azo-imiden $N_2 N H$ eller reducerad $O C . N C . O H$, vilken motsvarar en haloidsyra, alltså t. ex. saltsyran.

Kloren tecknad $O H . O H_2$ visar sig som en omättad väteförening och därav kunde dess begär till väte förklaras. Kaustik amoniak dissocieras i $N H_4$ och $O H$ varvid $O H$ uppenbarar sig.

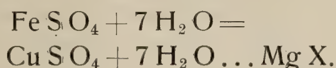
JOD ETT 7-KONDENSERAT $H_2 O$.

Läraren fortfor: Då nu kloren är sådan, huru skall då joden se ut inuti? Joden finns icke i havsvattnet lika litet som kloren, utan uppstår eller bildas vid extraktionen eller destillationen. Om kloren består av $O H . O H_2$, så är den en hydroxyl och ett vatten; uppkommen genom klyvning och kondensering, men havsvatten luktar icke klor utan klorväte som är 2 vatten eller $O H_2 . O H_2$. Vi skola nu se till om joden är en högre koncentrationsgrad av vattnet, jag ponerar 7-kondenserat och vill göra det sannolikt genom följande deduktion. Tångaska innehåller ännu icke jod, sedan sodan är extraherad, men moderluten håller svavelsyrligt natron och undersvavelsyrligt natron, svavelsyrad magnesia och fosforsyrad magnesia. Nu tillsättes järnvitriol (och kopparvitriol). Moderluten skall nu först beaktas:

$$Na_2 S O_3 + 7 H_2 O =$$
$$Mg S O_4 + 7 H_2 O =$$
$$Mg K P O_4 + 7 H_2 O;$$

och sedan järnvitriolen och kopparvitriolen när den bildar dubbelsalt med magnesiums salter:

$$Fe\,SO_4 + 7\,H_2O =$$
$$Cu\,SO_4 + 7\,H_2O \ldots Mg\,X.$$

Detta fem gånger återkommande $7\,H_2O$ har molekylarvikten 126 som är jodens atomvikt. Pekar icke detta åt min nyss framkastade supposition? Men det finns ett par andra siffror också som peka längre bort, eller antyda att hela materien är ett och samma, endast rörande sig med tal, vilka uttrycka kondensationsstadier. Undersvavelsyrligt natron har molekylarvikt 252 och svavelsyrad magnesia 252, men 252 är jodens molekyl ($126 \times 2 = 252$).

JOD OCH MANGAN.

Läraren fortfor: Men jodsyntesen var icke färdig ännu; till fällningen som kallas kopparjodur och tecknas $Cu_2\,I_2 = 379$ skall sättas brunsten och svavelsyra. Nu bemärka vi först Cu_2 som är 126 eller jodens ekvivalent; därpå bemärka vi $Cu_2\,I_2$ med 379 som är 3 jod, och joden är 1, 3, 5 eller 7-värdig, alltså ha vi här i fällningen en 3-värdig jod. Nu tillsättes mangansuperoxid och svavelsyra, varvid först och främst manganoxidulsulfat bör bildas $= Mn\,So_4,\ 7\,H_2O$. Där synes nu $7\,H_2O$ igen med 126 som är jodens tal. Men om vi antaga den så kallade kopparjoduren hålla klor, så kan $Mn\,Cl_2$ uppstå, och den har såsom vattenfri jodens tal 126. Procedyren är icke så enkel som man trott, och extraktionen synes vara en mycket komplicerad syntes. Vad mangansuperoxiden skall

ha där att göra vet ingen människa, men den brukar oxidera, och Berzelius ansåg också joden vara en superoxid. Manganens inre sammanhang med kloren är observerad för länge sen i överklorsyrans analogi med övermangansyran. Och jodens färger (violett) äro manganens. Hettar man jod, fås samma violetta rök som när övermangansyrat kali och svavelsyra hettas (och indigo har samma egenhet ge purpurrök). Beredes klor, skall man även begagna mangansuperoxid (och saltsyra) och Berzelius ansåg kloren vara en superoxid. Bromen är bara aritmetiska mediet mellan klor och jod.

JODSTÄRKELSE—INDIGO—BERLINERBLÅTT.

Läraren fortfor: Men ett ämne kan bildas på flera sätt, och joden framställes ju även ur natronsalpeter. I moderluten inledes ångor av salpetersyrlighet som väl blir undersalpetersyra $= N\,O_2 = 46$. Med detta 46 stiger den homologa serien klor, brom och jod, som då kan tecknas:

$$\text{klor} = O_2\,H_3 = 35$$
$$\text{brom} = O_2\,H_3 + N\,O_2 = 80$$
$$\text{jod} = O_2\,H_3 + 2\,N\,O_2 = 126.$$

Jodens framställning är således en synthes, och den uppstår genom fraktionering, så att först klor avgår, sedan klorbrom, därpå brom-jod och sist jod, men endast vid 100°, ty över den temperaturen bildas ingen jod utan klorjod. Joden synes även kunna uppstå ur samma faktorer som fosfor, och 4-värdig fosfor är 126 som var jodens tal. När man bereder jodväte,

tager man jodfosfor och vatten. Att fosforn därvidlag avger något är klart; invid proppen på jodväteflaskan avsätter sig också fosfor, som man icke beaktar, utan räknar till föroreningar.

Slutligen vill jag bara nämna följande observationer under mina egna experimenteringar. Grått svavel och jod ge fosfor.

Jodstärkelse, berlinerblått och indigo synas vara tautomerier.

GULDETS TAL.

Läraren fortfor: Som vi nu sett av jodsyntesen rörer sig det hela hemlighetsfulla förloppet med tal, så att det synes likgiltigt vilket ämne är i fråga. Det är detta Kant kallade dynamider, vilka i våra dagar dykt upp under namnet elektroner. Ett vackert exempel på dessa talens rörelser erbjuder guldets extraktion ur svavelkis $Fe\,S_2$. Vid första rostningen bildas $Fe_7\,S_8$, och i $Fe_7 = 392$ synes guldets molekyl som är $392 = 196 \times 2$. Därpå tillsättes brunsten och saltsyra som ger $Mn\,Cl_2 + 3\,H_2\,O = 196$ som är guldets atom; men där bildas ju även $Fe\,Cl_2 + 4\,H_2\,O$, som också är 196. Sedan precipiteras guldet av järnvitriol som synes bliva »sulfate ferrique» $Fe_2\,O_3\,.\,S_3\,O_3$ med vikten 196. Men rostas svavelkisen ut, så uppstår $Fe_3\,O_4 = 232$ som är klorguldets tal, $Au\,Cl = 232$. I Faluprocessen där kisen både håller koppar och järn, kloreras den först, då kopparklorur bildas, $Cu_2\,Cl_2 = 196$, som ju är guldets atom, och även järnklorur med 196. Betraktar man guldets lösningsmedel eller kungsvattnet, så ser man saltsyran med 36 och salpetersyran med 63

giva talet 99 som är guldets gamla ekvivalent (Berzelius). Guldets bästa fällningsmedel ur klorföreningarna är oxalsyran med talet 126, vilken med en klormolekyl 70 ger 196 eller guldets tal. Allt som ger talet 196 (392) synes bilda guld. 14 kisel är 196, 7 järn är 196; kvadraten på kväven 14×14 är 196. Tal och egenskaper! Nya tal, nya egenskaper!

DET KAN MAN OCKSÅ GÖRA.

Lärjungen: Novalis, skalden, som var matematiker skrev så här en gång: »Det högsta och renaste är det vanligaste och mest lättfattliga: därför är elementargeometrin högre än den högre geometrin. Ju svårare och mera invecklad en vetenskap är desto mera oren ... är hon.»

Jag har alltid undrat varför qvadratura circuli var olösligt, då Handbok för ingenjörer angiver formeln för att kvadrera ett cirkelplan (närmevärde).

Även har jag tänkt mig samma problem kunna lösas med Euclides' XII bok om cylindern. Dennas mantel är nämligen en rätvinklig parallelogram, vars bas är = cylinderbasens omkrets vilken är en cirkelyta. Då nu ett visst förhållande äger rum mellan manteln (rektangeln) och cirkeln, kan jag väl reducera rektangeln till kvadrat och beräkna cirkelytans förhållande till denna kvadrat. Skolgossar bruka föreslå, att man rullar upp cylinderns mantel, delar denna i fyra lika delar och bildar därav en kvadrat. Det är både praktiskt och ofelbart, men icke ansett vara vetenskapligt. Vinkelns tredelning har jag sett lösas av en underordnad tjänsteman i tullverket medelst

gradskiva. Och problemet är löst i varje reguljär femhörning, där diagonalerna dela vinklarna i tre lika stora delar. Annars har jag tänkt mig att då sinus för en vinkel står i bestämt förhållande till vinkeln, man genom att tredela sinus, även kunde tredela vinkeln.

Jag tycker gradskivan är säkrast, men den är visst för enkel!

KATALYS OCH REVERSIBEL REAKTION.

Läraren fortfor: Men det finnes en annan kraft än den kemiska affiniteten, vilken är litet utforskad, den katalytiska eller kontaktverkan, vilken dock sker efter bestämda talförhållanden.

Kolet »absorberar» nämligen 64 volymer svavelsyrlighet, och SO_2 är 64. Av kvävemonoxid 45 volymer och N_2OH är 45; av kväve 7 volymer, och kväves gamla ekvivalent är 7; av ethylen CH_2 (C_2H_4) även 7 volymer CH_2 är 14 som kvävets atom. Men vid andra absorptioner synes kemiska transmutationer äga rum efter ännu okända lagar. Av svavelväte upptager kolet 55, vilket kan vara cyanethyl, och av kolsyra 35, som kan vara klor. Reaktionen kan här vara reversibel, så att svavelvätet först i kolet blir cyanethyl, vilken vid analysen återigen blir svavelväte.

Vid framställning av syrgas med klorsyrat kali brukar man tillsätta kopparoxid, som visade sig hava en katalytisk verkan, ity den icke ändrade sin konstitution under procedyren. Men efter upptäckten av dissociationen och reversibla reaktioner, skulle man kunna tänka sig att kopparoxiden avgav syre i första

instansen och sedan återtog syre för att rekonstrueras ur det klorsyrade kalit.

Annat blir förhållandet då syre framställes ur klorkalk. Kalk har ju så liten mängd syre att man nödgas tänka på kloren som syrekälla. Klor = $O_2 H_3$, en superoxid som kan avstå syre i nämnvärd mängd. Verkställde man mätning och vägning riktigt, så kunde klorens konstitution kanske bevisas vara $O_2 H_3$.

VÄRME OCH AFFINITET.

Läraren fortfor: Nyare kemister som spekulerat över kemiska kraften ha funnit den likna värmet. Liknar gör den väl icke, men den står i det intimaste sammanhang. Kvicksilvertermometerns 100° äro nog tagna på intuitionens väg; ty kvicksilvrets ekvivalent är 100 (atom 200); vid 100° kokar vattnet, kanske dissocieras. Många kemiska reaktioner ske vid 100° eller i solljus, såsom då klor och väte förenas eller vissa salter dekomponeras. (Solljuset och 100° bör noteras för framtida behov, då därmed möjligen solens temperatur kan beräknas.) Då emellertid kvicksilvret utvidgas vid 1° med $^1/_{100}$, så sjunker ju dess egentliga vikt med $^1/_{100}$ och följaktligen dess föreningsvikt eller affinitet, vilket faktum är obeaktat. Att man kan läsa atomvikter (molekular-) på termometern ådagalägges av följande försök som jag själv anställt. Järn angreps ej av kall saltpetersyra, men när båda uppvärmdes, inträdde reaktion vid 56°; och Fe = 56. Silver angreps av svavelsyra först vid 106° och Ag = 106. Koppar angreps ej av svavelsyra förrän vid 128° och Cu_2 = 128 (Cu = 64). Tenn upplöstes i svavelsyra vid 118° och

Sn = 118. Guld löstes i svavelsyra med något saltpetersyra vid 197° och Au = 197 (196). Nu lärer kemin, att föreningarnes beständighet minskas med stigande temperatur, följaktligen ha vi rätt att tro, det järnet dissocierar sig vid 56° i saltpetersyran, eller rent av dekomponeras i sina beståndsdelar $(C_2 H_4)_2$ och bildar en tautomer ethylnitrat eller butylnitrat = $C_4 H_8 N O_3$ = tecknad $H_8 C_4 N O_3$ för att undvika förväxling.

VÄRMEDYNAMIDER.

Läraren fortfor: Många ämnens kokpunkter eller smältpunkter sammanfalla med atomvikten, men icke allas, och i senare fallet synes ämnet vid smältningens eller kokningens temperatur vara ett annat ämne, vilket borde utrönas. Några exempel ur högen: Benzoesyrans smältpunkt 122° och molekul = 122. Acetylacetats kokpunkt 100° och molekul 100. Citronsyran 210 blir vid 174° akonitsyra som är 174. Antimoncinnober bildas vid 60° och antimon är $60 \times 2 = 120$. Men hos en del andra utfinner man kokpunkten genom egentliga vikten. Ethylendiklorids kokpunkt är 59°; dess egentliga vikt 1,18. Multipliceras den med 100 fås 118 som dividerat med 2 ger 59. Men ethylendikloriden är 97. Vinulisopropyls kokpunkt är 33°, egentliga vikt 0,66 som ger $^{66}/_2 = 33$. Stundom varierar funktionen så att hexylacetat med kokpunkt 178° är $100 \times 0{,}88$ (eg. vikt) $\times 2$. Hos zinkethyl med kokpunkt 118° utfås talet ur egentliga vikten 1,18 endast genom multiplicering med 100. Cyanväte 27 kokar vid + 26°. Jodväte 127 kokar vid 127°. Kvicksilverklorid 265 smälter vid 265°. Silverperoxid exploderar vid 108°

och Ag är 108. Tenn 118 (mol. 236) smälter vid 236°. Manganoxidulsulfat 280 förlorar sina $7 H_2 O$ vid 280°. Palladiumjodur 360 förlorar sin jod vid 360°. Om ett mangansyrligt salt skall framställas av manganoklorid $Mu Cl_2$ med kalkmjölk, så inblåses luft hettad till 55°. Den kemist som på intuitionens väg påfunnit dessa 55° som är manganens atomvikt, han har anat sammanhanget mellan värmedynamid och kemisk dynamid; och bildningsvärmets teori har sträckt ut sina gränser. Luft vid 55° bildar mangan 55. Är det bara tal, alltihop?

ATOMFORMERNA I KRISTALLERNA.

Läraren fortfor: Men jämte talförhållanden existera ju rumsförhållanden som uttrycka sig i kristallformerna och deras tal. Koksalt kristalliserar i kuber, men varje kristall består av kuber som kan ses så långt mikroskopet räcker, vilket gav uppslaget till Hauy's murtegelsteori, enligt vilken koksaltet vore uppbyggt av kuber ini oändligheten, så att slutligen molekulen eller atomen skulle ha samma form. Häremot gjordes flera invändningar, såsom att atomerna, vilka sväva fritt, således måste vara omgivna av tomrum, men som detta icke kan bevisas, lämna vi den invändningen i egenskap av tom spekulation. Att ämnena kunna genomtränga varandra, se vi genom aktgivande på naturens tillvägagående. Mineralet blyglans som består av svavel och bly har kroaserat båda komposanternas kristallformer, så att blyglansen visar en korsning av svavlets oktader och blyets kub. Ha vi då rättighet antaga att molekulerna eller atomerna kunna

genomtränga och korsa varandra? Svaret därpå ligger kanske dolt i slagfigurernas hemlighetsfulla språk. Slår jag med en mejsel på det kubiska koksaltets sida, så får jag en fyrstrålig stjärna, och gör jag samma försök med den hexagonala kvartsen får jag en sexstrålig stjärna. Dessa figurer angiva ju utåt urformen, på vilket ämnet var byggt, och mikroskopet bekräftar samma faktum inåt så långt förstoringen räcker.

Kanske det är atomens form vi se uti kristallen? Naturen arbetar ju så enkelt och följdriktigt på alla håll och kanter.

ATOMERNAS GENOMTRÄNGLIGHET.

Läraren fortfor: Att atomerna kunna genomtränga varandra blir endast fattligt, om vi tänka oss dem såsom smådelar, men det existerar ju saker som vi icke kunna fatta. Således förstå vi ej hur blyglansen blivit en ny kropp, som varken har svavlets eller blyets egenskaper. Tydligare visar sig detta i cinnobern, ett vax- eller harzliknande rött färgämne, uppkommet ur det gula svavlet och den flytande blåvita metallen kvicksilver. Antaga vi åter att svavlet är en superoxid av ett kolväte $(C_3 H_4)_2 = C_6 H_8 O_3$,* och kvicksilvret ett kolväte $C_{16} H_8$ ur serien naftalin, antracen, krysen, idrialen, så skulle cinnobern vara en analog med krysokinon $C_{18} H_{10} O_2$, som är också ett rött färgämne. Då bleve processen mera invecklad och mera förklarlig på samma gång. Men då skulle man också

* Denna 3-värdigt svavels formel är given av professor Fittica i Marburg.

ur kristallografin kunna leta sig till grundämnenas konstitution. Någon har uttalat den meningen att alltings urform är sfären; i organiska livet synes den som kulan eller blåsan, och när sfärer pressa varandra uppstå kristallerna, såsom växtens celler bli sexhörningar och bicellens likaså. Kolet, det abstrakta, urämnet till organiskt liv, är sex-värdigt, har sex angreppspunkter, och är väl blivet sex. Ty 6 är kolets ekvivalent och sex-atomigt är det i sin högsta valens. Stärkelsen, som icke kristalliserar, synes dock uppbevara ancestrala energier från kolet, ty det brister i sexsidiga pelare när det torkar, alldeles som basalten.

SWEDENBORGS MOTSVARIGHETER.

Läraren talade: Swedenborgs lära om korrespondenserna eller motsvarigheterna gav mig uppslag till några jämförelser av talförhållanden i den materiella världen, varvid jag fann en underbar överensstämmelse vara rådande, så att jag måste tro att hela skapelsen är uträknad och ibland uttryckt i ett slags chiffer genom siffrornas omkastning. Sålunda består vår jord av 26 % land och 73 % vatten, vilka tal kommutererade återfinnas i luftens procentiska sammansättning enligt vikt, eller 76 % kväve och 23 % syre. Det högsta berget är 8,000 meter* och största havsdjupet 8,000. Men i Gaurisankars exakta 8,8.. återfinnes vattnets 88 (och 11). Hela jordytan består av 5,6 % järn, och järnets föreningsvikt är 56; 7,8 % aluminium och den trevärdiga aluminiums tal är 3 × 26 eller 78; calcium 3,9 % och calciums tal är 39; natrium

* Och på månen också är högsta berget 8,000 meter.

2,3 % och natriums tal är 23; magnesium 2,4 % och magnesiums tal är 24. När nu den viktiga kalium upptages till 2,4, men dess tal är 39 eller 40 så kan jag anse den vara orätt beräknad av geologen. I Barometerns 760 mm. återfinner jag luftens 76 (och 23). Och när vattnet vid syndafloden endast steg 15 alnar coudées eller 72 fot, så motsvarar det vattnets höjd i pumpstocken eller Torricellis rör. (Kanske syndaflodens vatten icke kunde stiga högre när vacuum gjordes däruppe.) Orgelpipans ton av 15 alnar är den lägsta förnimbara. — I alla fall jordens högsta berg är 8,000 meter och månens högsta berg 8,000 meter. Det kan man kalla korrespondens!

KABBALA.

Läraren fortfor: Kvicksilvers föreningsvikt är 99 och vatten kokar vid 99°; pendelns längd är i mellersta Europa 99; fallhöjden är första sekunden 99 (0) och barometerns stånd under vattnet är 99 (0). Sammanhanget? frågar du. — Det vet jag inte. — Varför mänskokroppens normala temperatur är + 37° har väl sina motsvariga orsaker. Gipsen (i benen) har ett maximum av löslighet vid + 37° för omsättningens eller utlösningens möjlighet; fetter stelna i allmänhet vid + 37° och albuminet koagulerar vid 37 × 2; fosforn tänder sig vid + 40°. Vid 40° feber skulle således utlösningen av förbrukade benämnen upphöra, fetterna börja smälta och hela systemet ta sig till att fosforescera. Och det gör nog så. Men albuminens koagulering tyckes förutsedd och därför duktigt tilltagen med det dubbla. Skulle den löpna vid 37°, så bleve döden

given. Men den mikrokosm som kallas människan bär även ett kosmiskt tal i själens spegel eller ögat. Ty de två axlarne som från pupillen gå igenom synfläcken (den gula) och synnerven skära varandra under 23° och 67° alldeles som jordens axel skär ekliptikan under 23° och 67°. Men i dessa två tal ligger en stor hemlighet dold i chiffer (inversion), ty luftens tal är 23 % och 76 %. Dessa talens rörelser medelst vilka allt är skapat voro kända av Pythagoras och även av Israel, som bevarat en del i sin Kabbala.

CELEST ARITMETIK.

Läraren fortfor: Men i planeternas tal och ämnenas föreningsvikter synes räknemästaren så tydligt, att man skall vara ovanligt rudimentär för att tro den blinda naturen gjort sig själv efter så fina beräkningar. Först planeterna: Keplers lagar äro väl riktiga, hoppas jag, men äro kanske för enkla numera. Titius-Bodes tal visar planeterna såsom utlagda efter en geometrisk progression, och när de beräknade banelementen icke fullt stämma, så tyder detta antingen på en ofullkomlighet i naturen eller på en felräkning av astronomerna. De exakta talen (som de kallas), uträknade av astronomerna, visa att planeternas avstånd äro aritmetiska medier av varandra, om man undantager jorden. Förenklat blir det så här: Merkur 5, Venus 10, Mars 20, därpå börjar Jupiter med ny räkning 7, Saturn 14, Uran 28, Neptun 56 (45). I denna serie finnes ingen plats för jorden, som ju skulle vara med i den dansen. Småplaneterna äro verkligen dubbling av Mars 22 eller 45. Jorden kunde således vara

en måne åt solen. Dock kunde jorden vara 2 gånger Merkurs maximum och således med Venus vara en multipel på Merkur. Ett visst sammanhang existerar också mellan Jorden och Venus, då bådas diametrar äro 12,000, bådas rotation 24 (23) timmar, bådas täthet 5,5. Att Venus liksom Merkur ingen måne äger, synes en misstänkt omständighet som kunde antyda att de begagna samma måne som jorden. Med Bodes tal blir däremot Venus aritmetiska mediet av Merkur och Jorden; Jorden mediet av Mars och Merkur; Mars av Planetoiderna och Merkur; Planetoiderna mediet av Jupiter och Merkur.

Saken är således icke så enkel, vilket ju var att vänta.

HIMMELENS TAL.

Läraren fortfor: Alldeles obegripligt är, att om jag uttrycker planeternas avstånd i geografiska mil och införer maximi-, minimi- och medelavstånd, så får jag andra resultat. Merkurs medelavstånd är då lika med halva Venus' maximum; Venus' maximum är dubbla Merkurs; Jordens minimum är dubbla Merkurs maximum eller 3 gånger Merkurs minimum; Mars' medel är dubbla Venus' maximum; Planetoidernas minimum är dubbla Jordens maximum, men Planetoidernas maximum är dubbla Mars' maximum; Jupiters maximum är dubbla Planetoidernas medel; Saturnus' maximum är dubbla Jupiters minimum; Urans minimum är dubbla Saturnus' minimum; Neptuns maximum icke dubbla Urans minimum (378) utan endast 307, vilket kan bero av att Neptun är illa beräknad. Här fick jorden plats i alla fall.

Men det finns en annan harmoni också i planeternas tal, och det är väl den Pythagoras menar. Bodes Mars-avstånd 16 kan delas harmoniskt, och då ligga Merkur med 9, Venus med 7 och Jorden med 10 på de harmoniska punkterna av Mars-avståndets 16. Men det finns slutligen ett annat talförhållande som är mindre beaktat. Begagnar man Bodes tal så är Mars kvadraten på Merkur, Jupiter kvadraten på Venus, Saturn på Jorden, Uran på Mars, Neptun på Planetoiderna. Finns nu någon planet innanför Merkur så kan den beräknas (och jag har sett den passera solskivan, jag och många andra), och finns någon utanför Neptun, så skall den vara kvadraten på Jupiter eller 2704 (Bode) och den skall ligga ungefär 597,529 millioner kilometer från solen, och jag vill kalla den Salvator, för att en gång börja att kristna hedningarnes synliga himmel.

MATERIENS TAL.

Läraren fortfor: Hela materien synes vara ett och samma rörande sig endast med tal. Det är föreningsvikterna, ekvivalenterna eller atomvikterna, vilka hos de lättare synas vara kuber och hos tyngre vara kvadrater på egentliga vikten; i vissa fall äro de identiska, i andra icke. Ibland synes den kemiska kraften vara så direkt beroende av värmet att man på termometern kan avläsa föreningsvikten. Sålunda framställes guldklorur om guldklorid upphettas till 237°, men 237 är klorurens molekularvikt. Tenn smälter vid 236°, men 236 är tennets molekularvikt (2 × 118). Silver angripes icke av kall svavelsyra, men uppvärmd till

106° löser svavelsyran silvret, vars atomvikt är 106; koppar i samma syra angripes vid 128°, och kopparns molekul är 128 (2×64). Järn löses i saltpetersyra vid 56° och 56 är järnets atom; tenn i svavelsyra vid 118° och tenn är 118 o. s. v. Berzelius anmärker också om syret, vätet och kvävet, att »om de icke hade tyngdkraft skulle de förhålla sig som det bundna värmet, vi skulle se deras verkningar, men... anse deras närvaro blott som formförändringar i de kroppar med vilka de förena sig». Med talens förändringar följa nya egenskaper, men materien är densamma, transmuterad genom klyvning, koppling, polymerisering o. s. v. Men vem gav talen?

IMAGINÄRA STORHETER.

Lärjungen: Författarnes ring hade fordrat 5 kronor för 16-sidigt måttligt ark översättning per 1,000 exemplar upplaga. Under förutsättning att förläggarne godkänt villkoren sålde jag ett manuskript av 10 ark och erhöll 5 kronor per ark = 50 kronor. Men förläggaren tryckte 100 tusen exemplar, och vid min efterfrågan förklarade han sig ha menat 50 kronor en gång för alla. När jag då räknade efter hur mycket jag fått efter ringens standard så visade sig att jag borde ha fått 500 kronor per ark men fick i verkligheten bara 5 öre. Om nu förläggaren fortsatte att trycka, så skulle väl jag först komma ner till 0 och sedan på minussidan, då jag måtte börja betala honom. Jag frågade en matematiker, vid vilket antal tryckta exemplar jag skulle börja betala förläggaren för mitt arbete. Han funderade länge och dividerade med

differentialkalkylen, då ju man här sökte likartade förändringar hos variabla kvantiteter. Slutligen utbrast han: Inte kan jag tro att du behöver betala honom, ty det har du redan gjort vid första satsen på 100 tusen exemplar då han av dig fick 4 kronor och 95 öre per ark. — Men därav följer väl, att jag slutligen får lämna igen arvodet och börja betala kontant. Men jag kan inte räkna med imaginära storheter eller $i^2 = -1$.

OCH ÄNDÅ RÖR DEN SIG!

Läraren fortfor: Det finns ett förfärligt hak på det kopernikanska systemet, där jorden skall flyga fram i banan med en hastighet 75 gånger en kanonkulas. Det synes vara galenskap, och astronomerna kringgå alltid den förargelseklippan med att tala om något annat, eller om rotationen kring axeln. Men vi ska ta fast räven. En kanonkula vid vanlig hastighet bildar först ett vakuum bakom sig, och sedan blir hon het av friktionen mot luften (icke av krutladdningen). Vilket vakuum skall icke jorden göra, och vilken temperatur skulle hon icke få under 75 gånger större hastighet? Men vidare: en ballong stiger upp från jordkulan i den hastigheten och i den virvelvind som måste förefinnas; atmosfären följer stilla med i cyklonen och vi andas i vakuum. Det är stiltje på havet, vattnet rörs icke, skyarne hålla sitt avstånd, röken stiger rakt upp... Det är bestämt galet! Att man kan spela biljard ogenerat på en oceanångare begagnas som bevis att jorden kan rotera utan att vi störas, och därför att vi och biljardbollarna ha samma hastighet inne som ångbåten. Men här kan biljardspelet

icke överbevisa oss, ty kanonkulan lämnar sin atmosfär av krutrök, och skulle några kryp sitta på den, så kvävdes de eller brändes de upp. Det är bestämt galet, och Galilei var icke så oklok när han tog tillbaks. — Och ändå rör den sig! — Sådant kan de tro, quia absurdum, men att tro på en gud det kan de inte!

MÜNCHHAUSIADEN.

Lärjungen talade: I sanning det fordras en Münchhausen för att rida på en kanonkula med 400 meters hastighet i sekunden, men våra astronomer låta oss rida 30,000 meter eller 3 nymil i sekunden. Och detta i strid mot deras egna fysiska lagar, dels om kastade kroppars förhållande, dels om gasers diffusion, dels om vätskors jämnviktsläge, dels om pendeln, och mest mot lagen för barometern som skulle stå under noll hela tiden, då en permanent cyklonpassad måste vara rådande. Även om man kan få in ett järnvägståg eller en ångbåts måttliga hastighet i kroppen, så har en automobil visat sig vara kvävande, då den överskridit måttan. För övrigt kan man vetenskapligt bevisa orimligheten av jordens rusande i banan medelst vågen, pendeln, uret och barometern. Jag tror att själva biljarden skulle bevisa att vi stå på fast mark, ty bollens rotationshastighet står i bestämt förhållande till dess lopp framåt. Jag menar: ju hastigare den löper, dess hastigare roterar den och tvärtom. Och jorden roterar för långsamt för dess påstådda hastighet i loppet. När bollen saktar av sin rotation, så saktas loppet och den stannar. Någon formel för förhållandet

känner jag icke, men relationen bör vara direkt eller ju större dess större, ju mindre dess mindre. Läraren sade: Credo quia absurdum, och ändå rör den sig!

VET INTE!

Läraren talade: Vad tror du om stjärnorna? — Lärjungen svarade: Jag vet inte vad jag skall tro. Vetenskapen och experimentet lärer, att ett belyst föremål eller en ljuskälla sedda genom ett teleskop förstoras skenbart efter ett visst förhållande mellan linserna uttryckt i formeln $A = \frac{F}{f}$. Betraktar jag nu en planet med blotta ögat, ser jag vanligen bara en ljusknippa, men kommer jag med tuben ser jag en rund skiva. Riktar jag däremot tuben på en stjärna, så förminskas den och blir allt mindre ju starkare förstoringen är; detta strider ju mot formeln, ju starkare ju större. Stjärnorna äro därför varken belysta kroppar eller ljuskällor, vad äro de då? — Vad svara astronomerna? — Det är så dumt att jag skäms upprepa det! — Gå på du! — Jo, de svara så här: att stjärnorna bli mindre i tub, beror på deras oändliga avstånd. — Det är rysligt men allt gudlöst blir dumt! För det första äro stjärnorna icke på oändligt avstånd, efter som man har mätt upp några avstånd; för det andra äro de på ändligt avstånd efter som mitt öga ser dem. Men nu kommer annat! Stjärnorna bli runda skivor när de fotograferas genom tub. Detta förklaras vara tubens runda glas som återgivas. När nu planeterna också ge runda skivor, hur vet man att det icke är tubens runda glas, eller i de fall man ser dem

med ögat, ögats runda pupillbländare eller lins? — Vet inte! — Emellertid, stjärnorna voro icke belysta föremål och icke ljuskällor, enligt formeln $A = \frac{F}{f}$; vad äro de då? — Vet inte.

STJÄRNHIMMELENS PEJLINGAR.

Läraren fortfor: Vad kan det vara som blir mindre ju större förstoringen är? Vet inte! — Jag vet det, men har icke rättighet sluta något av analogin. Jag släppte ljusstrålar genom ett hål på en diafragma; för blotta ögat stod där en ljuskvast; men när jag betraktade denna med en kikare blev kvasten mindre allt efter som förstoringen ökades. — Då skulle stjärnorna alltså... — Har man icke rätt att sluta från jorden till himlen? — Till annat: Äro stjärnbilderna godtyckligt hopfattade av folkfantasin? — De synas icke vara det, då skilda folk på skilda tider, utan beröring med varandra sett Stora Björnen, Orion och Plejaderna åtminstone, och dessa konstellationer innehålla pejlingar på himlens skenbara sfär. Från stora Björnen pejlar jag polstjärnan, och i Orions bälte finner jag himmelens ekvator. Det är två fasta punkter, och nu ha astronomerna förklarat åtminstone sjustjärnorna utgöra ett system. — Vad är Vintergatan då? — När jag icke vet vad stjärnorna äro, kan jag icke veta vad Vintergatan är. De lärdes fantasier äro värdelösa, ty när en fantasilös börjar fantisera, så blir det alltid rappakalja. Då äro poeternas intuitioner och divinationer mycket bättre, ty deras vansinne är ofta gudomligt, som Plato menar.

HIMMELENS HEMLIGHETER.

Läraren fortfor: Men likafullt finns det en lag för stjärnornas skenbara oreda. Indelar man dem i sex grupper bara, efter ljusstyrkan, då differensen uttryckes med talet 5,1 så får man antalet i varje följande grupp om man multiplicerar den föregående med 3 (andra säga 3,9). De äro således tillkomna efter talens lagar och i tämlig analogi med planeterna, bildande serie som dessa. — Vad är nebulosor för slag? — Det vet jag inte! En enda har jag observerat, och det är en viss figur i Orion-Nebulosan, som du kan leta ut själv och jämföra med Schiaparellis teckning av Merkur och samma författares äldre teckningar av Mars innan »kanalerna» sågos 1877. Figurerna som återfinnas på tre så olika ställen äro identiska. Vad de betyda vet jag inte, om icke ett sammanhang i uppkomstsättet. — Och meteorstenarne? — Ja, inte äro de från någon sprungen komet, ty kometer äro icke av smitt järn med nickel i Niello-arbete. Ty de äro av smidesjärn, icke gjutjärn, och ha också av smeder genast arbetats i smedja. De Widmanstättenska figurerna äro inga kristallaxlar, ty smidesjärn kristalliseras icke så. Från vår jord äro järnmeteorerna icke, alltså äro de däruppifrån, mera vet jag inte. Men de egendomliga figurerna ser jag varje vinter på vattenpussar, som äro mycket grunda och frusit om natten; de likna ribbor lagda i vinklar på varann och äro icke olika Marskanalerna. Mera vet jag inte!

VAD ÄR MÅNEN?

Lärjungen: När solen gått ner i väster, synes jordskuggan i öster som ett blygrått segment; i detta skuggsegment som ju utsträckes oändligt, stiger nu månen upp vid fullmåne, ehuruväl han borde förmörkas av jordskuggan som ögat ser. Häromkvällen såg jag fullmånen stå liksom framför jordskuggan, vilken var intensiv som moln. Astronomens formel $\pi + p - \varrho - r$ kan inte bortförklara faktum för mig att jag ser månen i jordskuggan, men här säger docenten: credo quia absurdum, orimligt emedan månen skall få sitt ljus från solen.

Antaget emellertid, att månens lysande är beroende av solen, och månskenet är ett solsken, så kan ju ebb och flod vara beroende av solen, efter som månen är beroende av solen. Detta att ebb och flod sammanfalla med månskiftena behöver ju icke bevisa att månen opererar, ty månen är ju bara visarn på uret som är solen. Kepler har en helt annan förklaring på tidvattnets rörelse, och teosoferna säga att månen är en projektion av solen, vilket göres sannolikt genom förhållandet att när solen står lägst, om vintern, står månen högst och tvärtom.

ÅT VILKET HÅLL?

Läraren talade: Om vi nu efter att ha rotat i jorden skulle kasta en blick mot himlen igen, så vill jag först nalkas fundamentalfrågan: jordens lopp i sin bana, som är 75 gånger hastigare än en kanonkulas.

Jag stod vid mitt fönster en stjärnklar afton och fönstret vätte åt norr så att Polstjärnan syntes. Bredvid mig stod en astronom av yrket. Jag frågade: Då vi nu rusa fram 3 mil i rymden medan jag säger 10, åt vilket håll rusa vi? — Han svarade efter en stund: Jorden roterar ju från väster till öster... Det vet jag, svarade jag, men det var icke heller min fråga. Jag frågar åt vilket väderstreck rusa vi fram i rymden, om åt norr, söder, öster, väster! — Han teg, men jag såg att han aldrig tänkt på saken. Jag förenklade frågan: Peka ut det håll vi rusa fram! — Han teg fortfarande, ty han visste det inte; och det står icke i några böcker, varken i Laplace eller Poincaré. — Jag fortfor: Men om vi löpa omkring solen, så måste vi halva året befinna oss på a n d r a sidan solen, i förhållande till Polstjärnan, ty det måste finnas ena och andra sidan, då vi löpa runt solen som står tämligen still. — Intet svar på en så elementär och berättigad fråga.

SOLENS LÄGE I RYMDEN.

Läraren fortfor: Jag frågade vidare min astronom: Då solen är en fixstjärna, så säg mig hennes rektascension och deklination. — Hon rör ju sig i djurkretsens stjärnbilder svarade han. — Skenbart, ja, men var står solen bland stjärnbilderna? Stjärnorna ha ju fixa lägen, men solen synes röra sig i djurkretsen alldeles som planeterna, och solen utför samma manöver som månen, fastän på 13 gånger längre tid. För sista gången: Var står solen i förhållande till Polstjärnan, eller vårdagsjämningspunkten?

— Intet svar; men ett tror man sig veta, att Merkur är solen närmast bland planeterna och Neptun fjärmast. Om vi nu antaga att jorden rusar norrut så skall hon i ena absiden vända och gå söderut; då måste ju stjärnorna synas i en annan ställning, men så är det icke. Hur är det då? Även om solen står långt framom stjärnorna och mycket närmare oss än stjärnorna, så måste den ha ett fixt läge i förhållande till Polstjärnan åtminstone? Intet svar på frågan, men svar på allting annat. Svar på vad en biljett på andra klass till månen skulle kosta, svar på hur många ton ammoniak varje norrsken tillför jorden.

STJÄRNORNA PÅ LJUSA DAGEN.

Läraren fortfor: Nymånen uppenbarar sig ju alltid i väster straxt efter solnedgången, fullmånen i öster, så att det synes som om månen vore beroende av eller följde solen, ehuruväl han skall vara drabant åt jorden. Men i nedan är månen osynlig tre dagar, vilket förklaras så att månen står för nära solen för att synas. Detta kan icke vara orsaken, ty en mörk kropp blir alltid synlig i närheten av ljuskällan, och när han kommer mitt för solskivan blir han svart såsom Venus och Merkur vid passagerna, och månen själv vid solförmörkelser. Nu har jag frågat astronomer och rådfrågat fotografier om månskivan synes innan den tågar in på solskivan, men icke fått något svar. Amerigo Vespucci uppgives dock ha sett månen samma dag konjunktionen inträffade, »men i Tyskland har man aldrig sett honom förr än 40 timmar efteråt och icke heller under de 27 sista timmarne före en konjunktion».

Likväl uppger Kepler sig ha sett månen vid själva konjunktionen, då han befann sig 5° över eller under solen. Saken kräver undersökning. Stjärnorna synas i starka tuber på dagen, och Venus undantagsvis av blotta ögat på dagen. Varför den ljusstarke Jupiter icke synes, då den svaga månskäran synes, är oförklarat. Emellertid kan man med en teaterkikare se det klarblå av himmelen på dagen upplösa sig i ett vimmel av vita punkter, som ju måste vara stjärnorna. Bäst synes detta i en tät skog när man siktar uppåt mellan kronorna. Och om man på botten av en hög fabriksskorsten lade en fotografisk plåt, fick man nog celestografi.

KAPELLAS HEMLIGHETER.

Läraren talade: En blick uppåt, igen, eller hur? På stjärnorna. I går afton betraktade jag stjärnhimmeln genom mina läsebrillor med periskopiska glas. Jupiter var uppe i all sin glans mellan Oxen och Tvillingarne. Planeten blev en rund kärna med strålar som han skulle vara, men stjärnorna blevo otydliga runda ljusfläckar ganska svaga som mjölkglas

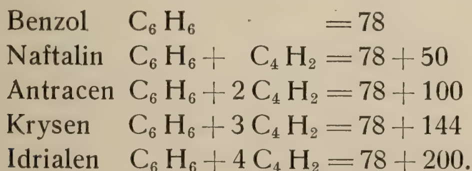
och 1/4 av månen, alltså en diameter på 7′ 30″.

Men efter en genommönstring stannade jag vid Kapella i Kusken, och se, hon upplöste sig i en kärna med strålar alldeles som Jupiter. Skulle Kapella vara en planet? frågar jag mig. Anmärkningsvärda egenskaper hos denna α i Kusken äro: 1:o Hon är en dubbelstjärna,

där komponenterna i stjärnkatalogen uppgivas vara, 1,0 och 85, vilket är orimligt, eller ett tryckfel, eller är differensen så stor att den mindre borde vara drabant åt den större; 2:o Har hon egenrörelse 0,43″ och hennes parallax är 0,11″ (jämförd med solens 8,80″); 3:o *Äger hon solens spektrum såsom planeterna.* Att hon ter sig i glasögonen som en planet kan icke bero av ljusstyrkan, ty Pollux, Aldebaran och Betelgeuze, som äga samma ljusstyrka, visade sig lika de andra stjärnorna. Emellertid när Sirius snart kommer upp skall jag fortsätta dessa forskningar som började 1890.

KVICKSILVRET SÅSOM KOLVÄTE.

Läraren fortfor: Jag antog nyss, att kvicksilvret var konstituerat som ett kolväte av formeln $C_{16}H_8$ och vill nu redogöra för motivet. Kvicksilver förekommer i en varietet av cinnober, idrialit. Genom extraktion medelst benzol erhålles idrialen $C_{22}H_{14}$, som vid oxidation ger en präktigt röd kropp, idrialenkinon, vilken dock icke är cinnober. Läroboken uppställer »en på sätt och vis homolog serie» av följande utseende:

Benzol	C_6H_6	$= 78$
Naftalin	$C_6H_6 + C_4H_2$	$= 78 + 50$
Antracen	$C_6H_6 + 2\,C_4H_2$	$= 78 + 100$
Krysen	$C_6H_6 + 3\,C_4H_2$	$= 78 + 144$
Idrialen	$C_6H_6 + 4\,C_4H_2$	$= 78 + 200.$

I den sista, idrialen, som är kvicksilvrets malm, synes kvicksilvrets 200 eller $4\,(C_4H_2)$; och benzolen, som »extraherade», bildar första ledet i serien, varav

synes framgå, att extraktion kan vara syntes. Kvicksilvrets malmer följas av svavel, petroleum och bitumiösa substanser, varav dess härledning blir synbar. Men idrialiten är en asfalt, som utom cinnober håller kiselsyra, lerjord, kalk och svaveljärn. Svaveljärnets förekomst i närheten är upplysande, ty kvicksilvrets formel $4(C_4 H_2)$ betyder ett dubbelt inverterat järn, då $Fe = (C_2 H_4)_2$. Det tar väl emot att tänka sig en metall som ett kolväte, men många organiska ämnen äga metallglans, såsom indigo med kopparglans, naftalin och flera. Om man utstryker metallglansen, så går tanken lättare fram.

LAVOISIER-KOMPROMISS MED FLOGISTON.

Läraren fortfor: Om jag håller ett tunnt kopparblad (bladkoppar) i lågan av en tändsticka, så brinner det opp och blir aska (= kopparaska) som kallas kopparoxid eller oxidul. Ögat ser att kopparn blir tunnare och förtäres, så att man måste tro att något gått förlorat eller brunnit upp, avlägsnat sig i gasform. Detta synes strida mot Lavoisiers fundamentalförsök, enligt vilket koppar tvärtom skulle ha förenat sig med syret som adderats till metallen; därför tecknas kopparoxiden och oxidulen $Cu + O$ ($Cu O$) eller $Cu_2 O$, vilkas molekularvikt är högre än ursprungliga kopparns, vilket är orimligt då kopparns egentliga vikt är 8,8 under det oxidens är 6,3. Atomvikten (molekular) stod ju i rättvänt förhållande till egentliga vikten, därför måste oxidens molekularvikt vara mindre än kopparns. För att rädda Lavoisiers teori förneka vi icke att syre blivit upptaget, men måste kompromissvis

tänka oss att metallen samtidigt avgivit något, som bortgått i gasform. Först, eftersom kopparn brann, bör den bestå av något brännbart, som Berzelius kallar, alltså kol eller väte, eller båda delarne, ett kolväte. För att återställa den förbrända kopparn i metallisk form, tillsätter man också kol, eller begagnar man vätgas som reduktionsmedel. Detta föranledde ju flogistonteoriens anhängare att tro det metallerna vid reduktionen från oxiden upptogo något ur kolet eller vätet, vilket även syntes vara rimligt.

JÄRNETS METALLURGI, DESS SYNTES.

Läraren fortfor: Kopparn har upptagit syre vid oxidationen men avgivit kol eller väte, som vid reduktionen antingen upptagas såsom sådana eller inträda i kommutation; eller ha både syret och metallen dekomponerats och föreningen blivit en dubbel dekomposition. En del metaller avgiva väte, när de behandlas med syror, och lämna därvid kolrester; järnet lämnar till och med en stinkande olja, och vad lika beaktansvärt är, en spegel av järn på det vattens yta, i vilket dess vätgas är uppsamlat. Allt detta har blivit bortresonnerat med löst tal om föroreningar; och eget är att de mest enfaldiga invändningar gå in i trötta huven, och bli kuddar att vila på. När nu järnet i blodmalmen $Fe_2 O_3$ skall framställas, så går det icke med elektrisk ström, vilket har förvånat bruksidkarne i järnkontoret, utan där måste vara kol därtill. Men det är icke nog med kol, utan: är malmen kiselhaltig, så måste tillsättas kalk, och är malmen kalkhaltig måste kiset tillsättas. Alltså för att få järn måste jag

ha kol, kisel och kalk. Men Silicium, Si, är 28, som är järnets ekvivalent, och CaO är 56, som är järnets atom. I gruvan synes då järnet ha uppstått ur kiseln, eller kalken eller ur båda. Och kvarts som fått ligga i sol och regn rostar; all kalk likaså. Det är transmutationer, och hela järntillverkningen är en stor syntes. Järnet reducerat på CH får denna konstruktionsformel: $(C_2H_4)_2 = C_4H_8$, som bör tecknas H_8C_4 för att icke förväxlas med butylen.

REDUKTION SÅSOM SYNTESER.

Läraren fortfor: Om järnet är en tautomer butyl, som är ett derivat av ethylen eller oljebildande gas, så förstår man varifrån den stinkande oljan kommer vid vätgasutveckling ur järn; och även huru vätgasen (som är en blandning av kolväten) kan avsätta järnspegel på vattnet. Ty gasformigt järn vid vanlig temperatur känner man icke, utan kolvätet C_4H_8 har väl konstituerat sig som $H_8C_4 = Fe$. Då Berzelius ordnade grundämnena i negativa och positiva, fann han det oförklarligt, att kolet kan beröva metallerna deras syre, då kolet är mindre elektronegativt än metallen. Han förmodade väl icke att syrerövandet var en komplicerad procedur. Emellertid synas alla metallreduktioner vara något annat än syrerövande enbart. Natrium kan icke reduceras ur natron, utan ur kolsyrat natron, stenkol och kolsyrad kalk; där synes kolet och kalken igen. Krom fås ur kromoxid med kol i en kalkdigel; mangan med kol i kalkdigel med osläckt kalk; molybden reducerades med linolja första gången. Guldet fordrar borax för att fixeras, och bor synes vara

ett förädlat kol eller silicium. Med ett ord: Lavoisiers teori är bliven för enkel och har föråldrats, då den icke ger några förklaringar över invecklade reaktioner; men på sin tid, då man trodde på enkla ämnen, blev den fruktbärande. Den som då var framstegsmannen hette Berzelius, men han blev nedvoterad när han angav kvävet och kloren såsom sammansatta grundämnen.

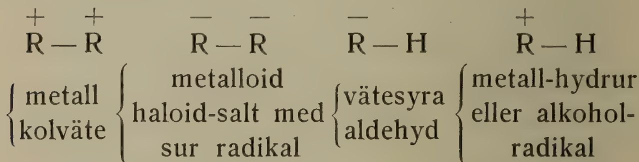
MATERIENS ENHET 1777.

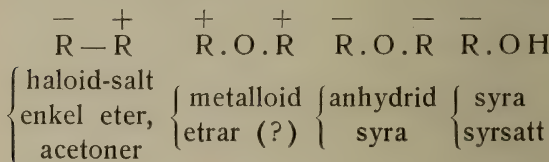
Läraren fortfor: Lavoisiers syreteori fångade honom själv, så att han icke kom ut i frihet. Men när han såg syret överallt till och med i saltsyran så nedvoterades han. Hans syre var ensidigt, unipolärt och surt. Men Berzelius visade att kalihydrat icke var surt, utan alkaliskt, fastän det höll syre, och vattnet neutralt med sitt syre. År 1777 utkom Guyton de Morveau's lärobok i kemi, däri materiens enhet förkunnades, dock icke för första gången. »De olika kropparne, till och med elementen, bildas blott genom modifikationer av en homogen materia med hänseende till täthet, porositet och form.» Berzelius anslöt sig till denna åsikt, och fann beviset i botanisternas vattenkulturer, då frön uppdragna i indifferenta ämnen eller i destillerat vatten, utvecklades till växter, vilkas aska gåvo alla vanliga askbeståndsdelar, järn, kisel, magnesium, kalium o. s. v. När han därföre nalkades den organiska kemien, sökte han bringa den i överensstämmelse med den oorganiska, och införde begreppet sammansatta radikaler. När vidare det uppdagades att ammonium bestod av kväve och väte, cyan av

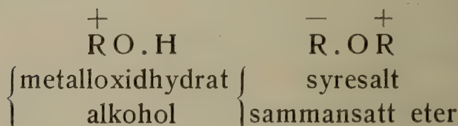
kväve och kol, och att vätet själv var en metall, så låg ju fältet öppet för vidare upptäckter i samma riktning; men diskussionen förklarades avslutad, proposition begärdes, och kemien gick vidare utan att forska efter grundämnenas sammansättning.

SYSTEMA NATURÆ.

Läraren fortfor: Mycket vanliga läroböcker i kemi* uppställa följande systema naturæ eller konkordans mellan oorganiska och organiska kemiens molekulartyper; (där $\overset{+}{R}$ betyder positiv radikal och $\overset{-}{R}$ negativ radikal).

o. s. v.

Detta skriver man och trycker, men man tar det icke efter orden, ehuru hela sanningen står där, bland

* Cleve, Organisk kemi, Garnier, Chimie médicale.

annat att metallerna äro kolväten, vätesyrorna aldehyder, och så vidare. Och i en dansk lärobok (S. M. Jørgensen) står att läsa:

1896.

»Vatten bildar en övergång mellan syror och baser; såsom hydroxyd av det positiva vätet är vattnet en bas... såsom en väteförening av den negativa radikalen hydroxyl är vattnet en syra... Syror kunna därföre betraktas som salter av metallen väte, och baser såsom salter av syran vatten.» Men vid tillämpningen ryggar man, och det förefaller som om man lekt med ord eller icke menat vad man sagt.

METALLERNA INVÄNDIGT.

Läraren fortfor: Jag återvänder nu ett ögonblick till mitt kopparblad, som förtunnades, brann opp och lämnade aska efter sig. Kopparn smälter först vid 1,050°; men smälte icke för tändstickan, utan brann. Alltså är smälta något annat. På liknande sätt brände jag ett silverblad, vars aska förblev sammanhängande och liknade vitt siden. Men nu skulle ju enligt Lavoisier ha bildats silveroxid, som är svart. Det stämmer alltså icke. Emellertid förnyade jag experimentet med kopparbladet under ett solglas av tolv centimeters öppning. Jag lade först en termometer av 200° i brännpunkten, men fick icke upp mer än 50°—60°. Dock i samma ögonblick kopparbladet lades fram, brändes där ett hål. Ett guldblad sintrade först, tycktes smälta och gav mikroskopiska violetta amorfa partiklar, som borde vara en av oxiderna. I mycket starka brännspeglar förflyktigar guldet delvis, och delvis förvandlas

det till ett violett ametistglas. Ett silverblad i en omstjälpt glasbägare utsattes för klorångor. Silvret förtunnades, miste sin glans, förtärdes till ett genomskinligt gråpapper. Någon addition av klor ägde här icke rum, vadan molekularformeln för klorsilver är falsk då 35 Cl adderas till 106 Ag. Under mikroskopet visade silverbladet en karaktäristisk konsistens liknande filigransarbete som man ser på allmogearbeten. Guld och koppar visade samma konsistens.

ATT BERÄKNA METALLERNAS SAMMANSÄTTNING.

Läraren fortfor: Ur nitroföreningarne som äro explosiva, kan man beräkna metallernas konstitution. Nitrocellulosa, nitroglycerin äro nitrerade kolvätederivater, och uppstå på liknande sätt som knallsilver, kvicksilver och guld. Ja, knallguld har talet 227 precis som nitroglycerin. Då nu nitroglycerin tecknas $C_3 H_5 . O_3 (N O_2)_3 = 227$ och knallguld $Au N_2 H_3 = 227$ kan man ju beräkna guldets »sammansättning». Glycerin deriveras ju ur $C_2 H_4$, och beräknar jag guldet därefter, blir $Au = (C_2 H_4)_7$ eller $(C_7 H_{14})_2 = 196 = C_{14} H_{28}$, vilket blir sannolikt då vi nyss funnit kvicksilver $= C_{16} H_8$, beräknad ur idrialit. Guldet är således en 7-kondenserad silicium $= (C_2 H_4) = Si$; eller en Fe_7 (ekvivalent $Fe = 28$), vilket kan förklara guldets förekomst mitt i kvartsgången eller i svaveljärnet, eller säga oss varför guldsanden alltid åtföljes av brun järnockra. Ett annat sätt att beräkna metallerna är från deras lösningsmedel. Om koppar t. ex. ger kopparnitrat med salpetersyra, men tenn ger tennoxid, så är ju givet att tenn har en

annan konstitution än kopparn. Och härvid utvecklar kopparn kvävoxid, under det tennet endast oxideras, vilket måste äga sina orsaker. Även de olika fällningsmedlen antyda olika organisation. Således fälles ju koppar av vätesvavla i sur lösning, men järn fälles icke under liknande förhållanden.

AFFINITET OCH GRAVITATION.

Läraren fortfor: Liksom i astronomin planeternas tal uppträdde dels i en aritmetisk serie kombinerad med en geometrisk, dels visade sig som leder i harmonisk delning, så äro även de kemiska föreningstalen dels serier, dels kvadrateringar och kuberingar, dels något annat. En enkel gas har till föreningsvikt sin egentliga vikt (gastäthet); de övriga grundämnena likaså men reducerade på luft, 14,43 (eller 28,87). Den kemiska attraktionen (gravitationen, affiniteten) står således i direkt förhållande till massan, då egentliga vikten ju är en relation till en lika stor vattenmassas vikt. (Fosfors och arseniks gastäthet utgöra dock 2 atomer, kvicksilvers och zink ½). Men då egentliga vikten hos fasta kroppar icke är fix utan svävar så, att kopparn kan variera från 8,9 till 6,3 så tyckes ju att föreningsvikten också skall sväva. Jämkar man på egentliga vikten, så får man grundämnena i två klasser. De tyngre, vilkas föreningsvikt är kvadraten på egentliga vikten, t. ex. Cu = eg. vikt 8, föreningsvikt = 64; och de lättare, där föreningsvikten är kuben på egentliga vikten, t. ex. jod, eg. vikt 5, föreningsvikt 126 (125). Men det finns ännu ett annat förhållande mellan föreningsvikt och egentlig, vilket kan

förklaras genom de svävande vikterna. Således är alumins eg. vikt 2,6, atom 26. Det är 10 gånger eller oktaven (dekaden) över. Silver 10,6 blir 106; guld 19,6 blir 196; Tellur 6,4 blir 64. Därför och då kopparns atom är 64 borde man fixera dess egentliga vikt till 6,4, eller vid minimum.

ELEKTROKEMISK EKVIVALENT.

Läraren fortfor: När nu under ett sekels lopp man rört ihop atom-, ekvivalent- och molekularvikt, så blev en reform nödig, och denna är företagen genom sökandet av de elektrokemiska ekvivalenterna, vilka äro jämnt $^1/_{100}$ (per 1 amp. sek. mg.) av atomvikten. Men här synes valensens roll tydligare än någonsin. Aluminium ger vid elektrolys 9,09 eller 9, och aluminium är trevärdigt alltså $9 \times 3 = 27 =$ Al, vilket stämmer. Antimon ger $0,40 = 40$ och antimon trevärdigt, $40 \times 3 = 120 =$ Sb. Fluor 0,19, envärdig ger $19 =$ Fl. Kalcium 0,20, tvåvärdigt, $= 20 \times 2 = 40$. Men kalium ger 0,40 och envärdig $= 40$. Kisel $0,07 = 7$, och fyrvärdig $7 \times 4 = 28$. Men nu finnas skenbara anomalier som kanske framdeles ge spåren till ämnenas övergång i varandra, vilka nu endast anas i de konstanta föroreningarne, ledsagarne (paragenesis) och i efterkristallerna. Guldet ger vid elektrolysen talet 0,68, som är 68. Au som trevärdigt skulle då bli 204, men detta är bly eller tallium. Har man rätt att jämka på elektrokemiska ekvivalenten, så att den blir reducerad till 66 så är trevärdigt guld $= 66 \times 3 = 198$. Intressant är att se huru med denna metod urämnena C H O N utfalla. Vätet ger med 0,01, sin etta; kol med 0,03 som

tvåvärdigt 6 och fyravärdigt 12. Men det hemlighetsfulla kvävet utfaller med 0,04 = 4; och trevärdigt kväve blir då 12 eller lika med fyrvärdigt kol. Kvävet som femvärdigt ger 20. Men kvävet är ju 7 eller 14, och dessa siffror visa sig ej hos kvävet. Däremot uppträder 7 i kisels 0,07. Är då kvävet förväxlat med silicium, och är Si ett mineraliskt N???

GRUNDÄMNENAS REDUKTION PÅ C H O N.

Läraren fortfor: Låt nu kvävet behålla sitt 14, så blir kvävet ekvivalent med ett enatomigt syre = 8 och därtill ett tvåvärdigt kol = 6 eller 8 + 6 = 14. Men läroboken anger syrets gastäthet = 16 och syret som tvåvärdigt. Elektrolysen ger däremot 0,08 = 8. Då finns det väl ett syre 8, som vid isoleringen polymeriserar sig till O_2 alldeles som vissa kolväteradikaler. Allt detta borde utrönas, och hela kemien raseras och revideras innan man bygger vidare på den lösa sanden. Syre 8 är väl en annan kropp än syre 16, och molekularsyre 32 är väl åter en annan kropp, kanske svavel. O_2 skulle då kunna upplösas i $O H_2 N$ som vore svavlets formel under vissa förhållanden, till exempel när blixten passerar fuktig luft. På samma sätt skulle en ekvivalent kol = 3 vara ett annat ämne än kolet 6 och 12 o. s. v. och sexatomigt kol i benzolen en helt annan kol = 18 eller en $H_2 O$, en $N H_4$, en $C H_6$, o. s. v. Med ett ord, den nuvarande kemien är en kunskapsmetod som är utsliten och fordrar förnyelse. Detta kan endast ske genom att bringa full överensstämmelse mellan organisk och oorganisk kemi, eller med att upplösa grundämnena i konstitutionsformler, reducerande dem alla på C H O N.

DROPPEN OCH MOLEKYLEN.

Läraren talade: Om fria molekyler eller atomer existera, synas de äga form av en sfär. När dessa sfärer trängas ihop vid avkylning eller avdunstning så brista de eller tryckas ihop till rätliniga figurer som äro kristaller, vilka taga form efter minsta utrymmet eller motståndet. Vätskor bilda droppar, vilkas relativa storlek är beroende av utströmningskärlet, temperaturen, men icke av egentliga vikten, säger Gay Lussac. Däremot ser man en skymt av föreningsvikten i dropparnes storlek och antal på ett bestämt mått. En kubikcentimeter vatten väger 1 gram och ger 20 droppar. Men 18 är vattnets föreningsvikt, alltså ett minus 2. Saltsyran ger även 20 droppar på kubikcentimetern, och 18×2 är 36 som är saltsyran. Saltpetersyran ger 27 droppar på samma mått och 3×25 är 75 som är salpetersyrans 76. Svavelsyran ger 28 droppar och 3×28 är 84 som minus 2 ger $82 = SO_3H_2$. Alkohol ger 62 droppar som är $C_2H_6O + H_2O = 64$. Olivolja ger 47 droppar som är oljesyrans $C_3H_{11} = 47$.

Gramet såsom enhet eller etalong synes således icke vara taget på måfå, och vattnet som ingår i alla kemiska föreningar såsom kristallvatten, konstitutionsvatten, hydratvatten, kan nog anses såsom alltets upphov och mätare.

NYA RÖN ANGÅENDE LAVOISIERS FUNDAMENTALFÖRSÖK.

Läraren fortfor: Sedan jag sist framkastade tvivel om Lavoisiers fundamentalteori, eller: metallerna öka i vikt vid förbränning genom upptagande av luftens syre rätt och slätt, har jag anställt följande försök. På en tämligen fin vågskål lade jag 1 gram tenn i bladform, och förbrände tennet medelst blåsröret. Tennet förlorade 2 centigram i vikt. Alltså förlust, ehuru jag må erkänna att vikten icke kan vara exakt då jag icke drev förbränningen så långt möjligt var. Fem centigram silverblad förbrändes på vågen och förlorade i vikt. Jag vill icke utsätta siffran som var enorm, men vill här anteckna att jag för blåsrör åstadkommit total förbränning av silver utan någon rest.

Ett decigram aluminiumblad minskade vid förbränning med 7 i vikt. När jag får en bättre vågskål skall jag kontrollera siffrorna. Faktum kvarstår emellertid, att metallerna minska i vikt vid förbränning, både i specifik och absolut vikt. Huru Lavoisier kunnat misstaga sig så kapitalt, förstår jag icke. Hans vedersakare märkte nog att den egentliga vikten minskade vid förbränningen (oxidationen) men de tystades med den absoluta vikten.

NON BIS IN IDEM.

Läraren talade: För att kontrollera försöken skaffade jag en känsligare våg och brände sedan i en tarerad glasbägare 10 centigram aluminiumblad; först

syntes askan bli lättare, men den måtte ha upptagit fukt ur luften, ty den blev strax därpå tyngre och efter avsvalnande hade ökning i vikten tilltagit med 35 milligram som utgör 35 %. Sedan askan stått ett dygn började den återgå till metall, alldeles som amorft svavel återgår till gult. Liknande försök med 50 centigram kopparblad visade varierande resultat. Först minskade vikten sedan ökade den med 7 centigram eller 14 %; sedan vid påblåsning minskade vikten, troligen av de upphettade gaser som befunno sig emellan de »kolnade» kopparbladen. Detta sista fenomen är intressant emedan det belyser Sthalska skolans åsikt att flogiston (vätet) var försedd med negativ tyngd och strävade att lyfta sig. Varje molekyl av ett vätehaltigt ämne skulle då utgöra liksom en vätgasballong, som i sin strävan uppåt kunde neutralisera tyngdlagen. Mitt försök med ett magnesiumband kunde ingenting upplysa, då ju en stor del magnesia bortgick som »rök». Förnyat försök med ett enda tennblad på 6 decigram visade en förlust av 5 centigram; och ett enda kopparblad av 5 centigram förlorade minst 1 centigram. Men ett är säkert: metallerna brinna upp som kolväten, och lämna aska; magnesium brinner dessutom med rök. Undersökte man förbränningsgaserna finge man väl analysen som av andra brännbara ämnen.

OFULLSTÄNDIG OCH FULLSTÄNDIG FÖRBRÄNNING.

Läraren fortfor: Att försöken med metallers förbränning visade så olika resultat, dels med förlust dels med vinst av vikten, kan bero av flera om-

ständigheter: blåsrörslågan kan ju ha först oxiderat (förbränt) sedan ha reducerat (tillfört kol eller väte); den kan även mellan bladen ha avsatt kol eller infört kolväten, eller vattenångor; ty så snart jag förbrände fullständigt ett enkelt blad minskade vikten. Ett magnesiumband på 100 milligram förlorade halva sin vikt eller 50 milligram, vilket är oerhört, även om man avräknar röken som var obetydlig. Här bör anmärkas, att Lavoisiers fundamentalexperiment skedde i slutet kärl och således icke var förbränning utan torrdestillation. Oxidation med begränsad lufttillträde är en annan process än förbränning i fria luften, vilken senare process synes vara både en s. k. oxidation och en kommutation, eller dubbel dekomposition, ett ömsesidigt utbyte av beståndsdelar; och ett är säkert: att vid fullständig förbränning det utgående eller förlusten är större än ingående vinsten. Detta framgår tydligast vid organiska ämnens förbränning, där askan är en minimal procent, och där förbränningen givit upphov till nya ämnens bildande, såsom då stärkelse = C H O regelbundet ger fosforsyrad kalk i askan (efter Berzelii uppgift), liksom ju även äggvita gör.

TASS ELLER HAND.

Lärjungen: I Kiplings underbara Djungelbok får människobarnet umgås med allehanda djur, men icke med aporna, därför att de äro de sämsta av alla djur, bara gjorda av laster och brott. När man i Goethes Faust (2 :a delen) skall framställa larer och lemurer, så begagnar man samma masker och kostymer som i 1:a delens häxkök: markattornas. Och från dessa

förfallna djur söker nu människan(?) sina anor med ljus och lykta. I sanning, jag härstammade heldre från en ädel häst, en vis och rättvis elefant, eller från en modig och tacksam örn.

Men nu är det mera sannolikt att aporna härstamma från förfallna människor, förrymda brottslingar, Robinsöner förlista och landsatta på öar i havet.

Chimpansens hand.

Denna chimpansens hand är icke en tass på väg att bli hand, utan den är en människohand på vägen nedåt till tass. En kiromant kunde läsa linjerna i den och spå; en manicure vore i stånd att reparera den för att bära handskar.

Om människan härstammade från apan, skulle ju enligt fylogeniens lag barnet födas med hår på kroppen, men nu kommer det slätt som en kyrkängel, dock utan hår på huvet ens. Det är en skam att ha tjänat ap-kungen, min ungdoms förförare! Och så idiotiskt sedan!

KONSTANTA MOLNFORMER A.

Lärjungen: I sju år har jag från samma fönster observerat molnbankar i väster, omkring vår- och höstdagjämningen. När jag tyckte mig känna igen dem

och tagit stadiga pejlingar, började jag teckna av dem. Nåväl: de återkommo på samma ställe och i samma form: höga berg med lövskogar, borgar och slott o. s. v. Så fick jag en dag läsa att Goethe, som hade ögonen med sig, även observerat dessa paries (väggar) i väster, men jag har icke varit i tillfälle se hans funderingar över fenomenet. I stället läste jag meteorologi och fann att denna vetenskaps utövare även lagt märke till dessa »vid solnedgången i väster synliga molnbankar».

Väster? Vad är väster i Moskwa, i Weimar, i Stockholm? Där solen synes gå ner vid vår- och höstdagjämningen. Nåväl, därav kan man ju sluta att dessa molnbankars synlighet är beroende av solens ställning. Men deras bildning behöver därför icke vara beroende av solens ställning. Nu, när gissningarne börja, kunde man ju antaga skuggprojektioner av upphöjda föremål, berg o. d. som ligga emellan solen och åskådaren. Men väster om Moskwa finnas inga höga berg; väster om Weimar ligger ju Thüringen, Harz- och Rehnbergen, vilka senare verkligen likna paries; men väster om Stockholm ligga inga Rhenberg eller Rhenborgar, men väl, i fjärran, norska alper. Alltså: där var intet att få!

KONSTANTA MOLNFORMER B.

Lärjungen: På mina morgonvandringar brukade jag ibland gå hem en gata som sträckte sig framåt i öster. Efter ett halvt år började jag förvånas att alltid i gatans fond låg en molnbank (vid nio-tiden på morgonen), som liknade lövskogkullar dem man får se i

det låga Schweitz (Aargau). Molnet återkom vid samma tid ungefär i samma form. Vid slutet av gatan bodde en bekant artist på nedre botten. Jag besökte honom, och från hans fönster återsåg jag mitt stackmoln. Vid förfrågan sade sig artisten också ha observerat detta återkommande moln, men icke så noga, dock. Han lovade rita det, om det kom igen!

Då började jag en serie observationer med noggranna orienteringar, ehuruväl det orimliga i fenomenet en tid höll mig tillbaka.

Dessa observationer pågå ännu, och därunder råkade jag läsa en meteorologs förvånande observation i samma riktning. Han skriver:* »Även kan ett moln länge hålla sig kvar vid oförändrad höjd över marken, ehuru vattenpartiklarna av vilka det består, måste sjunka genom sin tyngd. Molnet synes nämligen intaga samma ställe på himlen, ehuru dess partiklar oupphörligt växla.»

KONSTANTA MOLNFORMER C.

Lärjungen: Efter species facti skulle förklaringarna komma. Alltså först: Osynlig vattengas kondenseras i en viss köld till synlig vattenånga (moln) av en bestämd form. Då skulle ju en köldform vara bestämmande för kondenseringsfenomenet, men köld har ingen form. Sättom: en köldregion av viss form, eller en avkyld luftmassa av obestämd form, så stöta vi på en orimlighet, enär gaser, som icke äro instängda i kärl, genom diffusionslagen icke antaga bestämd form. Sedan vidare: När man på teatern framställer

* R. Rubenson i Nord. Fam. Bok.

spöken, kan man projiciera en skioptikonbild på en utströmmande vattenånga eller rök. Bilden behåller läge och form (även färg), under det ångan eller röken förnyas oupphörligt. Denna analogi säger mera än den förra hypotesen, men bevisar icke.

Därför vore rådligt först samla konstanter, hälst medelst fotografier, som förstoras. Till dess må de konstanta molnformerna förbli en terra incognita, en palingenesi, en vattenångans inneboende nedärvda nisus formativus eller reminiscens från kretsloppet genom oorganiska eller organiska former. Swedenborg skulle kunnat säga med tanken på korrespondensläran: Alperna likna vissa moln och vissa moln likna Alperna; en lövskogskontur liknar gröna moln, och stackmolnen likna vita lövskogar, därför att allt är skapat i motsvarighet, det nedre med det övre.

FÅGLARNAS HEMLIGHETER A.

Lärjungen: Ännu har kornknarren icke sagt oss sin hemlighet, och hur han flyttar. I Irland anses han stanna kvar, ehuru man icke vet var han gömmer sig. I England har man trott honom vara ventriloquist, ägande förmågan att som en buktalare kunna förlägga ljudet på långt håll. Detta emedan man hörde honom där han icke kunde vara; man såg icke ett grässtrå röra sig där han skulle ha flyttat sig med löpande. Då han faktiskt är en mycket dålig flygare, egentligen flaxare (Brehm), så kan han icke flyga till Afrika. Brehm, som tror att han vandrar, tänker icke på engelska kanalen, Öresund eller Alperna. Följaktligen måste han stanna. Då frågas: Var döljer han sig

om vintern? Några ha gissat på ihåliga träd, ruiner o. d. Men naturligare vore gissa på modren jorden, som om vintern gömmer alla ormar, grodor, råttor, möss, sorkar, sniglar o. fl. Trädgårdssnäckan kan gräva sig ner en halv meter. Kungsfågeln gräver sig sitt bo en meter ner i jorden. Varför kan icke kornknarren också gräva sig ner eller begagna mullvadens gångar till vinterläge? Jag vet intet skäl varför icke!

Naturforskaren vill se innan han tror. Gott! Men ingen naturforskare har sett kornknarren flytta, hur kan han tro det då?

P. S.

Brewster relaterar ett fall, då på Aikerness (Orkney) en kornknarr hittades om vintern i en ler-vall (hill-dyke) och väcktes till liv i ett varmt rum.

FÅGLARNES HEMLIGHETER B.

Lärjungen: Jag läste häromdagen i Berzelius' Djurkemi huru han trodde att svalorna övervintrade under isen, och att finkar och ärlor icke flyttade. Varför trodde den nyktre kemisten detta? Jo, därför att många trovärdiga vittnen bekräftat, vilket är full bevisning inför domaren. Domarne heta Aristoteles, Olaus Magnus, Linné, Berzelius i första rummet. Och bland vittnena anföras: 1:o Forster, professor i Halle och vilken följde Cooke på hans andra världsomsegling, såg själv flera svalor uppfångade ur Weichsel av fiskare vintern 1735. Två av dem kvicknade till på kakelugnen men dogo snart; Forster höll själv de små liken i sin hand.

Peter Brown (Bruun), norsk målare (?), berät-

tar för samme Forster att han under skoltiden i Skien, mellan hans 6:e och 17:e år, regelbundet uppfiskade svalor under isen i ett träsk, och att fåglarne kommo till liv i ett varmt rum.

En M. Stephens berättar för samme Forster att han sett några svalor, vilka i februari hämtats ur en damm som tillhörde hans faders gård i Berkshire, och att svalorna flögo i rummet efter att ha kvicknat till, och i många vittnens närvaro.

Svenska kemisten Wallerius skrev år 1748 till en viss Klein i Danzig att han många gånger sett svalor sittande i vassar och sänkande sig i djupet; samt att han sett en svala fångad i isnot, och vilken kom sig i varmt rum.

Linné upptager i Systema naturæ denna naturens anomali som ett faktum. Hur äga vi rätt att stryka ut det, då vi icke sett svalorna flytta?

SCHACKSPELETS HEMLIGHETER.

Lärjungen: Ovanför porten till fästningen i Gwalior (Indien) är inhuggen en magisk kvadrat liknande Nasikkvadraten.

15	10	3	6
4	5	16	9
14	11	2	7
1	8	13	12

Siffersumman i sidorna och i diagonalerna giva 34, men där finns även andra funktioner, som tillhöra Nasik-kvadraten (se Encycl. Brit: Magic Square).

Emellertid, ehuruväl denna magiska kvadrat ingenting avsiktligt har att göra med schackspelet, synes den dock innesluta alla schackpjäsers gång. Om man nämligen följer efter siffrorna från 1—16 så finner man först från 1 till 2 hästens gång, och detta språng upprepas 7 gånger. För att komma från 2 till 3 använder jag tornets eller drottningens räta linje; från 3 till 4 återigen hästens; från 4 till 5 bondens (eller kungens) ensteg; från 8 till 9 löparens (eller drottningens) snedsprång.

En engelsk författare har givit följande skala på pjäsernas energier (ekvivalenter):

drottningen	= 23¾
tornet	= 15
löparen	= 9¾
hästen	= 9¼
kungen	= 6½
bonden	= 3¾ eller 2.

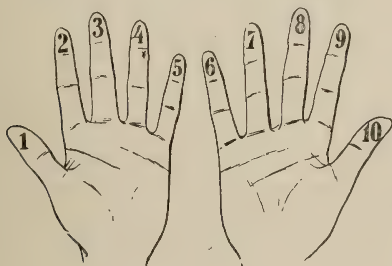
Om nu schackbrädan är en magisk kvadrat med sidan 8 och kvadraten 64, och man insätter värdena på pjäserna, så vore ju möjligt att ur schackspelet utfå ett nytt intresse och kanske en teori för dess bedrivande.*

* Hästens språng återfinnes i de flesta magiska kvadrater och tyckes därför vara lånad till schackspelet vars 8-kvadrat bör undersökas.

TIO-SKALANS UPPKOMST.

Lärjungen: Det har undrats varför aritmetiken stannat vid tioskalan sedan olika folk försökt med 2, 6, 12 o. s. v. Några ha menat att de tio fingrarne fått bilda etalongen, och följande faktum synes tala för saken. Om man nämligen observerar 9:ans produkter i multiplikationstabellen, så reverteras siffrorna efter 5 på detta sätt:

$9 \times 2 = 18$,	men	$9 \times 9 = 81$	obs.	18, 81.
$9 \times 3 = 27$,	»	$9 \times 8 = 72$	»	27, 72.
$9 \times 4 = 36$,	»	$9 \times 7 = 63$	»	36, 63.
$9 \times 5 = 45$,	»	$9 \times 6 = 54$	»	45, 54.

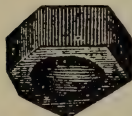

Om man nu räknar på fingrarna i händernas insida, så ser man att förhållandet reverteras efter 5, och att 2 och 9 falla på pekfingren, 3 och 8 på långfingren, 4 och 7 på ringfingren, 5 och 6 på lillfingren, således som i multiplikationstabellens 9:a.

Japanerna räkna till tio och kineserna till fem, på fingerna!

VEM BYGGDE FINGALSGROTTAN?

Lärjungen: Fingalsgrottan är byggd, därom finnas inga tvivel. Bevisen föreligga. 1:o. Basaltpelarne hämtade ur berggrunden äro avdelade i lika stora stycken. 2:o. Dessa stycken är fogade med tapp och skål som ett lager. 3:o. Murbruk eller cement visar sig i fogen. 4:o. Pelarnes avtagande i höjd inåt är matematiskt beräknad, 39 meter vid ingången, 23 i bakgrunden, jämfört med hålans bredd 17 meter vid ingången och 7 i bakgrunden.

En basaltpelare från Fingalsgrottan.

Men Fingalsgrottan är ungefär så lång som Notre-Dame i Paris, och ungefär så hög.

Den som kan komma åt de exakta siffrorna borde jämföra pyramidernas tal med Salomons tempels, Parthenons och de äldsta katedralernas, men även med andra grottors, särskilt den på Antiparos och på ön Skye. Trenne norska grottor Torghatten, Dolsteinshålan och Sjonghelleren äga liknande mått med Fingalsgrottan. Sjonghelleren, vars namn antyder att den kan sjunga som Fingals orgel, har verkligen samma längd och höjd som Fingalsgrottan. Arkeologerna tro att Fingalsgrottan är en lek av vulkaner och havsvågor, och geologerna mena att kristaller brista med tappar och skålar. Kanske frimurarne ha bättre reda på den förhistoriska byggnadskonsten?

SERUM-VÄXTER.

Läraren fortfor: Jag har sett en uppgift att vallmon och solanaceer hälst förvildas (trivas) på kyrkogårdar. Rosor och liljor frodas på gravar, och bruket att offra blommor åt den dödes hydda har väl några djupare grunder än vi nu veta. Lika söker lika, ibland; ibland söka motsatserna varann. Läkedomsväxternas verkningssätt känner man icke, och problemet löses väl framdeles med Swedenborgs funktioner. När jag såg i en bok att chinaträdet trives bäst i fuktighet och växlande klimat, kom jag att tänka på chinabarkens nytta i växelfebrar, frossor, som man ådrager sig i fuktig sumpmark. Och när salixarternas salicylsyra tjänar i malaria eller sumpfeber, tänkte jag på salixarterna såsom terapidjur, vilka utarbeta sumpgiftet till serum, då de ju hälst växa i sumpar. När nu Kocks tuberkulin befanns vara i släkt med ormgiftet, och ormgiftet är analogt med växtalkaloiden, så undras ju om icke växtalkaloider kunna utfinnas som bota tuberkulos. Naturen har ju lagt så många andra sjukdomars läkemedel i växterna! Malörten håller ett ämne, absintin, vilket är grönt som gallan, bittert som gallan och är uppbyggt på ett och samma kolväte $C_{16} H_{22}$, som finns i en av gallans beståndsdelar biliprasin. Malörten avsöndrar väl galla, efter som han är en ruderatväxt och bearbetar avsöndringar av djur. Malörten gagnar ju också i magsjukdomar som stå i sammanhang med gallans sjukliga förändringar. Kolerin kommer av kolä, galla.

VÄXTENS PSYKE.

Läraren fortfor: När jag i en botanisk trädgård såg den största vallmoarten Papaver speciosissimum med dess hemska blodröda färg på de fyra kronbladen som stå i kors, och i kalkens botten de fyra svarta fläckarne bildande giftetiketten det svarta korset, så fick jag det intrycket att de gamles tro på signatura rerum eller att sakernas inneboende verkningar uttryckte sig i habitus, vore alldeles riktig. Men när jag såg vallmons kanellerade fröhus, lik en hygiæas romerska vas, och med timcirkel på locket, då sade jag mig: genom seende och inseende (intuition) ha mänskorna fått kunskap om växternas läkedomsgåvor. Och genom åratals observationer fann jag idel bekräftanden. När man ser den rysliga bolmörten med dess gulgrå kadaverfärg och violetta likblånader, så ser man döden och vansinnet; men naturen är både mild och givmild och lägger botemedel bredvid giftet. Man ser på dosens decimalbråk, hur verkan ändrar sig. Flytta decimalkommat till vänster och det är dödsdosen, flytta det till höger, liv och hälsa äro där. Men när bolmört kan begagnas i psykiatrin, så visar det att växten har en psyke, och att således hennes psykologi snart kan skrivas, men av psykologer, icke av psykiatrar.

LINNÉ STÅR UPP.

Läraren talade: När nu Linné skall jubileras, kommer väl hans ande att stå upp igen, liksom Swedenborgs stod upp mitt i förra sekelslutet. Då få vi nog

se botaniken bli levande igen efter sin hundraåriga dekadens, och renässansen är bebådad av en tysk, som heter Francé, kom ihåg det namnet. Då få vi veta vad växterna äro för ena, efter att deras hemligheter trotsat alla forskningar med mikroskopet och de kemiska reagentierna. De äro ju innerst skapade för högre djur, ty deras vävnader framställa i miniatyr samma element. Växterna ha släta muskler och streckade arterer och vener, trachéer och mjölkkärl, nerver med bicell (annex) och förträngning. Deras rot avsöndrar pankreassaft och galla, och de smälta födan utanför. Men det egendomliga är, att växt-alkaloiderna såsom morfin, chinin och andra äro sammansatta såsom ormgiftet och likgiften, ptomainerna. Dessa växter med de starka giften, vifka även äro läkemedel, synas tjänstgöra såsom serumdjuren; de leva nämligen i orenlighet och avsöndringar, vilka de bearbeta till läkemedel. Obegripligt är att vissa lik-gift lukta såsom rosor, jasmin, hyacint, men växterna leva ju av växtlik och djuriska avsöndringar; kanske de själva äro lik som uppstått ur förgängelsen och leva nirvanaliv, smärtfritt, omedvetet drömliv; men det kapitlet hör till den kommande växtpsykologin, som skall grundas av tänkare, icke av hantverkare.

PYTHAGOREERN LINNÉ.

Läraren fortfor: Linné har nu en mansålder blivit förkättrad såsom den torre systematikern, och hans sexualsystem avlyst såsom varande artificiellt eller godtyckligt, då han valde ståndarnes antal och dylikt som indelningsgrund. Men när hela naturen är upp-

byggd på tal, såsom pythagoreerna visade, så synes ju rimligt att även växternas egenskaper och frändskaper skulle härledas av och uttryckas i tal. Om vi se på familjen cruciferæ, så har den sex ståndare (visserligen fyra längre); men sex är liljornas tal, och cruciferæs kemiska konstitution (svavelhalten t. ex.) närmar dem till liljorna. Vidare, kålens huvud är en början de lökbildning, som är liljornas. Hesperis* och Lunaria äga liljans doft, och Alliaria har lökens. Vidare: Aristolochia hör till gynandria men äger 6 ståndare och liknar en lilja. Fumaria hör till diadelfia, men har 6 ståndare och liknar en lilja även genom sin bulbus. Lemna hör till monoecia, men med sina två ståndare liknar han diandristen Veronica. Carex hör till monoecia, men dess tre ståndare förer den till gräsen. Syngenesisterna stå med ena benet i umbellaterna, och deras fem ståndare drager dem ditåt, särskilt genom Eryngium, som är en umbellat men äger tistelns habitus. Ståndarnes antal tyckes icke vara så oviktigt, och Linné står närmare pythagoreerna och Swedenborg än man tror, och därför vänta vi hans återkomst.

LINNÉ EFTERTRÄDER SIG.

Läraren talade: Linné insåg själv det otillräckliga i sitt sexualsystem, och han arbetade på ett med naturliga ordningar (ordines naturales), i vilket han endast invigde sina trognaste. Men han ville icke riva sin byggnad förrän han kunde resa en ny, och det hann han icke med. De som ännu våga kalla honom den

* Hesperis, cruciferen, sätter också knopplökar.

torre systematikern hava icke funnit mästaren där han skall sökas; i hans härliga resor, hans tal, brev och vissa avhandlingar. I resorna ser han över hela naturen i dess tre riken, stenarnes, växternas och djurens; och han behandlar dem som levande varelser; han är biolog, anatom, fysiolog, men han är även läkaren, medicine doktorn och apotekaren i en person. Och överallt ser han skaparens hand, den mätande och räknande skaparen, som han likt Moses fick se på ryggen, och hisnade. Efter Linné har först Ernst Hæckel ordnat skapelsens föremål, men för honom föll det sig naturligare att naturen skapat sig själv, vilket är orimligt, och hans teofobi är så stor att han vill tända bålet åt dem som tro på en skapare. Detta kallas den ändliga människans begränsning, och Hæckels system har redan börjat skatta åt förgängelsen, liksom fader Darwins teorier, och just i samma stund som Darwinismen gått in i folkskolan. Men båda ha tjänat och tjänat ut; deras material begagnas, men till helt andra ändamål än de åsyftat. Allting reder sig till slut! Men nu står Linné upp för att bli sin egen efterträdare.

HIMMELSTECKEN.

Lärjungen: I en populär astronomi av dr Uhle (vilken man dock icke bör citera) såg jag för tio år sedan en teckning av en egendomlig stjärnhop återgiven efter John Herschel, troligen ur dennes Nebulos-Atlas. Denna stjärnhop bildar ett hjulkors, däri kransen och ekrarne äro mörka, det övriga ljust av små stjärnor.

Nåväl, det gick då mig som med den skeppsbrutne på den obebodda ön, när han fick se hypotenusan ritad i sanden, med den skillnad att jag, inom mig, utbrast: Det finns gudar i himmeln!

Jag har sedan visat denna figur för verkliga astronomer och bett dem kontrollera teckningen, antingen genom observation på himmelen (i fall stjärnhopen tillhör vår norra hemisfär), eller också söka i Herschels atlas. Men de ville inte se på himmeln, de ha fått fruktan för den, och var gång jag visat Herschels hjulkors vända de sig bort, alldeles som en viss när han får se korset. Så här ser stjärnhopen ut!

Herschels hjulkors.

Om denna konstellation kan verifieras, så äga vi ett nytt bevis för Guds existens och äro säkra om att han bor i himmelen. Kanske det var denna bild som Konstantin den store såg, när han utropade: I detta tecken skall du segra!

Men vad betyder detta himmelstecken? Jo, det är helt enkelt grekernas thäta ⴲ som är första bokstaven i Theos: det är:

GUD.

SUPPLEMENT

ETT EGENHÄNDIGT BREV FRÅN KRISTUS.

— Är kyrkofadern Eusebius en trovärdig person?

— Fullkomligt.

— Med vad rätt betvivlar man äktheten av det brev från Kristus som han bekommit ur arkivet i Edessa?

— Det vet jag inte, och det minns jag inte.

— Eusebius, född på 200-talet efter Kristus, i Palestina, och vilken sålunda kunnat känna Jesu släktingar, meddelar i sin kyrkohistoria ett brev från toparken Abgarus i Edessa, genom snabblöparen Ananias översänt till »Jesus den goda Frälsaren i staden Jerusalem». Toparken ber i detta brev, att Jesus måtte komma och bota honom från en sjukdom, enär han hört att Frälsaren utdriver dämoner, botar sjuka och uppväcker döda. »Och då jag nu här hört allt detta om dig, så har jag tänkt vid mig själv: ett av de två, antingen är du Gud, som stigit ned ifrån himmelen och gör sådana gärningar, eller ock är du Guds son, enär du utförer slikt.» — Nåväl, »Jesus svar till toparken Abgarus genom snabblöparen Ananias» meddelas därpå ur Edessas arkiv.

»Abgarus! Salig är du, som trott på mig, utan att hava sett mig; ty det står skrivet om mig: de mig hava sett tro icke på mig, på det att de mig icke

sett, skola tro och leva. Vad nu beträffar inbjudningen att komma till dig, så måste jag först här uträtta allt varför jag är sänd, och när det är uppfyllt, upptagas till honom, som mig sänt. Men när jag blivit upptagen, skall jag sända dig en av mina lärjungar på det han skall göra dig helbrägda av din sjukdom och bringa dig och de dina livet.» — Nå vad säger du?

— Det finner jag helt naturligt att man bevarat ett brev från Jesus Kristus, mycket naturligare än att man räddat alla brevlappar från den relativt obetydliga Marcus Tullius Cicero.

— Emellertid har man förnekat äktheten av Kristi brev.

— Det kan jag väl tro! Men på vad grund?

— På inga grunder: Hagenbach säger så här: »att Eusebius verkligen funnit dessa brev i Edessa, måste vi väl tro, så framt vi icke vilja stämpla honom som lögnare... Men en var som ock blott i någon mån känner till tonen i den evangeliska berättelsen och har ett inre öra för densamma, och som därmed jämför denna historia, skall finna det alldeles påtagligt, att denna är senare fabricerad, för att icke säga, att den är ett bedrägeri.» — Och jag tycker just att det är den evangeliska tonen! Men det finns även en detalj som gör brevet för mig sannolikt, och det är namngivandet av den ringa slaven, snabblöparen Ananias. Ser du, sådant hittar man inte på! — Har man dock bevisat falskheten av detta brevet?

— Nej, man har bara förnekat äktheten.

— Och detta kallas vetenskap, religionsvetenskap! »Jag förnekar faktum».

— — —

En liten herre (Hagenbach) sitter aderton hundra år senare och vågar betvivla en trovärdig och lärd mans (Eusebius) uppgifter, en man som levde strax efter Kristi Apostlars död, och på grunder, som mera tala för än emot! Det påminner om gymnasisternas bibelkritik, då de »tycka» osannolikt att Evangelierna äro fotade på upplevelser. Den som själv är författare vet, att man icke kan »hitta på» alla dessa detaljer i sceneri, handling och dialog. Exempel: Översteprästens tjänare hette Malcus. Där brann en koleld emedan det var kallt; och hanen gol; klockan var då så och så mycket; och Herren vände sig om och såg på Petrus; och en tjänstekvinna fick se honom sitta vid elden, fäste ögonen på honom och sade: Du är ock en av dem! — — — Och de togo en man, Simon av Cyrene, och lade korset på honom (de minnas mannens namn!) — — — Och det var vid sjätte timman. — — — Och Jesus sade — — — o. s. v.

Det är mer än berättelse, det är ett referat av en upplevelse.

ÄFFLINGARNES TUSENÅRIGA NATT.

När kristendomens sol gick upp över världen, så blev det naturligtvis natt för äfflingarne. Ty när de vänt ryggen åt ljuset, så blev ju allting bakvänt för dem; höger blev vänster, öster blev väster, rätt blev orätt, svart blev vitt och dag blev natt. Därför läser man ännu om deras Tusenåriga natt som medeltiden av dem kallas. Då Europas vildar började hyvsas, då barmhärtigheten omfattade åldriga och sjuklingar, då stater ordnade och lagar skyddade, då tro, hopp och

kärlek, offervillighet och ridderlighet blomstrade, då började hedningarnes natt. När Europa fick vetenskap, då Albertus Magnus, Tomas av Aqvino, Roger Bacon, Arnold och Basilius grundade kemin, metallurgin och medicinen, då mörknade det för hedningarne; och när medeltidens konst slog ut i det härligaste konstverk som finns: den götiska katedralen, då svartnade det för jotnarnes ögon; klockeklang och orgelsång tålde icke deras öron.

Slutligen uppfann medeltiden krutet, kompassen och boktryckarkonsten; och en religiös man med korstecknet på seglen upptäckte Amerika. Men Pauli lärjunge Clemens Romanus kände redan »Oceanen, som icke av mänskor kan överfaras, och de världar som äro bortom densamma».*

Men mitt i hedningarnes mörker lyste klosterskolor och universitet, där både andlig och världslig visdom meddelades. Riddarvisor, romaner och skådespel diktades; Karl den store sitter som en kristnad kung Salomo, slår filistéer i Sachsenwald, bygger tempel av romaruiner, håller lärda samtal och lyss till sagor, odlar jord och stiftar lagar. Det är den ljusaste bilden av det patriarkaliska nykristnade Europa.

Gudarne vandrade visserligen icke mer på jorden, men guds budbärare stodo i stadig förbindelse med människors barn och uppenbarade för dem guds rikes hemligheter, nedskrivna i Revelationer och bäst i Legenda Aurea. Thomas a Kempis Imitatione Jesu Kristi tryckes och läses än i dag till och med av protestanter. Själva kyrkofäderna, Augustinus, Hierony-

* Brev till de kristna i Korinth, kap. 20 (citerat åt författaren av en vän).

mus, Krysostomus kan man läsa, och Augustinus begagnades i min ungdom som konfirmationsbok.

Två hundra år före reformationen eller kyrkosöndringen, som den hellre bör kallas, skrev Dante sin aldrakristligaste dikt, den hedningarne försökt stjäla åt sig; och den evertuerade Boccaccio får sitta i lärostolen och kommentera Inferno till lämpligt straff för sin ungdoms okynne.

Botticelli, Lippi, Ghirlandajo hette medeltidens stora troende målare, vilkas lärjungar Michelangelo och Rafael voro fromma kristna, ehuruväl hedningarne velat stjäla dem också under den falska ursprungsbeteckningen renässans eller hedendomens pånyttfödelse.

När vid nya tidens ingång det började skymma, då gick dagen opp för hedningarne och för sista aténaren!

— Sista? Det kommer nog fler atenare som vilja bära ugglor till Atén!

ÄLSKLINGEN.

Julianus var en illyrier, från rövarestaten av feniciskt blandfolk, gamla Baals- och Astartedyrkare. Han var både mikrocefal och saknade bakhuvud, bar ett av ohyra spatserande skägg över afrikanska läppar; han hade långa naglar och bläcksvarta händer med vilka han rotade i de slaktade offerdjurens blodiga kroppar, för att ur hjärtat och levern spå framtiden. Den glada gudstjänsten bestod i tjurslakt, ackompanjerad av liderliga danserskor. För att vederlägga profetiorna ville han uppbygga Jerusalems tempel, men

då bröt eld ur marken, så att företaget kvävdes i lindan. Denna fåne kom en gång till Antiochia, som ägde 100,000 hedningar, av vilka Julianus väntade sig hekatomber och magdansar. Men i stället kom en enda präst honom till mötes, medförande en gås. Das war alles!

Denna osympatiska figur, som blivit sista aténarns och nyhedningarnes älskling, narrades slutligen ut i en öken utan mat och dryck, där han fick ett spjut i levern, men han lär därvid icke ha utropat »Du har segrat Galilé»! Ty det var han för dum till.

FRIHANDSTÄNKNING.

Du vet att gymnasister och vederlikar äro mycket styva i bibelkritik?

— Jo, något! Jag minns när jag...

— Gott. Du minns att vi upptäckte huru Kristi släktregister i Matteus och Lukas voro varandra motsägande, och därmed raserade vi (efter Sista Aténaren) hela försoningsläran. Men om vi vetat hur vi bommade, skulle vi nu skämmas. Eusebius skriver nämligen i 1:a boken 7:de kapitlet om överensstämmelsen mellan släktregistren och förklarar den skenbara motsägelsen på följande sätt. »Namnen på släkterna i Israel räknades antingen efter naturen eller lagen: Efter naturen, när den äkta sonen följde på fadren; efter lagen, när någon benämnde de barn, vilka han avlade, efter sin utan barn avlidne broders namn. Ty emedan ännu intet visst hopp om uppståndelse var givet, så avbildade de det kommande löftet därom genom en viss dödlig uppståndelse, på det att den av-

lidnes namn icke måtte gå under. Då nu de i denna genealogi uppförde dels såsom äkta söner följde efter sina fäder, dels voro födda av andra, men efter andra uppkallade, så omnämnas båda...

»På detta sätt innehåller intetdera av de båda evangelierna en osanning, i det den ena räknar härstamningen efter naturen, den andra efter lagen. Ty de släkter, vilka härstamma från Salomo och från Nathan, äro genom namnförnyelser av dem, som dött utan barn, genom giftermål för andra gången och genom säduppväckelse (= Leviratäktenskap) så inflätade med varandra, att samma personer med rätta anses för barn av olika fäder... Båda berättelserna äro alltså fullkomligt sanna...» Därpå följer en lång bevisföring som du kan läsa själv, men vilken slutar så här: »Matthan, som härstammade från Salomo, födde Jakob. Sedan Matthan hade dött, så födde Melchi som härstammade från Nathan, med samma kvinna Eli. Eli och Jakob voro således bröder, av en och samma moder. Sedan Eli hade dött barnlös, så uppväckte åt honom Jakob säd, i det han födde Josef, som väl efter naturen var hans son, men efter lagen Elis son. På detta sätt var alltså Josef bådas son.» — Är det klart?

— Klart!

— Ska vi skämmas?

— Ja vi kan det, då vi icke sakna blygsel.

— Och detta kallades fritänkeri!

— I sanning något fritt, frihandstänkning på rak arm!

DEN SVARTA VETENSKAPEN.

Swedenborg säger: Vem vet icke att allt slags ont och falskt kan bekräftas? Det kan bestyrkas, och det bestyrkes även av de onda hos dem själva, att det icke finnes någon Gud, att naturen är allt och att han skapat sig själv; att religionen blott är ett medel, genom vilket enfaldiga själar hållas i band... Korteligen, tag det mest falska och uppställ det som sats, och säg till ett skarpsinnigt huvud: bestyrk detta! och han skall bestyrka det ända därhän att sanningens ljus synes alldeles utsläckt... Det ondas och falskas bekräftelse är icke annat än det godas och sannas avlägsnande.

Det är alltså den onda viljan, som förmörkar förståndet och föranleder att den onde icke fattar religionens enklaste sanningar. Det är fientligheten mot Gud, vilken inspirerar den Svarta vetenskapen, som blomstrat nu i två mansåldrar och gjort densamma värdelös eller mindre än värdelös.

Det har uttalats misstankar att de egyptiska hieroglyferna icke äro lästa rätt utan måste läsas om. (Swedenborg lär ha deponerat sin tolkning i vetenskapsakademiens bibliotek.) Det var viskats, att Kilskrifterna icke äro förstådda, och att lärda syndikat bestämma om tydningen, vilken hittills gått i tendensen att förringa bibelns värde.

Sakkunniga ha yttrat högt att en viss lysande vetenskaplig bragd aldrig blivit utförd, emedan den är omöjlig, och att gärningen varit ett bedrägeri. Hela bacill-historien har alltid haft en underström av tvivel emot sig såsom varande en förväxling av grund och

följd. Och så länge man icke förklarat jäsningsfenomenet, som är en självalstring och en transmutation av CH_2 och CO till N, kommer man icke ur fläcken.

Efter Mendeljeffs kemiska system upptäcktes en mängd nya grundämnen, av vilka några inregistrerades av syndikaten, andra slopades, och flera föllo tillbaka i glömskan.

Den så kallade upptäckten av argon skulle vara rena intet, om icke siffrorna drevo sitt spel, dock obeaktade av upptäckaren. Dess atomvikt uppges vara 39; dess löslighet i vatten 3,9, och det utgör 0,93 % av luften. Ämnet är lika så likgiltigt som det är indifferent, lika apokryfiskt som helium, och ansågs av Cleve vara en gasblandning, alldeles som helium. Och alldenstund gaser kunna blandas på ett oändligt antal sätt, så är argon ett $\frac{\infty}{\infty}$. Geologien, som blev zoologi, stannade framför urberget som inför en mur. Där upphörde forskningen. Filologien, som blomstrade upp, tog genast tjänst hos Dyngherren och skulle till att bevisa Guds nonexistens medelst immanenta ljudlagar stiftade av sig själva; men den vetenskapen gick i rök, när man slutligen fann att det vanligen är »strävan efter ett bekvämare, tid och ansträngning sparande uttal som framkallar ljudlagarna». »Och att dessa lagar tills vidare och kanske för alltid undandraga sig vårt begripande.» (Ad. N—n).

Alla dessa Babelstorn ramlade innan de nådde himmelen, och den »exakta vetenskapen», som var så litet exakt, ligger nu i ruinhögar, nu eller mycket snart.

FÖRSTA BUDET?
»DU SKALL INGA ANDRA GUDAR HAVA FÖR MIG.»

Hedningarnes outrotliga behov av religion yttrar sig som bekant i avguderi. De dyrka avgudar, kvinnan, barnen, ungdomen, fäderneslandet, Carl XII, sina olyckskamrater när dessa arriverat, men framför allt vetenskapen, det är uttytt den gudsfientliga vetenskapen, som är den förfalskade. Hedningarne äro den onda viljans män, och det är den onda viljan som gör mänskorna dumma, så dumma att man kan inbilla dem vad som hälst. Man har nyss inbillat dem att kemin hittills opererat utan fysiken, och att man kan vara en stor kemist utan att kunna ett dyft kemi.

De hade nyss »bevisat» att kometerna bestodo av gaser, mest kolväten. När det nu faller ett smitt järnblock på 1,000 kilo, och inlagt med nickel i damascener-arbete, så tro de att Bielas komet, som bestod av gas, släpper ner järnblock. Det är tjockskalligt. Meteorblocken komma ju uppifrån ner på jorden, men äfflingarne ha upptäckt att det inte finns upp och ner (och icke fram och bak), därför törs de inte forska uppåt, kanske av fruktan att råka något okänt, som skulle genera deras vetenskapsteori att universum icke har några gåtor. Hinduerna lära äga en gud som heter Basmaghut, vilken dyrkade sig själv, så att han slutligen av uppblåsthet — sprack. Vetenskapen just nu skall väl snart spricka!

ÄFFLINGARNES SIBBOLETH.

När Efraimiterna skulle fly över Jordan, anhöllos de av Gileaditerna och uppfordrades som paroll säga ordet Schibboleth. De som icke kunde, utan sade Sibboleth blevo nedhuggna. Nu när äfflingarne stå vid Rubicon för att eventuellt nedhuggas, så måste de uttala ordet Swedenborg. Men de kan inte få det namnet över sina läppar. Och ber man dem stava till Swedenborg, så börjar de så här: — S, w, e säger Wal; d, e, n, säger den, b, o, r, g, säger ström.

Det är ju märkvärdigt, att de bara kan säga Waldenström, men inte Swedenborg, och det är ett säkert signalement på en äffling.

Ett annat Sibboleth är Joséphin Peladan. Det kan de inte heller uttala, utan det vänder sig i munnen och blir Anatole, Henry eller Bobrikoff; vad som hälst utom Peladan. Det är ju gott att ha reda på dem!

PLANETERNAS CHIFFERSKRIFT.

De gamla hade som bekant namngivit metallerna efter planeterna. Solen var Guld, Månen Silver, Merkur Kvicksilver, Venus Koppar, Mars Järn, Jupiter Tenn, Saturn Bly, och Uran var okänd, både planeten och metallen.

Metallernas ekvivalenter antagas vara okända av de gamle, men likafullt skymta de i planeternas banelement.

I Mars' minimiavstånd från solen, 28 geogr. mil, synes verkligen järnets ekvivalent 28.

I Saturns maximum 208 synes ju också blyets atom 208. Det gick ju bra, men sedan börjar chiffer.

Merkurs täthet är $1,_{3}$ och kvicksilvers täthet = 13. Merkurs massa är $0,_{06966}$ och kvicksilver är 6,966 gånger tyngre än luft. Merkurs diameter (Jorden = 1) är $0,_{38}$ och kvicksilvrets kritiska temperatur är — 38°.

Jupiters maximumavstånd 112 kan man ju tumma till 118 som är tennets atom.

Venus' 16 kan ju bli kopparns halva ekvivalent $= {}^{32}/_{2}$.

Detta må vara, men när planeten Uran upptäcktes samtidigt nästan med metallen Uran (1781 och 1789) så blir siffrornas koincidens betänkligare. I planeten Urans volym (Solen = 1) synes i $^{1}/_{12000}$ talet 120 som är metallen Urans ekvivalent, då atomen är 240. I planeten Urans täthet $0,_{24}$ synes atomen 240.

Planeten Urans avståndsmaximum är 416: jämkar man på det talet till 434, får man Berzelii äldre dubbelatom 434. I Titius-talen åter, gömmer Uran i 196 guldets tal och Saturn med 100 kvicksilvrets. Men Venus röjer i 107 silvrets atom, och Merkurius 57 tennets ekvivalent.

Det är chiffer alltså, som döljer för att röja.

QVI PRO QVO.

Nu i oktober uppges solen stå i Skorpionen. Det gör hon icke som vi veta(?), utan hon bara tyckes stå där sedd från jorden. Men när systemet ändrades, vå-

gade man icke ändra kalendern och sätta ut att jorden stod i motsatta tecknet eller i Väduren, där hon nu i oktober skall stå. Orsaken till denna fruktan känner jag icke, men när jag nu på sjunde året från samma fönster betraktar stjärnhimmeln i oktober och ser Väduren under Andromeda och Cassiopea svänga runt på 24 timmar och återkomma 1° tidigare varje afton, så fattar jag inte hur jorden kan stå i Väduren. Vi stå ju var som hälst, om ingen synpunkt bestämmes. Nu är väl meningen den, att jorden antages stå i Väduren, om man kunde förflytta sig till solen, och därifrån betrakta jorden. Det är alltså ett antagande. Men med præcessionen eller solens skenbara framryckande i djurkretsen med 50 bågsekunder pr år, skulle ju, då det är jorden som rycker fram och solen står stilla, jorden utföra denna framryckning som fullbordas på 26,000 år, och en ny faktor alltså införas i jordens banelement. Men det rår jag inte med.

Frågan kvarstår dock: Vad vill det säga att jorden står i Väduren nu i oktober, då stjärnornas läge är detsamma hela året om?

SYNVILLOR.

Om man stiger i en ballong, så synes jorden konkav, skålformig, fastän den skall vara konvex, kullrig. Antingen är detta en synvilla, eller också är jorden skålformig. Om jag betraktar himmeln, så bildar den en tryckt kupol över mitt huvud; alldenstund den kullriga jorden visar sig skålformig, så har man ju rätt att sluta, det den skenbart skålformiga himmeln är kullrig; men han lär varken vara det ena eller det andra.

Villor alltså! Står jag på ett fartyg ute på havet, och vänder mig omkring, så ser jag en krets; står jag stilla och håller, om möjligt, ögonen stilla, så ser jag ett segment kanske av en cirkel. Detta skall bevisa att jorden är rund. Men nu går fartyget in i dimma, så att ögat endast når 50 meter. Kretsen synes lika fullt, men ingen tror att det är jordens cirkel jag nu ser. Går jag i en glesplanterad skog, ser jag träden ordna sig i en cirkel, som icke kan vara jordens. Det jag ser på öppna havet, i dimman, i skogen är en cirkel, i vilken jag är medelpunkt, och vars radie är avståndet för tydliga seendet. Alltså bara villor, och det vi se, ger intet sant begrepp om det sedda.

Att finna havshorizonten icke vara en båge är mycket lätt. Jag siktar horizonten mellan de båda skivorna i en parallell-linjal, och jag får horizontens kurva till en rät linje parallell med linjalerna. (Parallell-linjalen består av två linjaler förenade med skänklar och begagnas att ta bestick på sjökortet.)

Vid molnigt väder går ofta horizontens cirkel sönder, då ögat får molnperspektiv som avleda blickarne. Det är svårt att med linjal draga två parallella linjer, och på en plan yta synas två parallella linjer över ett visst mått som en kurva.

Det uppgives, att endast två parallella linjer uppdragna på en sfär synas riktigt parallella och räta.

Regnbågen är en subjektiv företeelse, som kanske icke existerar utan en åskådare, eller kanske icke finnes.

Jag stod en natt uppe på lanterninen till en tänd fyr, och skådande åt norr såg jag i mörkret ett strålande norrsken. Men när jag gick omkring lanterninen

med ljuset på ryggen, så syntes norrsken i alla väderstreck. Det var således en subjektiv villa själva formen. Kanske norrskenets form alltså är en villa som regnbågens?

SYNVILLOR 2.

Jag står på en djupt liggande lastångare på Nordsjön, med ögat ungefär 4 meter över havsytan. Enligt formeln $3{,}85 \sqrt{h}$, där h är ögats höjd över havsytan, skulle en på vattnet i still sjö simmande mås kunna dölja sig under kullrigheten (= kalotten) på ungefär 7 kilometers avstånd, men han befinner sig utanför avståndet för det tydliga seendet och kan icke beräknas.

I astronomierna anförda bevis för jordens kulform, att ett fartyg på havet först visar masttoppar och sist skrovet är osanning. Jag har i trettio år observerat fenomenet, boende vid hav, beresande hav, men aldrig sett fenomenet, mer än en gång, och då hägrade bovenbramseglen på en brigg, det är: syntes förstorade genom luftlagrens olika täthet.

På Nordsjön gick det till så här: vår lastångare mötte en bark som passerade oss. Jag stod med klockan i handen och frågade kaptenen om båda hastigheterna. Barken gick nordpå för en slör. Efter en kvart syntes han så här ; efter en halvtimme så här ; efter en timme så här . Han tycktes alltjämt stiga »uppåt» horizonten, under det han förminskades och avtonade, tills han dunstade bort. Men han dolde varken skrov eller nedre seglen. När skrovet blev

otydligt, hade det icke gömt sig under kalotten, ty med kaptenens kikare blev det genast synligt igen.

Jag har sett Helgoland, icke dyka upp ur havet, utan träda fram, förstoras, förtydligas. Jag har sett inkommande ångbåtar först ge sig tillkänna genom röken, sedan med skorstenen som var lägre än masterna, men skarpare i färg och volym; och när skrovet icke syntes för blotta ögat, var det icke dolt under kalotten, ty det visade sig i kikarn, och dess färg hade sammansmält med vattnets.

Jag har sett fyrars ljus i horizonten utan att se fyren, men jag har aldrig vid dagsljus sett lanterninen först och tornet sedan.

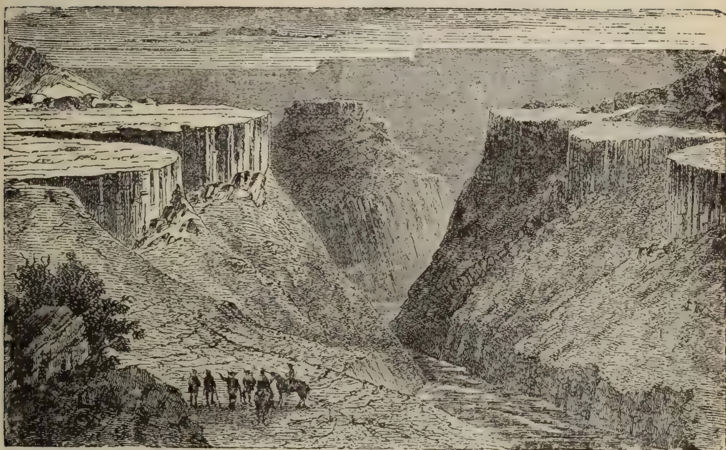
Jag har simmat i havet med ögat en fot över ytan, men jag har varken sett låga skär eller sjömärken sjunka (dölja sig). Likvisst skall för en simmare en vilande sjöfågel kunna dölja sig på en knops avstånd, eller 1,885 meter.

Skärets strandstenar skulle således bli osynliga, när simmaren befann sig på ungefär 2 kilometers avstånd.

Jag har gjort mätningar på isen, och icke sett fiskares vakruskor dölja sig på angivet avstånd, och isen skall ju lägga sig i en kullra, fastän vattenpasset säger motsatsen.

Det är konstigt alltihop! Och man vet absolut ingenting, knappast det!

ARKEOLOGI.
(FÖRHISTORISK ARKITEKTUR.)

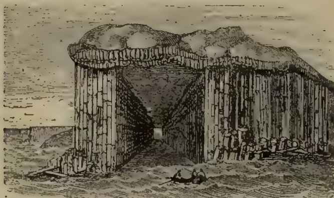
— Vem har byggt det här?

— Byggt?

— Ja, du kan väl se att det är danat av levande händer med ett räknande, mätande sinne bakom, såvida du själv har konstnärens öga. Är du bara geolog, så ser du bara vattnets eroderande verkan på silur och devon.

— Vad är det då?

— Det är ett parti från Rocky Mountains i Nordamerika. Men vill du se Colorados Cañons så sök dem i Neumayrs Erdgeschichte, dock icke i översättningen, ty där äro de underbara lämningarne av klipptemplen i Asiens öknar utelämnade, av fruktan sannolikt att den rådande arkeologien skulle ramla.

Fingalskatedralen.

— Då tror du att Fingalsgrottan är byggd?

— Det ser man ju att den är!

— Då tror du att Tempelberget på Spetsbergen också?...

— Ja, efter det är i samma stil som Colorados. Men berget vid Ovifak på Grönland, där Adolf Nordenskiöld fann meteoren, är

Ovifak på Grönland.

i en annan stil, och denna stil liknar jättebyggningarne i Sachsiska Schweitz, Halle- och Hunneberg och flera.

— Vem har byggt Halleberg då?

— Det vet jag inte, men ni som ha millionfonder borde ta reda på det, liksom på våra grottor i Småland och Skåne. Linné anmärker om Halle och

Hunneberg, att det ena liknar en hägnad djurgård och det andra ett väl anlagt slott. Kanske det är så!

Men samtidigt skulle ni fotografera »Ystadsstenarne» av vilka en vacker samling finnes i Sätofta vid Ringsjön. Att de äro eroderade, det är klart, men vad de voro innan de blevo fossila, det kan endast jämförande studier bringa i dagen. Jag lämnar som ett souvenir en teckning av Linné från hans Ölandsresa,

Stenjättar på Öland.

föreställande dessa stenjättar från Kyllei, som han fann liksom »stoder, bröstbilder, hästar och jag vet inte vad för spöken».

Som slutvinjett sätter jag ett Abessiniskt landskap, så att i fall du får dina vägar dit en gång, du inte glömmer studera dem också.

Abessiniens berg.

ANTIPATIER OCH SYMPATIER.

Vissa växter trivas ihop, andra icke, utan att man riktigt kan förklara varför.

Vinrankan har alltid sedan romartid varit »gift med» almen, hos vilken hon sökte stöd, och numera med äkta kastanjen (Savojen), poppeln och mullbärsträdet (Lombardiet). Däremot har vinet avskytt kålen.

I rosengårdar (Provence) har man planterat lök för att få starkare doft på rosorna, och löken som lilja betraktad förklarar väl sympatien ros och lilja.

Ranunculus och nénufar (vita näckrosen) älska varandra, möjligen därför att det våta och dyiga är deras gemensamma attraktion.

Vinrutan, som ger en ljuvlig doft om man varligt nyper i bladen, men stinker om man krossar dem, har en viss förkärlek för scrofularian. Rutans medicinska egenskaper (mot hysteri) och scrofularians (mot skrofler) kunna icke ge någon ledning.

Alpviolen och kålen hata varandra, och så, att båda dö, om de planteras tillsammans.

Klöver och vicker, korn och vicker trivas på samma jord.

Euphorbia peplus finner man i kålgårdar, men helioscopia i kryddgårdar, och dulcis sökes på kalk. O. s. v.

SAT SAPIENTI.

Om man står i ett dike och betraktar ett vitbetsland på hösten, så likna betorna en draksådd, där

krigares skallar stuckit upp ur jorden och äro smyckade med den gröna skalpen på ända.

Dessa skallar skalperas ju sedan och giva ett skönt socker. Men de avlämna även ett gift (toxin) som kallas betain, och vilket tecknas $C_5 H_{11} N O_2$, står nära vid cholin och neurin som finnas i hjärnan och äga samma formel $C_5 H_{11} N O_2$ samt äro likgift. Det är ju en korrespondens som duger. Men nu måtte asbaggen (Silpha atrata) som är bror med Dödgrävaren (S. necrofora), kunna kemiska analysen, ty han angriper betan icke för sockrets skull utan för likgiftets.

Betan heter chenopodium och är en molla, och stinkmollan (C. vulvaria) avsöndrar trimethylamin, luktande sillake, och har begagnats i medicinen mot hysteri, eller moderpassion! Sat sapienti, det är: den som förstår latin må stava och lägga ihop.

INSEKTERNA BOTANISTER.

Icke alla skolgossar veta att Syrenen är nära släkt med Asken, Ligustern och Oliven; men Spanska flugorna veta det, ty de beta endast på dessa fyra, utan att misstaga sig. Fjärilarnes larver äro också väldiga botaniker och äga oftast en olika smak mot fjärilarne som äro både deras föräldrar och barn. Sålunda synes släktet Argynnis (Perlemorfjäriln) alltid på tistlar, men dess larv aldrig på tistlar, utan på violen (åtminstone i Frankrike). Det kallas instinkt, men denna inbitna smak för en särskild växt borde äga en orsak. Jag kan icke nu se något sammanhang mellan violen och tisteln, men det bör väl finnas.

Dödskallefjärilns larv äter potatisplantan och andra giftiga solanaceer, men fjäriln själv har bättre smak; han äter opp biens honung, ehuru ingen begriper varför bien icke döda honom. Han kanske skrämmer dem med sin sång och sin giftetikett? Larven av Lycæna syngrapha (Frankrike) lever på klöver men fjäriln föredrager Timjan.

Den vackra Aspfjäriln har en underlig böjelse att sätta sig på boskapsspillning »hälst i öppna alléer», men larven sitter på poppeln, när denna i maj utsvettas ett välluktande harz. Det är konstigt.

Emellertid, för att återvända till Kantariderna, så avsöndra dessa kantaridin $C_5 H_8 O_3$ eller $C_{10} H_{12} O_4$, vilken är ett bitterämne eller en lavsyra eller en kamfer, och av farmaceuten svårligen kan framställas ur askens fraxin $= C_{27} H_{30} O_{17}$ som är en glucosid. Men Kantariderna äro väl styvare i ars transmutatoria.

VÄXTERNAS MUSKLER OCH BINDVÄV.

Att växterna äga muskler är icke betvivlat, men att analogien är så stor som den är har blivit obeaktat. Må vi se en bomullsfiber och bredvid densamma en muskelfiber från en and.

Bomullsfiber.

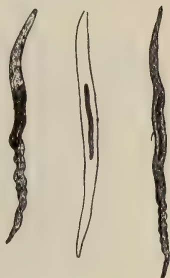

Muskelfiber av en and.

Eller tagom glatta muskelfibrer från en människa och jämförom med vedceller från en gran. Skillnaden är ingen!

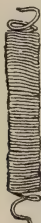

Vedceller från en gran.

Glatta muskelfibrer från människokroppen.

Nu kommer de streckade musklerna jämförda med en växtvävnad.

Växtvävnad kallad kärl.

Streckad muskel av djur.

(Forts. i Gröna Säcken.)

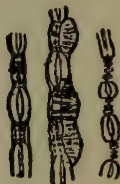
VÄXTERNAS NERVER.

Berzelius fann det alldeles givet, att växterna såsom levande väsen skulle äga åtminstone vasomotoriska nerver. De på senare tid upptäckta silrören, som

Silrör av en växt.

Nervus Thoracicus av en råtta.

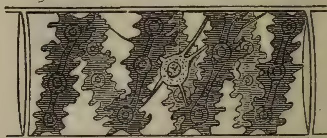

Nervelement av rockan.

Silrör hos tallen.

föra albuminater, äro sannolikt nerver, kanske sensomotoriska, emedan de äro mest utvecklade hos slingerväxter, som ju röra sig, men även känna sig för var stödet är.

Den yttre likheten är ju påfallande, då båda löpa i en skida med förträngning.

Om växterna äga ganglier är ovisst, men nog likna spirogyras plasmodier djurens multipolära ganglier.

Spirogyras plasmodier.

Men vissa känsliga växter synas äga ganglier i knutarne (lederna). Sålunda har jag funnit vår impatiens så sensibel att han »dog» på tio minuter om han sårades i en knut, men levde friskt, avskuren mellan två knutar.

En oxalis blev lam när jag brände med solglas på huvudnerven.

Ett vinterexemplar av oxalis behandlat med natriumhyposulfit visade det lilla rörelseorganet vid bladbasen. En avskuren tulpanblomma fick stelkramp av en droppe kloroform; alla blombladen bröto sig baklänges och vredo sig.

En avskuren narciss utsatt för kloroformångor dog i kramp, och vid obduktionen stodo alla stomaterna öppna.

Jodkalium kontraherar protoplasmat i stomaternas celler.

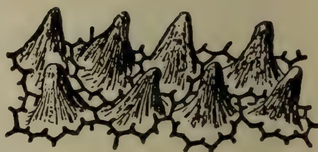
Därför har jag undrat om jodkalium, som börjat användas i lunginflammation, utövar någon verkan på lungsäcken eller på diafragmat, då dessa äro försedda med stomater liknande växternas.

(Se vidare i ämnet: Författarens handskrivna samlingar kallade: Gröna Säcken.)

TARMLUDD OCH EPIDERMIS.

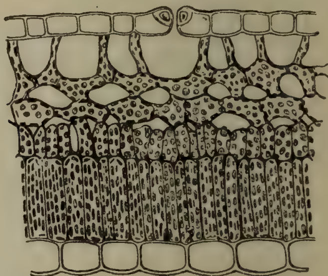
Tarmludd av Duodenum.

Papiller från blombladet av Viola Tricolor.

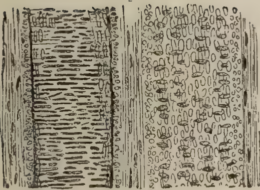
Grodans Epidermis.

Epidermis av ett blad från växt.

VÄXTERNAS ARTERER OCH VENER, MED MERA.

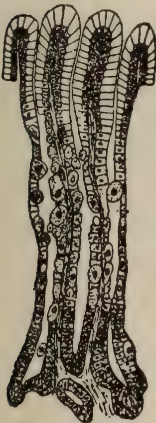
Må bilderna tala:

Arter och Ven av djur.

Arter och Ven av växt.

Körtlar i magsäcken.

Glandelhår från den peptoniserande köttätaren Drosera (Daggört.)

ROCKANS REFLEXIONSSPEGLAR.

Rockan är en ful fisk, och liknar däggdjur på undersidan. Den har läppar som en människa, och de två sista fenorna är riktiga lemmar som på ett foster. Den har icke vridit sig som flundran, utan den tyckes ha lagt sig på magen och blivit trampad platt; hon har svans som en katt; hon lägger ett ägg i sänder som fåglar och sköldpaddor. Rockans öga har varit föremål för mycken lärd uppmärksamhet, och ett slags ögonlock äro funna. Men nu sitta ögonen bredvid hålor som gå snett igenom kroppen och mynna på magsidan. Ini dessa hålor finnas rektangulära organ i mörkare och ljusare pigment . När jag såg dem första gången, frapperades jag av det mörka pigmentets likhet med färgen på iris. Jag mikroskoperade organen och kunde endast förklara deras närvaro som biögon eller reflexionsspeglar som göra det möjligt för fisken att se inunder sig. Då nämligen ögonen sitta på ovansidan, som är beväpnad med knaggar, skulle rockan vara värnlös mot fiender på den nakna undersidan. Detta observerade jag 1895, men vet icke om det är en upptäckt. (Jag meddelade det åt en dansk ögonläkare i en järnvägskupé. Kanske han har skrivit en avhandling om saken.)

MOTSVARIGHETER ELLER LIKNELSER.

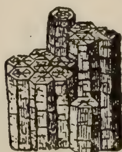

Cancer maenas.

Så här ser den lilla krabban ut som går i Öresund. Det är intet undantag utan det är regel, ty när jag köpte ett tjog vid skånska kusten voro alla tjugo tecknade med den sömniga fysionomin, och jag utdelade skalen bland mina bekanta. Vad det innebär? Vet inte!

Syringopora ramulosa.

Lithostrotion basaltiforme.

Här synes två korallarter från kolförande kalk. De likna otroligt basaltpelarne på ön Staffa. Men basaltpelarna likna även förstenade bambus eller stenkolsväxten sigillaria. Bambun har verkligen »tapp och skål» i knutarne liksom basaltpelarne i Fingalsgrottan.

Jättarnes chaussée i Irland ser verkligen ut som en huggen bambuskog och orgelbergen i Frankrike likaså.

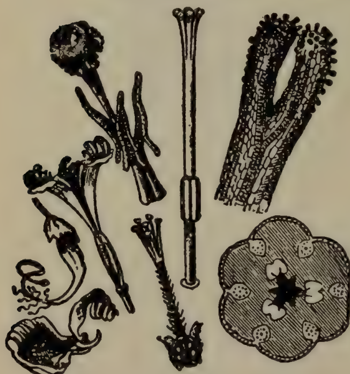
Det är väl liknelser eller motsvarigheter, eller kanske något mera också!

PALINGENESI.

Det är en gammal iakttagelse att materiens formgivningsförmåga eller bilddrift är så stark, att formerna, matriserna, liksom gå igen efter förstörelsen. Om jag till exempel låter vinsyra kristallisera, så bildar sig en dendrit liknande vinets blad, men bäst ur växtsafter, mindre väl ur det kemiska preparatet. Bredvidstående figur är dock efter ett förbränt krusbär, vars aska fått gå i lösning och kristallisera. Det är ju endast souvenirer och icke reproduktioner som dessa taggiga former återgiva.

Följande figurer återgiva i a) blomdelarne av

a) Käjsarkronans blomdelar.

b) Desamma kristalliserade ur askans lösning.

käjsarkronan och i b) återuppståndelsen i askan efter lösning och kristallisering.

Detta är ju växternas hamnar eller spöken, som gå igen, och de skenbilder som visa sig av döda äro icke de döda själva utan deras förtärda former, eller skal, som ockultisterna kalla dem.

Detta är även »apokastasis panton», alltings slutliga återställelse, såsom den predikats av Origines, Schleiermacher o. fl. på ett högre plan.

Den som vill veta mer om växtsjälarne må läsa den djupsinniga, vår nu mitt ibland oss levande, mystikern Georg Ljungströms uppenbarelser i Teosofiska Småskrifter, häftet 10.

Som slutvignett endast en avbildning av askan från en dahlia.

Aska av en dahlia.

BOTANISKA GÅTOR.

Det finns anledningar tro, att det icke är så helt med växternas befruktning, som säges, och att arterna ej äro så fixerade. I ett svämmland med Salix uppgavs finnas 700 arter vilka få antagas korsa sig huller om buller. Folk på franska landet kallar den röda bondtobaken hane och den gula virginia hona, fastän de äro tvåbyggare. Verbena med blåa blommor anses i Frankrike vara hanar, de med gula vara honor.

När man ser Orchis sambucina med omväxlande gula och röda blommor, har man svårt att tro det vara samma växt; och möjligt är, att den ena verkligen fungerar som hane och den andra som hona. Färgförändringens orsak kan här icke sökas i markens beskaffenhet, och den gula har en annan karaktär än den röda. (Eget är att granens, alens, hasselns och tallens hanblommor äro gula och samma växters honor äro röda.) Orchis sambucina saknas i Englands och Italiens skolflora; i Frankrike finnes den, men den röda varieteten anges vara sällsynt. Det finns anledning tro, att insekternas besök i blommor har även annat ändamål än frömjöls överförande. Fikon och dadlar skola nämligen stickas av insekter för att bli befruktade.

Här bör erinras att dadeln äger spermatozoer, vilket upptäcktes för hundra år sedan.

En japan upptäckte detsamma hos en Ginko för tio år sen.

VÄXT-PSYKOLOGI.

Det finns anledningar tro att växterna i vilt tillstånd stå och variera för sig själva i allsköns ro och tysthet. Om man ytterst noga observerar en hagtornshäck skall man se hur många former bladen antagit. Man kan där finna ekens blad och rosens som oftast. Då man vet att frömjölet av samtida blommande växter besöka den ena den andras blomma, så är ju möjligt att åtminstone impulser till varieringar givas, om icke till korsningar. En egendomlig inkonsekvens hos mekanisterna var införandet av begreppet skyddande likhet, ty konsten att skydda sig förutsätter ju medvetande, och att kunna anpassa sig betingar ju fri vilja.

Denna förmåga att simulera en annan växts habitus synes dock sträcka sig längre än darwinisterna anat, om man vill översätta habitus med tycke eller sätt att föra sig. På min gård växte mitt i gräsmattan en grupp pioner, som skonades av lien vid slåttertiden. I pionerna hade blandat sig rödklöver, som ränt opp; och i aftonens halvskymning hade de röda klöverhuvena smugit sig efter pionerna, och de kluvna bladen intagit ställningar som om de ville imitera den de gästade; det var samma tycke, sätt att föra sig; men någon avsikt att skydda sig för lien är ju icke att tänka på, då klövern icke visste att pionerna skulle skonas. Emellertid manades jag härav till fortsatta observationer. Och jag såg: ett hallonstånd simulera den vildros däri den stuckit sig in; en rönnplanta vid foten av en ask var svår att skilja från askens rotskott. Hasselbuskarne vid lindens fot hade tagit lindens löv;

och en svart vinbärsbuske ini hasselsnåret hade försökt villa botanistens öga genom simulation, o. s. v. Detta är mer än omedveten anpassning men mindre än skyddande likhet. Likheten skyddar visserligen, men hur kan den sovande växten företaga så medvetna handlingar som att kostymera sig? Här spåras ju en levande psyke, och likheterna som uppstått äro icke att inregistrera i systematiken, ty förändringarne i bladformen och stammen kunna blott ses av artisten, som t. ex. i bildhuggarens arbete mest ser »rörelsen» eller »känslan» utan att kunna angiva vad eller huru.

Stundom kan man dock märka givna formförändringar, såsom hos Heracleum sibiricum, vilkens blad variera i oändlighet och till oigenkännlighet. Bokens blad i parker särskilt kunna antaga förvillande likhet med lagerns, och att finna en konstant i vita mullbärsträdets skiftande blad är nästan omöjligt.

EN MIKROKOSMOS UR VÄXTVÄRLDEN.

Enligt Swedenborgs korrespondenslära är allting skapat efter motsvarigheter på högre och lägre plan. En vacker sådan korrespondens är löken, vilken redan hos egypterna ansågs med helig vördnad och vars rotkula med »sju» skal menades likna jorden med dess sju höljen (och även himlen med dess sju sfärer).

Roten liknar verkligen en rotationsellipsoid liksom jorden; stängeln stiger rakt upp som världsaxeln, och uppbär blomhuvudet som en sfär, beströdd med sexuddiga stjärnor, snarast lik en himmelsglob, där vinter-

gatan ligger förträngd ringformig i periferien som hos oss i juni månad.

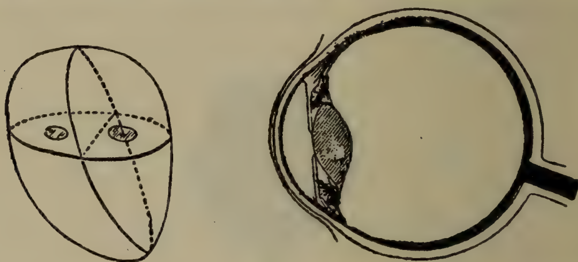
Planeterna kunde vara knopplökar, som avsöndrats från moderstammen.

Likagott; en liten planta kan vara skapad till en mikrokosm; men en allium kan icke ha utvecklat sig själv i likhet med kosmos. Det var bara det jag ville säga!

MÄNSKOKROPPENS KORRESPONDENSER.

Hjärtat vilar på diafragmats valv, men axeln lutar 23° liksom jordens axel mot solbanan. Och hjärtat liknar lotusblommans knopp, säger kinesen; medan egyptierna helgade blomman åt solen (Isis).

Ögat visar samma inställning och lutning mot världsaxeln eller solbanan, ty synnerven inträder 23° under gula fläcken som liknar solen och mottager ljusbilden på irisbländaren.

Det yttre örat är ju en mussla (Mytilus), men det inre är en snäcka (Planorbis). Det märkligaste är att

Damsnäckan. Örats ben.

örats småben äga en flyktig likhet med djuret ini damsnäckan (Limnæus).

(O. s. v.)

ÄFFLINGARNAS SKAPELSEVERK.

När Dalton upptäckt ekvivalenterna, så begynte ateisterna att vilja skapa. Och 1828 lyckades de att av »oorganiska ämnen» skapa ett organiskt, men fastän det endast var ett dött exkrement, så upphävdes ett Te Deum till skaparen som hette Wöhler. Skapelseverket eller homunculus var helt enkelt urin, för det första, för det andra framställes det nu av äggvita (vilken i parentes icke är oorganisk), som försiktigt oxideras medelst kaliumpermanganat. Men det var icke ens det lilla exkrementet som frambragtes av intet, det var endast ett caput mortuum, urinämnet, eller karbaminsyrans amid som sammansattes ur blåsyra och amoniak. Men blåsyran själv skapades sekundärt ur organiska ämnen, blod, hår, horn (med järn). Denna rysliga dumhet gick segrande genom världen och står kvar än i dag i läroböckerna, såsom en vetenskapens triumf över skaparen. Det var 1828. Sedan har man försökt göra äggvita, och har kanske gjort det i nitrocellulosan, fastän man inte förstod det. Men äggula har man ännu inte gjort, och inte kycklingar heller.

Det stora verket var fullbordat 1828; det kvävdes i lindan, börjande och slutande med vad som står närmast urin och därför kunde kallas — ingenting.

DET SKÖNA OCH DET DYRA.

En resande juvelerare skulle visa mig de vackraste ädelstenar i världen, och han förde mig till fönstren på rue de la Paix i Paris. Där lågo förmögen-

heter i: diamant, safir, rubin och smaragd. Diamanter se ut som glasbitar, och jag har sett lika vackra bergkristaller; diamanten är sannolikt en kolhaltig kiselsyra, efter som han vid förbränning ger kolsyra med »kiselskelett». Safiren äger blåsyreföreningarnes kalla blå, något giftig ibland; smaragden är absolut giftig, men icke av ärg utan av krom. I målarens schatull finns en smaragdgrön som aldrig går ihop med någon annan färg, och som också endast begagnas av nybörjare till misslyckade gräsmattor. Rubinen skall se ut som duvoblod för att vara riktigt dyr. Det var allt-ihop! Men jag tyckte alla stenar sågo falska ut; de saknade djup i färgen, ägde inga halvtoner; allting gick i en banal durtonart som tröttar, emedan den är för enkel.

— Nå, frågade jag, var äro mina stenar?

— Vad är det för ena?

— Jo, det är de vackraste! Ametist, oäkta topas, granat, turkos.

— De få icke finnas här, emedan de äro oäkta.

— Vilken skada! Min favoritfärg ametist, en symbios av karmin och ultramarin, havets vinfärg (enligt Homerus), den nyktra, kyska stenen som biskopen bär i sin ring, den djupögda vemodiga, som man aldrig tröttnar på.

— Den är ju billig och finnes i block, överallt.

— Så synd, att den skall vara så billig, alldeles som bröd och potatis... Men topasen, malvoisirvinet, turkosen, det blåa barnögat, och granaten, som ensam av alla naturföremål kan likna bourgognens djupa färg; den rena akvamarinen, mitt havs sjögröna, salta, hälsosamma? Det är således det dyra, icke det sköna, man här ockrar med! Så konstigt! Och

jag har alltid funnit de oäkta granaterna, som man får till skänks i Falu gruva, vara vackrare (djupare i färgen) än de »äkta» Böhmiska som närma sig den flacka rubinen. Ju mindre en juvel liknar glasbiten, dess vackrare är han, icke bara för mig, utan i och för sig själv. Fråga målaren-koloristen; han förstår det!

Men de allra vackraste färger finner man i gråstenen, granit, gneiss, porfyr, om de betraktas i mikroskop och polariserat ljus. Där finnas underbara halvtoner och färgblandningar; och jag föreställer mig mänskovarelser försedda med ögon som ägde turmalinlins och förstoring. De skulle se våra fula gråberg i de härligaste färger; och därav framginge att jorden icke behövde vara vackrare, bara vi kunde se hennes skönhet!

VETENSKAPLIGA SKURKSTRECK.

Om någon kommer till dig och säger: Jag förstår inte bevisen för Guds existens, så skall du svara: Du förstår icke, därför att din ondska förmörkat ditt förstånd. Alla ateister äro bovar, och alla bovar äro ateister. Deras förstånd är av ondskan så förtjocknat, att de icke fatta kristendomens enklaste läror, om Guds mänskoblivande, hans på grund därav rena födelse, hans uppståndelse och himmelsfärd.

När sekterister kommo till Luther, och förklarade att de icke voro av samma ande, och därför icke förstodo... så svarade han: Jag hugger din ande på truten, Gud näpse dig, satan.

En gudlös människa eller en så kallad fritänkare

är en skurk, som tillåter sig allt, och hans naturliga sympati för skurken är så stark, att han begår mened på ett falskt alibi för att få den brottslige frikänd, och så att han vräker anklagelsen på den oskyldige, förföljer honom i alla instanser för att få honom i fängelse, yrkande på en större penningsumma som lön för sin illgärning (skadestånd). När han blir frikänd, mottager han en bankett och blir befordrad i tjänsten, hans stallbröder skriva hymner till hans lov, och slutligen få de honom på en plats som ungdomens lärare.

När en ateist övar vetenskap, så är man säker att det bara är skurkstreck. Han ljuger att han sett det och det i mikroskopet för att få en docentavhandling till stånd; är han astronom, ser han så många marskanaler som hälst, bara hans professor tror på dem; tror professorn inte på dem, så ser docenten inga kanaler alls.

År 1892 råkade jag en gammal ateistläkare som i sitt största mikroskop inte kunde få fatt i en enda bakterie, fastän han ägde sitt lazarett fullt med sjuka. — Det finns inga bakterier! sade han, det är bara humbug! — Fem år senare, när han sökte befordran, då hade han ohyran, och efter tio år höll han på att uppfinna ett läkemedel mot de osynliga streckarne, vilkas rörelser han velat förklara som beroende av vätskan mellan täckglas och objektglas, den så kallade Brownska molekularrörelsen.

Det finns anledningar tro, att hela denna dekadensvetenskap bara är medvetna bovstreck och följaktligen dumheter. Den orenaste av alla vetenskaper, eller matematiken, har också blivit en pyssja, som tjänar alla dåliga ändamål, bekräftar alla villfarelser och konstaterar alla falska alibi. Räkningen var rätt

gjord, men alla poster falska; fingerade belopp, förväxling av debet och kredit, utlämnande av skulder, med ett ord falsk bokföring, men riktig addering.

Och denna vetenskap vågade mäta sig med religionen! nalkas de högsta tingen, avsätta Gud i himlen och sätta sig själv på tronen!

Om man utan avsikter att ta examen eller bli docent, kastar en orädd blick på de numera livsfarliga bacillerna, så upptäcker en äldre man sina gamla bekanta från 50-talet. De kallades då för tiden entophyter, jästsvampar, mögelsvampar, oscillarier, mikrokokker o. s. v. Och dessa kräk, som man icke kunde få inrangerade bland djuren och icke bland växterna, skickades fram och tillbaka mellan infusionsdjur, alger, svampar. De rörde sig, och blevo djur, men kryptogamers svärmsporer röra sig också, alltså icke djur. Man visste redan då att de följde vissa sjukdomar: Torsksvampen, Oidium Robin, följde torsk men förekom även i tunntarmarna. Denna »svamp» liknar, på olika stadier nämligen, alla möjliga baciller: Erysipelgonokokker, Mjältbrand-, Tetanus-, Tuberkulos- och Difteri-.

I lungröta kände man Oidium pulmonare.

I sjukas urin fanns en Leptomites urophilus. Och i tyfus hittade Hannover en annan Leptomites som bär hans namn. När sedan hönskoleran och mjältbrand blevo på modet så började man »se baciller» överallt och ingenting annat, och de gamla bekantskaperna döptes om, trots varningar från de äldre läkare som varit med om »jästsvamparna».

Om man betraktar de mikroskopiska algerna eller klyvsvamparna, bacillerna, så synas de på vissa sta-

dier vara oändligt lika. Den oskyldiga B. coli i tjocktarmen, där den alltid finnes, är alldeles likadan med tyfusbacillen och med ett stadium av Tetanus', ja den kan förväxlas med den bakterie som bildas vid smörsyrejäsning och med jäsningsbakterien ur Sumpvatten (Plectridium paludosum). Detta att tyfus (Malaria) uppträder med samma parasit som sumpvattnet, bekräftar ju den gamla åsikten om sumpgiftet (Miasma) såsom sjukdomsfröet, och där bacillen är sjukdomens (och sumpjäsningens) frukt. I Wilhelm Meyers Naturkräfte sid. 633 äro dricksvattnets vanliga baciller avbildade bredvid tuberkelbacillerna, och skillnaden är absolut ingen.

Ser man på kolerabacillen, så liknar den difteri- och tuberkelbacillen på visst stadium, men kolerans bacill är komprometterande lik svärmsporerna till slemsvampen Chondrioderma difforme, som växer på gödsel. En professor (F. B.) har även anmärkt att man i koleran finner små kroppar liknande mjölksyrans ferment i tarmarnes vener. Vad är nu detta för sällskap som vänt upp och ner på medicinen utan att några sjuka botas? Det är naturligtvis slutprodukter av dekomponerade levande vävnader och vätskor. Där liv upphör börja de kemiska reaktionerna åstadkomma lokal död; men ur död uppstår lägre liv. Man har icke förnekat självalstring på lägsta stadierna, och vid jäsningar uppstår liv utan frö eller ägg. När sockret dör, bildas alkohol och samtidigt uppstår liv, i de lägsta växterna, svampar eller alger. Det är jäsningen; och jästsvampen kan överföra impulsen på en ny levande materia.

Bacillen är således i första hugget en följd; sedan kan denna följd bli grund till sjukdom, om förhållan-

dena äro ogynnsamma, det vill i detta fall säga gynnsamma.

Terapien skulle således gå ut på att häva orsaken, det vill säga förekomma de »sjukliga förändringarne» i vävnader, kärl och vätskor. En cura posterior bleve som förr, att hindra smittans utbredande, och därmed skulle bakteriologien börja — och sluta.

Profylax och hygien söka förebygga sjukdomarnas uppkomst, terapin skall hindra sjukdomens dödliga utgång men icke sjukdomen själv. Medicinen har naturen givit i växtriket och oftast så att botemedlet ligger bredvid giftet, och växterna utarbeta serum, så att allt djurplågeri är onödigt, och att tortera människor på klinikerna borde vara förbjudet.

SJUKDOMAR OCH BOTEMEDEL.

Innan gula febern bröt ut i Rio Janeiro 1850, inträffade följande förändringar i klimatet. Ända till 1846 hade ett oväder regelbundet hemsökt staden varje sommardag efter middagen klockan 5. Efter en timme klarnade himmeln och aftonen var sval och behaglig. Med 1846 upphörde ovädren, sjunkande i antal från 140 till 18. År 1850 syntes de vanliga ovädersmolnen över bergen, men det blev intet regn; och vid klar luft dogo de flesta insjuknade. Även en annan förändring i väderleken bemärktes. Hittills hade landvind blåst till klockan 11 förmiddagen, och sedan havsvind. Med år 1850 upphörde båda att blåsa.

Merendels överföll gula febern sitt offer som en blixt från blå himmel. Matrosen vid åran, köpman-

nen på börsen, hantverkarn i arbetet, ungt folk gående från balen eller teatern, överföllos av en skakning, en skälva, och om några minuter var hela kroppen i uppror. Många erforo som ett elektriskt slag.

Men på andra åter smög sig sjukan. De började ängslas och drömde om gula febern, skreko i sömnen. Mycket ofta bröt sjukdomen ut efter midnatt, mellan 3 och 4. Den sjuke vaknade med den obehagliga känslan »som om det blåste kallt och fuktigt genom rummet, eller som om täcket fallit till golvet».

Ibland uppträdde febern som en riktig orkan, med dödsångest, kramp, delirier. Stundom voro delirierna av glada sorten och den sjuke dog i ett muntert rus. Den franske läkaren som refererat detta, säger att utsvävningar voro ofta orsaken till mottaglighet; men även sinnesrörelse och passioner: såsom vrede, hat, bekymmer, harm, smuts och smutsiga vanor. Febern var icke insläpad, utan »tycktes stiga upp ur havets djup».

Än i dag vet man ingenting om gula febern. Den räknas icke till malarior eller tyfus, ty mjälten blir oberörd. Gallans uppträdande kan bero på nybildning ur blodet självt, såsom ofta är fallet. Den liknar i sina symptom fosforförgiftning, anmärker någon; och de arbetare som mest voro utsatta för hettan, såsom smeder, bagare, kockar voro mera mottagliga än andra. Är det icke rimligt antaga en allmän dekomposition av kroppens fosfater, i ben, nerver, hjärna o. s. v. Vid 40 graders feber innehar kroppen jämnt den temperatur vid vilken fosfor tändes eller oxideras.

Blodets glycerinfosforsyra kunde tänkas dekom-

ponerad för att bidraga till fettdegenerationen, och fosforsyran därvid bli fri för att sedan reduceras.

Eget är att vid fosforförgiftning ett skenbart tillfrisknande inträffar och liknande remissionsstadiet i gula febern (2:a—4:de dagen). Ikterus (gulsoten) åtföljer både fosforförgiftning och gula febern; även leverns fettdegeneration är lika för båda; blodet är mörkt i båda fallen; inre blödningar item; albuminuri o. s. v.

Anmärkas bör att de som tillfrisknat äro oemottagliga, och att de även äro skyddade för myggornas styng.

Fartyg lastade med hudar, socker och kol äro mest utsatta, men saltlast anses gå fri. Negrer angripas ej; mest folk från nordliga trakter, vilket senare pekar på temperaturförhöjningar som orsak.

Vid gula febern, liksom vid andra sjukdomar har man att välja då det gäller utleta orsaken, prima causa. Det började med meteorologiska förändringar i luften; vindars och regnskurars upphörande, temperaturens höjning, och man äger då att tänka på förändringar i luftens och vattnets sammansättning, eller den vattensjuka markens dekomposition åtföljd av gaser eller lägre organismer. Men dessa faktorer kunna ju existera samtidigt utan att vara sjukdomens orsaker. Den stegrade hettan kan ensam och primärt verka dekomposition av vissa kroppens ämnen, och antingen ge upphov till elementära gifter (t. ex. fosfor) eller organiserade toxiner (t. ex. tyfotoxin).

Sedan kommer mottagligheten, beroende antingen av psykiska orsaker (= passioner, affekter) eller på svaghet i konstitutionen (ras, kön eller ålder) eller i

tillfälligt svaghetstillstånd (genom sömnlöshet, hunger, utsvävningar).

Men nu började gula febern utan inkubationsstadium, blixtlikt, och ledsagad av psykoser (ängslan, köld- och fuktkänslor o. s. v.).

Därpå följde kroppens »sjukliga förändringar», symptom, som utvecklades och slutade med döden. Vid sektionen fann man »svampar» i blodet. Om dessa äro följden eller grunden, det vet man inte, men sannolikt äro de härvidlag följden av det dekompositionsarbete, som kallas gula febern. Och om dessa produkter överföras på friska, men mottagliga subjekt, så få de rollen av smittämnen, på gammalt språk: contagium.

Är nu olyckan skedd, så söker man botemedlet; antingen genom analogier med liknande sjukdomar, eller genom kemiska reaktioner, beräkningar, experiment, ofta genom en lycklig ingivelse, intuition; de gamle »sågo» på växtens habitus dess medicinska egenskaper, signatura rerum. Men innan olyckan är skedd, och särskilt i stora epidemier, finns endast ett medel, och det är förebyggandet, eller att hålla sig immun. Alltså icke försätta sig i svaghetstillstånd genom utsvävningar och dylikt utan i försvarstillstånd.

Och det är väl summa summarum av medicinen.

Sjukdomen reduceras då till att vara ett kroppens tillfriskningsarbete, en sanitetsåtgärd, som skall underhjälpas av terapien; och sjukdomen skall sålunda icke hindras (= »botas»). Då man nu för tiden söker »bota» tuberkulos och uppfinner arcana, så kvacksalvar man. Söker man däremot bekämpa tuberkulosen, så bör man bekämpa orsakerna, vilka äro allt som ruinerar

kroppen: laster, brott mot naturen, ondska, slöseri med mannakraft, avund, grämelse.

Lungsot heter på grannspråken Tæring, på engelska consumption, på franska phtisie (= också täring efter grekiskan). Det är bra ord allihop, ty de säga vad de skola.

När kroppen är konsumerad är det för sent att bota den, därför är lungsot obotlig, men den kan sannolikt förekommas. Om den kan ärvas är osäkert, ty jag såg en moder dö i lungsot, lämnande sju barn efter sig, och inte ett enda fick dåliga lungor.

Bakteriologien är en soppa som man knappast kan röra i utan att bli bränd. Så till exempel får man läsa om kommabacillen som orsak till koleran, men slutligen antager dock författaren (F. B.) som sannolikhet, att koleran väsentligen beror av någon »specifik förändring i blodet».

Hela detta oväsende börjar med Ienners kokoppor som ympades på friska; men i kokopporna finns ingen bakterie, utan ett enbart virus. Lues, bubonpest, gula febern ha ingen bakterie visat, och ändå smitta de!

Och man har tvinnat en snara med två slyngor, i vilka man måste sticka in huvet. Ympas en sjuk med något serum och blir frisk, så säga bakteristerna: si där! men antibakteristerna: ja, men han var immun.

Koppympningens motståndare säga: sjukdomen har upphört finnas liksom pesten, där man håller rent. — Om man dricker ruttet vatten, får man kolera, såvida man är svag. Blir man biten av en galen hund, k a n man få rabies, men får det icke alltid.

När man dör i de stora febrarne, brukar dödsorsaken vara uremi eller förgiftning av urinämnet som

i blodet är ett häftigt gift; alltså gift, virus, utan några bakterier. Men det faller ingen in att spruta in urinämnet i blodet för att göra patienten immun.

Antibakteristerna påstå att ingen mänska blivit botad på Institut Pasteur. De tillfrisknade voro icke sjuka, eller voro de immuna, och »tillfrisknade» trots serum.

Om difterin har avtagit, så beror det av förbättrad hygien. Sålunda bränner man numera i Paris allt avfallet löv, som ansågs alstra svampen.

Läran om toxinerna kommer sannolikt att avlösa bakteriologien. All sjukdom skulle ju bero på kroppens tillfälliga oförmåga att avlägsna de förbrukade särskilt de kvävehaltiga ämnena som äro giftiga (toxiner). I friskt tillstånd alstrar kroppen antitoxiner: magsäckens saltsyra dödar i friskt tillstånd kolerabaciller; gallan är det stora antisepticum universale, som hindrar födans förruttnelse och sura jäsningar. I sjukligt tillstånd måste antitoxiner införas utifrån, och dessa kallas läkemedel.

Auto-intoxikation är ett ord som fallit i sinom tid. Det slår bakterien på örat, och det betyder: »Den sjukliga förändringen», som självalstrar gift. Tyfotoxinen är således tyfusgiftet, och om det verkligen uppstår några klyvsvampar efteråt, så äro de bara sista följdsatsen.

ARS TRANSMUTATORIA.

Det är alldeles ofattligt att Berzelius icke förvånades, när han regelbundet fann fosforsyrad kalk i askan av stärkelse som består av $C_6 H_{10} O_5$ eller av

kol, väte, syre. Elden har väl icke tillfört någon fosfor eller kalk, alltså har stärkelsen själv alstrat dem under inflytande av förbränningen; och därmed är ars transmutatoria bevisad. Varje lärobok i kemi uppger äggvitans sammansättning = C H O N S, det är en stärkelseamid med konstitutivt svavel; någon fosfor synes icke, lika litet som kalk, men askan av albuminater lämnar alltid fosforsyrad kalk. Då nu fosfor tillhör kvävegruppen och kan tecknas $N_2 H_3 = 31$, och kalken $H_4 C_3 = 40$, så får man ju tänka den fosforsyrade kalken som en utbruten kondensationsprodukt ur äggvitan. Men då N_2 kan tecknas O C C H och $Ca = H_4 C_3$, så bleve fosforsyrad kalk $= H_4 C_3 \frac{OC}{CH}$ eller $H_4 C_5 (O H)$ vilket är en glykol liksom kalkmjölk = $Ca (O H)_2$, redan anmärkt i Troost Chimie.

Upplöser man stärkelsens formel $C_6 H_{10} O_5$ i $C_6 H_5 (O H)_5$ så får jag också en glykol av kalkhydratets konstitution.

Rosenbergs kemi anmärker även att vissa kvicksilversalt likna polyethylenglykoler.

Detta är analogier som kunna ge spåren till identiteter, och längre behöver man inte komma.

UR-ÄMNET.

Berzelius hade en samtida kemist som hette Winterl, professor i Pesth († 1809). Denne man skrev, i Prolusiones ad Chemiam 1800, och Accessiones novæ 1803, bland annat följande tänkvärda saker.

— Alla atomer i alla substanser äro lika och identiska. Olikheten mellan substanserna uppstår därav

att två motsatta begeistende principer, syre och bas, existera i varje ämne, och av deras olika intensitetsförhållande betingas de olika egenskaperna, wo mehr oder weniger vollständige Ausgleichung (Entgeistung) statthat.

Utjämningen av syre och basprincipen förorsakar värmeutveckling vid kemiska föreningar.

Vattnet är ett element, vilket genom förening med negativ elektricitet (basprincip) blir väte (vattengas) och med positiv elektricitet (syreprincip) blir syre (vattensyra).

Andronia var ett urämne som fanns i alla ämnen. Det framställdes av kol och salpeter som glödgades och försiktigt neutraliserades med en syra.

Andronia, ett vitt pulver, bildas med syrevatten, och förenad med syreprincip i olika förhållanden: kolsyra, kväve och salpetersyra. Med väte gav andronia mjölk, äggvita etc.

I olika förhållanden med kalk gav andronia: kali eller kiseljord; med bly: baryt; med koppar: molybdän; med alunjord: berylljord.

Lät man elektricitet verka på andronia, så fick man vid positiva polen en syra, vid negativa ammonium och en syra som fullkomligt liknade ruttnande organiska substanser.

Syran vid positiva polen vore identisk med den syra, som användes vid galvaniska stapeln. Ur en upplösning av pottaska avskiljes, under kalits fullkomligare kolsyrande, kiseljorden blandad med litet kolsyrad kalk. I denna fällning fann Winterl den jordart som vore ett av skapelsens huvudelement: Andronia.

Dessa sekular-upptäckter jordades med några enfaldiga invändningar, som alltid äga förmågan övertyga enfaldiga människor.

MINERALSTÄRKELSE. MINERALGUMMI. MINERALALBUMIN.

Sockerröret, som är mycket kiselhaltigt likt alla gräs, avsöndrar som bekant socker. Bamburöret, dess släkting, avsöndrar i knutarne vegetabiliskt vattenglas = kiselsyrat kali, vilket begagnas som näringsmedel under namnen bambusocker (eller bambukamfer). Här ser man ett lysande exempel på växtens förmåga att transmutera ett mineral till ett kolhydrat, och vi erinra härvid med tacksamhet att Kolbe (1859) proklamerade de »organiska kropparne såsom substitutionsderivat av kolets oorganiska föreningar».

När Goethe i ungdomen var alkemist, förvånades han över vattenglasets likhet med djuriskt gallert (gelée), ehuru gelatinös kiselsyra mera påminner om gummi. Läroböckerna ha länge pekat på kalkhydratets, kalkmjölkens likhet med glykol $Ca\ (OH)_2$ och $C_2H_4\ (OH)_2$. Analogien blir tydligare om Ca upplöses i $C_3H_4 = 40$ då $C_3H_4\ (OH)_2$ blir = kalkhydrat.

Urbergets kisel = $Si = C_2H_4$; och $Si_2 = CaO = C_3H_4O$, eller $KHO = C_3H_3\ (OH)$ och $Fe = C_4H_8$. Silicium vore då en tautomer ethylen; aluminium en vinylen, och calcium en allylen. Vattenglas = $K_2OH\ SiO_4H_8 = 178$ vore då en aleuron, och den färgas verkligen gul av jod som albuminater. $Si\ (OH)_2 =$ glykol $= C_2H_4\ (OH)_2 = 62$. Och $3\ SiO_2H_2O = 162$ vore då stärkelse = 162, likaväl som $Al_2O_3SiO_2 = 162$.

GRUNDÄMNENA = VÄTEFÖRTÄTNINGAR.

När Prout och Dumas framlade teorin om grundämnena såsom väteförtätningar, bemöttes de av inkastet att ekvivalenterna icke utgjorde hela tal, och därmed föll deras fruktbara lärosats. Men nu äro ekvivalenterna så svävande att man gärna kan stryka decimalbråken, vilket man också gör när den empiriska formeln uppställes. Vatten tecknas ju $H_2O = 18$ fastän vätet icke är $= 1$ och syret svajar mellan 15,96, 15,98, 15,85. Invändningen var således enfaldig och obefogad.

Om man nu skulle i formlerna finna sannolika skäl för Prouts hypotes, så vore ju fördelaktigt upptaga den till prövning.

Till exempel: asfalt som alltid är svavelhaltig har dock fått en formel som saknar svavel, $C_{40}H_{32}O_4$. Svavlet syns där icke, men visar sig ändock vid analysen. Är då icke rimligt att H_{32} vid analysen konstituerar sig som 32 vilket är svavlets atom? O_4 eller $4 \times 16 = 64$ kan också vara 2 S; och både O och H kunna kombinera sig med ett C och giva CH_4O som är svavlets elementarformel.

Vidare: i bittermandelns amygdalin som »håller» blåsyra syns ingen Cyan i formeln $C_{20}H_{27}NO_{11}$, men i H_{27} synes blåsyrans $27 = Cy\,H$.

Gullregnets Cytisin som är giftig kan också visa sin Cyan i formelns $O_{20}H_{27}N_3O$, där H_{27} förekommer.

I alkaloiderna Ergotin och Veratrin visar sig Cyan i H_{52}, som är $Cy_2 = 26 \times 2$.

Magsäckens fria klorväte kan deriveras ur blodets hämatin $= C_{34}H_{35}N_4O_5$, där H_{35} är klorens 35.

Protein, eller elementaralbumin skall såsom albu-

minat hålla fosfor (och svavel), men i formeln uppenbarar sig fosforn endast med H_{31} = fosfor = 31, som vid analysen utbrytes och konstituerar sig som fosfor.

Men om nu allt är i allt, och allt är väte, så är det icke orimligt att utbrytningar av komposanterna visa sig även i kolets, syrets och kvävets formler.

I proteinformeln $C_{40} H_{31} N_5 O_{12}$ visar sig ju ingen fosforsyrad kalk; men bränner jag albuminater får jag alltid fosforsyrad kalk. Nu är $\frac{\text{Protein}}{3} = 146$ och

$$\frac{\text{Sous-Phosph. Calcique}}{3} = 146 \text{ (Berz.).}$$

Nu synes i C_{40} calciums 40, om det innebär något; fosforn uppenbarade sig i H_{31}; i $N_5 = 70$ kan kloren $Cl_2 = 70$ ligga förborgad då den sedan uppträder i askan. I $O_{12} = 192$ kan man föreställa sig ett 6-atomigt svavel $= S_6 = 192$.

I blod-aska finner man järn och kalk, ehuru dessa icke uppträda i hämatinets formel $C_{34} H_{35} N_4 O_5$; men då vi i H_{35} nyss funno klorvätets klor, kan man i $N_4 =$ 56 söka järnets 56, och i $O_5 = 80$ förklara kalken $= Ca_2$.

Ett annat exempel: safranin luktar jod, och i formeln $C_{21} H_{20} N_4$ kan $C_{21} = 252$ vara jodmolekylen 252 i labilt stadium.

Växtaskor ge ju järn och kalk. I cellulosan $C_6 H_{10} O_5$ konstitueras väl $C_6 = 72$ som järnoxid 72, och $O_5 = 80$ som $Ca_2 = 80$.

Om jäst analyseras elementärt, så fås kol, väte, kväve, syre, svavel, fosfor, samt albuminater; men i jästaskan finner man fosforsyra, kali, natron, talk, kalk, järnoxid, klorväte, kiseljord. Detta är högst märkvärdigt och kan visa hur växterna utarbeta berggrunden till albuminater.

FÖRORENINGAR = TRANSMUTATIONER.

I Berzelii blåsrörskemi kan man läsa tryckt huru grundämnena transmuteras eller omvandlas i varandra.

Där står till exempel: Zinkvitriol: $Zn\,SO_3 + 7\,H_2O$. Men lägges denna för blåsrör med soda så fås järnreaktion. $Zn = C_5\,H_5$ och $Fe = C_4\,H_8$.

Basisk svavelsyrad uranoxid ger med soda på kol ett kopparkorn. Uran har blivit koppar. $U = (C_3\,H_4)_6$; $Cu = C_5\,H_4$.

Basisk klorkoppar ger i slaggen järnreaktion. En del koppar har blivit järn.

Leukophan, ett mineral som icke innehåller mangan, ger dock med soda på platinablecket manganreaktion.

Molybdänsyra från Bispberg håller icke järn, men med soda på kol visar sig järnoxid.

Detta kallas föroreningar som bekant, och det enda ordet har hindrat kemien göra framsteg nu i hundra år.

Det är sålunda känd sak, att kvicksilver icke finnes i svenska bergen; men vid svavelsyrans framställning ur Falu svavelkiser, uppträder kvicksilver i blykammarens slagg. Där har väl blykammarens bly blivit kvicksilver. I samma slagg träffas Selen, vilken icke finnes i kiserna, utan synes ha bildats av svavlet.

Bly är ju bly, men om bly avdrives på benaska (fosforsyrad kalk) så fås konstant silver, och detta silver är alltid guldhaltigt. Alltså har man alltid »gjort guld».

TALET 240.

Med 20 atomer kol börja de fasta kolvätena. När så nafta, som tillhör naturens »generalrekvisita», destilleras, så avger tredje destillatet tunn tjärolja vid 240° och denna utgör en blandning av kolväten från sumpgasens serie med minst 20 atomer kol. Nu är 20 atomer kol = 20 × 12 = 240. Eget är att i oorganiska kemien det största antal atomer också är 240, och det är metallen uran's.

Uran förekommer huvudsakligen i pechblende, så kallat emedan det liknar beck eller asfalt (= jordbeck). Och asfalts formel börjar med C_{40} lika med 480 eller 2 uran. Och vid destillation av stenkolstjära fås asfalt som remanens, efter 240°. [När svavel smälter blir det tjärlikt vid 240°.]

Uran är en farlig metall att röra vid, och kemisterna undvika den; somliga utelämna den. Uran upptäcktes 1789 straxt efter planeten Urans upptäckande. När man försökte reducera metallen medels upphettning med oxblod, erhöll Richter en stålgrå regulus av 9 egentlig vikt; men detta var eget nog icke metallen, utan en oxidationsgrad, ty metallen väger 18. Urans ekvivalent var länge svajande från 60, 120, 217, 240 och bortåt 271. Nu har man stannat vid 240 som är 2 antimon à 120. Oxidulen $UO_2 = 272$ skulle då kunna vara en diterpen $C_{20}H_{32} = 272$ och pechblende verkligen vara ett harz eller beck $= C_{10}H_{16}$. Och släktingen barium = 137 vara en tereben $C_{10}H_{17} = 137$.

Ett lysande exempel på huru lättsinnig och tanklös den vetenskap är som kallar sig den exakta, avgiver

analysen på pechblende, vilken utgör en rad av synteser. Uranblendet angives i formeln endast hålla uran och syra. Men vittrar mineralet, så uppstår fosfater och sulfater. Varifrån kommer då i en hast svavlet och fosforn? Obesvarat! Börjar jag nu analysen, så får jag nästan alla metaller, bly, wismuth, koppar, järn, mangan, kalk, talk, natron, arsenik, baryt, svavelsyra o. s. v.

Det är kostligt, och det kallas föroreningar, ehuruväl de äro konstanta, särskilt baryten!

Sannolikast synes, att uran med sin höga atomvikt och stående därför sist eller högst på skalan därför äger möjligheten att nybilda alla andra som stå lägre. I min lärobok från Teknologiska Institutet (1860-talet) uppgavs urans ekvivalent vara 60. En tre-atomig uran skulle då vara 180 vilket ensamt stämmer med egentliga vikten 18 = 180. Tvåvärdig bleve 120 som är antimon, som står sist i kvävegruppen efter fosfor (och arsenik), och vilket kan förklara uranarternas fosforescens. Oxidulen, som delvis äger metallglans, har som sagts blivit förväxlad med metallen. Men brunsten eller mangansuperoxid visar också metallkorn, fastän den icke är metall. Detta ger anledning tro att metallreduktioner, som alltid ske medelst organiska ämnen, äro synteser, och några metaller endast äro begrepp.

Slutligen en sifferkombination från medicinen. Urannitrat har begagnats mot diabetes. Men även salicylsyra har blivit försökt. Om vi tänka på uranens tal 240 och upptäcka C_{20} i salicylsyrans formel, så undrar man ju om medicinaren intuitivt leddes till Salicylsyrans $C_{20} = 240 = U$! Kanske vore skäl söka andra

läkemedel med C_{20}, såsom guajaksyra, arachinsyra, papaverin, fluorescin, eosin, frangulin, erythrin, och varför inte Kinin $= C_{20} H_{24} N_2 O_2$.

LUES = KADAVERIN = $C_5 H_{14} N_2$.

När Mars och Venus befinna sig i konjunktion, då uppstår liv; men ur livets brunn kan uppstå död när källan ruttnar.

Översättning: spermin $C_5 H_{14} N$ har befunnits vara i friskt tillstånd ett kraftigt medel mot autointoxikation och infektioner. Men i sjukt tillstånd, när den träffat sönderdelningsprodukter av mucus, såsom kapronsyra, valeriansyra, oxismörsyra, trimelhylamin (i sillake etc.) så kan den förvandlas i ett likgift, en ptomain kallad kadaverin med samma fatala siffror som spermin $C_5 H_{14} N_2$ = pentamethyldiamin.

Lues fås av »kadaver» liksom kadaverin.

Men kadaverins antagonist är atropin, märk väl ur smutsväxten Atropa belladonna, som begagnas av sköna donnor för att försköna ögonen och samla män.

Botemedlet låg bredvid giftet och båda i smutshögen.

Men luesgiftet liknar ormgiftet och är en toxalbumin, och zoospermen äger verkligen ormens sexkantiga huvud och rörliga stjärt. När det lilla djuret biter, då blir det ormbett, och den som kan bota det bettet, kan också bota lues. Men det är nog bättre gå undan för ormarna, om man kan.

Eget är att lues i sina symptom liknar tyfus (med roseola) eller rötfeber, och i tyfus alstras ett likgift kallat tyfotoxin $C_7 H_{17} N O_2$, och Den Barmhärtige

har gjort detta gift till ett sömnmedel som lindrar plågorna. Ser man på denna tyfotoxin $= C_7 H_{17} N O_2$ och jämför den med morfinens $C_{17} H_{19} N O_3$ så synes det som om feberpatienten själv ordinerat och framställt sin morfin.

I en annan och bland de mest plågsamma sjukdomar, uremi, alstras sömnmedlet karbamid $= C H_4 N_2 O$. Denna formels $N_2 O$ som är lustgasens, kan förklara smärtfriheten; men även $C H_4$ som är sumpgas eller finkeloljans radikal, kan framkalla anästhesien. När nu lues kom från Neapel, blev Ulrich von Hutten ett av de första offren, men han botade sig med guajak, kallad Lignum Sanctum. Guajakol bildar när den passerat kroppen en pyrocatechine, vilket ämne återfinnes i mänskans urin (alcapton); och därför kan man ju tänka att vid lues med dess nyckfulla predestination, de benådade själva, med en friskare konstitution alstra motgiftet, benzolens tvåatomiga fenol, guajakol.

Nu är att märka att guajakolen äger jodens blåreaktion; och hydrokinonen som också är en fenol, luktar jod och dess oxid äger jodens atomvikt 127. Här skulle man ju kunna tro att guajakolen alstrat sin jod, som är läkemedlet för lues, sedan kvicksilvret börjat läggas ner. Jod finnes ju i menstruationsblodet, i sköldkörteln och thymus. Borttages sköldkörteln blir människan kretin och mot kretinernas Kropf använder man jod. När nu kvicksilver verkar direkt på körtlarnas avsöndring, kan man ju tänka sig att merkurium tvingar thyroidea att utarbeta mera jod, och att Hg därför endast har en sekundär verkan.

LUES' MOTGIFT: Hg.

Kvicksilver = Hg har ju länge varit specificum mot lues, ehuruväl man icke kunnat förklara dess verkan. Hos somliga har sjukdomen förvärrats, och när slutligen Hg visade sig vara ett svårare gift än lues själv, tillgrep man jod. Men Hg kommer alltid igen, inträder i kroppen och går ut oförändrad, varav man ju kunde sluta till dess verkan såsom sekundär. Hg ökar ju först avsöndringen av saliv, vars halt av rhodankalium än i dag anses konstaterad (och som ökas hos tobaksrökare). Är det icke rimligt anse detta starka narkotiska gift äga antitoxinella egenskaper? (Om jag reducerar K C N S efter min monistiska nomenklatur, där $K = C_3 H_3$ och $S = C H_4 O$ så blir formeln för rhodankalium $C_5 H_7 N O$, vilken ligger nära antifebrin = $C_8 H_9 N O$, men även liknar växtalkaloiderna).

Därmed må anstå; men då Hg även utövar sin verkan på körtlarna, kan man ju ha lov att antaga det jodhalten i sköldkörteln ökas och likaså arsenikhalten i thymus, och både jod och arsenik äro motgift mot toxiner.

Ville man söka nya medel på samma vägar, borde man kanske öka gallans avsöndring, då denna är kroppens starkaste antisepticum, som alltid håller kärlen rena. Detta kanske man gjort utan att veta det med calomel, som till nyligen ansetts vara ett cholagogum. De andra galldrivarne: aloë, rheum, senna, coloquintha etc. kunde ju försökas.

Men mera direkt vore ju att behandla lues som en likförgiftning och försöka motgifterna mot pto-

mainer. Dessa uppräknas i läroböckerna och äro huvudsakligen: calomel(!), creolin, naftalin, salol och wismuthnitrat.

Här synes först calomel, men även fenoler. Och den klassiska guajakolen verkade nog genom sin fenol, då den ju framställes ur boktjärans kreosot. Därför har även guajakolen upptagits vid behandling av tuberkulos jämte karbol (= kreosot, fenyl).

En gissning slutligen rörande kvicksilvrets verkan i lues om det får antagas att Hg kan verka direkt såsom sådant. Hg ur mineralet idrialen kan härledas ur benzol, genom naftalin, antracen o. s. v. (se Blå Boken). Hg. tecknades därför $C_{16} H_8$ och vissa av dess salter jämfördes med glykoler (Rosenberg). Hg skulle då stå invid tjära och harzer samt kunna verka som ett naftalin, vilket ju var en anti-ptomain.

SUMPFEBRAR.

Där vatten står stilla, dekomponeras detta och de inblandade organiska ämnena, varvid bildas mest sumpgas, kolväten, vätesvavla o. d. Kolvätena, både lätta och tunga, äro blodgifter, och vätesvavla är dödande (för en hund $0,_{12}$ % av inandade luften). Den som på laboratoriets vätesvavlerum blivit förgiftad, har känt alla en sumpfebers (frossas) symptomer, antingen denna nu beror på methämoglobinets bildande eller icke. Sumpfeber, malaria eller frossa, är således en blodförgiftning vulgärt talat, och dess botemedel är numera chinin eller salicylsyra. Där sumpar finnas, trivas ju salixarter och mygg. Där det finns mycket mygg såsom i Lappland är frossan okänd, fastän lan-

det är fullt med träsk. På en badort, där ett berömt träsk ligger mitt i byn förekommer aldrig frossor, men myggen är så intensiv att den är olidlig. Sumpfebern synes alltså stå i omvänt förhållande till myggfrekvensen, och myggan synes av en barmhärtig försyn vara utsedd till serumterapist, som bearbetar »sumpgiftet» till serum, och inympar vaccinet med sitt lilla koppglas. Men myggans eget gift är myrsyra, som är starkt antiseptiskt och nyligen blivit försökt mot själva tuberkulosen. Eget är att salixarternas salicylsyra blir myrsyra genom oxidation, så att om myggorna besöka sälgarne, de mycket väl kunna oxidera dess syra, sedan feberträdet själv transmuterat det ruttna vattnets sönderdelningsprodukter.

SVALÖRT.

Chelidonium majus anses av folktron taga giftet ur kyrkogårdar, och det är nog så rätt, då alkaloiden chelidonin är sammansatt som en ptomain (likgift). Men chelidonium hör till papaveracæ liksom vallmo, och chelidonin tecknas $C_{19} H_{17} N O_3$ som är vallmons inverterade morfin $C_{17} H_{19} N O_3$, och svalörten har några av morfinens egenskaper, särskilt dess anästhetiska.

Chelidonsyra är $C_7 H_4 O_6$ och opiums mekonsyra är $C_7 H_4 O_7$. Men svalörten är också en farmaceut. Epifyt på salixarter synes han transmutera salicylsyra till chelidonsyra, $(C_7 H_4)_2 O_2$ till $C_7 H_4 O_6$, men den konsten kan bävern också, vars castorin håller salicin ur de pilbarkar han förtär.

I förra sekler användes svalörten mot kräfta och

lupus, men numera är det endast gossar som bruka den gula saften mot vårtor, vilka man lär få av att kravsa i körgårdsjord, alltså boten där soten låg.*

Trots sitt gift besökes svalörten av svarta skalbaggar och bladlöss. Och myrorna släpa fröna opp i trän, sedan de ätit upp en liten svål som sitter på skalet. I zoologiska trädgårdar trivs svalörten hos uroxen, hjorten och antilopen, vilka lämna den vård.

Det är en serumväxt, som utarbetar avsöndringar till läkemedel.

CHININS OKÄNDA VERKNING.

Då växtalkaloiderna först upptäcktes förväxlades de med ammonium-magnesium-fosfat och fosforsyrad kalk (Berzelius). Det är ju rätt eget, då analysen var högt utvecklad av Berzelius.

Men när man började isolera de första kristalliserade ptomainer, eller likgift, så befunnos dessa analoga med atropin och hyoscyamin, ja, man fann även att djurs vävnader kunde ge en »animalisk chinoidin» lik extraktet ur chinabarkar.

När Koch undersökte den afrikanska svarta malarian, fann han slutligen att hela sjukan bestod i chininförgiftning. Men är det då säkert, att icke blodet själv alstrat »animal chinoidin»? Uppkastningar och avsöndringar blevo svarta, uppgives det, och negrerna angrepos icke av sjukan (emedan de voro svarta förut?). Denna melanurie anses vara en övergångsform mellan verklig malaria och gula febern. Motgiftet mot malaria (frossa) är chinin; men frossa anses bero

* Just nu ser jag att svalörten återkommit i medicinen!

på en bakterie. Då nu chinin »icke dödar baciller eller sporer utan endast paralyserar leukocyterna, så att dessa hindras utvandra ur kärlen», så undrar man med skäl, om malaria uppstår av en bacill. H a h n e- m a n, homöopaten, fann att chinin gav frossa åt en frisk människa, vilket ju talar emot bacillen.

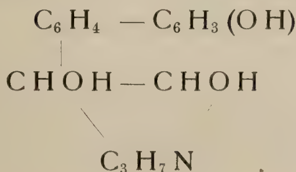
Nu synes för övrigt som om chinin verkade katalytiskt, då den går oförändrad ut ur kroppen, såvida den icke först sönderdelas och sedan rekonstrueras (reversibel reaktion) av blodets beståndsdelar som likna chinins $C_{20} H_{24} N_2 O_2$.

I svarta malarian är chinin skadlig.

MORFIN.

Berzelii formel för morfin såg ut så här: $C_{35} H_{34} O_6 (N H_3)_2$. Och blodets hämatin äger utseendet $C_{34} H_{34} N_8 O_{10} Fe_2$. Men apomorfin tecknas numera $C_{34} H_{34}$ etc. Detta är ju intressant och kan ge anledning till betraktelser en annan gång, sedan vi nu antecknat att campècheträdets (blutholz) hämatin $C_{16} H_{18} N_2 O_6$ liknar blodets hämatoporphyrin $C_{16} H_{18} N_2 O_3$ (identisk med gallans bilirubin $= C_{16} H_{18} N_2 O_3$) och därvid bemärkt att campècheträdets bladsaft begagnats mot hämorrhagier, leukorrhe etc.

Betraktar man morfinens konstitutionsformel:

så kan man »förklara» en del av morfinens hemlighetsfulla verkningar.

I C_6H_4 som är fenolens radikal visar sig något antiseptiskt, då fenolen gagnat i tyfus och puerperalfeber. Men i $C_6H_3(OH)$ skymtar kinonen vars hydrat är antipyretisk åtminstone, och även salicylsyrans radikal finnes där in effigie.

C_3H_7N = propylamin nedsätter de perifera nervernas sensibilitet och motilitet.

$C_2H_4O_2$ = ättiksyran nedsätter pulsfrekvens och temperatur. Men morfinens sönderdelningsprodukter i kroppen känner man icke, och även om man visste det, vet man icke huru dessa verka.

ENFALDIGA INVÄNDNINGAR.

Det är otroligt, men sant, att många stora sanningar kullkastats av den första enfaldiga invändningen. När således Prout och Dumas ville bevisa att alla ämnen voroväteförtätningar, så kullpratades de med den enfaldiga invändningen, att atomvikterna icke voro multipler av vätet. Men nu är vätet 1, och vilket tal som hälst, även ett bråk, är ju multipel av 1. Ty $1 \times 196{,}48$ är $196{,}48$. Men man invände även att atomvikterna icke voro jämna tal. Ja, men för det första äro många atomvikter jämna tal, och då skulle ju dessa kunna vara väteförtätningar. För det andra äro atomvikterna så svajande att man saklöst kan stryka decimalbråken. Berzelius själv fann guldets atom vara 198,25, då han fällde ur guldklorid med kvicksilver; men då han analyserade kalium-guldklorid fick han talet 196,32. Numera tecknas guldet 197,2. Invändningen var således värdelös som motbevis.

Men än i dag står denna radikala dumhet kvar i läroböckerna.

För att visa eleverna att grundämnena förenas i jämna multipla proportioner, uppställer läroboken manganföreningarna, vilka dock bevisa motsatsen.

	Mang. Syre.
Manganoxidul	$= 55 : 16$
Manganoxid	$= 55 : 24 = 1\frac{1}{2} \times 16$
Övermangansyra	$= 55 : 56 = 3\frac{1}{2} \times 16.$

Nu frågas läraren: är 24 en jämn multipel av 16? Det står ju bredvid att 24 är $1\frac{1}{2}$ av 16. Är det en jämn multipel när den är bruten? Och 56 är $3\frac{1}{2}$. Om man får operera med bråk, rötter, negativa kvantiteter, eller inverterade tal, så bli alla tal multipler. Sålunda blir icke 1 något primtal mera, ty 1 är produkten av två inverterade tal $= 2 \times \frac{1}{2} = 1$, eller $3 \times \frac{1}{3}$ o. s. v.

Många samtida förnekade de multipla proportionernas existens; Dumas kallade dem godtyckliga fraktioneringar, och ansåg att det fanns så många amoniak man behagade, beroende på operationens avbrott vid viss temperatur o. s. v., så att man t. ex. icke fick någon jod om man underskred eller överskred 100°. Men Daltons lag blev voterad, och härskade som kunskapsmetod tills nu. Men nu har den upphört vara givande och måste efterträdas av en ny!

Astronomerna ha också några enfaldiga invändningar, som synas rent tokiga, så dumma äro de.

Om jag frågar hur det är möjligt att jorden när den rusar fram i banan med en hastighet 75 gånger en kanonkulas, kan bibehålla atmosfär och vatten,

hur en skorstensrök kan stiga rakt upp o. s. v., så svarar astronomen: det är möjligt, emedan allting har hastigheten inne. — Svar: men den skorstensrök som nu bildas i spiseln, när får den sin hastighet? — [Paus.] Därpå kommer biljardspelet på oceanångaren, vilket skall bevisa att vi rida på en kanonkula. — Svar: Ja, men biljarden bevisar ju motsatsen, ty på en kanonkula kan man icke göra »quatre bandes» eller »tascha fint» på röda bollen. [Paus.] Så kommer det att jorden är så stor att vi icke märka rotationen, slipstenen med vattenhon, gossen med slungan, och snurran på golvet, allt som icke har avseende på ämnet.

Frågar jag åter om stjärnparallaxerna, då är jorden så liten återigen, och så kommer ångarn ute på havet (icke oceanångaren med biljarden dock!) och tåget i snöyra, Thames-pråmen som får kulan snett i skrovet etc. Därpå frågar jag: När jag betraktar en planet med blotta ögat, så visar den sig som en strålknippa, men fotograferar jag en planet (eller betraktar den i tub) så blir han en rund skiva. När jag betraktar en stjärna, så är den också en strålknippa, men fotograferar jag den, så blir den också en rund skiva, men detta härledes av glaslinsen i apparaten. Hur vet jag då att icke planeternas runda skivor äro beroende av linserna (antingen i fotografiska kameran eller tuben)? — Nu svaras så här: (det vet jag förut) att stjärnorna icke bli runda skivor i tub, utan förminskas. — När jag då frågar: Hur kan ett fenomen, som strider mot optikens lagar finna en förklaring? — Svar: Emedan stjärnorna befinna sig på oändligt avstånd. — Men det är ju lögn, ty stjärnornas ljus kunna uppfattas av ögat, och följaktligen befinna de sig på ändligt avstånd. [Paus.]

Detta kallas exakt vetenskap som fordrar underkastelse och dyrkan. Det dog nyss en rysligt stor astronom, som skrivit en »frisinnad» astronomi. Mannen tilltvang sig genom sin ställning ett stort anseende, mest genom den fruktan han injagade. Så dog han, fick apoteosen. Men två år därefter avslöjades han, befanns ha ingenting upptäckt, och kallades slutligen humbug, när skräcken för den förskräcklige hade lagt sig.

PEJLINGAR I LUFTHAVET.

Tre tal äro tämligen vissa: Regnmoln (nimbus) ligga på 600 meters höjd, eller Eiffeltornets dubbla höjd. I alpsjöar börja karpfiskarne upphöra vid 600 meter. Asktromben på Santorin steg till 600 meter. Men under 600 finns ett annat tal som man bör lägga på minnet; det är 320. Den fruktansvärda boravinden vid Adriatiska havet rasar häftigast där berget i norr är 320 meter. Och boran i Kaukasus växer också ut från ett berg av 320 meter. Vinden Leveche i Portugal och Spanien uppstår vid ungefär samma höjd.

Stackmoln (cumulus) äga sin undre gräns vid 1,800 meters höjd. Detta är Rigi-Kulms höjd och även Grindelwalds-Gletscherns. Till 1,800 meter gå skydragen upp och där sluta barrträden i Schweiz. Vid 1,800 meter maximum råkade Flammarions ballong på vita fjärilar. (En nyckelpiga råkades mellan 800—1,500 m.) Häger, trana, korp stiga till 1,800 m. För innevånare i Kaschmir, som bo vid 1,800 m., börjar bergsjukan vid 3,000 meter.

Fjädermoln (cirrus) ligga minst vid 9,000 meter. Gaurisankar är 9,000 meter (8,840). Till 9,000 meter stiger condoren. Glaisher och Coxwell stego till 9,000 m. (1862) och höllo på att mista livet. Duvorna i ballongen dogo under 9,000 m. (vid 7 och 6 tusen m.).

Om luftens täthet avtoge regelbundet skulle vakuum befinna sig på 8 kilometers höjd, men nu anses barometern stå på noll vid 75 kilometer. Vid 9,000 meter står barometern på 248 mm. eller $1/3$ av jordytans.

Sägom 10,000 meter eller en nymil, såsom övre gränsen, dit vi tämligen ostraffat kunna gå! Mera vet vi inte!

NEKROBIOS = DÖD OCH UPPSTÅNDELSE.

Om vintern hittade jag en puppa till majbaggen. Jag lade den på mitt skrivbord. En afton vid lampsken började han knäppa och göra små rörelser. Troende att värmen utvecklat min skalbagge, öppnade jag den svarta lik-kistan, men fann till min förvåning endast ett vitt slem utan tecken till organisering, och det luktade sur magsaft. Denna halvflytande massa ägde dock rörelseförmåga.

Senare, när jag fått ett starkt mikroskop med stort synfält, öppnade jag en fjärils puppa och skådade. På en ljusgul grund av flytande materie tecknade sig som en skiss den blivande fjäriln i en halvskugga, utan att vara kroppsligen organiserad. Detta kallas nekrobios, eller levande vävnaders avdöende.

Och larvens upplösning i ett slem kallas histolys.

Reorganisationen lär ske medelst corpora adiposa eller fettkroppar. Mera vet jag icke. Och jag har skrivit till Tyskland (där man brukar veta allt), rekvirerat litteratur om puppors förvandling, men det fanns ingen litteratur om det största och intressantaste problemet. Fader Darwin och sonen Hæckel visste ingenting, ville ingenting veta om uppståndelsen, bara om födelsen och döden. Jag köpte slutligen en stor bok för 25 kronor om fjärilarne, av en professor. Det stod inte ett ord om nekrobiosen i puppan.

Men på en gravsten, inom en kyrkogårdsmur, ser jag ibland den bilden: larven (masken), puppan (mumien) och fjäriln.

STORK-MYSTERIET.

Själva Brehm erkänner att vi icke veta »varest och huru många fåglar dö». — »De flestas lik försvinna som om naturen själv droge försorg om deras begravning! Nu bor ett par av Vita storken i en by på Rügen, men bara fyra månader, alltså på sommarnöje. Efter badsäsongens slut äro de blivna sju medlemmar av familjen, och dessa försvinna en vacker dag. Nästa år återkomma de två gamla, ensamma. Då frågas vart gingo de fem unga? De återkomma icke för att kolonisera, ty man märker inga nya bon i denna eller närgränsande byar. I hundra år har man sett de »gamle» intaga boet på vagnskjulet, men när de förnyas det vet man icke. Och om storken lever i hundra år som örnar och papegojor, skulle 500 ungar ha svärmat ut från detta enda bo och de gamle sålunda vara urfäder till legio, som kunde räknas ut med serier.

Emellertid, storken har nog fiender, men knappt någon som rår på honom, då han kan vara farlig för människan, och är farlig för en stor hund. Om man nu säger att de unga stanna i Egypten, så frågas: varför stanna bara de unga? Och vad menas med ung? då de ju åldras också?

I skolböckerna står att läsa det våra storkar resa till Egypten om vintern såsom passagefåglar. Men vår vinter är nästan sommar i Egypten, och den varar åtta månader. Alltså borde vita storken vara hemma i Egypten (åtta månader) och vara passagefågel (fyra månader) i norden.

Men nu kommer det värsta: Vita storken finns inte i Egypten. Varje by har visserligen där sin stork, som stannar hela året och häckar, men »det är en annan mindre art». (Djurvärlden av Böwing-Petersen och Dreyer.)

Brehm har sett tusende storkar i det inre Afrika, men han säger icke vilken art, och det finns 20 arter att välja på.

Nyare författare antaga Kaplandet som vinterort för våra flyttfåglar, men Kaplandet har sin egen fauna som liknar vår.

Det fanns i min barndom för 50 år sen en saga om en nordisk stork med en guldring om benet, som sköts i Egypten. Men den sagan har aldrig återkommit sedan.

Linné, som hade apostlar ute över hela världen, trodde inte på den egyptiska resan, utan ansåg hela flyttningen omöjlig. Han gissade på havets botten!

Men de unga, som icke återkomma, kvarstå alltid som en gåta.

HEMLIGA DOMSTOLEN.

När man ser ett sakförhållande återkomma regelbundet och under bestämda villkor, tror man sig ha upptäckt en »lag». Jag tror mig ha upptäckt en gudomlig lagstiftning och följaktligen en domstol vars utslag vi se, men vilkens sammansättning och säte vi blott kunna ana. Jag ägde en anförvant, som nått en viss ålder, och »aldrig haft tid» att tänka på döden. År 18.. den 18 januari fick han slag och föll. Det var första varningen. Nu började han grubbla över döden och livet efter. Därmed höll han på i 6 år, då han dog precis på dagen, den 18 januari. Detta med 6 år gav mig anledning tänka på Bismarcks 6 år i Sachsenwald, där han i ensamheten fick sitta och gräma sig över storhetens förgänglighet och eget nog förstörande sin historia genom att av fåfänga lockas till oförsiktiga avslöjningar. Därpå föll det mig in att Napoleon satt jämnt 6 år på sin ö, och blev slutligen så väl »beredd» att han tog sakramenten på sotsängen.

Om Heine låg jämnt 6 år på golvet, reducerad till en barnkropp, och plågad av fruktan att förlora sin kvinna, det kan jag icke säga bestämt, men det var omkring 6 år. Att den fromme Linné fick sitta sina sista år i en stol, lam efter slaganfallet, och även han pinad av en grälsjuk hustru är bekant, men orsaken vet endast Gud allena.

Vår store härlige Tegnér fick sin första varning 1840, beledsagad av ett Inferno-tillstånd, under vilket han bland annat såg hela sitt skaldeskap i ett förringande ljus, och slutligen ville stryka ett streck

över alltsammans. Efter jämnt 6 års beredelse avled han den 2 november 1846, under ett härligt norrsken, och med ljus i sinnet.

Goldschmidt berättar om detta, och mera annat underbart, i sin förträffliga Nemesis divina.

Jag läste en dag nyligen om hur Fersen mördades i sin vagn den 20 juni 1810. Erinrade därvid att samme Fersen körde den vagn, i vilken Marie Antoinette flydde till Varennes. Slog upp i världshistorien och fann att flykten till Varennes skedde den 20 juni (1791). Då frågar man: var det något brott, att vilja rädda drottningen? Förf. i biografiskt lexikon säger namnet på det begångna brottet, som var något annat än räddningsförsöket.

KONUNGA-STYRELSE.

När Samuel var domare i Israel, kommo folket till honom och begärde få en konung »såsom hedningarne det hava». Samuel bad till Herren, och denne svarade: »Må de få som de begära (i sin fåvitskhet och till straff), ty det är icke dig utan mig de förkasta, att jag icke skall vara deras konung!... Men varna dem allvarligen och säg för dem vilken rätt skall tillkomma en konung... Edra söner skall han taga och sätta på sina vagnar och på sina hästar och de skola löpa framför hans vagn... och andra till att plöja hans åker och att skörda hans skörd... Och edra döttrar skall han taga till salvberederskor, kokerskor och bakerskor; och edra bästa åkrar och edra vingårdar och edra olivgårdar skall han taga och giva åt sina tjänare; och han skall taga tionde av

edra sädesfält... av edra boskapshjordar skall han taga tionde, och I skolen bliva hans trälar. Och när I då klagen över eder konung som I haven utvalt åt eder skall Herren på den tiden icke höra eder.» Detta således till straff, såsom Herren också sade till Samuel: »De göra dig emot såsom de alltid hava gjort, ifrån den dag, då jag förde dem utur Egypten ända intill denna dag; och de hava övergivit mig och tjänat andra gudar».

Och så fick de, så det räckte till!

Origines säger att Gud skapat jorden, endast för att straffa de själar, som varit felaktiga i himlen.

Swedenborg finner under sina »besök» på de andra planeterna, att jorden är den sämsta av alla, emedan mänskorna därstädes icke säga vad de tänka, eller säga annat än de tänka. Därför ha de regeringar och furstar, som icke finnas på de andra planeterna, där man lever i familjer endast, utan styrelse och regering.

Detta är väl Tolstojs paradisiska anarki (styrelselöshet), som vi kanske nå en gång, när vi kan styra oss och när vi förtjäna den.

TVÅ GÅNGER TVÅ ÄR FEM — IBLAND.

Två gånger två är nog fyra, i allmänhet talat och vulgärt, för skolbarn. Men under vissa förhållanden kan det vara fem. I min ungdom, då övergången till metersystemet började, framställde läraren följande exempel: — Om jag klipper ett 4-tums band i två lika stora delar och sedan multiplicerar en av de två stumparne med 2, så får jag 5 (centimeter).

Alltså kan 2 gånger 2, under vissa förhållanden, bli 5. Men enklare kan saken uttryckas så här: 2 gånger 2 verktum är 5 centimeter.

Men 2 och 3 äro icke alltid 5. Ty 3 delar koppar och 1 del zink giva en mässing, vars egentliga vikt är $^{1}/_{10}$ större än man beräknat. Så säger Berzelius, som ju var en stor kemist och räknekarl*. Därmed står man framför underverket, som icke kan förklaras, men icke heller förnekas, fastän det »strider mot naturlagarne», åtminstone mot de lagar vi känna.

Man bör därför vara försiktig när man påstår att en sak är klar som 2 gånger 2 är 4. Ty 2 gånger 2 kan vara 2 också, då 2 gånger 2 halva är lika med 2.

HAMMURABIS INSPIRERADE LAGAR »MOTTAGNA AV SOLGUDEN».

I översättningen av Neumayrs Erdgeschichte står följande pekoral att läsa, ungefär, sedan den assyriska syndafloden är refererad och godkänd.

Frågan gäller vilken av de båda berättelserna, Assyrierns eller bibelns är den äldre; den hebreiska från Jordandalen (!) eller den assyriska från Eufratslätten.

Hur har översättaren läst sin bibel, då han icke märkt att Eden låg vid Eufrat och Tigris; Noaks ark stannade på Ararat i Armenien; att Babels torn låg i Sinear (Mesopotamien mellan Eufrat och Tigris), att Abraham bodde i Ur i Kaldéen, innan han inflyttade i Kanaan? Och ändå gör sig översättaren mödan bevisa att bibelns flodhistoria pekar åt Eufrat och Tigris, bland annat därmed att Noak beckade sin ark såsom

* Chemie. 5:e aufl., Band 2, sid. 653.

babylonier bruka (än i dag) och alla sjömän på jorden när de segla med träskutor.

Det står ju där, alltsammans medgivet; vadan denna vederläggning då?

Men nu kommer en annan fråga. Den som aldrig så litet sysslat med kilskrifter och fått dessa karaktäristiska pilstjärtar in i ögat, han ser straxt att George Smith misstagit sig på texten. Denna liknar förvillande estranhelo, gammal syriska, uiguriska eller mongoliska. Och om det fanns en kristen människa med lite kunskap i kilskrifter, som ville granska flodhistorien i British museum, så kanske hela den fabeln bleve avslöjad.

Nu till Hammurabis lagar. Femton kvartsidor! Det är hela erövringen! Och dessa blad skola anullera bibeln, som är så outgrundligt dryg, äger så hemlighetsfulla djup, att var och en som i själanöd och med ödmjukhet ber om råd och tröst, genast får det, även om han först får några rapp som träffa på pricken.

Hammurabis lagar på 15 sidor likna i viss mån Deuteronomion, men äro mycket tarvligare, påminnande ibland om vår gamla västgötalag i småaktighet. Så till exempel detta: Om någon slår ut någons tänder, så skall man slå ut hans tänder igen. Men är det en frigiven slavs tänder, så skall man betala 1/8 Mina silver.

Men även Hammurabis lagtext fordrar en granskning; ty vår assyriolog Esaias Tegnér uppgav år 1876 (Ur Vår Tids Forskning) att Hammurabi levde 1,500 år före Kristus, alltså lite efter Moses (1570). Och 1882 har i Wallis: Världshistoria, professor Harald Hjärne förlagt Hammurabi till 1700. Här synes en

liten »tumning» ha ägt rum, i synnerhet som Abraham kom från Ur i Kaldéen år 2000 omkring.

Men likafullt: Gud är en, och hans rätter äro i huvudsak samma. Bibeln kan ha hämtat ur samma källa som Hammurabi. Men när hedningarne vilja begagna assyriska lertavlornas lagar för att bevisa att bibeln icke är inspirerad, så bomma de. Inspirerad betyder ju: mottagen av Gud! Se här, hur hedningen smyckat sin lilla futtiga broschyr med en titelplansch, som säger (mot hans vilja) att även Hammurabis lagar äro inspirerade. Planschen föreställer nämligen:

Hammurabi mottager sina lagar av Solguden.

DET OTROLIGASTE AV ALLT
ELLER
DEN STORE BYGGMÄSTAREN.

Pyramiderna ha icke alltid ansetts vara konungagravar. De gamle menade att de icke ens voro människors verk, utan gudarnes (eller naturens) och att de innehöllo många hemligheter, dels astronomiska dels sådana som rörde jordens mått. Den största eller Cheops' pyramid röjer verkligen i sina mått några kosmiska tal som synas vara avsiktliga. Dess bas är 365 sacred cubits, och där visar sig årets dagar i 365. Dess sida är 186 meter, men en stadion var 186 meter eller 185; och 1,852 meter är en meridianminut. Basen gånger 500 är en geografisk grad. Detta förhållande mellan cubits och meter framträder i Cheops' bas = 233 meter, och dess höjd 233 cubits. Samma tal för bas och höjd, men olika etalong. Må vara. Men om vi nu gör ett luftsprång från pyramiden upp till... Kinnekulle, så behöver man varken förlora andan eller förståndet!

När jag första gången fick se Kinnekulle från Mösseberg, sade jag mig: detta är intet berg! Det är något annat. Jag reste dit; gick från Råbäck mitt över hjässan och kom ner på andra sidan. När jag fick se limstensklevan eller kalkstensetaget, där stenarna lågo som i en mur av tegel och voro ungefär lika stora, kunde jag icke tänka mig att kalksten skulle av tryck brista i nära lika stora stycken. Men jag gömde reflexionen i mitt sinne i 17 år. Nog hade jag i Schweiz sett lagrade kalkberg utsatta för övertryck men aldrig

funnit kalken brista i form av tegelstenar. Jura ser nog ut som en mur, men av flis, icke av byggnadssten.

Så kom en dag när min tanke befriades från den fega fruktan för vetenskapen, sådan den drivits av hedningarne. Jag läste om västgötabergen igen, och fann att Halleberg och Hunneberg saknade kalkstenen och lerskiffern men voro täckta av trappen, som Kinnekulle. Jag började läsa om avlagringarne i Kullen och fick följande tabell:

Gneiss	= 78	meter
Sandsten	= 24	»
Alunskiffer	= 12	»
Lerskiffer	= 12	»
Kalksten	= 48	»
Lerskiffrar	= 48	»
Trapp	= 12	»

Siffrorna visade en vacker serie nästan, rörande sig med talet tolv (utom gneissen som icke hör dit); 12, 24, 48. När jag så för ro skull adderade de lagrade skikten, ovan gneissen, så fick jag 156 meters höjd. Då mindes jag mig ha sett detta tal förut, och vid sökning befanns det vara Kölnerdomens tornhöjd = 156 meter. Men det tilltalade mig icke; det var för avlägset även som poetisk bild, eller metafor.

Så kom det! Jag tog bort trappen, som är amorf icke skiktad, och jag fick 147 meters höjd, som är jämnt Cheops-pyramidens höjd: 146 meter! Där fanns något, men jag visste icke vad. Då tog jag för ro skull den andra pyramidens höjd, Chefrems, och den befanns vara 133 meter. Men det är Hallebergs 135 meter (över gneissen).

Skall jag då gå på och ta den tredje pyramiden,

eller Mycerinus, tänkte jag? Jag tog dess höjd 54 meter, men fann i hast icke annat än Ållebergs 110 meter som är det dubbla.

Emellertid återvände jag till Kinnekulles skicktade 147 meter, som är Cheopspyramidens höjd, men Cheops' bas var 233 meter och Kullen ligger 233 meter över Vänerns yta.

Vad innebär nu allt detta? Det kan ingen svara på. Att Kullens skikt hålla petrifikater, bevisar ingenting, ty pyramidernas kalkstenar hålla nummuliter, och i våra trappstenar ser man t. ex. belemniter, utan att någon därför tror att huset är en geologisk formation eller att trappan avsatt sig ur vattnet.

Geologerna kunna invända, att gottlandskusten söder om Visby också ser ut som den vore byggd av murstenar. Jag vet nog det, och om någon ville besvära sig med att ta måtten av 100 stenar och sedan räkna ut huru många av de 100 voro lika, så kunde man börja reflektera, och kanske resonnera om saken.

Därpå kunde man återgå till Kinnekulle, mäta om etagen, ta måtten av grottorna, undersöka stenarne utan hänsyn till petrifikaterna, analysera orstenarna, driva in schakt och se var trappen slutar, om den är eruptiv eller om den fyllt ut kaviteter. Trappen kallas av folket järnbinda; av Linné en förstenad järnlera, vilket är bra sagt. Kinnekulle har alltid tett sig underbar för män med blick i ögat. Swedenborg fann bergets hjässa öva inflytande på molnbildningen och ovädren. H. C. Andersen liknade Kullen med dess klev och grottor vid ett Hindostans klipptempel. Eget är att Niagarafallet, mellan Erie- och Ontariosjön kastar sig utför en silurformation av liknande lagring som Kinnekulles nästan. Sandstenen nertill är dock över-

lagrad av mergel (Marnes) i stället för alun- och lerskiffer. Men Niagaras kalksten är 25 meter mäktig och Kullens är dubbelt eller 48 (50).

I Englands silur äro lagrens mäktighet mycket större, uppgående till 5,798 meter, varav den röda sandstenen upptager 468 meter, emot 48 meter i Kinnekulle. Varav tyckes framgå att Kullen icke har uppstått under Europas silurtid ur det fingerade silurhavet.

Men frågar mig någon om jag tror att Kullen är en pyramid, så svarar jag: Det vet jag inte. Någon vulkan är den inte, ty trappen är icke eruptiv och hjässan ingen krater, ty eruptiv eller vulkanisk diabas skulle ha visat kontaktmetamorfos eller genom hettan företagen omvandling av närliggande bergart. För övrigt borde man ha sett lavor jämte trappen. Kullens trapp är sannolikt samhörig med Värmlands hyperit, vars sammansättning (labrador och augit) liknar trappens. Eller också är trappen en metamorfos av järngneissen, som ligger underst; eller är den av samma bryggd som den gröna skiffer vilken följer trinucleusskiffern; eller också är den en lera som avsatt sig i vattnet och sedan »förstenats» i luften; såvida den icke är något helt annat.

Man har förr kallat Kinnekulle ett sammandrag av jordens byggnadshistoria. I stort sett kan det vara så; ty om man betraktar talen i denna serie, angivande jordskorpans sammansättning:

Kiselsyra	$= ^2/_3$
Lerjord	$= ^1/_6$
Krita, Magnesia	$= ^1/_{12}$
Alkalier	$= ^1/_{24}$
Järn, Mangan	$= ^1/_{48}$
Rest	$= ^1/_{48}$,

så spökar på ett oförklarligt sätt samma talserie 12, 24, 48, som i Kinnekulles lagerserier =

Sandsten	= 24	meter
Alunskiffer	= 12	»
Lerskiffer	= 12	»
Kalksten	= 48	»
Lerskiffrar	= 48	»
Trapp	= 12	»

Men den första tabellen är urbergets, gneissens och granitens beståndsdelar, och Kinnekulles lager innehålla intet annat än urberget, men lagringarne synas ha avsatt sig i bestämda proportioner efter egentlig vikt eller ekvivalent. Därför menade också äldre och förståndigare geologer att alla formationer avsatt sig ur en enda rudimateria, eller blandning, som sedan omvandlats antingen under inflytande av eld eller vatten, eller bådadera; antingen samtidigt eller successivt, antingen långsamt eller hastigt. Göran Wahlenberg menade i Svenska Jordens Bildning att urberget, granit eller gneiss, kunde omvandlas till sediment så: att kvartsens kiselkorn sjunka ner och bli sandsten, glimmern blir lerskiffrar, och fältspaten blir kalk (jämte kaolin). Detta vore ju en monistisk förklaring på Kullens uppkomst, och etagernas lagring ovanpå moderluten gneissen.

Vad ledfossilen angår, gjorde man bäst i att lämna dem i zoologiska muséet och icke låta dem grumla den klara sidan i naturens bygge. Ty när man hittar krittidens flintor i Kinnekulle, så ramlar hela silurfiktionen som ju skulle bestämmas efter fossilen, och det värsta är att flintorna träffas så långt ner som i orstenslagret. Men fossilerna skulle bevisa utveck-

lingen, till apan förstås, och likafullt träffas de lägst stående foraminifererna, nummuliterna, först i tertiärformationen, varken förr eller senare.

Detta är den exoteriska förklaringen på Kinnekulles uppbyggnad, på mått och metertal. Men det är bara det materiella materialet, och bakom lagringar och fossil kan finnas annat, okänt, ockult med ett ord. Och för att utfinna den hemligheten finge man till en början söka konstanter i kalkstenspelarna, i sandstenens parallellepipeder, i orstenarna, som bilda en solid figur (cirkelformiga spindeln), i svavelkiserna, kalkbollarna, kvartsbollarna. Kanske man slutligen skulle finna spåren av världsbyggmästaren, som ännu för hundra år sedan var känd av vår störste siare, vilken sett hur han hängde sitt skaparelod uppå intet.

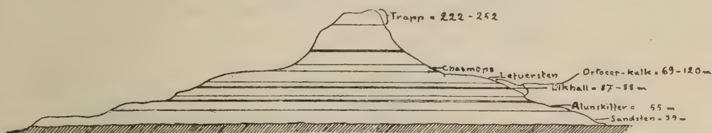
Och kanske, när vi sökt Honom och återfunnit Honom, även en professor i geologi kunde förstå vad som menades med Herrens röst till Job utur stormvinden:

Var var du, när jag lade jordens grund?
Säg det om du har så stort förstånd.
Vem har fastställt hennes mått — du vet ju det...
Och vem spände sitt mätsnöre ut över henne?
Var fingo hennes pelare sina fästen,
och vem var det som lade hennes hörnsten,
medan morgonstjärnorna tillsammans jublade
och alla Guds söner höjde glädjerop?

*

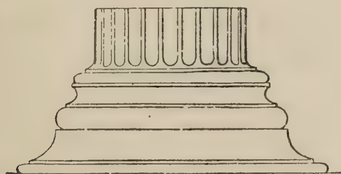
Sedan ovanstående skrevs ned har jag fått nya (och gamla) böcker i min hand och dels vunnit bekräftelser dels kommit ett stycke längre än min »fantasi» vågade flyga.

För det första har jag fått en tvärprofil av Kinnekulle med nya mått, och detta av en så litet fantastisk institution som Sveriges geologiska undersökning.

Tvärprofil av Kinnekulle.

Den liknar ju först sockeln av en grekisk pelare, med plinten (av gneiss), hålkäln (trochilus) med astragalus (snören), och torus.

Grekisk pelarbas.

Detta är en liknelse, en motsvarighet eller korrespondens (Swedenborg).

Nu må vi se de nya måtten, men på ungefär, då någon meter mer eller mindre på ett berg icke kan göra något.

Kinnekulle är av generalstaben avvägd till 300 meter över havet. (Detta är i parentes Eiffeltornets höjd, och betyder ju ingenting.)

Nu blir hela Kullens höjd från och med sandstenen = 233 meter. Men Cheopspyramidens bas var 233 m.

Hela Högkullens höjd, räknad från och med Leverstenen (översta lagret i Ortoceratitkalken) utgör

146 meter; men Cheopspyramidens höjd var ju 146 meter.

Alltså: Hela Kullens höjd = Kh = pyramidens bas (P.b); och Högkullens höjd KHh = pyramidens (P.h) höjd.

Eller K.h = P.b.
H.K.h = P.h.

Men efter andra förra räkningar (Törnebohm, Linnarsson, Strömbom) fingo vi hela Kullen utom gneiss och trapp utgöra 146 meter (pyramidens höjd); och hela Kullen över Vänern var 233 m., vilket utgjorde pyramidens bas.

Alltså, hur man räknar får man igen pyramidtalen.

Om jag nu är nog oförsiktig omtala att borgen i Troja låg 146 meter, och att tornet på Strassburger Münster är 146 meter, så vill jag icke bli tagen för huvet.

Men det synes som om Kullen bildats på en modyl, liksom de monumentala byggnaderna äro utvecklade på en enhet. Den götiska katedralen skall således vara byggd på halva sidan i mittelkvadraten, där långskepp och sidoskepp skäras. Baserna i Kinnekulle uppgivas av Strömbom vara följande:

Sandstenens längd = 14,000 m.
» bredd = 6,500 m.
Rödstenens längd = 10,300 m.
» bredd = 5,000 m.
Hjässans (trappens) diameter = 700 m.

Om man har lov att hyvsa dessa ekvationer så finge man:

Sandstenen = 14×7
Rödstenen = 10×5
Trappen = $0,7 \times 0,7$.

Den som är van att hantera siffror kunde med ledning av dessa och med Holms etager i Sv. Geol. undersökning, uträkna modylen.

Emellertid, för att avsluta detta otroliga kapitel, vill jag införa ännu två siffror, utan att jag vill sätta dem i kausalsammanhang.

När man stiger från Råbäck (säger Strömbom), så leda två trappor uppåt Kullen. Den ena som går till Mörkeklefts grotta, har 78 trappsteg, men mycket låga. Jag kunde icke neka mig ett löje, då jag tänkte på 78 meters plint av beräknad gneiss. Det var en fälla, menade jag, och aktade mig. Men så fick jag se den andra trappan som med 146 steg ledde upp till rödstensklevans platå. Där stod 146, trappsteg, icke meter! Men 146 var Högkullens höjd, var Kullens höjd utom gneiss och trapp, och det var pyramidens höjd.

Slump! Infernalisk slump, som jag skulle stupa på! sade jag mig först!

Men sedan tänkte jag! Ho vet? Övre rödstensplatån ligger också 146 meter, men över havet, och dit leder den sluttande trappans 146 steg, som icke äro en meter varje. Må vara slump — tills vidare.

Kanske en formel ur trigonometrin kan visa sammanhanget! Höjden gånger basen genom 2. Eller $\sqrt{b^2 + c^2} = a$. Eller $\sin . C = \frac{c}{a}$.

Nu slutar jag, erkännande min okunnighet, men bekännande min tro på byggmästaren, som skapat världen med tal och på mått!

BLÅ BOKENS HISTORIA.

Jag hade läst i Goethe huruledes han en gång ämnat skriva ett breviarium universale, eller uppbyggelse för bekännare av alla religioner. I Historiska miniatyrer försökte jag i världshistorien finna Guds rådslag, och jag ställde in kristendomen i dess led, utgående från Israel, men begick kanske det felet att ge de andra religionerna en plats vid sidan, då de bort stå under.

Ett år gick, och jag trycktes fram av inre maningar att skriva ett tämligen konfessionslöst breviarium, ett visdomens ord för varje dag i året. Jag samlade därför alla religioners heliga böcker, för att ur dem finna ett »språk» att skriva över. Men se, de böckerna uppläto sig icke! Veda, Zend voro slutna och gåvo icke ett språk; endast Koran gav ett, men ett lejon! (Se B. B. Del I sid. 38). Då ämnade jag ändra planen och skriva rent världslig visdom om människor och kalla boken Herbarium Humane. Men jag sköt upp, bävande för den stora uppgiften och den omogna planen.

Så inföll den 15:e juni 1906. På morgonen när jag gick ut såg jag först en spårvagn med talet 365. Jag frapperades av numret, och tänkte på mina 365 sidor jag skulle skriva.

Så kom jag ner på en trång gata; en kärra körde opp vid min sida och den bar en röd flagg, det var krutflagg.

Kärran följde vid sidan och började irritera mig. I detsamma, och för att komma ifrån krutflaggan, såg jag upp i luften, och si! en kolossal röd flagg (den engelska) mötte därvid min blickar, demonstra-

tivt. Jag såg ner igen, och en svartklädd dam med eldröd hatt sneddade över gatan. Jag påskyndade mina steg och fick strax därpå se en pappershandlares fönster, där en kartong stod uppställd, med påskrift i guldbokstäver: Herbarium.

Det var ju givet att allt detta trängde sig på mig, och mitt beslut var nu fattat, varpå jag anlade min krutdurk, som sedan blev Blå Boken. Ett år gick, långsamt, pinsamt. Det märkvärdigaste som hände var följande: Mitt drama, Drömspelet, började inövas på teatern, och samtidigt inträdde en ändring i mitt dagliga liv. Min tjänare gick, huset stod på ända; jag fick byta sex tjänare på 40 dagar, den ena sämre än den andra. Då måste jag slutligen sköta mig själv, duka och elda; jag åt svart svinmat ur en hämtare — med ett ord allt bittert livet äger måste jag lida, utan att jag förstod orsaken.

En morgon under denna fastetid gick jag förbi en butik och i fönstret såg jag en gobeläng, som slog mig och försatte mig i extas. Jag tyckte mig se mitt Drömspel i vävens teckning; överst det växande slottet, därunder den grönskande ön med en regnbåge över och solbelysta alpspetsar; därunder havet med speglande stjärnor och en stor grön sjöorm, som gav något ifrån sig, och nederst i bården en rad hak-kors, Swastika, som betyder lycka, eller Det är väl!

Men det var endast min tolkning, artisten hade menat något annat, som icke hör hit. Så kom generalrepetitionen på Drömspelet. Detta drama skrevs för sju år sedan, efter jämnt 40 dagars lidanden, bland de svåraste jag genomgått. Och nu ha jämnt 40 dagars fasta och pinor utgått. Det tyckes således

finnas en hemlig lagstiftning med stipulerade straffbestämmelser. Jag kom att tänka på syndaflodens 40 dagar, ökenvandringens 40 år, Moses', Elias' och Kristus' 40-dagars fastor. Dagboken beskriver mina intryck sålunda:

»Solen skiner... en viss lugn resignerad ovisshet råder i mitt sinne. Jag undrar om icke en katastrof kommer att hindra stycket, som kanske icke får spelas. Jag har visserligen talat vackert vid människorna, men att vilja råda världsordnaren, är förmätet (kanske hädelse); att jag röjt livets relativa intighet (Buddhism), dess vanvettiga motsägelser, dess elakhet och oregerlighet, kan ju vara lovvärt, om det ger mänskorna resignation; att jag visat människans relativa (?) skuldlöshet i detta liv som själv medför skuld, är väl icke ont... men... Nyss telefon från teatern: Hur detta kommer att gå, står i Guds hand. — Alldeles min mening! svarade jag; och jag undrar om stycket får spelas (jag tror det redan är bestämt av höga makter, liksom också utgången av premièren, om den kommer till stånd).

— Det känns som söndag just nu. »Den vita gestalten» syns ute på altanen av »Växande Slottet». Mina tankar ha den sista tiden sysslat med döden och livet efter detta. Läste i går Platos Timaios och Phaidon. Skriver för närvarande på »Toten-Insel», där jag skildrar uppvaknandet efter döden och det som sedan följer, men tvekar och fasar för att blotta livets bottenlösa elände. Nyligen brände jag upp ett drama som var så uppriktigt att jag ryste. Det är detta jag icke fattar, om man skall dölja uselheten och smickra mänskorna. Jag vill skriva ljust och vackert, men får inte, kan inte; tar det som en fasans plikt att vara sann,

och livet är obeskrivligt fult. Nu slog klockan 11 (kl. 12 är repetitionen).

— — —

Samma dag klockan 8 på aftonen. Jag såg repetitionen på Drömspelet och led så oerhört; fick intrycket att detta icke skall spelas. Det är förmätet och är nog hädelse (?). Jag är disharmonisk och förskrämd (osalig). Fick ingen middag; åt kl. 7 kall mat ur mathämtarn i köket.

Under mina sista fyrtio dagars religiösa grubblerier läste jag Jobs bok, visserligen sägande mig att jag var ingen rättfärdig man. Men så kom jag till 22 kapitlet där Elifas Tisbiten avslöjar Job: »Du tog pant av din broder, utan sak, du plundrade de utblottade på deras kläder, åt den försmäktande gav du intet vatten att dricka och den hungrige nekade du bröd... Har icke din ondska varit stor, och hava dina missgärningar ej varit utan ände?»

Då förföll hela trösten av Jobs bok, och jag stod där igen övergiven, rådvill.

Vad skall en stackars människa hålla sig till? Vad skall hon tro? Rår hon för att hon tänker galet? — I går läste jag Platos Timaios och Phaidon, och fick så mycket motsägande visdom, att jag på aftonen slungade mina andaktsböcker och läste »Gud som haver» av fullaste hjärta (!).. Vad skall nu hända. G. h. m. Amen! Regissören hemma på kvälln; vi voro båda modstulna... natten lugn.

16:e april. — Läste korrektur på Svarta Fanor (skriven 1904). Tvekade om den boken vore ett brott och borde inställas. Slog i bibeln och fick upp Jobs bok, där profeten tvingas fram att profetera, även när

han dolde sig. Detta hugsvalade mig. — — Men det är en fasans bok!

17:e april. I dag går drömspelet. Stilla snöfall på morgonen. Läste i Jobs bok sista kapitlen där Gud straffar Job för hans förmätenhet att vilja mästra hans verk. Job ber om förlåtelse och blir förlåten. — — — Lugnt och grått väder till kl. 3. Då kom G. med en god underrättelse.

På aftonen ensam hemma. På slaget 8 ringde det på dörren; ett bud lämnade en lagerkrans med 3 rosor, och inskrift: »Sanning, Ljus, Frigörelse». Jag gick genast med kransen och lade på Beethovens huvud på kakelugnen, då jag har honom att tacka för så mycket (särskilt musiken till mitt drama).

»Men i dag ha barn spökat.» I morgse när jag kom ut ur porten mötte jag en fru, som drog en liten motsträvig flicka med sig. När jag kom hem, hade jag ett larmande okynnigt barn och en gumma före mig i trapporna; jag blev så beklämd att jag ville vänta ut dem för att slippa mötet, men det var omöjligt; när jag gick förbi dem, sade gumman, visande tänderna åt barnet: »Gå inte och ring på dörrarna, du!»

Sedan, när jag fram på middan vilade i sovrummet, hörde jag hur ett barn piskades tre omgångar i huset bredvid, under rysliga skrik, och detta genom två brandmurar.

Vad betyder detta. Är det svar på tal (drömspelet)? Mänskorna elaka barn, som förtjäna den behandling de röna.

»Det växande slottet» är mörkt i kväll.

Kl. 11 kom telefon från teatern att allt gått väl.

18:e april. Stormigt i sinnet. Hatet rasar mot

mig... Hittade en sten i trappan och stötte foten emot den.

Efter 40 dagars fasta och trassel, lidanden av alla slag, synas mitt i båda händerna djupa hugg såsom av stora spikar (stigmata?). Är det Påsk för mig? Såsom jag korsfäst Kristus? Jag går i dödstankar och väntar en katastrof.

Jag har hela denna tiden druckit mitt öl med malört i (galla!).

Under dessa pinsamma 40 dagar, då jag bland annat fått urkokt och smutsig mat, och med Job klagat: »Vem vill äta den mat som ej har smak eller sälta och vem finner behag i slemörtens saft?» Så svarades i Hesekiel: 4. »Tillredd såsom kornkakor skall maten ätas av dig, och du skall tillreda den inför deras ögon på bränsle av människoträck» och Herren tillade: »Likaså skola Israels barn äta sitt bröd orent bland hedningarne.» När profeten klagade fick han den nåden att baka på kospillning. Förebild av Jerusalems förstöring. Det var väl tillåtet då, men jag skulle lida fram till det.

Disharmonien kvarstår ännu, men icke fullt.

23 april. A. hemma på kvällen. Jag började beklaga mig och ville tala om att jag fått så smutsig mat, att jag icke kunde »tacka Gud för mat» (och då jag samtidigt givit tiggare 2 kronor till ordentlig middag). I det samma strök en blå blixt förbi salsfönsterna, och så dundrade åskan. Detta skedde tre gånger å rad.

24 april. Ny tjänare; huset är åter i ordning, karantänen (=40 dagarne) har upphört.

10 maj. På morgonen, kommen utanför porten, såg jag på avstånd röda och vita flaggor manövreras

(=fältsignaler); jag gick närmare och såg en svart flagga, men denna gömde sig straxt i ledet; jag väntade en stund, men fick inte återse den svarta. Tänkte på »Svarta Fanor», som nu tryckes.

16. Läste sista korrekturet på »Svarta Fanor». Nu återstår väl tömma sista kalken.

29. N. dog på morgonen. »Svarta Fanor» komma ut i dag. Uppgörelse med förläggare om Blå Boken på utmärkta villkor, (fastän jag icke trott den skulle bli tryckt). Därför beslöt jag stanna i våningen, som jag varit beredd överge på grund av fattigdom.

30. På gärdet byggdes och rustades på morgonen något av ljust trä, som liknade ett bål och en vålm. Vid middagstid tändes eld på något som liknade ett litet hus (avträde). Detta brann i ljusan låga; men brann icke upp, utan kvarstod, men svart. Den gula vålmen av träspån stod orörd av elden.

Huset tändes en gång till, brann, men brann icke upp. Närstående personer hade röda föremål liknande käglor. Vad det varit vet jag icke. (Gissade på något eldskyddsämne.) Men jag tolkade det: antingen att jag skulle brännas, men icke brinna upp, eller att det gamla avträdet nog kunde brännas, men ej förtäras. Jag fattade det som ett bål man rest åt mig. (Senare, som något, vilket skulle brännas upp, ty på aftonen återstod endast en askhög.) Om det nu verkligen var ett försök med eldfasta färger, eller inpregneringsvätska, så blev det för mig en symbolisk scen, och i sådana reella bilder får jag mina maningar och varningar.

20 augusti. Jag läste om aftonen korrektur på Blå Boken. Sedan blev det kolmörkt av svarta moln,

som tornade upp sig. Ett åskregn föll; därpå klarnade det och en stor regnbåge stod runt om... kyrkan, som belystes av solen. Över »slottet» syntes moln med slott, borgar, tempel.

22 augusti. Jag läser nu korrektur på Blå Boken och känner som om därmed vore min mission slut i livet. Jag har fått säga allt vad jag hade att säga.

Drömde, att jag gick i mitt barndomshem invid Sabbatsberg och såg den största dammen uttorkad. Denna damm var alltid farlig för barnen, emedan stränderna voro av gungfly, och den stinkande dammen var full av grodor, iglar och ödlor. Nu, i drömmen, gick jag på den torra botten och förvånades där var så rent. Tänkte: nu är slut med grodträsket sedan jag brutit med »Svarta Fanorna».

1 september. Läste sista arket på Blå Boken.

2. Mötte spårvagnen 365, som jag icke sett sedan Blå Boken började skrivas (15 juni 1906);

12. Blå Boken utkommer i dag. Första molnfria dag på sommaren. Drömde att jag befann mig i ett stenbrott och kunde varken komma upp eller ner; jag tänkte helt lugnt: »Får väl ropa på hjälp.»

Sista dagarne har man sålt näktergalspipor i staden; just nu blåses i en nere på gatan. På morgonen mötte jag en stor fästklädd folkström, utan att jag vet varifrån den kom. »Den vita gestalten» på slottet synes i dag efter en mycket lång frånvaro.

Datumvisaren säger i dag: Was sich soll klären, Das muss erst gähren.

Jag fick hem blommor som jag köpt; man spelar vackert, festligt under mig, redan klockan 10 på förmiddagen. Nu kommer skolungdomen i vapen, nere på gärdet, med fanor och musik.

I dag fick jag nya kläder, och som passa. De gamla kläderna ha spänt mig ända till tortyr de sista dagarne.

Min lilla dotter kom på besök; vi åkte sedan hem till henne i kalesch.

På aftonen en stor glad nyhet. Även kom A. hem och spelade Beethoven för mig. Ett vackert norrsken stod över »slottet».

14. Klart hela dagen; men på aftonen 5,45 betäcktes himlen av de rysligaste moln, svarta profiler som snett hängande suffiter. Därpå jagades dessa ut mot havet av ett åskväder. I afton spelas Kronbruden.

20. Drömde om natten att en svart hund sprang upp på min axel; en vit hund satt nedanför. På morgonen, när jag öppnade fönstret, såg jag två hundar, en vit och en svart, slitas om en repstump. Det var icke svårt att tyda!»

Så var Blå Boken ute och den var vacker att se på, utanpå, i blått och rött. Den liknade mycket min första bok, Den Röda Boken, men var ändock så olik den i rött och blått. I den fick jag som Jeremias »uppryckа, nedbryta, förgöra och fördärva», men i denna bok har jag fått »uppbygga och plantera». Och jag vill sluta med denna Hiskias lovsång:

Jag tänkte: I mina bästa dagar går jag hädan,
in genom dödsrikets portar:
jag varder bedrövad återstoden av mina år.
Min hydda ryckes upp och flyttas bort ifrån mig
såsom en herdes tält.
Jag har vävt mitt liv till slut såsom en vävare sin väv,
och jag skäres nu ned från bommen;
innan dagen gått över till natt är du färdig med mig...

Jag klagade såsom en svala, såsom en trana...
Matta blickade mina ögon mot höjden:
'Herre, jag lider nöd, tag dig an min sak.'
Men vad skall jag nu säga?
Han har nu talat till mig,
han har utfört sitt verk...
Se, till mitt bästa kom denna bedrövelse över mig...
I din kärlek räddade du min själ ifrån förintelsens grop...
Allenast de som leva tacka dig, såsom ock nu jag gör;
och fäderne göre din trofasthet kunnig för barnen!

I de dagar då Svarta Fanor skulle ut, kom jag in i en boklåda, och fann på disken vid första ögonkastet ett häfte Teosofiska Småskrifter * av föreningen Orion. Jag tog skriften med mig hem. Där fann jag först en underbar dikt av Georg Ljungström, kallad Alfa Omega. Därpå läste jag meddelanden från Astralvärlden av samme G. L. Bland annat stod där följande (i förkortning): »Under södra polarkontinentens yta hava svartmagerna uppbyggt åt sig ett oerhört rike... Några millioner av de djupast sjunkna människosjälarna bebo detta rike och lida ett alldeles olidligt förtryck av de svartmagiens storfurstar som härskar där. Där finnes en regering, som upprätthåller ordning och skick med större eftertryck än i något annat rike. Men de brottslingar som inkarnera i detta det ondas rike undkomma därmed ej den goda lagen. Två vägar stå dem därstädes öppna: det godas och det ondas. Kunde de blott fatta kärlek till någon varelse äro de räddade. Ty försynen har så visligt anordnat, att i denna straffets hemvist kärleken varder mer lockande om möjligt än på jorden, just därför, att han därstädes har mycket svå-

* Häftet 10 år 1906.

rare för att taga sig uttryck. Det är nämligen en lag för svartmagerna såväl höga som låga, att de kunna i betydlig mån uppskjuta sitt öde (Karma), blott de väl vakta sig för att utföra någon enda osjälvisk kärlekstjänst åt den de älska. Göra de detta, bliva de ögonblickligen ett rov för de andra svartmagerna. Ett sådant tillfälligt viljesvagt ögonblick i det godas tjänst, utlämnar dem åt deras straffande Karma, och de äro därför synnerligen rädda för att svikta på detta sätt. Trots alla hotande följder giva de slutligen vika, och de drabbas då omedelbart av Karmas hand för allt det onda de förövat, men äro i och med detsamma räddade från den andliga döden. Då en invånare i detta det ondas rike utfört en god handling, förlorar han med detsamma allt skydd och fotfäste. När en sådan omvänd svartmager varder människa, framträder han oftast med ett slag som en högt intelligent god människa, vars godhet är av en synnerligen impulsivt verksam natur. Han har ju så många drömmar i den vägen på lager, åt vilka han ej förr vågat giva uttryck. Många av medeltidens helgon voro just sådana nyligen omvända svartmager från djupets plågovärld, och detta förklarar deras fasta tro på ett helvete och deras stora förmåga att skildra dess fasor. De hade dem i friskt minne.»

Detta var ju min situation, då jag stod i begrepp att bryta med de svarta magerna (Fanorna), och jag förutsåg vad som väntade mig. Men, jag befallde min själ i Guds hand och gick på. Som motto på följande bok satte jag också: »Den som viker ifrån det onda, han måste vars mans rov vara». Men det egendomliga är, att från den stunden började mitt

egentliga Karma att fullbordas. Jag var skyddad, det gick mig väl och jag fick nya bättre vänner än dem jag förlorat. Och nu vill jag tillskriva alla mina föregående systematiska motgångar den omständigheten att jag tjänade de svarta. Där var ingen välsignelse med dem!

